

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Dissertationvm Atqve Programmatvm Crellianorvm

Hendel, Johann Christian Hendel, Johann Christian

Halae Ad Salam, 1775

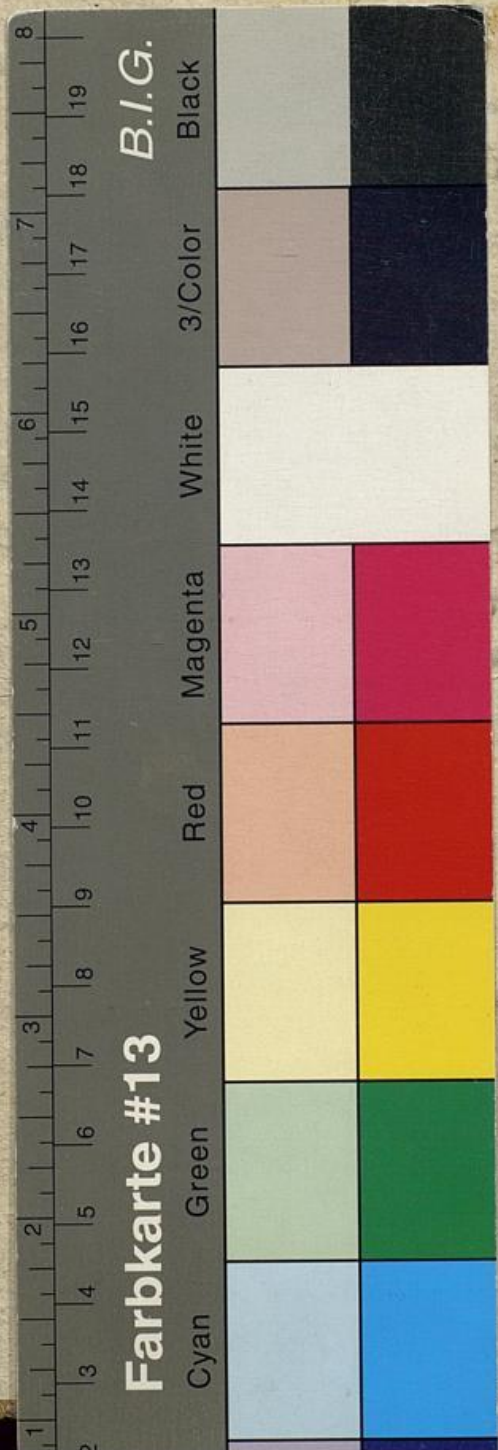
VD18 90544196

urn:nbn:de:gbv:45:1-13819

Inispaud
A 7. d 2 66.

175

DISSERTATIONVM
ATQVE
PROGRAMMATVM
CRELLIANORVM

FASCICVLVS I.

CVM IV. TABB. AEN.

HALAE AD SALAM
TYPIS ET SVMTV I. C. HENDEL.
1775.

Index Dissertt. huius fasciculi.

- I. *De origine et natura praeiudiciorum in iureiurando eiusque relaxatione* diff. praesid. M. Christoph BEYER, Chrbp. Ludov. CRELLIVS, Lipsiensis; Lips. d. 18. April. 1720. pag. 1.
- II. *Calamitatem parentum in posteros continuandam ex L. 5. C. ad Legem Juliam Majestatis*, defend. praef. D. Gottl. Wilb. DINCKLER, M. Chrbp. Lud. CRELLIVS. ib. 6 Mart. 1721. pag. 105.
- III. *L. Junium Brutum reipublicae Romanae auctorem* public. disquisit. sistunt M. Chpb. Lud. CRELLIVS jur. vtr. cand. et Resp. Carolus Ernestus Lentner, Vrat. Siles. ib. d. 21. Maji 1721. pag. 123.
- IV. *Caium Mucium Scaeuolam cordum regis parricidam ex antiquitate eruit, et sancta Principum capita a quibusque priuatorum iniuriis* pro loco in facult. philosophica defend. M. Chpb. Lud. CRELLIVS, jur. vtr. Ltus. ib. d. 16. Maji 1722. pag. 141.
- V. *Ius aetatis, ex lege naturali atque antiquitate eruit* iterumque pro loco disp. Chpb. Lud. CRELLIVS, A. M. et Poëf. Prof. Publ. E. ib. d. 21. Jun. 1724. pag. 162.

EX BIBLIOTHECA
OLDENBURGENSI.

I.
DE ORIGINE ET NATVRA PRAEIVDICIORVM
^{I N}
I V R E I V R A N D O
^{E I V S Q V E}
R E L A X A T I O N E.

LIPSIAE, DIE XVIII. APRIL. ANNO MDCCXX.

C A P V T I.

§. I.

andem excrecente hominum malitia, multis artibus de- *Cum plu-*
torta ad quascunque libidines accommodata fuit, quæ ad *rima chri-*
continendos in fide & obsequio homines diuinitus con- *stiane reli-*
cessa erat religio. Hæc, quæ pietatis fons & mater sa- *gionis capi-*
lutis esse debebat ad pariendam omnem felicitatem aptissi- *ta, tum de*
ma, corruptæ voluntatis vitio degeneravit in tegendæ *iureiurando*
iniquitatis medium. Quærit religionem, sed dum quæ *imprimis*
rit umbram religionis captat eiusque iacturam facit, su- *doctrinam*
perstitio; sanctitatem religionis ubique iactat ratio status, *in dominan-*
sed euertit eam, & antiqua sua facie destitutam in dominandi instrumentum to- *di instru-*
tam conuertit; scilicet affectandi in alios imperium, & simulandi tamen domi- *mentum*
nationis arcana, aptius medium non erat, quam finem religionis flectere, & *conuerte-*
sub conscientiæ nomine in conscientias sibi arrogare imperium. Ita namque fa- *runt affe-*
cilius *ctus humani.*

Fasc. I.

A

cilius videbatur, circumagere & ad obsequium cogere animos, dum tot artes & imposturæ Machiauellisticis sæpe peiores, sub specioso sanctitatis prætextu ipsis insinuabantur, & in quarum iniquitatem nec poterat, nec audebat penetrare superstitione. Quot ad obtinendum hunc scopum omni fere ætate applicata sunt religionis capita! Quot dogmata tam salubriter constituta misere corrupta fuerunt callido eorum consilio, qui tamen & vitæ sanctitate, & morum integritate cæteris longe superiores esse volebant! quorum cum multa sunt, tum ea præcipue, quæ circa Iurisiurandi religionem versatur, doctrina hanc sortem experta est, vt in eam introduxerint affectus humani sententias ad firmandam propriam autoritatem & acquirendum sibi in alios imperium prorsus excogitatas.

§. II.

Sistitur Totam itaque de Iurisiurando doctrinam tot erroribus conspurcatam dum
totius argu- suo nitore restituendam mihi sumo, primo quidem ipsam Iurisiurandi Definitio-
menti ordo nem euoluendam esse, existimo, vt deinde eo facilius genuinam illius indolem
& metho- & naturam excutere liceat; Hac euoluta, ipsam & iuramentorum, & præiudi-
cus. ciorum, quibus corrupta fuerunt, originem a prima statim infantia repetam, & detectis simul tot sub ea delitescens dominii arcanis, in eorum naturam paulo curatius inquiram; tandem ad firmandam dictorum veritatem saniores Conclusiones ex sanioribus Iurisiurandi principiis fluentes, & erroneis aliorum Conclusionibus oppositas adiciam eo ipso meam doctrinam a tot, quibus aduersariorum opiniones laborabant, difficultatibus vindicaturus.

§. III.

Definitio Est autem iuramentum actio moralis, qua ad confirmandam rem dubiam
iurisiuran- Deus inuocatur iustissimus vindex. Actionem moralem esse dico, quia ab ho-
di, cuius mine intellectu & voluntate, actionum moralium principiis, prædito, suscepta
explicatur ad felicitatis finem dirigitur. Finis enim huius actionis est, facta per maiorem
genus. causæ, de qua controuersia agitur, confirmatio, medium illius deliberata numinis diuini in iustissimum perfidiæ vindicem inuocatio: exinde nascitur summa iuramentorum autoritas & religio, quæ parit in iurante mentis attentionem & horrorem ex agnitione & timore iustitiæ Dei vindicatiue rerum humanarum curam gerentis suæque prouidentiae contumeliosos pœna grauissima afficientis; atque hæc est causa, quare omni ætate apud omnes fere gentes, etiam eas, quæ vel solo rationis lumine gaudebant, tanta fuit iurisiurandi sanctitas, vt quæ sub eius religione promissa fuerant, sancte seruare, partem suæ religionis haud exiguum esse existimauerint: *πρῶτον μὲν εὐσεβεῖ τὰ πρὸς τὸν Θεόν, μὴ μόνον θύων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὄγκοις ἐμμένων*, scribit ad Demonicum *ISOCRATES Oration. I.* Quo etiam spectant aurea carmina, quæ vulgo tribuuntur Pythagoræ, quorum initium:

*Ἀθανάτους μὲν πρῶτα Θεός, νόμον ὡς δίκαιον
Τίμην, καὶ σέβας ὄγκων.*

Im-

Immortales primum Deos, ut lege sancitum est, cole & venerare iusiurandum. Proinde ad veritatem dicendam adhortabantur eos, qui iurabant, additis etiam, ut eo maiorem iis horrorem incuterent, dirissimis, quibus suam salutem deuovere cogeantur, execrationibus; sed peierare, quantum sit scelus ethnici eodem rationis lumine edocti in periuros inuehebantur animaduersione seuerissima eorumque peccandi atrocitatem diuinis & humanis legibus eo grauiori pœna dignam esse, indicabant, quo magis quidem & pietatem in Deum violari, & fidem, maximum humanæ societatis firmamentum penitus euertere non sine ratione credebant.

§. IV.

Non imprudenti deinde consilio tot ritus atque solennia iurisiurando addi volebant; accommodabantur grauitati huius negotii, nec errabis, si ad augendam magis magisque eius religionem introducta fuisse, dixeris. Omnium sanctissimum apud romanos iusiurandum erat, quod ritu vetustissimo concipiebatur per Iouem lapidem, teste AVLO GELLIO in *Noctibus Atticis Libr. I. Cap. XXI. p. m. 107. vid. not. 5.* Huic proximum, quo ad Deorum aras sacrificio perfecto, ignem & aram tangentes se se obstringebant. Magna tamen est pro gentis atque religionis diuersitate illarum solennitatum varietas; plurimæ impietatem sapiunt & superstitiosam in Deos suos atque deastros venerationem; hinc omnes paganorum ritus, quos iurisiurando adiungebant, serie proluxa exponere, non patitur instituti ratio; consulendus ea de re est ALEXANDER ab ALEXANDRO Tom. II. *Dierum Genialium Libr. V. Cap. X. p. 83. seqq.* & qui ex instituto in Dissertatione peculiari de *Iuramentorum solennibus* egit, Vir Doctissimus, IAC. FRIDER. LVDOVICI Cap. I. §. VI. *seqq.* In eorum autem exemplis, qui in sacra scriptura iuramenta præstitisse leguntur, diuersæ occurrunt solennitates iuramenta superiorum ab iis; quibus inferiores se se obstringebant probe simul distinguentes. Iurabant manu eleuata superiores, *Genes. XIV, 22.* Inferiores manum imponebant femori eius, qui pro sua autoritate iuramentum exigebat, quo forte recordabantur vel fœderis in circumcisione cum Deo initi, vel seminis benedicti, futuri Messiae, ex lumbis Abrahami eiusque posteritatis sua quondam ætate egressuri. Atque hoc ritu Abrahamo, Domino suo, Eleazarum ad ducendam Isaaco uxorem ablegatum, & Iacobo, patri suo, morti iam proximo Iosephum iurasse legimus *Genes. XXIV, 2. 3. seqq. XLVII, 29. collat. Cap. L, 5.* In nostris hodie iudiciis solenne est masculis iurare, eleuatis ad cælum duobus dextræ manus digitis, indice & medio, eosdem vero pectori sinistro imponunt fæminæ. His duobus interdum iungitur pollex, ad designandam, ut aiunt, sacrosanctam trinitatem, reliquis duobus corpus & animam significantibus, compressis & intra manum contractis; non raro accenduntur candelæ, aperiantur fenestræ, adiunctis interdum, si id exigat negotii grauitas, vno vel duobus ver-

bi diuini Ministris Dei vindictæ atque pœnæ grauissimæ iurantem, si peierauerit, commonentibus. Reliquas solennitates, quarum multæ sunt, tradunt Icti, & prolixè vna cum illarum interpretatione *Domin. LVDOVICI* in Dissertatione laudata, *de Iuramentorum solennibus Cap. I. §. XXIV. seqq.*

§. V.

*Quid de
iis statuen-
dum?*

Ac sane non contemnendi plane sunt maiorum conatus, qui deliberato consilio tot solennia, tot ritus mox restringendos, mox vero augendos pro grauitate negotii aut dignitate iurantis iuriurando addiderunt. Sua interdum utilitate illos gaudere, quotidiana satis comprobatur experientia: itaque tolerari possunt tum demum superstitionis nomine arguendi, si externo hoc ceremoniarum schemate internam iurisiurandi sanctitatem atque religionem absolui, eccæ opinione teneantur iurantes: non enim ingrediuntur rei essentiam, sed ab arbitrio & prudentiæ humanæ consilio ita pendent, vt & adesse, & abesse possint, illæsa tamen iuramentorum autoritate & efficacia; interim non vna ratione coercenda est iudici prudenti deprauata mentis humanæ natura; maxima hominum pars magis flectitur iis, quæ sensus incurrunt, quam ipsa rei virtute & acerbissimis conscientiæ stimulis; accedentibus itaque tot ritibus, tot externis solennitatibus, non raro ad attentionem animique præsentiam excitantur iurantes, iucussoque per varios casus, per tot obiecta horrore, ii, qui omnem numinis diuini sensum internum deposuerunt, rebus sensus externos percutientibus, ad dicendam veritatem ita interdum adducuntur, vt suæ tandem temeritatis admoniti ea, qua decet, deliberatione aggrediantur tanti momenti negotium.

§. VI.

*Confirma-
tur in iure-
iurando res
dubia.*

Confirmatur autem iureiurando res dubia, quæ propter casuum, quibus subiacet, varietatem ita dubia est, vt certitudo eius haberi nequeat. Itaque iurando res excluduntur, quæ manifesto sensuum nituntur testimonio, & a falsi suspitione ita aliena sunt, vt apud eos, qui sanæ sunt mentis dubitandi locus esse non possit; res autem particulares, singularia hominum facta cum suis circumstantiis sunt ea, quibus firmandis iuramentum inseruit: cum enim in terra deficiunt testes, cum a sola dicentis fide ita pendet rei veritas, vt eam inuestigandi non suppetat aliud ciuile medium, tum demum componenda relinquitur hominum controuersia iuriurando, quod omni fere ætate apud omnes gentes creditum fuit maximum veritatis & mutuæ fidei firmamentum; sistitur hic omnis humana contradictio, nullum enim *vinculum ad adstringend. in fidem, iureiurando, arctius esse voluerunt maiores*, ait *CICERO Libr. III. de Offic. & πότες ἀντιλογίας πέρας ἐς βεβαιώσιν ὁ ὄγκος*, inquit scriptor diuinus ad *Hebræos Cap. VI, 15.* At quamuis iuramentum fidem operetur in hac mortalium conditione vltimam, fidem tamen non operatur infallibilem & certissimam; finis in deferendo iureiurando intentus obtinetur rarissime; dari enim ho-

mi-

mines, qui vero Dei timore destituti eiusque vindictam fronte perfricta contemnentes periurii crimine se se polluere haud verentur, quotidiana pro dolor! hætenus comprobatum fuit experientia. Omnem vero usum cum non tollat abusus, recte hinc ponitur in iureiurando veritatis summa fiducia; certe omnem pietatis sensum, omnem religionem exuisse, censendus esset, qui Deum omniscium in mendaciorum suorum patronum fraudisque protectorem tam proterve implorare, eiusque vindictæ grauissimæ se suamque salutem deliberato mentis consilio deuouere auderet: eoque temeritatis cum nemo mortalium facile processisse videatur, factum inde est, vt nihil, quo simplici sermoni conciliari queat autoritas, iureiurando, credatur esse potentius.

§. VII.

Hæc autem cum sit iuramentorum ratio, vt per ea conuincendus sit alter Inuocan- rei occultæ veritatis; intima vero explorandi & mentis humanæ abdita inuesti- dus est in iu- gandi facultate non gaudeat intellectus humanus: sua certe natura fuit, conuin- reiurando- cendum esse alterum fidei & veritatis per alium, quem fallere, aut vlla ratione Deus & circumuenire, quanta quanta sit virtus humana, nulla audere potest. Proinde quidem ve- eum in iureiurando inuocari necesse est, quem vel rationis lumine ducti Deum rus. veneramur omnipotentem & omniscium; penetrat ille in intimiores cordis hu- mani recessus, & πάντα τετραχλισμένα, nuda atque detecta sunt coram ocu- lis suis: præterea habet ἑκδικὸν ὄμμα, vindicem oculum, & facultate pollet puniendi profanum mendacem, qui eius sanctitati aduersatur, licet occultum maneat interdum coram hominibus mendacium.

§. VIII.

Atque hæc pœna quamuis peierantem certissime feriat, non tamen expe- Non ta- ctandum est, vt præsentī miraculo suam vindictam exerceat, & de iurantis aut men expe- veracitate, aut mendacio more plane insolito, præter ordinarium naturæ cur- ctanda sunt- sum testetur numen diuinum; eam sententiam, mea opinione satis clare profi- in iuramen- teri videtur Anglorum quondam theologus, ROBERTVS SANDERSON, to miracu- Libr. de Iuramenti promissorii obligatione, Prælection. I. Section. IV. la; notatur p. m. 8 qui Deum in iureiurando ἀπλῶς & simpliciter in testem, non ve simul Rober- ro in iudicem aut vindicem inuocari, atque exinde iuramentum Dei ipsius tus Sander- testimonium esse, condendit, & paulo post ad finem Section VI. nullam, ait, son. esse maiorem fidem humanam. quam quæ iureiurando per inuocationem di- uini nominis quasi de coelo attestata & confirmata est. Certe non omni ini- quitate & superstitionis suspitione hanc opinionem carere, arbitror; quo enim modo, qua ratione testandum & quasi de coelo, vt ait, testandum esset numi- ni supremo de iurantis aut veracitate, aut mendacio? non nisi per miracula; sed Deum tentare miraculis, & sublati ordinariis naturæ legibus, ad viam re- currere extraordinariam, nonne res foret temeraria & christiano homine indi- gna?

digna? An miracula patrando iustissimam suam vindictam manifestabit sapientissimi numinis iustitia, quando miracula postulat, & e re sua fore deprehendit humana temeritas? Non tamen heri aut nudiustertius excogitata fuit hæc doctrina; error est antiquissimus ad nostram usque ætatem eorum imprimis opera propagatus, quorum miracula in iureiurando expectari intererat. Amplissima vero dabitur mihi in genuinam illius originem & naturam inquirendi occasio, cum rem ipsam de origine & natura præiudiciorum, quæ in iuramenta sese insinuarunt, aggressurus sum; interim ea, quibus Sanderfonum notavi, & hic præmonere necesse duxi, cuius quoque errorem diu iam castigarunt Viri doctissimi, SAMUEL PUFFENDORFIVS, & IOHANNES FRANCISCVS BVDDEVS, ille quidem *Libr. IV. De iure naturæ & gentium Cap. II. §. 2.* hic autem *Part. II. Institution. theologicæ moralis, Cap. III. Section. V. §. X. pag. 719.* Consideratur itaque Deus in iureiurando vt iudex iustissimus pœnam grauissimam iurisiurandi religionem temere violantibus inflicturus. Hunc enim inuocat, qui iuramento obstringitur & si datam fidem fefellerit, iustitiæ eius vindictiæ deliberate suam salutem exponit; hinc quam monstruosum plane peccatum sit periurium, ex dictis facile intelligitur: proinde solet etiam diuina iustitia enormiter læsa ad vindicandam nominis sui gloriam eo maiori pœna afficere periuros, quo maiori audacia sanctissimo eius nomine ad decipiendum proximum abusi fuerunt & in inuocatione illius quæsiuerunt suæ iniquitatis præsidium.

§. IX.

Quid dicendum de iuramentis per falsum Deum?

Optandum modo esset, vt in agnoscendo & colendo vno eodemque Deo omnes ac singuli conuenirent, & per eum, si necessitas postulauerit, iureiurando sese obstringerent! Magna tamen est religionum diuersitas, impia & multis erroribus inquinata est multorum de Deo rebusque diuinis cognitio; sunt ethnici, homines extra ecclesiæ gremium constituti, quos non deploranda satis occupauit suæ religionis superstitio; Deum agnoscent, sed non vnum, prosequuntur eum cultu religioso, sed cum aliis Deorum figmentis diuiso atque communicato. Iam de variis tot gentium cæcarum superstitiosæ religionis ritibus non sumus solliciti, ille ad nos pertinet, quando ad iusiurandum accedentes ad confirmandam siue assertionem, siue promissionum suarum veritatem suos deastros periurii & mendaciorum vindices esse volunt. Atque vt statim meam exponam sententiam, magnam hoc iuramentorum genus impietatem redolere, imo & omni valore atque obligatione interna carere, nemo facile erit, qui inficias iuerit; impia sunt, quia, qui vero Deo debebatur, rei creatæ desertur honor, sed & irrita simul, si iurans ipse nullam huic diuinitatem tribuit, & per Deum iurat, quem tamen Deum esse, & a quo, si fidem frangit, sese puniri posse, negat. Suo autem valore & efficacia non destituendum erit iuramentum per falsum Deum.

falsos Deos præstitum, si iurans ipse erronea conscientia ductus quam soli & vero numini asserendum esse christianus profitetur diuinitatem, eam & diis suis inesse, credit; hos enim Deos, per quos iurauit, utique ex nostra opinione sint falsi, errore tamen excecatus veros esse putauit, utque adeo eadem per idola sua iurantem stringat standi promissis obligatio, quam alius sibi impositam esse, animaduertit, cuius quidem solius veri numinis autoritate firmata fuit promissio.

§. X.

De eo tamen non leuis exorta fuit inter eruditos disceptatio, an acceptare tantum, an vero & deferre liceat iuramentum infideli, quem per falsos Deos iuraturum esse, manifestissime constat? Prius asserit, negato posteriori, M^s. *LA PLACENTE dans son Traité du Serment Liv. I. Chap. XIII. pag. m. mentum per* 107. 108. cui non pauci accedunt eo imprimis argumento ducti, quod in actus *falsum* idololatriæ societatem venire, & infideli, dum per falsos Deos iurare cogitur, *deum? quod* in verum quoque Deum grauiter peccandi occasionem præbere videatur, qui *affirmatur*. ab infideli iuramentum exigere audeat. Nescio tamen, vtrum non magis culpanda sit illorum superstitio, quam laudanda pietas? Iubricam satis esse hanc rationem nulloque fundamento innixam, prolixè probauit Vir doctissimus, JEAN BARBEYRAC in *Not. ad Pufendorf. de Jure Naturæ & Gentium Libr. IV. Cap. II. §. 4. pag. m. 458. not. 2.* neque desunt alii, qui errorem huius doctrinæ agnoscunt & acceptari, & sine conscientie vulnere exigi posse ab idololatra iuramentum per falsos Deos conceptum, non sine ratione contendunt; est enim adstruenda interdum idolorum cultori fides atque veritas; magnam penes omnes fere gentes iurisiurandi religionem esse, ex iis, quæ in antecedentibus dixi, facile intelligitur; hinc cum non alia supersit expediendi negotii ciuilis ratio, urgente tandem necessitate grauissima, fides eius adstringenda erit iurando, medio sane ultimo & ex sua quoque opinione ad veritatem aut inuestigandam aut confirmandam aptissimo: hanc veritatem & fidem alter exigit, sibi autem, non vero deferenti aut acceptanti iuramentum tribuat idololatra, quod ex peruerso animi sensu eam firmauerit, eoque ipso Maiestatis diuinæ verique Numinis sanctitati iniuriam intulerit; sua enim solius culpa in errore versatur, neque ignorantia, qua intellectus eius laborat, plane est inuincibilis.

§. XI.

Non satis vero est infideli deferre iuramentum, sed ita quoque deferendum illud leges necessitatis exigunt, ut non Deum alium, quam Deum suum, qui est infideli eunque is fuerit, sit modo ex sua opinione verus, in iureiurando impleret vin- non per ali- dicem; sane non laudarem indicis illius feueritatem, qui idololatræ per vni- um Deum, cum christianorum Deum, reluctante nimirum conscientia, iurare negantem, quam per pcnis ad iurandum ideo compellere auderet, ne tantæ impietatis, quam in ve- eum, quem rum

credit esse verum. rum Deum committit, qui falsum Deum inuocat, sese participem reddere videretur; quis in errantis hominis conscientiam sibi arrogabit imperium? Non §. XI. & XII. potest iurare infidelis, nisi per eum, quem credit esse cultus sui religiosi obiectum; res foret periculosa, iuramentum per verum Deum admittere, quia hunc Deum, per quem iurat, Deum esse, negat. Proinde nec obligatum sese putabit, nec religioni sibi ducet, datam violare promissionem, sine vlla tamen apud suos periurii infamia; ita vero euertetur finis ab altero intentus, cuius tamen obtinendi causa idolorum cultori iuramentum deferri voluit; omnis ergo efficacia, omnis iurisiurandi obligatio pendet a sola iurantis impressione, quæ incutit ipsi horrorem & timorem diuinitatis, quam suo Deo licet errore deceptus inesse, credit; oritur ille timor ex vindicta, quam in omnes periuros eorumque capita grauissimam exercet huius diuinitatis, sui scilicet Dei iustitia; atque tum demum datam sub tanto pignore fidem necessario seruandam esse, sibi persuadet idololatra.

§. XII.

Proinde examinanda erit iurantis, quam de Deo fouet, opinio, ad eam prudenti consilio accommodanda erit iurisiurandi formula; si per falsum Deum, quem tamen verum profitetur, fidem frangere, rem arbitratur esse leuissimam, in sui iniuriam id factum interpretatur Deus verus, quem acerrimum deinde sentiet religionis contemtor periurii sui vindicem.

§. XIII.

Examina- Quod si secundum conceptum, quem de iureiurando sibi formauit *tur conce-* NEDICTVS DE SPINOZA, iurandum est, inuocandus erit Deus nec verus, *ptus, quem* nec falsus, sed multo magis coërebitur iurantis fidei frangendæ procliuitas, si *de iureiurando sibi* per salutem patriæ, per libertatem & supremum Concilium, quam si per Deum iurare iubeatur. Huius rei mentem suam reliquit nobis Spinoza in *formauit* *Posthum. Tractat. Politic. Cap. VIII. §. XLVIII. p. 340.* Quos, inquit, *Spinoza.* *lex iurare cogit, a periurio multo magis cauebunt, si per salutem patriæ & libertatem, perque supremum concilium, quam si per Deum iurare iubeantur. Nam qui per Deum iurat, priuatum bonum interponit, cuius ille æstimator est; at qui iureiurando libertatem patriæque salutem interponit, is per commune omnium bonum, cuius ille æstimator non est, iurat, & si peierat, eo ipso se patriæ hostem declarat.*

§. XIV.

Refuta- Est tamen falsissima hæc de iureiurando Spinozæ idea; magnam equidem *tur Spinoza.* huic affinitatem cum iureiurando intercedere, fateor, hoc vero simul asserere audeo, quod satis euictum fuit ab eruditis, hunc iurandi modum, hanc formulam non iuramenti veri & proprie sic dicti, sed iuramenti, vt dicunt, taciti, aut, si velis, contestationis nomine venire, cum res sancta & præcipuo honore habita,

bita, pro fidei datæ securitate tanquam pignus a iurante deponitur. Atque huic imprecatur pœnam diuinam ille, qui iurat, & si ad mentem Spinozæ applicaueris, Deum implorat vindicem, vt in patriæ, in supremi Concilii salute ac libertate, rebus sibi longe charissimis suam vindictam exerceat; ita vero alios, quod est contestationis natura, non autem seipsum Dei iustitiæ exponit, in quo tamen essentialis vere consistit iurisiurandi ratio; sed & quare pœnarum grauitas, quæ in propriam iurantem, si peierauerit, salutem diuinitus sancita fuit, in aliorum sæpe innocentissimorum capita deriuanda sit, non video? iis enim, qui plane non peccarunt, adeoque nec pœnæ, quam sua solius culpa sibi contraxit periurus, participes facti fuerunt, Deum tamen imprecari velle iratum, nonne id foret contra æquitatis & iustitiæ leges, nonne summa iniuria? Propria vita deuouenda est iræ diuinæ, inde excitatur in iurante mentis attentio, oritur horror, & a periurio multo magis cauebit, quia hanc pœnam, quam in iuramento deliberate implorauit, ob proprium peccatum in suam quoque, non in aliorum salutem a Deo statutam esse, nouit. Propria enim salute si non flector aliorum ceræ salute non flectar.

§. XV.

Hæc autem iuramenta indigna plane sunt iuramentorum nomine, quæ per creaturas vilissimas a veteribus hinc & inde concepta fuisse, leguntur; ita Sonantur iuramentum iurasse ferunt per canem, per anserem & platanum, Zenonem per cap. rammenta per parim, auctore DIOGENE LAERTIO in vita Zenon. Libr. VII. Segm. 32. creaturas p. m. 385. conf. MENAGII Notas, quibus illustrauit Diogenem Laërtium leuissimas Libr. II. Segm. 40. pag. 92. & Libr. VII. Segm. 32. p. m. 277. nec non sæpe præst. PHILOSTRATVM, quem refert Menagius l. c. Religiosissimum quoque erat sa. amatoribus iurare per dulce osculum, per fulgentes oculos; hinc OVIDIVS:

Perque suos illam nuper iurasse, recorder,

Perque meos oculos; & doluere mei.

ait Libr. III. Amorum, Eleg. 3. Scilicet iurabant per eos, non vt per Deos, sed ne per Deos iurarent. Impium tamen foret & absurdum imitari hæc iuramenta, quæ dum salutem nostram & felicitatem æternam non attingunt, in iuramentorum vere sic dictorum numerum referri nequeunt. Sunt Iustus, sunt ioci spectantes ad *μωρολογίας* christianis a Salvatore suo seuerissime interdictas.

§. XVI.

Longe vero magis a christianæ religionis sanctitate alieni esse videntur ii, Iurandi qui solum quidem numen diuinum eiusque vindictam in iureiurando inuocan- in sermone dam esse, agnoscunt, iurisiurandi tamen religionem vsu quotidiano profanant, quotidiano neque quid agant, deliberate satis perpendunt. Certe non satis mirari possum, cacoëthes. qui fieri queat, vt illotis, quod aiunt, manibus aggrediantur plurimi nostra

Fasc. I.

B

ætate

ætate tanti momenti negotium; dictum fuit in antecedentibus, in magna rerum incertitudine cum non aliud supersit veritatis inuestigandæ medium, iuramentum esse veracitatis arrham, & quod communi gentium consensu habitum fuit maximum fidei humanæ firmamentum; adeo tamen inualuit penes quosdam iurandi cacoëthes, ut non sine exiguo aliorum scandalo in ornamentum quasi orationis adhibere iuramenta, laude maiori quam impietate receptum sit; sunt, quos aut ira æstuantēs, aut aliis corruptæ voluntatis affectibus agitados magnum & iuramentorum & execrationum sæpe dirissimarum numerum in nominis diuini opprobrium, in suam vero & aliorum perniciem eructare audies, atque id quidem eo maiori mentis audacia, quo certiores eas suæ autoritatis indices esse, somniant. Quis peccati huius atrocitatem agnoscit? Conqueruntur de tanta cordis humani leuitate viri cordatiores; hinc largiori quoque mensura & quasi cum fœnore in eos redundabit Numinis supremi vindicta, qui tam proterue, nulla id exigente necessitate, misericordiæ eius renunciare haud sibi ducunt religioni, cumque temeritatis suæ admoniti ipsi non raro nesciunt, quid effutuerit lingua, clare docent, quanta sit mentis leuitas, quanta sanctissimi nominis diuini profanatio.

§. XVII.

Iuramentorum diuifio. Cæterum ex iuramentorum fine, cui inferuiunt in vita ciuili, non inepte eorum diiudicanda erit diuifio; vnus est iurisiurandi finis, sed ad diuerfa respicit; hæc diuerfitas est diuifionis fundamentum. Sanciuntur ab hominibus pacta, promittuntur futura, additur iuramentum, ut seria magis reddatur promittentis fidei seruandæ voluntas; interdum eruenda est veritas, confirmanda est circa factum illiquidum alicuius assertio, & cum, omni deficiente aliorum testimonio, a sola dicentis fide pendet causæ veritas, rursus finienda relinquitur iurando mutuo agitata inter dissentientes controuersia; prioris generis iuramenta, quibus certiora redduntur futura, iuramenta dicuntur *Promissoria*, posterioribus, quæ circa inuestigandam aut præteritorum, aut præsentium veritatem versantur, *Assertoria* nomine venientibus. Reliquas iuramentorum species, quæ ex Ictorum Romanorum diuifionibus ortæ fuerunt, prolixè persequuntur Iurisprudentiæ particularis interpretes; magnus earum est numerus, essentia vero non differunt, sed originem suam debent diuersis, ut aiunt, relationibus, omnes tamen ad duas has species referri posse, docet Vir Illustris, THOMASIVS *Libr. II. Jurisprudent. Diuin. Cap. IX. §. 13. pag. m. 256.*

§. XVIII.

Examina. Non vero curamus illas subtilitates in quas præter necessitatem in hac doctrina versando dilapsus est ROBERTVS SANDERSONVS in *Tractat. de na Roberti Juramenti Promissorii Obligatione, Prælection. I. Section. XIV. p. 25. seqq. Sanderfoni, conf. Prælection. VII. Section. I. p. 207. seqq.* Peculiare est discrimen, quod circa

circa

circa veritatem vtrique iurisiurandi speciei arctissimo iungendam vinculo deprehendisse sibi videtur. Vnam veritatem, quæ est de præfenti, inesse, contentum dit iuriiurando Assertorio, duplicem Promissorio, de præfenti alteram, alteram vtrique iuramento de futuro. Suam firmavit sententiam multis verborum ambagibus, sæpius in iuramento obscuritates incidit, inde lectori tædiosus. Doctioribus diiudicandum relinquitur speciei, an iuramentorum religioni aliquid detraxisse dicendus sit, qui præter congruam vnam veritatem sed pro obiectorum, circa quæ occupatur, diuersitate non vno peculiare nomine venientem, aliam non dari asserere audeat? Absint modo in iurante re- quid depre-feruationes, quas vocant, mentales, absurdæ cauillationes & interpretationes hendisse sibi ineptæ, quæ finem iurisiurandi impie eludunt. Animo sincero accedat, qui ad videtur, & iuramentum accedit. Certe si oris professioni respondet cordis conditio, si veretur. refutatur. ritatem vnicuique iuramentorum speciei congruam, ea, qua decet, ratione pronuntiauit, omnibus viri boni & sui officii partibus iurantem satisfacisse, nemo vnquam facile negauerit.

§. XIX.

Sunt vero leues, quos notavi, Roberti Sanderfoni errores, neque digni quibus diluendis vltius inhæream. Plures & maiores longe mihi sistentur, Conclusio capituli primi. cum post ea, quæ in genere de iureiurando dixi, rem ipsam aggressurus in eorum præiudiciorum naturam inquiram, quæ ingrediuntur iuramentorum essentiam, tantæque corruptionis causam dederunt, vt erroneas inde promanantes conclusiones haud euitare potuerint Viri doctissimi: res operose excutienda est, hinc reseruanda capiti secundo, quo & de origine & de natura eius amplissima dabitur mihi differendi occasio.

C A P V T II.

DE ORIGINE ET NATVRA PRÆIUDICIORVM

I N

I V R E I V R A N D O

E I V S Q V E

R E L A X A T I O N E.

§. I.

Nulla vnquam tam præclare excogitata, nulla tam salubriter constituta fuit doctrina, cui non caliginem offundere eiusque veritatem variis artibus la- fuerunt iu- befactare auderet hominum improbitas. Atque exinde nascuntur errores & ramenta ex præiudicia, quibus maxima hominum pars ita laborat, vt dum rem ipsam non quo tis abuti satis accurate perpendit, non tam veritate & ratione regatur, quam aliorum au- cepit ratio do- stutus.

B 2

Autoritate & opinionibus; nulli errores in intellectum magis exercent suum imperium, & ad omne obsequium flectunt voluntatis humanæ libertatem; nulla præiudicia ad alendos in errore animos apta sunt magis & idonea, quam ea, quæ sanctitatem religionis iactant & sub specioso pietatis prætextu sese insinuant. Proinde fit, ut vel plane nunquam vel rarissime agnoscantur, suos ubique habeant patronos, dum in eorum iniquitatem penetrant paucissimi. Atque hæc fors hæc fata fuerunt iuriurando, ex quo ad firmandam propriam auctoritatem iureiurando abuti cœpit ratio status, & veluti nemini mancipata regnavit; tot sub eo delitescabant conceptus, qui magnam quidem pietatis speciem præ se ferre videbantur, sed ad primam suam originem reuocati nihil sapiebant, præter iniquitatem eorum, qui sub religionis schemate suos affectus occultabant atque regnandi libidinem. Ita vero plane corrumpebatur tot accedentibus erroribus novos rursus errores parientibus, & antiqua sua facie tota tandem destituebatur iuramentorum doctrina. Hæc ut repurgata suæque sanitati restituta appareat, separanda sunt naturalia & res ipsa a corruptelis atque commentis, quæ fraude humana accesserunt, indaganda est genuina iuramentorum natura & origo; hæc enim exenssa, longe facilius constabit, quot ad corrumpendam eius veritatem errores excogitauerit ratio status, quos deinde maiori simplicitate quam malitia ad nostram vsque ætatem propagavit superstitio.

§. II.

*Sistitur
iuramento-
rum origo.*

Scilicet non ceperunt iuramenta, simul ac esse ceperunt homines, longe recentiora sunt hominibus; ii enim in concreatæ integritatis statu constituti & imagine diuina adhuc condecorati veritatis adeo erant amantes, ut iureiurando sibi fidem conciliare, primum fuisset ac manifestum infirmitatis humanæ argumentum. Non diu tamen durabat felicissimus ille protoplastorum status, sed excidentes propria sua culpa tanta felicitate sese reddebant indignos; multiplicabatur & crescebat post lapsum genus humanum, pessimis vero hominum affectibus indies incrementa maiora capientibus; hinc cum ea paulo post esset ingeniorum perversitas, ut perfide inter se agere, pacta violare fidemque mutuo sibi datam turpiter fallere non amplius duceretur religioni, periculosum tandem erat, nudis ac solis eorum promissionibus niti, qui omnes sinceritatis & mutui amoris officiorum erant immemores; media huic malo quærere, extremæ necessitatis res erat: itaque maioris cuiusdam auctoritate verba sua firmare incipiebant; exigebant a se inuicem iuramenta, an forte gravitate poenarum, & acerbissima, quæ in iureiurando *manifeste* invocanda erat, indicis supremi vindicta, ad fidem eo maiori religione seruandam adstringi possent hypocritæ? Atque hoc ipso effrenatæ multorum libidini frenæ iniecturos se esse, sperabant, cum nemo eorumque temeritatis facile processurus fuisse crederetur, ut inenitabilem numinis diuini vindictam tanta temeritate in suæ salutis detrimentum pronocare ausurus esset.

§. III.

§. III.

Accessisse hoc veritatis pignore egregium sermōni simplici firmamentum, *Exponun-*
facile constat, dum humanam fidei frangendæ audaciam coercerat internus pœ-*tur iurisiu-*
næ diuinæ metus, quæ longe grauior expectanda erat ei, qui fidem iureiurando *randi prin-*
firmatam seruare, quam qui nudæ tantum promissioni stare detrectauerat. *Exin-*
de vero non sequitur, nouam plane atque peculiarem accessisse obligationem,
aut validum reddi potuisse iureiurando actum pietatis & iustitiæ leges egredien-
tem atque adeo sua natura inuolidum. Ea est iuramentorum indoles, vt pactum
supponant & obligationem ex pacti valore secundum iuris naturæ principia ne-
cessario nexu fluentem; huius naturam sequitur natura iurisiurandi; quod si
enim ad pactum firmandum accessit, ex pacti quoque valore iurisiurandi valo-
rem pendere, necesse est. Cessante itaque priori, quæ pactorum est, obliga-
tione, posteriorem quoque, quæ est iuramentorum, obligationem cessare, ma-
nifesta est ex iis, quæ dixi, conclusio. Agnouerunt huius doctrinæ cum rei
natura conuenientis veritatem Viri doctissimi, & de totius moralis philosophiæ
incrementis insigniter meriti, e quorum numero adduxisse, sufficiat *PVFEN-*
DORFIVM in suo de *Jure Naturæ & Gentium* opere, *Libr. IV. Capit.*
II. §. 6. & §. 11. *JEAN BARBEYRAC* ad *Pufendorf. pag. m. 461.*
num. 2. *THOMASIVM* in *Institution. Jurisprud. Diuin. Libr. II.*
Cap. IV. §. 14. 25. *TITIVM* in *Observation. ad Pufendorf. de Officio*
Hominis & Ciuis, Observat. 264. 265. *BVDDEVN* in *Institutionib. Theo-*
logiæ Moralis, Part. II. Cap. III. Section. V. §. 12. nec non *BEYERVM*
in *Delineation. Jur. Diuin. Naturalis Cap. XIII. §. 44. 45.*

§. IV.

Optandum modo esset, vt ad nostram vsque ætatem illo quidem nitore, *Corrupta*
facie incorrupta nullis contaminata erroribus peruenisset huius doctrinæ veritas; *fuisse dicun-*
sed quæ est moralis philosophiæ pars, quam ad suas cupiditates flectere non ausi *tur præiudi-*
fuerunt homines? Relinquebant fere omnes quorum intererat, genuinum hunc *ciis & erro-*
iurisiurandi conceptum, excogitabant vero alium hæcenus inauditum & cum *ribus hæc*
rei natura minus conuenientem eo maiori tamen seruire defendendum, quo ma- *principia;*
gis accommodatus erat eorum statui. Certe non errauero, si tum demum tot *in genere in-*
insolitas nulloque fundamento innixas de iureiurando opiniones auditas fuisse, *dicatur cor-*
dixero, cum iurisdictionem suam, quam Imperatorum benignitate exercebant, *ruptionis*
amplificaturi totam iuramentorum cognitionem omnesque causas iureiurando fir- *origo, quæ*
matas sub sacro prætextu suæ solius cognitioni in proprium fauorem vindicare *ab illa im-*
cœperunt seculorum priorum Clerici; non excusandi erant ab omni iniquitate *primis æta-*
conatus, quos andebant non vna quidem eademque ætate, sed temporis pro- *te deduci-*
gressu, post seculorum quorundam decursum ad eam autoritatem euecti; *in tur, quæ ex-*
tantæ itaque potestatis primam statim originem inquirere ideo necesse duco, *tendi capit*
B 3 quia *fori ecclesi-*

astici auto- quia hanc corrumpendæ huius, quam proposuimus, veritatis causam & occasio-
ritas. nem dedisse, ex dicendis manifestissime constabit.

§. V.

Agitur de distinctione, potest euoluenti seculorum priorum historias. Ac primo quidem cognitum est qua duo vulgo cepit τὸ κλήρῳ sine Cleri nomen, quod proprium atque peculiare sibi faciebant personæ ecclesiasticæ, vniuersa tamen ecclesia totoque fidelium cœtu in sacra scriptura hoc nomine veniente, quod diserte probat CASPAR. ZIEGLERVS in *Not. & Animaduersion. ad Lancelot. Institut. Jur. Canonici* Libr. III. Tit. II. §. 12. pag. m. 698. & PETRVS μὴδ ὡς κατὰ κληρικόν-tes τῶν κλήρων ait, 1. *Epist. Cap. V. 3.* Orta vero exinde fuit antea insolita neque hodie omnibus probata distinctio, qua duo vulgo constituuntur christianorum genera, Clericorum nempe & Laicorum: magno conatu eam defendit & a Deo ipso hoc Clericorum a reliquis Ecclesiæ membris discrimen profectum esse, contendit, Illustris Parisiensis Episcopus, PETRVS DE MARCA in *Dissertatione peculiari: de discrimine Clericorum & Laicorum ex Jure Diuino*, quæ accessit operi eius: *De Concordia Sacerdotii & Imperii, siue de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ* pag. 285. Sed Clericus erat Petrus de Marca, itaque clericorum ea in re vindicare prerogatiuas, sui ipsius intererat; exhibuerunt vero genuinam illius faciem Viri doctissimi; eam iam olim reiecerunt CENTVRIATORES MAGDEBURGENSES *Centur. III. Cap. VII. pag. m. 128.* quibus accedit Vir celeberrimus, IUSTVS HENNING. BOEHMERVS in *Dissertationibus Juris Ecclesiastici antiqui ad Plinium secundum, & Tertullianum Dissertat. VI. p. 316.*, qui per duo priora secula vsque ad Tertulliani tempora huius denominationis vestigia non occurrere prolixè probat pag. 328. seqq. id quod etiam egregie confirmat Vir Illustris, FRIDERICVS SPANHEMIVS, qui cleri & clericorum distinctionem a Laicis, ætate Tertulliani iam Montanistæ, sub initia tertii seculi receptam fuisse, docet in *Historia Ecclesiastica Noui Testamenti inserta Tom. I. Oper. Secul. II. n. 5. §. 2. pag. m. 633.* Sed Cæsari Baronio hoc clericorum a laicis discrimen cum ipsis Apostolis natum esse, contendenti docte respondet CHRISTIANVS KORTHOLTYS *Disquisition. Anti-Baronian. Disquisit. V. §. 4. p. 151. seqq.*

§. VI.

Exponuntur. Progreſſiente vero ætate magis ac magis concessa fuit clericis hæc, qua
tur præro- laicis opponuntur, differentia & ad eos vnice applicata, qui sacris ecclesiæ re-
gatiue cle- bus erant præpositi; iam eorum labor erat primarius, vt indies exccarentur
ricorum præ laici, quo minus surgenti ecclesiastici ordinis autoritati sese opponerent, atque
laicis. id quidem multo facilius obtenturos se esse, sperabant, si ordinis huius præro-
ga-

gatiue inter præcipua referrentur christianæ religionis capita: itaque clericos euehebat pietatis præsumptio; eorum enim vitam longe superiorem, sanctiorem & a laicorum viuendi ratione secretam esse, persuasum fuerat aliis, simplicitate vero maiori, quam veritate; clericorum fortunam promouebat, quod in intimiores eruditionis ac sapientiæ recessus penetrasse crederentur, sed laici erant carnales, eorumque mentes occupauerat cæcitatæ mater, superbia *vid. CEN- TVRIATORES MAGDEBURGENSES l. c. pag. 128.* Hæc sibi sumebant clerici, ubique præualere debebat eorum præ laicis prærogatiua, qui contradicere audebat, hæreseos postulatus durissimum sentiebat autoritatis ecclesiasticæ effectum.

§. VII.

Hac introducta credendi feruitute, eo iam tendebant ecclesiasticorum co- *Affecta-* natus, vt eorum potestas, quæ, consentiente tota ecclesia, ipsis interdum con- *bant iuris-* cessa fuerat, in iurisdictionem, quam vocant ecclesiasticam & a seculari diuer- *dictionem* sam coalesceret, atque adeo supremum tandem attingerent suæ autoritatis fasti- *propriam et* gium. Rem affectabant Christi & Apostolorum præceptis minus accommoda- *Imperium* tam & magna difficultate laborantem, nullam tamen prætermittebant occasio- *sacrum ec-* nem adspirandi ad tantam magnitudinem, quantam deinde consecuti fuerunt & *clesiastici,* assequendi suum imperium. Docte & egregie de origine & incrementis iuris- *imprimis in* dictionis ecclesiasticæ loquuntur Excellentissimus IOANN. GEORG. REIN- *Synodis &* HARDVS in *Tractatu de Jure Principum Germaniæ, cum primis Saxo-Conciliis Se-* *niæ circa sacra &c. Cap. I. §. 20. seqq. p. 30.* & Abbas doctissimus, Chri- *culo post* stianissimi Regis Confessionarius, MR. FLURY in *Præfatione*, quam præmisit *Christum* *Tom. XIX. Historiæ Ecclesiasticæ*, nec non SAMUEL BASNAGE in *Differ-* *natum se-* *tatione ordine quarta, de Tribunali Ecclesiastico*, quæ accessit *Tom. II. An-* *cundo &* *nalium Politico-Ecclesiasticorum pag. m. 491.* Primis namque temporibus *tertio cele-* *concreditum fuerat totius Christianæ Ecclesiæ Regimen Sacerdotibus & Episco-* *bratis.* *pis & ab eorum arbitrio pendebant causæ ecclesiasticæ; quantacunque vero es-* *set episcoporum potestas, suos tamen habebat limites atque subordinata erat to-* *tius ecclesiæ iudicio.* Laborabant quidem, præprimis in conciliis seculo post *Christum* *natum secundo & tertio celebratis* sæpius cogitabant de extendenda hac iurisdictione ecclesiastica, publicis tamen legibus & principum favore non- *dum* *firmata fuerant hæc Conciliorum Decreta & Canones; ethnici erant Impe-* *ratores, qui, agnita nondum christianæ religionis sanctitate, vniuersum christia-* *norum cæctum &, qui huic præpositi erant, ecclesiæ Ministros angebant dirissi-* *mis persecutionibus.*

§. VIII.

Adspirante vero Seculo IV. ad dignitatem Imperatoriam Constantino Ma- *Seculo IV.* gno, cessabant persecutiones grauissimæ, omnem vero pacem atque tranquillita- *sub Constan-* *tem*

tini Magni tem cum illius imperio ortam sibi esse, videbat christiana religio. Leges, quas imperio eue- in perpetuam christianorum ignominiam & afflictionem sanxerant illorum hostes, hebantur ad antecedentes Imperatores, antiquandas & abolendas prorsus esse putauit, nouas dignitates vero condidit, suae in christianorum sacra voluntatis atque fauoris indices; iam amplissimas assurgebat Episcoporum autoritas, crescebat eorum potestas, quae haecenus circ- episcopi, ob- cumscripta fuerat limitibus arctissimis: principem enim habebant elementissi- tinebant mum, qui euehebat Episcopos ad dignitates amplissimas, multis praeterea im- priuilegia munitatibus ac priuilegiorum vsu felicitatem eorum promouebat, atque ut san- & immuni- eta & incorrupta manerent, seuerissime iubebat publicis legibus, leges confir- tates publi- mabat legibus, constituta quoque in eos poena seculari, qui haec priuilegia & cis legibus immunitates ordini ecclesiastico sua solius benignitate concessas vlla ratione vio- firmatas, lare auderent; prostant huius rei Constantini de Clericorum & Ecclesiarum im- quod proba- munitatibus edicta, quae inserta sunt CODICI THEODOSIANO *Libr. XVI.* tur ex Codi- *Tit. II. de Episcopis, Ecclesiis & Clericis: Leg. 1. 2. 5. 6. 7.* Quod etiam ce Theodo- loco non vno aperte profitetur scriptor Constantino coaeuus, EVSEBIUS siano & Eu- *Libr. X. Histor. Ecclesiastic. Cap. VII. pag. m. 322.*, qui exhibet Impera- sebio, toris ad Anulinum proconsulem epistolam, qua cunctos ecclesiarum Praesides ab omnibus publicis functionibus immunes esse, praecipiebat.

§. IX.

Ab eodem Non vero hic subsistebat, sed noua indies adiciebat Imperator tot immu- nitatibus suae clementiae argumenta; aucto enim eorum numero, qui christia- *Imperatore* nae religionis veritatem confitebantur, conferebat quoque Episcopis desideratam *impetra-* nae religionis veritatem confitebantur, conferebat quoque Episcopis desideratam *bant iuris-* haecenus tanto conatu iuris dicendi potestatem amplissimam; sua praeterea au- *diCTIONem* toritate firmabat Canones & Decreta, quae in antecedentibus conciliis episcopi *propriam* statuerant in nascendae iurisdictionis ecclesiasticae fauorem sub nouo AVDIEN- *& forum ec-* TIAE nomine ipsis a Constantino tandem concessae. Iam licebat litigantibus, *clesiasticum* qui causam habebant controuersam, relicta Maestate ciuili, adire episcoporum *publicis le-* iudicia, eorum vero sententiam aliorum iudicum sententiis praeualere atque tam *gibus muni-* firmam esse iubebat, ut nec arte eam infringere, nec aliam ex Imperatoris aula *tum, quod* expectare debuerit iudicatus. Fidem huius rei certissimam nobis facit sozo- *probat ex* MENVS *Libr. I. Histor. Ecclesiasticae Cap. IX. p. m. 413.* qui omnes, in- *Sozomeno et* quit, Interprete HENRICO VALESIO, ubique Clericos immunitate donauit, *Eusebio.* lege hac de re specialiter data; & litigantibus permisit, ut ad episcoporum *iudicium* prouocarent, si magistratus ciuiles reiicere vellent, eorum autem *sententia* rata esset, aliorumque iudicum sententiis praeuuleret, perinde ac si *ab imperatore* ipso data fuisset, utque res ab episcopis iudicatas rectores *prouinciarum* eorumque officiales executioni mandarent: postremo ut con- *ciliorum decreta* firma & inconcussa essent. Eadem fere habet, qui Constan- *tini vitam* descripsit, laudatus modo EVSEBIUS *Libr. IV. Cap. XXVII.*

p. 445

p. 445. qui episcoporum, ait, sententias, quae in conciliis promulgatae essent, auctoritate sua confirmavit, adeo ut provinciarum rectoribus non liceret episcoporum decreta rescindere. Cuius enim iudici praeferebat esse Sacerdotes Dei, eodem interprete HENRICO VALESIO.

§. X.

Non renitebantur posteriori aetate huic regimini ecclesiastico, qui post Constantini mortem Imperii gubernaculis praesidebant, sequentes Imperatores, sed eodem, quo Constantinus, favore prosequerentur personas ecclesiasticas; firmabant privilegia in clericorum favorem concessa, immunitatibus adiciebant immunitates ab omnibus omni aetate sub sacrilegii poena custodiendas: quae autem de episcoporum iudicio & iurisdictione ecclesiastica, testibus EVSEBIO & SOZOMENO, statuta fuerant ab antecessore glorioso, omnia haec sancta & illibata esse volebant sub poena seculari gravissima publicis legibus, quae continentur in CODICE THEODOSIANO perpetuis illustratae Viri doctissimi IAC. GOTHOFREDI commentariis; haec enim tenebat seculi illius Imperantes de sanctitate episcoporum persuasio, iudicia eorum sinceritate & iustitia aliorum iudicia superatura esse, itaque indulgendum esse aliquid sacris eorum conatibus, ob tanta eorum in christianam rempublicam merita. Ita deinde factum, ut publica tandem auctoritate niterentur episcoporum iudicia, atque hoc modo forum haberent tot privilegiorum & immunitatum usu ornatum & ad examinandas litigantium controuersias maxime opportunum. Augebat praeterea dignitatem illius atque incrementa, quod ipsi episcopi, si quando partes reorum sustinerent, a magistratus secularis cognitione exempti conveniendi & accusandi essent coram episcopali iudicio; quod aperte testatur Imperatoris Constantii, Constantini filii, lex publica edita anno post seculum tertium LV. ordine XII. Codicis Theodosiani, de Episcop. & Cleric. cuius favore causas episcoporum & contra eos querelas non ad seculare iudicium, sed ad alios potissimum episcopos deferendas esse constituebat, eodem fere modo, quo Valentinianus, Imperator, Clericos AUDIENTIAE EPISCOPALI referuari iubebat, iuxta Legem XLVII. Cod. Theodosiani de Episcop. & Cleric. ann. 425., fas non esse, ratus ut temporalium potestatum subderentur arbitrio, qui sacris ecclesiae rebus essent initiati.

§. XI.

Interim non extendendus erat legum illarum favor in brachii secularis iniuriam; exempti erant a foro publico episcopi, non vero omnem maiestati civilis in causas episcoporum cognitionem denegasse, neque ipsi suam in eos potestatem iure diuino sibi concessam abdicasse dicendi sunt illa aetate Imperatores; ne igitur, quae distincta esse debebant, imprudenti confusione coirent, causas delicta episcoporum ecclesiastica a causis criminalibus communibus diu iam

asc. I.

C

fe.

Quae Constantinus M. in episcoporum favore constituerat, omnia sancta & illibata esse iubebant sequentes post eum imperatores prohibentes simul ne ad forum seculare traherentur personae ecclesiasticae, quod probatur ex Codice Theodosiano.

Exempti a foro civilis auctoritate ecclesiastica modo in

causis eccle. separauerat Gratianus lege publica anni 376. [quae est XXIII. Cod. Theodo-
 stasticis, non siani, de Episcopis; illis diiudicandis patere permisit forum ecclesiasticum, in
 vero in cri- his conueniendi erant episcopi coram iudice seculari, cuius auctoritatem agnosce-
 minalibus. re tenebantur, non obstante, quod erant episcopi. Sit vero ita, subiectum ad-
 Nominan- huc fuisse potestati ciuili ordinem ecclesiasticum, quis ideo magnam illo iamiam
 tur simul- acuo forum ecclesiasticum iuris dicendi potestatem obtinuisset negauerit? Omnia
 cause, quae enim, quae ad sanctitatem religionis pertinebant, pertinebant ad episcopos iuxta
 reseruat. Legem I. Tit. de Religion. Cod. Theodos. collat. Lege III. de Episcop. iu-
 fuerunt illa dicio. Leuia ecclesiasticorum delicta, ex quibusdam dissensionibus ad religio-
 etate publi- nis obseruantiam spectantia, nec non morum ecclesiasticorum causae subiacebant
 eis legibus episcopali iudicio; ipsa tandem Laicorum negotia, praeunte tamen compromissi
 cognitioni vinculo, non sine Imperatorum consensu reseruata erant foro ecclesiastico, ex
 fori eccle. Lege VII. Cod. de Episcop. Audient. Quis ergo vacuum & inane illud fuis-
 stastici. se dixerit? Tot sane & tanta haec erant, quae potestatem episcoporum & fori
 ecclesiastici dignitatem supra seculi illius conditionem mirifice euehebant.

§. XII.

Priui- Quam itaque Imperatorum benignitate publicis legibus munitam impetra-
 gia, immu- uerant iurisdictionem ecclesiasticam, totis viribus eam retinuerunt, summamque
 nitates & huic firmandae operam dederunt in Synodis atque Conciliis, quae magno illa
 forum eccle- aetate numero celebrata fuerunt. Hic sane causam habebant & occasionem
 stasticum im- egregiam sibi prospiciendi episcopi, neque eam praetermisisse dicendi sunt. Qui
 peratorum ACTA CONCILIORVM euoluit, si pro vlla vnquam re, certe pro con-
 benignitate seruandis clericorum immunitatibus nec non foro ecclesiastico summo feruore
 ipsis conces- maximoque conatu pugnatum fuisse, fatebitur. Quot sunt decreta, quibus
 sum confir- poena statuitur in clericos, qui, relicto iudice ecclesiastico, causam suam defer-
 mabant Sy- re auderent ad seculare iudicium? Quot sunt canones, qui potestati ciuili cleri-
 nodorum & cum ad iudicia publica trahenti, aut iniuriam huic inferenti sine consensu sui
 Conciliorum episcopi minantur disciplinam ecclesiasticam & poenam canonicam? Media certe
 Decretis, durissima, quibus opus esse putabant conciliorum Patres, vt sua constaret foro
 quod proba ecclesiastico auctoritas. Manifesta haec erunt, quae dixi, si euoluis concilium
 tur ex actis Carthaginense III. quod insertum est Tom. I. COLLECTIONIS RE-
 conciliorum. GIAE MAXIMAE CONCILIORVM post Philippi Labbei & Ga-
 brielis Cossartii e Societate Iesu labores XII. Tomis edita studio & cura
 IOANNIS HARDVINI Societatis Iesu Presbyteri, Canon. IX. pag. 962.
 Concilium Chalcedonense Canon. IX. Tom. II. p. 606. Concilium Arelaten-
 se II. Canon. XXXI. Tom. II. pag. 775. Concilium Andegauense, Can. I.
 Tom. II. p. 778. Synodum Antiliodorensem, Canon. XXXV & XLIII.
 Tom. III. p. 446. Concilium Matisconense I. Canon. VII. VIII. Tom. III.
 pag. 452. Concilium Matisconense II. Canon. IX. Tom. III. pag. 462.
 Ver-

Verba huius decreti sunt durissima, quo sub Anathemate prohibentur seculares, nequid in episcopos decernerent, quod etiam extenditur ad reliquos clericos *Canon. immediate sequent. X. pag. 463.* Non nego tamen cum doctissimo ZIEGLERO *Libr. de Episcopis Cap. XXX. p. m. 865.* correctum fuisse hoc decretum ævo posteriori, cum deferbuisset impetus ille & studium *ἀντονομιᾶς*, atque pristina tum reuocata fuisse Patrum decreta in concilio Parisiensi V *Canon. IV. Tom. III. Coll. Reg. Max. pag. 552.* nec non in concilio Remensi *Canon. VI. & XVIII. p. 572. 573.* Quis ergo assurgentem episcoporum potestatem comprimere ausus fuisset, quam Imperatorum legibus & conciliorum decretis sub pœna civili & disciplina canonibus recepta munitam habebant?

§. XIII.

Sua tamen fata, suas mutationes expertum fuisse in Occidente episcopale *Que fori* iudicium, negare non poterit, qui Seculi V. vsque ad VIII. monumenta histo-eccelesiastici riarum paulo curatius introsperit; scilicet ad incitas fere redactum Barbaro-conditio fuerum incursionibus plane deletum atque extinctum fuerat cum Romulo Momyllorit, extincto Augustulo, ultimo Imperatore, Occidentale Imperium. Ostro Gothi, gens & Occidentali barbara ex Thracia & Pannonia egressa magna ferocitate irrumpebat in Italiae Imperio, post prouincias, aliam post aliam deuastabat, plurimas occupabat & felicissimis tan Barbaro-dem armorum suorum auspiciis suo Imperio subiiciebat totam Italiam, testem irru-PROCOPIO *Lib. I. de Bello Gothico Cap. I. pag. 308. seqq.* Diu habebant suos Reges, qui, licet Romani Imperatoris nec insignia, nec nomen usur-Italia primo pare voluerint, ita tamen præfuerunt subditis, vt nihil ipsis defuerit eorum, quidem sub quæ Augustorum moribus consentanea erant, eodem auctore PROCOPIO *l. c. Ostro-Go-* Mortuo autem Atalarico, successore Theodorici, regnum perueniebat ad Theodororum, de-datum, opem ferente Atalarici matre, Amalasuntha, quam tamen paulo post inde sub Iu-in carcerem coniectam e medio tolli iubebat Rex ingratissimus, Theodatus. Justiniani Im-Hanc caedem ulturus, qui in Oriente regnabat Imperator, Justinianus, cui affi-perio usque nitate coniuncta erat Amalasuntha, per legatum suum bellum denuntiabat Gotho-ad tempora rum Regi, Theodato & Bellisarius eximium & prudentissimum belli ducem Longobar-cum classe mittebat in Italiam; diu durabat bellum anceps & periculosum, cuius dorum. fortunam mox a Romanorum, mox ab Ostro-Gothorum partibus stetisse, pro-luxe docet PROCOPIUS *Lib. III. & IV. de Bello-Gothico. conf. CEN-* TVRIATORES MAGDEBURGENSES *Centuria VI. Cap. XVI. p. m. 469. seqq.* nec non ANTONII PAGI *Critica in Annal. Baronii ad ann. 535. ff. 15 p. m. 555. seqq.* vsque dum tandem post octode-cim annorum decursum Totila, Gothorum Rege, occiso & Teia eodem fato extincto, finis imponeretur Gothorum regno totaque tandem Italia felicissimo Marte per Narsetem deuicta redigeretur in potestatem Iustiniani, teste PRO-COPIO, *Libr. IV. de Bello Gothico, Cap. XXXV. pag. 665. 666.* In hoc

itaque armorum strepitu, quæ iurisdictionis ecclesiasticæ & fori Episcopalis in Italia fuerit conditio? quodsi dicendum est, non obscura erit ex iis, quæ modo dixi, responsio. Sanctam & inuiolatam ubique esse voluerunt Codicis Theodosiani auctoritatem, neque propria iura excusserunt suis subditis Ostro-Gothorum Reges in Italia. Singularem erga hunc Codicem reuerentiam testatus fuit Theodoricus; leges hic exhibebat a Constantino Magno & Theodosii successoribus in ecclesiasticorum eorumque iurisdictionis fauorem constitutas; ad illarum ergo normam sua quoque iudicia accommodabant Italiæ episcopi, dum antiquas & hætenus receptas Romanorum leges sub Gothorum Imperio haud abrogatas fuisse, ex Cassiodori testimoniis & ipsius Theodorici edito docte probauit HERMANNVS CONRINGIUS *de Origine Juris Germanici Cap. IV. p. III. II. 12.* Sed paululum mutabatur status ecclesiasticus & cessabat Codicis Theodosiani vsus, ex quo Ostro-Gothorum manibus per bellum erepta Iustiniano, in Oriente Imperatori, parere coacta fuerat tota Italia; magna tunc erat Iustiniani existimatio, a cuius quoque præsidibus nouum illud iuris corpus, quod ab Augusto huius autore CODICIS IUSTINIANEI nomine veniebat, publice propositum suam per omnem Italiam auctoritatem obtinuisse, nullum est dubium. Hoc manifeste apparet ex constitutione Pragmatica, qua leges codici suo insertas & iamdudum in Italiam missas per omnes illius partes valere iubebat Imperator. Cæterum nullum plane pandectarum eo maiorem autem nouellarum præcipue in rebus ecclesiasticis illa ætate vsus fuisse, docet modo laudatus HERMANNVS CONRINGIUS *Libr. de Orig. Jur. German. Cap. XX. p. II. 4. seqq.* Atque hic erat episcopalis iudicii & fori ecclesiastici in Italia vsque ad tempora Longobardorum status; pluribus de cuiuslibet Italiæ provinciæ insularumque adiacentium episcopis, eorum iurisdictione rebusque ab iis præclare gestis, deducta serie, ad nostram vsque ætatem egit Vir clarissimus, FERDINANDVS VGHELLVS in *Italia sacra*, opere præstantissimo, cuius nouam iam editionem debemus NICOLAI COLETI studio & laboribus.

§. XIV.

Que ratio illius fuerit in Gallia In Gallia sedem suam habebant Visi-Gothi &, deleto Romanorum Imperio, regnum suum erexerant; non excusserunt tamen barbaræ gentes iura Romanit in Gallia mana suis subditis; ea enim erat illarum humanitas, vt non modo permetterent sub Visi-Gothiis Romanis viuere legibus, sed ad illarum quoque collectionem nonnihil a Gothorum Imperio. conferri posse, putarent: persuasit hoc sibi Alaricus, Rex Visi-Gothorum, qui, adhibitis sacerdotibus ac nobilibus viris corpus aliquod iuris ex codice Theodosiano & Nouellarum corpore collectum promulgari iubebat, quod ab Aniano, subscribente referendario, vulgo vocatur ANIANI BREVIARIUM; quis codicis huius auctor, quæ fuerit illius conditio? egregie docet in *Historia Juris Romano-Justinianei* haud ita pridem in lucem emissa, Vir doctissimus

CHRIST.

CHRIST. GOTHOFRED. HOFFMANNVS *p. 230. 231. seqq.* Interim hæc collectio simulac absoluta & in forum publice introducta fuerat, legis auctoritatem accipiebat; ad illius normam sua iudicia exercere debebant iudices seculares, ipsi quoque episcopi iurisdictionem habebant ecclesiasticam ad Codicis huius præscriptum vnice adstringendam re ipsa vero parum abhorrentem a statu ecclesiastico, quem in Italia tamdiu fuisse diximus, quamdiu hæc subiacebat Ostro-Gothorum Imperio.

§. XV.

Quid vero agebatur in nostra Germania? Redacta tandem fuerat tota Ger-
mania in potestatem Francorum, redacti, qui illam inhabitabant, Barbari, Ale-
manni, Boioarii, Thuringi omnes deuicti a Chlodouæo & Theodorico ex Me-
rouingorum stemmate regibus; introducebatur in Germaniam christiana religio,
nia sub Ro-
cælis Alemannis, conuertebantur Franci, teste GREGORIO TURONENSI in *gum Fran-*
Historia Francorum Libr. II. Cap. XXX. XXXI. p. m. 82. seqq. Sequeban-
corum ex
tur aliæ regiones, quæ christianæ religionis sanctitatem amplectebantur; certe stemmate
ex eo mirifice euecta fuit episcoporum conditio, qui sibi quoque prospiciendi Merouingo-
& ad sua desideria flectendi voluntatem superiorum vbique adesse videbant occa-
rum Impe-
fionem egregiam; singularem nempe in eos clementiam testati fuerunt Franco-
rio, usque
rum Reges, qui ad christianorum sacra nuper accefferant: dignabantur eos con-
ad tempora
filio Regio nihil fere agentes, vbi non meminissent episcoporum consensus atque Caroli Ma-
consilii; accedebat Franciæ status perturbatissimus, ex quo illa in tetrarchias di-
gni.
uisa fuerat; exoriebantur enim post regni diuisionem inter fratres dissidia bellis
ac contentionibus mutuo sese prosequentes, ad quæ componenda sola sufficiebat
episcoporum auctoritas; testis est THEODORICVS RVINART, presbyter
& monachus benedictinus e congregatione Sancti Mauri in *praefatione* doctissi-
ma præmissa Gregorii Turonensis §. 16. 17. qua rem totam pluribus complecti-
tur. Tantum itaque cum in aula Regum Francorum valerent ecclesiasticorum
consilia, suarum quoque partium esse putabant episcopi, causarum ecclesiastica-
rum, sese constituere iudices, & ad Italiæ & Galliæ episcoporum exempla cogi-
tare de iurisdictione ecclesiastica. Recte hinc Excellent. IOANN. GEORG.
REINHARDVS *Libr. citat. Cap. I. §. 23. p. 37.* Euenit, ait, illud in
Germania nostra, quod in aliis regionibus iam antea acciderat, ut, auctis
liberalitate donantium ecclesiarum diuitiis, & amplificatio potestatis quære-
retur, quo propria in suos vtentes iurisdictione, ab officialium imperatoria-
rum sententiis, concessione tamen Principum, se eximerent. Factum hoc
fuisse iam Merouingicorum Regum æuo, atque ante Ludouici Pii tempora
vti vulgo creditur, historiarum monumenta demonstrant. Exercebant quo-
que hanc iurisdictionem ecclesiasticam, sed neque a Codice Iustiniano, neque
a Theodosiano, sed a Conciliorum potissimum decretis eorumque auctoritate

C 3

ред-

pendebat. In his sane suæ conditionis obliti exsuperantem interdum potestatem sibi arrogare audebant Franciæ & Germaniæ episcopi; exemplo est concilium Matisconense *II. Can. IX. X.* quod ad annum Christi 583. celebratum a Guntramno, Rege Francorum confirmatum fuisse, legitur apud IOANNEM HARUVINUM *Tom. III. Conciliorum pag. 467. 468.* Hic erat Franciæ status, hæc episcoporum eorumque ecclesiasticæ iurisdictionis in nostra quoque Germania illa ætate conditio.

§. XVI.

Exponitur status ecclesiasticus subiecta erat Merouingorum imperio Germania; noua facie apparebat status ecclesiasticus Tandiu autem a conciliorum præcipue decretis illa pendebat, quamdiu subiecta erat Merouingorum imperio Germania; noua facie apparebat status ecclesiasticus, assurgente Seculo VIII. ad supremum Regis & Imperatoris fastigium Carolo Magno, Principe prudentissimo, cuius fortitudinem, gloriæ & virtutis studium non satis mirari potuerunt posteriora tempora; hic in immensum amplificatus amplificauit sui imperii terminos; Longobardorum regno, victo eorum Rege, Desiderio, finem imposuit, animaduertente EGINHARTO in *Vita Caroli Magni Cap. VI. p. m. 4.* Saxonum quoque gentem natura ferocissimam, iugi impatientem & christianæ religionis hostem insensissimam post tot ingentes huic illatas clades felicissime domitam in suam potestatem redegit, atque sic tandem armis suis victricibus Francorum potentiam ad summum maiestatis fastigium euexit. *Conf. HERTIVM in Notitia veteris Francorum Regni, Cap. I. §. 25. pag. 45. 46.* Quantum ipsi debeat christianismi per regiones, quas barbari tenuerant, propagatio, historiæ de vita & rebus gestis Caroli Magni, ab EGINHARTO, primo horum scriptore, vt & ACTA CONCILIORVM testantur. Sub illius sane imperio indies incrementa maiora capiebat status ecclesiasticus: instituebat enim per Germaniam episcopatus, episcopatibus præficebat episcopos, quos armabat potestate amplissima eorumque gladio spirituali suum adiungebat, non alio sane consilio, quam vt in fide & obedientia continerentur a paganismi absurditate ad christianæ religionis sanctitatem neo-conuersæ gentes perfidæ interdum & mobiles; vid. FRIDERICI SPANHEMII *Histor. Ecclesiast. Secul. VIII. p. m. 1261. seqq.* nec non ANTONII PAGI *Critic. in Annal. Baronii Tom. III. pag. 465.* Adspirabant præterea ad dignitates amplissimas, multum quoque in ipsa Imperatoris aula valebant episcoporum consilia, & regni comitiis interesse habebantur, vt eo promptius, quæ ab imperatore statuta fuerant, eorum ministerio aliis exequenda traderentur, id quod ex HINCARI, episcopi Remensis, testimonio & ipsius Caroli Magni capitularibus prolixè probauit CASPAR ZIEGLERVS, *Libro de Episcopis Cap. XXX. §. 91. pag. 867. 868.*

§. XVII.

§. XVII.

Dum ad ista honorum & dignitatum fastigia Carolina ætate promouebantur episcopi, longe maiorem quoque eorum iudiciis concessam fuisse potestatem, ad summam quilibet coniectura facile assequitur; dictum fuit in antecedentibus, Franciæ & auctoritatem Germaniæ episcoporum iudicia pependisse a conciliorum canonibus; hæc tandem firmabantur publica legum auctoritate a Carolo Magno omnium præterea episcoporum privilegiorum & immunitatum, quas Constantinus eiusque in regno successores iudicia non in episcoporum fauorem concesserant, usu ornata; quod vero maxime notandum, publicæ illæ imperatoris de foro ecclesiastico leges plurimum collectæbus confirmuerant ex ipsis conciliorum & synodorum episcopaliū decretis omnibus custodiamantur, diendæ summa religione sub pœna seculari grauissima. Res patet, si euoluas quod probatur ex Capitulariæ Caroli Magni CAPITVLARIA, quæ vna cum reliquis Regum Francorum capitularibus post aliorum labores a STEPHANO BALVZIO in vnum corpus Francus congesta cum doctissimis eius animaduersionibus duobus voluminibus prodierunt, anno 77. superioris seculi, quorum vide Capitular. I. Caroli Magni primis Capitularibus ad ann. 769. Leg. 17. Capitular. ann. 779. Leg. 4. Capitular. ann. 789. vol. I. Capitular. Leg. 8. 10. 27. 37. Capitular. Francofurd. ann. 794. Leg. 4. 37. vid. Leg. Capitularibus. 39. ad ann. 801. Capitular. I. ann. 803. Leg. 3. Capitular. I. incerti anni, quod tamen relatum fuit a Baluzio ad annum 814. Leg. 13. 17. Capitular. II. Leg. 6. 7. 13. Capitular. 3. Leg. 8. 10. & 12. Multa in iis continebantur, quæ imperatoris voluntate huic iudicio relicta grauissimam in Germanorum republica auctoritatem episcopis conciliare poterant; extendebat enim sese eorum potestas in personas ecclesiasticas; licebat iis animaduertere in vitam & mores christianorum ciuium, in fontes quoque statuere pœnam canonicam, quæ durissimum illa ætate effectum habebat. Episcoporum tandem iudicio decidebantur lites & controuersiæ, quæ ad illud deferrebantur, deferre autem licebat fere omnes, altera licet litigantium parte contradicente, quod manifeste apparet ex Capitular. 281. Libr. VI. Capitular. apud BENEDICTVM LEVITAM. Si ergo tot & tanta ex lege imperatoris commissa fuerant episcopis, eorum quoque iudicia aliorum iudiciis & dignitate & multitudine negotiorum, præstitisse videntur, nullo tamen, vt ait CONRINGIVS Dissertat. de Iudiciis Reipublicæ Germanicæ §. 34. reipublicæ bono, nullo ecclesiæ commodo, episcopis hac ratione prope degenerantibus & dum alienis incumbabant, sui quæ erant muneris & ad sanctitatem illius pertinebant, plane interdum negligentibus.

§. XVIII.

Quantacunque vero esset eorum potestas, suos tamen habebat limites atque subordinata erat superiorum iudicio; accusari poterant episcopi eorumque tamen supra modum interdum sese efferentes conatus mediis durioribus coercerant imperatores, tantum abest, vt omnem in eos potestatem iure diuino & quia Principes christiani seculi

ris iurisdic- cipes erant, sibi conuenientem per iudicia ipsis concessa abdicasse, dicendi sint. Etione epi- Præeuntes nimirum habebant imperatores antecedentes, præ cæteris vero Con-
scopi; con- stantini Magni exemplum, cuius licet magna esset in episcopos clementia, suis
stituti erant tamen sanctionibus iussu imperiali constitutis obsequiose parendum esse, eos
Missi Regii, æque ac alios subditorum suorum docuerat. Regio hoc iure utebatur & tam
quorum offi- rerum, quam personarum ecclesiasticarum cognitionem sibi reseruabat pruden-
cia descri- tissimus imperator, Carolus Magnus, episcopis suo officio minus recte fungenti-
buntur. bus. Loquuntur concilia nutu illius celebrata, certe Actorum & Annalium

fide; loquuntur etiam capitularia seu Regia seu imperatoria deinde auctoritate promulgata, quæ ad vitam, mores & disciplinam ecclesiasticorum spectabant, luculentissimo indicio, omnem illorum potestatem, omnes immunitates & priuilegia non a iure proprio, sed a suo solius fauore & imperio suam traxisse originem ideoque & maiestati ciuili accepta referenda esse. *Vid. Libr. III. Capitular. Leg. 77. ut Episcopi, Abbates, Comites & Potentiores quique, si causam inter se habuerint &c. conf. ZIEGLERVM de Episcopis Cap. XXX. §. 94. 96.* Erant & præterea eodem tempore Missi sic dicti Regii, qui ab imperatore mittebantur in ciuitates & prouincias cum potestate amplissima; late & doctissime eorum officium describit CAROLVS DV FRESNE in *Glossario ad Scriptores Mediæ & Infimæ Latinitatis* sub voce *Missi* Tom. II. Par. II. p. m. 653. Ii animaduertebant non solum in vitam iudicum & omnes eorum mores, qui populi rectores constituti erant, sed eorum quoque auctoritatem agnoscere tenebantur episcopi, quod patet ex lege Longobardorum *Lib. II. Tit. LII. §. 17. & 21.* Inquirebant in eorum vitam & disciplinam ecclesiasticam, exigebant ab iis actionum suarum rationem, quodsi inuenirent vnum ex illis vitam agentem suo munere indignam & iustitiæ leges egredientem, animaduertendi in eum eiusque negligentiam corrigendi utebantur facultate ideo a Principe sibi concessa. Manifestum hoc erit, si euoluas STEPHANI BALVZII *Capitularia*, Capit. III. ann. 789. leg. 2. Capit. V. ann. 806. leg. 4. Imprimis vero Ludouici Pii *Capitulare V. ann. 819. De instructione missorum & Capitulare VI.* Cæterum ea expediebant, quæ poterant, quibus componendis impares erant, diiudicanda manebant imperatori, quod docet IOH. NICOL. HERTIVS *Dissert. de Notitia veteris Francorum Regni*, Cap. V. §. 25. p. m. 164. seqq. Satis ex iis, quæ adducta fuerunt, patebit, tam rerum ecclesiasticarum nomotheticam potestatem illa ætate constituisse imperatoribus.

§. XIX.

Episcopo- Interim vigilantes erant episcopi & maiori interdum audacia ad suas im-
rum in Ma- munitates & iura prætenfa prouocare audebant, cum ad legum suarum obse-
testatem ci- quium & ad veterem disciplinam ecclesiasticam eorum animos reuocare stude-
rent Principes. Tam angustis enim limitibus inclusam esse sacram eorum po-
testa-

testatem & laicorum arbitrio adstrictam, non convenire videbatur cum sancti- uilem cona-
tate officii; de personarum vero ecclesiasticarum a brachio seculari immunita- tus & assur-
te iure diuino sibi competente plus quam præsumtuosam doctrinam imperato- gendi libido.
rum mentibus insinuare, longe eorum intererat. Itaque supra Magistratus po-
litici iurisdictionem suam tandem auctoritatem euehere &, prorumpente indies
magis magisque eorum dominandi pruritu & iniquitatis mysterio, ab huius im-
perio multis quidem persuasionibus sese eximere conabantur; nonne accusandi
erant eo maiori iniquitate eorum conatus, quo magis a munere suo, vitæ san-
ctitate & religione, quam tantopere crepabant, alienos hos esse, constabat?
Erant enim Ministri ecclesiæ; iis incumberebat, omnibus, quæ officii curam tur-
babant, neglectis, fidei suæ concreditorum prospicere salutem; sed degenerabat,
si verum fateri fas est, a primæua christianorum simplicitate eorum viuendi ra-
tio, & maiori ambitione, fastu & arrogantia elati potestatem suam extendere,
quam fluctuantem indies religionis & ecclesiæ statum suæ integritati restituere
laborabant. Grauius de iis suo iamiam æuo conquesti fuerunt Cyprianus &
Eusebius, neque fuerunt post Constantini Magni ætatem viri cordatiores, testes
veritatis & confessores, qui ægrotantem fuisse, scribunt statum ecclesiasticum,
ob tantam eorum, qui antistites ecclesiarum esse volebant, prauitatem in mori-
bus & in doctrina corruptionem & negligentiam.

§. XX.

Cogitanti autem mihi, qui factum fuerit, ut antiquæ suæ conditionis im- *Nominan-*
memores ad istam magnitudinem adspirare potuerint ecclesiastici? multæ oc- *tur* *causæ,*
currunt causæ, quæ ad tantæ potestatis & toties affectatæ æuoropias progres *que ad tan-*
sum & incrementa non parum fecisse, mihi videntur; nimius interdum erat intæ *autorita-*
personas ecclesiasticas imperatorum fauor, inconsulta sæpius eorum in distri- *tis fastigium*
buendis muneribus liberalitas; tot priuilegiis & immunitatibus sub sacrilegii *euehebant*
pœna illibate seruandis ecclesiarum fortunam auxerant; hac felicitate non raro *ecclesiasti-*
abutebantur & ad suas cupiditates eam trahebant ambitiosi Clerici, superiori- *cor.*
bus interdum aut conuenientibus, aut iniquitatem non animaduertentibus, aut
actiones illorum sub pietatis & religionis prætextu excusantibus. Multum
deinde ad firmandam eorum auctoritatem conferebat episcoporum ad officia pu-
blica & aulicas dignitates promotio; sanctioribus enim iis interesse licebat con-
siliis nec non conuentibus publicis, in quibus sedem habebant imperatori proxi-
mam, quod obseruatum fuit LEHMANNO in *Chronic. Spirens. Libr. II.*
Cap. 15. p. 67. conf. ZIEGLERVM Lib. cit. p. 876. Erant præterea The-
saurarii alii, alii Iustitarii, quibusdam Camerariis, quibusdam Cancellario-
rum aliorumque officiorum dignitate fulgentibus, eo quod eorum consilia pie-
tate & iustitia omnia aliorum superatura esse, crederentur; atque hac imprimis
persuasionem ducti, qui officiis publicis præponerentur, digniores episcopis haud

Fasc. I.

D

esse,

esse, putabant imperatores, non animaduertentes interim has dignitates, hanc potestatem sua solius benignitate concessam indies vero assurgentem, ut aliorum imperio adstringatur, vix aliquando esse passuram. Tandem accedebat mira seculi superstitio ac densissima literarum bonarum ignorantia, quæ in omnium fere ingenia affectauerat suum imperium; hanc ingeniorum sterilitatem & disciplinarum barbariem suis doctrinis ad superstitionem vnice natis magis magisque nutriebant Clerici eo obtenturi, ut ipsi soli sapere crederentur atque penetrasse in intimiores diuinæ & humane eruditionis recessus; exinde nascebatur plusquam superstitiosa hominum in personas ecclesiasticas veneratio, & tam cæca obedientia, ut in omnibus voluntatis suae libertatem illorum arbitrio subiiciendam esse credentes religioni sibi ducerent, non vereri eorum auctoritatem, qui tanta mentis contentione in Reipublicae emolumentum & suae salutis felicitatem aeternam actiones suas componerent.

§. XXI.

Inuolant in iura Magistratus politici ecclesiastici, & ut amplificentur magis magisque eorum iudicia, ad secularia nunc laicorum negotia extendunt sub varia specie & multis artibus. Tot itaque praeiudiciis laborante Seculo, quis imperandi cupiditatibus libertate maiori vela extendere poterat, quam ecclesiastici? Tempori inserviebant & longe maiora nunc tentare audebant, quam antea factum fuisse legitur. Non enim satis erat, subiacere episcoporum iudicio leuia ecclesiasticorum delicta &, quae per Laicorum compromissa ad illud deferebantur, lites & controverfias; non satis erat, omnia negotia spiritualia, quae ad Deum & sanctitatem religionis pertinebant, reservata esse eidem foro ecclesiastico; in eo iam versabatur eorum labor primarius, ut ad secularia quoque Laicorum negotia, quae tamen brachio seculari diiudicanda publicae leges asseruerant, potestatem suam extenderent. Opus erat specioso praetextu & obtinendum artibus, quod iure *secularia* obtineri non poterat. Itaque simulare religionem & sub causa *Spiritualitatis*, sub specie *Peccati & denegatae iustitiae*, quibus maximum tandem palladium, eorum negotia *Conscientiae* praetextus, accedebat, sese immiscere in negotia secularia, optima potestatem suam extendunt sub varia specie & multis artibus. *Conf. REINHARDVM l. c. Cap. 1. §. 22. pag. 36.* Neque male hoc modo sibi prospexerant; facile iam erat, omnes fere causas civiles a iudice seculari trahere ad forum ecclesiasticum, cum vix vlla esset, cui non *Spiritualitatis & Conscientiae Peccati aut denegatae iustitiae* notam inurere liceret.

§. XXII.

In immensum vero augebatur causarum ecclesiasticarum numerus, ex quo sum vero augebatur causarum ecclesiasticarum numerus. In immensum vero augebatur causarum ecclesiasticarum numerus, ex quo iisdem artibus totam *IVRAMENTORVM* doctrinam suae solius cognitioni appropriare ceperunt ecclesiastici. Certe si vllus vnquam fuit causas civiles a iudice civili anocandi speciosus praetextus, si vlla vnquam fuit doctrina, qua ecclesiastica ad obtinendum hunc scopum illa aetate abusi fuerunt, *iuramenta* sane fuerunt, sub

sub quibus omnia fere negotia, quae illorum religione firmata fuerant, suo so-
 lius iudicio vindicare audebant latius hoc modo extendentes illius limites, quam
 ipsa admittebat causarum ecclesiasticarum natura. Quid sit *iuramentum*, quae
 illius natura & obligatio, abunde, ni fallor, expositum a me fuit in anteceden-
 tibus. Quod ergo ad explendas suas cupiditates flectere poterant, in saniori il-
 lius doctrina nihil inueniebant; hinc introducendi erant errores & praeiudicia,
 nouae & hactenus nondum audita sententiae, canones incogniti & cum natura
 rei parum conuenientes, ut hoc modo sub alieno praetextu sibi solis cognosce-
 da maneret *iurisiurandi* causa & sub corrupta tandem eius indole scopum as-
 sequerentur, quem sub saniori illius doctrina obtinere nec poterant, nec obten-
 turos se esse, credebant. Hoc erat *fundamentum praeipuum & prima* sint iurisiu-
 statim *origo* omnium errorum, qui magno deinde numero, plurimum sub *con-* randi spe-
 scientiae & religionis causa introducti fuerunt in *iuramentum*. Duae impri-
 mis sunt, quod in priori capite probauimus, huius species; utraque hanc sortem
 experta est, quia utramque ad promouendam suam auctoritatem trahebant. Quod
 ergo necesse est, considerandi iam veniunt errores, quibus corrupta fuit prima
 iurisiurandi species, *IVRAMENTUM*, quod vocant, *ASSERTO-* qui introdu-
RIVM, atque ut de eorum natura paulo clarius constet, primo quidem in ge-
 nuam horum *originem immediate antecedentem & ex prima origine*, quam
 modo nominavi, *rursus fluentem* inquirere, exigit instituti ratio.

rus, ex quo

sub iisdem

artibus sue

soli cogni-

tioni appro-

priare cape-

runt iura-

mentum; osten-

ditur erro-

rum origo,

et cum due

turos se esse,

credebant.

Hoc erat

fundamentum

praeipuum &

prima sint iurisiu-

statim origo

omnium errorum,

qui magno deinde

numero, plurimum

sub con-

randi spe-

scientiae &

religionis causa

introducti fuerunt

in iuramentum.

Duae impri-

mis sunt, quod

in priori capite

probauimus, huius

species; utraque

hanc sortem

quidem agi-

expertam est, quia

utramque ad pro-

mouendam suam

auctoritatem tra-

hebant. Quod

ergo necesse est,

considerandi iam

veniunt errores,

quibus corrupta

fuit prima

iurisiurandi

species, IVRAMENTUM,

quod vocant,

ASSERTO-

RIVM, atque ut

de eorum natura

paulo clarius con-

stet, primo quidem

in ge-

nuam horum

originem

immediate anteceden-

tem & ex prima

origine, quam

modo nominavi,

rursus fluentem

inquirere, exigit

instituti ratio.

iuramenti

speciem, iu-

rumentum

assertorium.

§. XXIII.

Hanc vero deducendam esse, existimo a PROBATIONIBVS sic di-
 ctis VULGARIBVS, quae ad inuestigandam rei occultae veritatem, ex-
 cranda hominum temeritate, non sine maximo purgandorum periculo & iusti-
 tiae damno olim introductae fuerant in iudicia publica. Mos erat antiquissi-
 mus, coram iudice accusatorum causas & veritatem latentem eruere rebus ra-
 tioni & veritati contrariis fraude vero humana summam sanctitatem obtinenti-
 bus, illa imprimis aetate, qua superstitio regnabat & densissima literarum bona-
 rum barbaries. Durabat per aliquot secula lubricus ille innocentiam & causas
 occultas probandi modus; tandem prudenti consilio & laudando superiorum co-
 natu eliminabatur e christianorum republica, succedente in eius locum PUR-
 GATIONE CANONICA, quam absoluebant, praestito IVREIVRAN-
 DO: hanc vero probandi rationem, ut simplicissimam & christianae religionis
 sanctitati magis congruam retinuerunt posteriora tempora, &, reiectis iis, quae
 superstitio & artes humanae quondam adiecerant, hunc per *iuramentum*, quod
 est, *Assertorium* rei occultae veritatem inuestigandi modum ad nostram usque
 aetatem propagarunt. Omnes ergo errores & praeiudicia, quae occurrunt in
 PURGATIONE CANONICA, IVREIVRANDO scilicet AS-

D 2

SER-

SERTORIO, cum originem suam vnicuique debeant *probationibus vulgaribus*, primo eas loco ordine suo recensere, necesse est tum ob illarum obscuritatem, tum ob rei dignitatem atque necessitatem iam paulo curatius excutiendas?

§. XXIV.

Exponitur harum probationum auctoritas, & ubi erat, veritati attestaturum esse numen diuinum, etiam miraculis. Originem suam trahebant a superstitione, fecundissima multarum absurditatum matre, & clericorum tam errore, quam malitia.

Ac sane non miranda satis erat illarum *probationum*, quas a vulgo inuentas *vulgares* appellare solebant, in totius fere Europae, imprimis autem nostrae Germaniae partibus auctoritas, quam obtinere eo facilius erat, quo certior illa aetate homines tenebat opinio, hoc examine rei dubiae, de qua quaestio-ritas, & ubi erat, veritati attestaturum esse numen diuinum, etiam miraculis. Originem suam trahebant a superstitione, fecundissima multarum absurditatum matre, & clericorum tam errore, quam malitia. Non enim mirandum est, gentem, quae post agnitam paganismi absurditatem ad christianae religionis sanctitatem haud ita pridem conuersa fuerat, superstitioni adhuc fuisse deditam & cum fidei modo assumptae veritatem non nisi miraculis firmari posse, putaret, in eruenda quoque rei occultae veritate ad viam hanc extraordinariam recurrendum esse, existimasse. Itaque miserrima erat iudiciorum conditio; signa & miracula expectabant homines & ab illorum incertitudine omnis pendebat rei certitudo, summa superstitione, quam suis doctrinis magis magisque nutriebant clerici, eo obtenturi, ut quacuis laicorum negotia brachio seculari derogata sua praesentia suoque fauore opus haberent.

§. XXV.

Sistitur

Peragebantur vero illae purgationes coram episcopis, aut, qui ab episcopis delegati fuerant, sacerdotibus. In plurimis adhibebantur formulae *bene-aquam calidictionum* atque *exorcismorum*, quas referunt AVENTINVS *Annal. Boiordam suae rum Lib. IV. p. 249.* GOLDASTVS *Constitut. Imperial. Tom. III. p. 254. feruentem*, & qui eas coniunctim exhibent, LINDENBROGIUS *in Codice Legum antiquius natu quarum p. 1299. seqq.* nec non STEPHANVS BALVZIVS *Tom. II. Capitular. p. 639. seqq.* Preces praeterea fundebantur, mittebantur ad Deum orationibus sollemnes prolixae, omnes a sacerdotibus additae, ut in errantium animis eo maiortibus per-rem huic iudicio auctoritatem conciliarent atque sanctitatis opinionem. Nota acta fuerit, autem erat inter illas *probationes*, PROBATIO PER AQVAM CALIDAM s. FERVENTEM, qua quis flagitii patrati insimulatus vel manum tantum vel brachium nudum in aquam feruentem & ignis vehementia bullientem immittere covebatur, manum si extraheret illaesa, pro infonte habebatur & secleris puro, reus pronunciabatur, si efferret perustam. Hanc per *aquam feruentem* accusatorum aut culpam aut innocentiam probandi rationem Longobardorum, Frisionum & Wisi-Gothorum gentibus olim non incognitam fuisse, tum ex medii aevi scriptoribus, tum ex gentium illarum legibus manifeste colligitur. Vid. *Leg. Longobard. Lib. I. Tit. IX. ff. 29. 35. 39. Leg. Fri-*

Frissonum Tit. III. §. 4. 5. 6. Leg. Wisigothorum Libr. VI. Tit. I. §. 3. Quibus vero solennitatibus, quibus verborum imprecationibus aqua per sacerdotem deuota fuerit, antequam manum immitteret probandus, patet ex *Ordinatione Ludouici Pii, imperatoris*, quam habet GOLDASTVS l. c. & cum eo STEPHANVS BALVZIVS *Tom. II. Capitular. pag. 639. seqq.* Opus ergo ipsum aggrediente accusato, adstabant Sacerdotes supplices Deum implorantes, vt, si criminis, cuius postulabatur, reus foret examinandus, per maculam aut læsionem in manu apparentem manifestare dignaretur diuina iustitia; manus, simul ac extracta fuerat, interdum inuoluebatur, & publico iudicis sigillo munita vsque ad diem tertiam constricta tenebatur, soluta tandem & combusta hominem nocentem, pura & illæsa innocentem pronunciabat accusatum. Cæterum non solum reorum causas, sed & religionis veritatem hoc examine patefactam fuisse, luculentum nobis exemplum suppeditat GREGORIUS TVRONENSIS de diacono orthodoxo & presbytero Ariano, qui acerrime de religione contententes litemque diu reciprocantes, habito tandem consilio, conuenerunt, religionis & doctrinarum suarum veritatem *aquæ feruentis* iudicio diiudicandam relinquere. Concurrerat ergo ad spectandum populus, accendebatur ignis, æneus superponebatur, seruebat valde, annulus in vnam feruentem proiciebatur. His denuo litigantibus, quorum primus manum suam immitteret, superueniebat alius veræ religionis diaconus, qui, simul ac veritatem cognouerat, non diu moratus, extracto a vestimentis brachio, dextram in æneum mergebat, annulumque vehementer ab vnda agitatam diuque quæsitum sine vlla tandem brachii sui læsione extrahebat. Probauerat hoc modo suæ doctrinæ veritatem diaconus; videns hoc presbyter Arianus maxime confusus temerariam manum proicit in ahenum, *præstabit, inquit, mihi hæc fides mea.* Sed iniecta manu, protinus vsque ad ipsa ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit, teste GREGORIO TVRONENSI *Libr. I. de Gloria Martyrum Cap. LXXXI p. 813. Conf. eundem Libr. de Gloria Confessorum Cap. XIV. p. 904.*

§. XXVI.

Alia ex *probationibus* sic dictis *vulgaribus* erat PROBATIO PER AQUAM FRIGIDAM, si quis crimine accusatus, manibus & pedibus ligatis, in aquam consecratam proiceretur, atque si natando aqua superferetur corpus ligatum, pro nocente ac reo, si submergeretur, pro innocente ac sceleris puro habebatur. Ordo & processus, formulæ exorcismorum, preces atque orationes vna cum reliquis solennitatibus, quibus instituebatur *per aquam frigidam probatio*, omnes fere conueniunt cum iis, quas in iudicio *per aquam feruentem* a maioribus obseruatas fuisse, diximus. Consecrabatur nempe aqua, iniciendus in eam a sacerdote coniurabatur, quem coniurandi modum & exorcismorum formulas prolixè tradit BALVZIVS l. c. & FRIEDERICVS

SPANHEMIVS *Tom. I. Oper. p. 1353. seqq.* Imprimis *conf. CAROLVM DV FRESNE in Glossario med. & infim. latinit. sub voce: aquae frigidae iudicium p. m. 308. seqq.* & doctissimam dissertationem: *De probatione rerum dubiarum per aquam facta, Lipsiae habitam a Viro Magnifico Dn. D. IOHANN. SCHMIDIO, ann. LXXXV. superioris seculi.* Negari vero non potest, frequentissimam fuisse illa aetate accusatorum causas per *aquam frigidam* probandi rationem, interdum canonum & conciliorum aliorumque virorum auctoritatem naeta fuisse, legitur. Magno conatu id egit HINC MARVS, *remensis archiepiscopus*, vt ex sacra scriptura interpretationibus mysticis exposita totam purgationem deductam ab omni superstitione & iniquitate vindicaret in *Libr. de diuortio lotharii & tetbergæ*, quod docet THOMASIVS in *not. ad Lancellotti institut. Jur. Canon. Libr. IV. pag. 1733.* misere tamen sese torquet vbique fere in subtilitatum deliria prolapsus. Tandem post *Eugenii II. obitum*, quem huius iudicii auctorem fuisse, tradunt MABILLONIVS *Veter. Analect. Tom. I. ex peruetustis membranis Remigianis Seculo IX. exaratis*, FRANCISCVS PAGO in *Breuiario Gestorum Pontif. Roman. Tom. II. p. m. 4.* contradicente tamen NATAL. ALEXANDRO *Tom. VI. Histor. Ecclesiast. Seculo IX. Cap. I. Art. IV. p. m. 6.* cuius vero rationibus docti satisfecit *l. c. laudatus modo FRANCISCVS PAGO*, omnem eam probandi coniurandique rationem vt ambiguam & noxiam detestati fuerunt, eamque prohibuerunt imperatores christiani, Ludouicus Pius in *Capitular. Wormatiensi ann. 829. Leg. 12. apud BALVZIVM Tom. I. Capitular. pag. 668.* & LOTHARIVS in *Lege Longobardorum Libr. II. Tit. LV. ff. 31.* Recentiori tamen aetate iterum introducta & in *processu inquisitorio contra sagas* usurpata fuit in quibusdam Germaniae partibus, quod probat THOMASIVS in *dissertation. de occasione concept. ac intention. constitution. criminal. Carolinae ff. 19. (not. 5.) p. 22.*

§. XXVII.

Probatio per ignem. Noua erat inter probationes vulgares PER IGNEM sic dicta PROBATIO, qua reus, manu in ignem immissa & sine laesione extracta, crimen sibi obiectum diluere conabatur. Sedem huius habemus in *Lege Ripuaria Tit. XXX. Cap. I. verbis sequentibus: quodsi seruus in ignem manum miserit & laesam tulerit, dominus eius, sicut lex continet, de furto serui culpabilis iudicetur. Conf. Tit. XXXI. ff. 5.* Interdum PER ROGVM ACCENSVM transiisse, leguntur, quibus imposita fuerat innocentiam suam, aut rei, quam asserabant, veritatem probandi necessitas. Si tamen dicendum, quod res est, vtriusque huius & per *regum accensum* & per *ignem probationis* in veterum iudiciis vsus erat exiguus, hinc & raro adhibita fuisse, legitur.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Eo maiorem vero auctoritatem illa ætate obtinuerat, quæ pari temeritate *Probatio* & superiorum errore ad inuestigandam rei occultæ veritatem in rempublicam in-*per ferrum* troducta fuerat, per FERRVM CANDENS PROBATIO, qua quis *candens*; criminis patrati insimulatus massam ferream summe ab igne candentem nuda *probationis* manu portare, atque spatium ad nouem vtplurimum, interdum ad duodecim *natura &* pedum mensuram a iudice definitum, manu quidem illæsa, eundo emetiri tene-*modus, eius* batur. Loquitur de huius probationis specie *ordinatio iudicii vehmici Brun-origo, ubi* *suicensis*, quam habet CALVOERVS in *Saxonia Inferiori Antiqua Gentili recepta fue-* & *Christiana* p. 178. Mos huius probationis erat antiquissimus, neque er-*rit, ritus &* rarunt Viri docti, qui eam a paganis erroribus & superstitione græcorum *solennitates*, suam originem traxisse, ex Sophocle, scriptore pagano, probare aggressi fue-*formule be-* runt. Post assumptam deinde christianæ religionis sanctitatem in christianorum *nedictionum* quoque iudiciis conseruata fuit sanctissime, &, quod mirandum est, in instru- & *adiura-* mentum dubiam adhuc populo conuertendo christianæ religionis veritatem ap-*tionum in* probandi, non raro vserpata fuisse, legitur; stat PORPO, Slesuicensis episco-*ipso proban-* pus, quem primum in Boream venientem ad prædicandum barbaris verbum di-*di actu ad-* uinum, Danorum proceribus Deorum suorum miracula extollentibus, Christum *hibitarum* vero deridentibus, christianæ fidei veritatem *ferro candenti* mirifice probasse, *describun-* auctor nobis est supra laudatus abbas doctissimus, MR. FLEURY *dans son Hi-* *toire Ecclesiastique* Tom. XII. ad ann. Christi 948. p. m. 75. & p. 245. & *ICTus Suecicus, IOH. O. STIERNHÖÖK, de iure Sueonum & Gothorum* *Vetusto* p. 82. Atque exinde factum est, vt in tuenda quoque alterius inno-*centia & asserenda omni re dubia paulo post prouocaretur ad hoc Dei solius te-* stimonium & in legem abiret mox in totius fere Europæ iudicia introducenda, & vt eo sanctius haberetur, confirmandam conciliorum canonibus, quod factum fuisse video, in concilio Triburiensi, *Canon. XXII.* & in concilio Grateleano, *Canon. IV.* quæ habet HARDUINVS *Tom. VI. Part. I. Concilio-* *rum* p. 446. & 566. Magnam ab illa ætate huius in Germania, Britannia, Italia, Dania & Suecia auctoritatem fuisse, infinita fere institutæ *per ferrum* *candens* purgationis, probatæque innocentiae exempla euincunt, nec non medii atque recentioris æui scriptores vbique testantur. Imprimis vero in Gallia diu receptam & antiquissima lege munitam fuisse hanc purgandi rationem, ostendit ISACIUS PONTANVS *Libr. VI. Orig. Francic. Cap. XVII.* animaduertente ZIEGLERO *in notis & animaduersionibus ad Lancellotti institutiones iuris canonici* p. m. 913. Atque hæc tantum abfuit, vt impia iudicaretur & a lege naturæ aliena probandi hæc consuetudo recepta, vt sanctissimi potius homines, Principes sacratissimi, feminae & viri ex utroque ordine, seculari & ecclesiastico, eam subierint, & *ferri candentis* iudicio innocentiam suam examinari voluerint. Locus contrectandi *ferrum* ordinarius locus erat iudicii,

tem-

templa autem fuerunt & loca sanctiora cultui diuino dicata, ex quo totam probationem suæ cognitioni arrogare audebant ecclesiastici. Ii interdum aliquid dabant suis cupiditatibus, & ut, exclusa brachii secularis potestate, solos sese constituerent huius iudicii Præsides, e re sua fore existimabant, excogitare ritus, qui antea nondum cogniti impolterum pro lege tenendi erant, & nouas addere solennitates, quæ clericorum fauore opus habebant, iudicis vero secularis præsentia carere poterant. Offerenti enim sese *ad ferri candentis iudicium*, in pane, aqua & vestimentis laneis ieiunandum erat atque hoc strictiori ieiunio, sumpta diuina eucharistia & ad Deum missis orationibus, per triduum sese parabat examinandus; deinde nec caput, nec crines, nec aliquod vestimentum ipsi contrectare licebat, ne forte illita vnguento succum aliquem roborantem aduersus *ferri igniti* læsionem manibus affricarent, quo fraude potius eluderetur efficacia ignis, quam innocentia. Appropinquante vero hora, quæ dicata erat purgationi, *ferrum* ipsum afferebatur in præsentia ac conspectu totius populi ab episcopo aut ecclesiæ ministro consecrandum hunc fere in modum: *Benedic Domine, sancte Pater omnipotens Deus, per iuuocationem sanctissimi nominis Dei & sanctifica ad manifestandum verum iudicium tuum, hoc genus metalli, ut sit sanctificatum, & omni demonum falsitate procul remota, veritas veri iudicii tui fidelibus tuis manifesta fiat.* Vid. BALVZIVM Tom. II. Capitular. pag. 656. & AVENTINI Annal. Boiorum pag. 249. Paulo post adiurabatur a Sacerdote examinandus; orabatur Deus, ut per ignis feruorem discernèrentur fideles ab infidelibus, ut a tactu eius, cuius inquisitio agebatur, conscius exhorresceret & manus eius combureretur, innocens vero illæsus permaneret; accusatus respondebat *Amen!* Mox vero *ferrum ignitum* nuda manu arreptum ad nouem pedum mensuram gestabat, tandem proiciebat. Contrectatione peracta, panno inuoluebantur manus, quibus ferrum gestatum fuerat, & ne fraus accederet, publico sigillo munitæ per triduum fere aut vsque ad diem dominicam inuolutæ tenebantur, vinculo tandem solutæ in tanto cœtu, tot coram testibus inspiciebantur manus denudatæ atque iis aut aduultis aut illæsis apparentibus, imputati criminis reus iudicabatur vel absolutus, vel condemnatus.

§. XXIX.

Probatio per vomeres ignitos. Magnam affinitatem cum hac *per ferrum candens* purgationis specie habebat PER VOMERES IGNITOS PROBATIO, qua coram iudice accusatus nondum tamen conuictus nouem *vomeres ignitos*, mox pro grauitate negotii, aut dignitate personæ numero multiplicandos nudis pedibus calcare atque hoc modo innocentiam suam probare cogebatur. Testantur id *Capitula Caroli M. ad Legem Salicam Capite V. Leges Anglorum & Werinorum Tit. XIV. & Leges Longobardorum Libr. I. Tit. X. ff. 3.* Ritus atque solennitas.

lennitates, quibus celebrata fuit per *vomeres ignitos* probatio, ex ANDREAE SVENONIS, Archiepiscopi Lundensis, *Libr. VII. Legum Scanicarum Capit. XV. exhibet* CAROLVS DV FRESNE in *Glossario*, sub voce: *ferrum candens* p. 428. *seqq.* Non nouæ sunt preces, non nouæ orationes, omnes fere conueniunt cum iis, quas in *ferri candentis* iudicio magna religione a maioribus obseruatas fuisse, modo docuimus. Idem erat *vomeres ignitos* consecrandi modus, eadem coniurandi examinandum ratio. Hanc vero purgationem subiisse, atque perperam sibi obiectum violatæ pudicitiae crimen *vomeres ignitos* sine læsione calcando, diluisse Emmam, Eduardi, Angliæ quondam Regis, matrem castissimam, auctor nobis est scriptor illustris, PETRVS BAYLIUS, dans son *Dictionnaire Historique & Critique* Tom. II. sub voce: *Emma*, addit. not. C. p. m. 1123. Cæterum infinita fere institutæ per *ferrum candens* & *vomeres ignitos* purgationis probatæque innocentiae exempla adducunt scriptores coæui, prudenti tamen consilio separandæ sunt a veris historiis fabulæ aniles, mendacia & putidissimæ fictiones; considerandæ sunt omnes omnino circumstantiæ, examinanda est scriptorum fides, & tunc ferendum erit de rei veritate iudicium.

§. XXX.

Eadem ætate, qua frequentissimum in vniuersa Europa *ferri candentis* Probatio
vsum fuisse, diximus, ad explorandam quoque accusatorum innocentiam cogni-
tum esse cepit CRVCIS IUDICIUM, in Francorum, Saxonum, Frisio-
num atque Longobardorum potissimum iudiciis vltatum, quod ex antiquissimis
gentium illarum legibus nec non medii æui scriptoribus manifeste colligitur;
sequentia posteritati reliquit tempore Francorum Regis, Pipini, anno 752. ce-
lebratum Vermeriense Concilium Canon. XVII. quod extat apud HARDVI-
NUM Tom. III. Conciliorum pag. 1989. Si qua mulier se reclamauerit,
quod vir suus nunquam cum ea mansisset, exeant inde ad CRVCEM; &
si verum fuerit, separentur, & illa faciat quod vult. Huius quoque iudicii
mentionem iniiciunt a Carolo M. latae Francorum leges, quarum vide Capi-
tular. ann. 779. apud BALVZIVM Tom. I. Capitular. p. 195. leg. 10. Quod
si accusator contendere voluerit de ipso periurio, stet ad CRVCEM. Nec
non Capitular. I. ann. 806. siue chartam diuisionis Regni Francorum inter
Carolū, Pipinū & Ludouicū, filios Caroli M. imperatoris, §. 14.
Volumus, vt ad declarationem rei dubiæ iudicio CRVCIS Dei voluntas
& rerum veritas inquiratur. Conf. Libr. III. Capitular. Leg. 46. Si
actor venerit & rem intertiam recipere renuerit, campo vel CRVCE
contendant. Et libr. IV. Capitular. appendic. II. leg. 33. Si contendere
voluerit in iudicio, aut in campo, aut ad CRVCEM licentiam habeat.
Add. Libr. II. Leg. Longobardorum, Tit. XXVIII. §. 3. Et Capitul. IV.
Fasc. I. E ann.

ann. 803. leg. 3. Hanc vero purgationem non tam in rebus secularibus, quam causis ecclesiasticis receptam fuisse, testatur *capitular. Ludouici imperatoris ad legem Salicam cap. I. In seculari quidem causa huiusmodi testium diuersitas campo comprobetur; in ecclesiasticis autem negotiis CRVCIS iudicio rei veritas inquiretur.*

§. XXXI.

Sisfitur Sed quis erat huius iudicii modus? Quotquot scriptorumeam de *cruce* eius *obscuri-purgationem* & genuinam illius probandi rationem elaborandam sibi sumserunt, *tas* atque omnes, fateor, in sententiarum diuersitates trahuntur, scopum attingunt paucinde *natacissimi*. Res tam difficilis est & abstrusa, vt etiam post eruditissimas doctissimo-fuisse *dici-* rum virorum commentationes nondum euictum sit, qua ratione *cruce* examine *tur summa* explorata fuerit a veteribus accusatorum innocentia, & indagata rei occultae *veruditorum* ritas. Tacent veterum historiarum monumenta, tacent gentium antiquarum *de probatio-* leges, quas modo adduximus, neque modum examinandi satis exposuerunt illa-*nis per cru-* rum interpretes. IACOBVS GRETSERVS, e societate Iesu theologus *intecem natura* grum composuit de *sancta cruce* tractatum, opus sane rarissimum, sed quæ *ra-* & modo *sen-* tio fuerit apud veteres per *cruce* inuestigandi causas occultas? si eum *confu-* tiendi *di-* las, coniecturis innititur vir doctus, genuinum suæ assertionis fundamentum *me-* rito desideraueris, frustra tamen scrutaberis. Atque exinde orta fuit summa *obscuritas* & magna eorum, qui hanc antiquitatis partem non indignam esse existimarunt suis laboribus, in iudicando diuersitas, aliis scilicet, ne nihil dixisse videantur, aliquid, sed sine ratione, dicentibus, aliis vero, quale fuerit *cru-* cis examen, incompertum sibi hactenus esse, ingenue fatentibus cum illustrissi-*mo annalium ecclesiasticorum* conditore, CAESARE BARONIO, *Tom. IX. Annal. Ecclesiastic. ad annum Christi 806. n. 39. 40.* Potiores huius rei opinionones ordine suo recensēbo, tandem quid mihi videatur, adiciam.

§. XXXII.

Exponitur Primam sententiam ii constituunt, qui in Francorum & Longobardorum *sententia* legibus genus quoddam armorum fuisse, dicunt *cruce* iudicium simile illi, quod *prima, que* nobis est monomachia, singulare certamen & duellum. Hanc vero pugnam ab *refutatur.* armis in *cruce* speciem conformatis *cruce* nomen accepisse & ad probandam accusatorum innocentiam rei que latentis veritatem inuestigandam a veteribus adhibitam fuisse, contendunt. Huius sententiæ auctorem deprehendo VITVM AMERPACHIVM in *notis ad Caroli M. constitutiones præcipuas tam ecclesiasticas, quam politicas not. ad constitut. Carol. XXXIV. p. 294.* ita scribentem: porro campum & cruce videntur esse armorum genera, a nostris Kampff, Kempffen, veteres Germani Kamp & Kempen dixerunt, sicuti Saxones adhuc dicunt, & a Kruke semper enim veteres C extulerunt sono K. Absurditatis tamen arguit eam opinionem & ex Caroli M. & Ludouici

nici Pii, imperatorum, testamentis aliarumque legum nexu, & comparatione eam doctissime refutavit, laudatus modo IACOBVS GRETSERVS *Tom. I. de sancta cruce Libr. II. Capit. XXI. p. m. 373.* Id quod etiam a Raynau- do factum fuisse, docet GONZALEZ TELLEZ in *Commentar. ad Decretal. Tom. V. Tit. de purgatione canonica p. m. 531.*

§. XXXIII.

Longe autem magis a veritate recedit eorum sententia, qui *crucis exa-* *Sententia*
men cum illo iudicio, quod a Deo genti Israëliticæ datum quondam exerceba *secunda, re-*
tur per *Urim & Thummim*, magnam affinitatem habuisse sibi imaginantur. *futatur.*
Hanc opinionem magni nominis virum olim fouisse, testatur Vir Clarissimus
BERNHARDVS RVDOLPHVS ROTHVS in Dissertatione peculiari: *De*
antiquissimo illo more quo plurimi Europæi populi reorum innocentiam cul-
pamue iudicio crucis quondam permiscere, in Vlmensi Gymnasio habita-
Nescio tamen, vtrum vel vnus scriptorum, qui hanc ad *crucem* purgationem
excutiendam sibi sumserunt, in definienda illius ratione probandi ita delirasse,
dicendus sit? Fallitur Vir magni nominis & alios sua opinione fallit, cum ea ni-
tatur fundamento tam lubrico, omni careat legum auctoritate, omni destituatur
antiquitatis testimonio. Id tamen peculiare habebit vir doctus, quod rem ob-
scuram explicauerit per æque obscuram, qua enim ratione, quo modo per *Urim*
& *Thummim* responsa dederit numen diuinum voluntatem suam efflagitantibus,
id est, de quo eruditi nondum conueniunt. Sit vero ita, veram esse senten-
tiam, quam de augusto hoc in pectorali Aaronis oraculo nobis reliquit Clarissi-
mus rerum iudaicarum scriptor FLAVIVS IOSEPHVS *Libr. III. Antiqui-*
tatum Judaicarum cap. VIII. Quis quæso sine absurditate & inepta inter-
pretatione ad *crucis* iudicium eam accommodari posse, existimauerit?

§. XXXIV.

Hinc magis ad veritatem accessisse, sibi videntur, qui *crucis* examen, iu- *Sententia*
reiurando ad *crucem* præstito, institutum fuisse, credunt, ita tamen, vt a Deo *tertia, refu-*
expectaretur miraculorum effectus, quo manifesta fieret examinandi aut culpa *tatur.*
aut innocentia. Hanc sententiam sibi elegit GRETSERVS *l. c.* quam deinde
sequutus fuit GONZALEZ TELLEZ in *comment. ad decret. Tom. V. p. 531.*
Veritas est, inquit, iudicium crucis esse tantum iuramentum per crucem
præstitum aut contacta sancta cruce, quale sæpius vsitatum refert Grets-
erus. Eam tamen veritatis speciem præ se ferre non videtur, quam quidem
huic inesse iactitant illius auctores, vndique suis laborat difficultatibus. Quod
si enim iureiurando ad *crucem* præstito, per *crucem* probationem absolutam
fuisse, contendit GRETSERVS, cur quæso, abrogata omni omnino adeoque
per *crucem* purgatione vulgari, ea demum per *iuramentum* probandi ratio in-
troducenda fuit in *purgatione canonica*? Cur illam damnarunt sub atrocissima

pœna, hanc vero magis magisque firmarunt suis canonibus concilia ac summi pontifices? Ergo in vtraque purgatione probandi modum diuersum fuisse necesse est; dici enim non potest, eliminatum fuisse e republica vnum probandi medium, nouumque atque aliud in illius locum cecidisse, vno tamen eodemque existente probandi medio. Aut ergo damnatum fuisse *crucis* examen, negabit Vir doctus, aut *iureiurando ad crucem* præstito, illius probandi modum fuisse, negare tenebitur; sed prius negare nequit, ergo negabit posterius. Deinde obstare videtur huic opinioni ratio addita legi, qua damnata fuit & interdicta ab Imperatore Ludouico, per *crucem probatio, in capitular. Aquisgranensi ad ann. 860. leg. 27. Conf. capitular. Caroli M. & Ludonici. Libr. I. leg. 108. & leg. Longobardorum Libr. II. Tit. LV. §. 32. Sancitum est, vt nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præsumat*, addita ratione, *ne Christi passio, quæ est glorificatio cuiuslibet temeritate contem- tui habeatur*. Difficile foret Viro docto eam commode applicare suæ sententiæ; qua enim ratione solo *iureiurando*, quod a Viris religiosissimis interdum præstitum ipsius sacri codicis testimonio firmatum fuisse, legitur, saluatoris nostri passioni inferri queat iniuria? ego quidem nescio.

§. XXXV.

Sententia quarta, re- futatur. Plane autem a veritate aberrasse dicendi sunt, qui hoc *crucis* examen *crucis* ligno in ignem coniecto, absolutam fuisse docent, vt si illæsum permanisset, reus absolutus fuerit, damnatus, si combureretur. Huius sententiæ auctores Ferrendum & Gretserum fuisse, tradit CAROLVS DV FRESNE in *Glossario sub voce: crucis iudicium*. Ficta tamen est doctrina & omni antiquitatis testimonio destituta, ne vna quidem existente lege, quam huic sententiæ accommodare liceat; *cruce contendere, cruce decertare, stare ad crucem*, sunt phrasæ vsitatissimæ, quibus veterum de *crucis* examine leges conceptæ leguntur, omnes tamen oppido repugnare huic opinioni, nemo negauerit.

§. XXXVI.

Sententia quinta, re- futatur. Sua tandem doctrina omnem rei obscuritatem sustulisse scopumque felicius attigisse sibi videntur, qui *crucis* examen genus quoddam fortis diuinatiuæ fuisse, dicunt, hunc fere in modum institutum, quo maiores nostri pagani ex decissæ virgæ particulis quondam vaticinati fuerunt, de quo TACITVS *Libr. de Moribus Germanorum cap. X. Tom. II. Oper. p. m. 605.* Modum hunc probandi accusatorum innocentiam iudicio *crucis in fortibus* credunt fuisse sequentem: primo quidem examinandus duodecima manu, hoc est, totidem compurgatoribus stipatus obiecti criminis sacramento sese purificare tenebatur, mox ad templum, vel longius distante templo, ad reliquias sanctorum deductus. Præcisas deinde duas de virga particulas magnitudine pares, quarum *crucis* caractere signabant alteram, alteram puram dimittebant, lanaque munda, ne distingu

stingui possent, seorsim obuolutas in ecclesia altari, foras reliquiis imponebant; omnibus interim Deum exorantibus, ut si accusatus, qui iurauerat, vere iurasset, euidenti signo ostenderet, presbyter si aderat, vel desiderato presbytero puer quidam innocens sortium vnā tollebat, quæ si ea erat, quæ *cruce* signata fuerat, accusatum iudicabant infontem, si pura, pronunciabant reum. Atque ut eo maiorem conciliarent suæ opinioni auctoritatem, & solam hanc *cruce* probandi rationem veram fuisse ostenderent, suæ probationis argumenta deducunt ab antiquissima lege, quam ex Frisionum legibus desumptam integram hic subiecisse, non pœnitebit. Est autem ordine prima *Tit. XIV. De homine in turba occiso*, verbis sequentibus concepta: *si homo quislibet in seditione ac turba populi fuerit interfectus, nec homicida poterit inueniri propter multitudinem eorum, qui aderant, licet ei, qui compositionem ipsius quærere vult, de homicidio usque ad septem homines interpellare & unicuique eorum crimen homicidii obicere, & debet unusquisque eorum sua duodecima manu obiecti criminis se purificare sacramento. Tunc ducendi sunt ad Basilicam & sortes super altare mittendæ, vel si iuxta ecclesiam fieri non potuerit, super reliquias sanctorum: quæ sortes tales esse debent. Duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant, quorum vnus signo crucis dimoscatur, alius purus dimittitur: & lana munda obuoluti super altare, seu reliquias mittuntur, & presbyter, si adfuerit, vel si presbyter deest, puer quilibet innocens vnā de ipsis sortibus, de altari tollere debet: & interim Deus exorandus, si illi septem, qui de homicidio commissio iurauerunt, verum iurassent, euidenti signo ostendat. Si illum, qui cruce signatus est, sustulerit; innocentes erunt, qui iurauerunt: sin vero alterum sustulit, tunc unusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est, tenum de virga, & signet signo suo, ut eum tam ille, quam cæteri, qui circumstant, cognoscere possint: & obuoluantur lana munda, & altari seu reliquiis imponantur. Et presbyter, si adfuerit, si vero non, ut superius, puer innocens vnumquemque eorum singillatim de altari tollat, & ei, qui suam sortem esse, cognouerit, rogat. Cuius sortem extremam esse, contigerit, ille homicidii compositionem persolvere cogatur, cæteris, quorum sortes prius leuatae sunt, absolutis. Doctrina est speciosa, comprobata antiquitatis testimonio, quam ideo suam fecerunt Viri doctissimi. Sæpius mihi laudatus IACOBVS GRETSERVS & doctissimus Angliæ Eques HENRICVS SPELMANNVS in *Glossario* sub voce: *Crucis iudicium*, huic innixi fundamento omnem crucis purgationem a veteribus hoc modo institutam fuisse, existimarunt; nondum tamen aliis, quibus rem paulo curatius indagare concessum est, genuinum huius iudicii sensum assequuti fuisse, videntur Viri docti, ne vna quidem respondente huic sententiæ ex consuetis formulis ab omnibus fere, in quorum recensendis opinionibus huc vsque versati fuimus, temere neglectis; ire, exire ad crucem,*

stare ad crucem, cadere ad crucem & euindicare in crucem sunt phrasæ dicendi frequentissimæ, vid. Capitul. ad ann. 779. leg. 10. & formulam veterem Bignonianam, de cruce euindicata, quam exhibet BALVIVS Tom. II. Capitular. p. 501. Cap. XII. Vnicuique ergo illorum, qui huius iudicii modum examinarunt, incubuisset, oculos habere intentos ad hos veritatis inveniendæ indices; eos tamen animaduenterunt, aut curam illorum habendam esse, existimarunt paucissimi; proinde mirandum non est, summam obscuritatem & tantam in diiudicanda illius ratione probandi exortam fuisse doctorum diuersitatem.

§. XXXVII.

Indicatur Hinc si tandem olores interstrepere atque, qua ratione *crucis examine* vera sententia inuestigata fuerit quondam accusatorum aut culpa aut innocentia, proferre litia, que proceat, relictis aliorum coniecturis, solius antiquitatis testimonio ducti probandi batur ex antiquo modum sequentem fuisse, arbitramur: reus, qui ad *crucem* damnatus fuerat, tiquitate, brachiis ad *crucem* expansis, aut, teste CAROLO DV FRESNE l. c. p. 1397. testimoniis in *crucis formam* expansis per certum ac definitum aliquod tempus, iuxta formam & exemplis mulam vero Bignonianam: *De cruce euindicata*, per duas & quadraginta noctes immobilis ad *crucem stare* iubebatur, id quod cum sine peculiari numinis diuini auxilio ἀδύνατον & corporis humani vires egredi videretur, Deo sic tribuebant iudicium, vt, qui immobilis perstiterat, victor, qui mouebatur, aut diuino quodam iudicio ceciderat, victus haberetur. Respondent huic assertioni supra adductæ phrasæ & dicendi formulæ, quibus veterum leges conceptæ leguntur, neque credo, reiiciendam ideo esse veritatem illius, quod duarum & quadraginta noctium *standi ad crucem* tempus, teste BIGNONIO, a veteribus definitum fuisse, diximus. Durum erat & a lege naturæ alienum per *aquam feruentem, ferrum candens & per vomeres ignitos* inuestigare accusatorum causas; quid ergo mirum in eruenda quoque per *crucem* rei occultæ veritate tam durum examinando propositum fuisse innocentiae suæ tuendæ medium, quod communem naturæ cursum, omnes vires & corporis humani conditionem superabat? Miraculum enim expectabant & disceptationum suarum euentum a diuino iudicio. hinc tam ineptus & periculosus esse non poterat probandi modus, quin Deum ipsum innocentiae & veritati illius, cuius causa examinanda erat, modo plane miraculoso consulturum esse, crederent. Egregie firmatur huius doctrinæ veritas antiquissimo AGOBARDI, Lugdunensis Episcopi, testimonio, quod est in libro *contra iudicium Dei*, Tom. I. Oper. Agobard. p. m. 301. n. 1. *Iube, inquit, ferrum vel aquas calefieri, quas manibus illæsus attrectem, constitue CRUCES, ad quas STANS immobilis perseuerem.* Res adhuc clarius patebit ex *Vita S. Liobæ, Abbatissæ Biscofheimensis*, quam descripsit RVDOLPHVS FVLDENSIS, Cap. XV. apud

apud GRETSEVM Tom. III. Libr. V. Paralipom. ad Cap. XXI. Lib. II. Tom. I. de Sancta cruce p. m. 38. Et CAROLVM DV FRESNE l. c. imprimis vero ex illustri huius rei exemplo, quod ex FERDINANDI VGHელი Catalogo Episcoporum Veronensium, Tom. V. Italiae sacrae p. 610. refert STEPHANVS BALVZIVS in notis ad Libros Capitularium p. 153. Cuius integra verba ad illustrandam magis dictorum veritatem referre, operæ pretium fore, existimaui; orta, inquit, erat inter ciues Veronenses & Episcopum ac Clerum sibi commissum controuersia de ædificandis moenibus urbis; cumque conuenire non possent, tandem habito consilio pacti sunt, ut hæc Dei & Sancti Spiritus reseruarentur iudicio. Eligentes duos iuuenes clericos sine ullo crimine existimatos, statuerunt in Ecclesia Sancti Iohannis Baptistæ ad domum, & ad CRUCEM STARE fecerunt; quorum unus Aregaus, post Archipresbyter Ecclesiæ maioris nomine, alter vero ex parte Sancti Zenonis, Pacificus scilicet, qui post Archidiaconus Ecclesiæ maioris fuit. Hi ambo ab introitu Missæ usque ad mediam passionem tantum, quæ est secundum Matthæum, pariter STARENT. Ille, qui de parte publica datus fuerat, in terram velut exanimis corruit; Pacificus vero usque ad finem passionis STETIT. His gestis & omnibus gratias Deo agentibus, quartam partem tam ciuitatis, quam castelli pars Episcopi cum his, quæ supra memorauimus, accepit. Acta hæc regnante Carolo Magno. Tandem, si eorum, qui mecum consentiunt, auctoritatem desideras, euolue FRIDERICVM SPANHEMIVM in Hist. Ecclesiast. Secul. X. Tom. I. Oper. p. 1450. THOMASIVM in not. ad Lancellotti Institut. Jur. Canon. Tom. IV. p. 1758. FRANCISCVM PAGI in Breuiario gestorum Pontificum Romanorum Tom. II. in Vita Eugenii II. §. 19. p. 44. Et quem præ cæteris nominare debebam antiquissimum Legis Frisionum interpretem, SIBRANDVN SICCAMAM Ictum in Lege Frisionum siue antiquis Frisionum legibus a reliquis veterum Germanorum legibus separatim editis & notis illustratis, not. ad Titul. XIV. p. 108. seqq. Viros doctissimos, quos omnes & suo consensu & rationibus suis hanc de crucis examine opinionem eiusque veritatem confirmasse, constabit.

§. XXXVIII.

Inter minora probationum genera habebatur OFFA IVDICIALIS Offa iudicialis, siue PER PANEM vel CASEVM EXECRATVM PROBATIO. Hoc erat in more positum maioribus nostris, imprimis vero Anglo Saxonibus, per panem Caseum vel Panem hordeaceum, quorum appensio vnius vnciæ erat, auctore vel caseum BALVZIO l. c. certis quibusdam solennitatibus, formulis ac sententiis consecratum facinoris mali suspecto gustandum offerre, præmissis ad Deum precibus, ut, si delicti, cuius arguebatur, reus foret, faux eius clauderetur, gutturque

que strangularetur, ne panem vel caseum in nomine Dei sanctificatum deuorare possit, quem si deglutiuerit, reum infonem, si in faucibus hæreret, noxium eundem habebant. vid. THOMASII *Dissertat. citat. de Occasion. Conception. Constitut. Criminal. Carolin. §. 19. n. (W)* p. 23. Et imprimis formulam Exorcismi apud BALVZIUM *Tom. II. Capitular. p. 653. Fac eum, Domine, in visceribus angustari, eiusque guttur conclude, ut panem & caseum istum in tuo nomine sanctificatum deuorare non possit, hic qui iniuste iurauit ac negauit illud furtum vel homicidium &c.* CORF. HACHENBERGII *Germaniam Mediam, Dissertat. III. §. 24.* Mox tamen eliminatus fuit e republica ille probandi modus & pauca eorum, qui per *offam iudicialem* causas suas ambiguas & innocentiam examinari voluerint, medii æui scriptores exempla nobis suppeditant.

§. XXXIX.

Probatio Addunt præterea *purgationibus* sic dictis *vulgaribus* PER SACRAM per sacram EVCHARISTIAM PROBATIONEM, contradicente tamen Marti-eucharisti-
no Delrione & quibusdam ex iuris canonici scriptoribus, qui ad *purgationem*,
am, cuius quam vocant, *canonicam* referendam hanc esse, contendunt. Hæc vero erat
probandi illius probandi ratio, ut in grauioris cuiusdam delicti suspicionem incidens, hu-
modus de- mano autem testimonio nondum conuictus accedendo ad *sacram Synaxin* cri-
scribitur & men sibi obiectum diluere cogeretur, addita sæpius imprecatione dirissima, qua
auctoritate sibi imprecabatur examinandus, ne corpus & sanguis Iesu Christi guttur
conciliorum suum pertransiret, sed hæreret in faucibus, strangularet, suffocaret ac eodem
munita fuis- statim momento eum interficeret. Sanctam & religiosam præ cæteris ob rei
se, probatur dignitatem habebant hanc per sacram eucharistiam probationem, proinde na-
ta quoque fuit auctoritatem conciliorum atque confirmata eorum decretis & ca-
nonibus. Formam illius verbis clarissimis descriptam confirmat *Can. XV.*
concilii Wormatiensis apud HARDVINY *Tom. V. conciliorum p. 740. Sæpe contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committunt, ignorentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debeant, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipse Abbas præceperit, præsentibus fratribus, & si in ulti-
ma Missæ celebratione pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse, ostendant. Conf. Canon. X. eiusdem concilii.* Subierunt eam in innocentie suæ testimonium Pontifices Maxi-
mi, summi Episcopi atque imprimis Sacerdotibus, qui purgari debebant, iure quasi proprio atque peculiari, loco iurisiurandi a canonibus imposita fuisse, legi-
tur. Iuramenta enim ab iis exigere, nefas esse putabant, ne manus eorum sa-
cratissima iureiurando pollueretur. Laicus per iuramentum, si necesse sit, constringatur: presbyter vero vice iuramenti, per sanctam consecrationem in-

interrogetur, quia Sacerdotes ex leui causa iurare non debent, statuit Triburiense Concilium Canon. XXI. Tom. VI. Part. I. Concilior. p. 445. Non solis tamen Sacerdotibus propria fuit atque peculiaris hæc per corporis dominici perceptionem probatio, sed & a Laicis magna & suprema interdum dignitate pollentibus, usurpata fuisse, legitur. Eulalium Comitem Aruernensem, a quo matrem suffocatam ac strangulatam fama erat, hoc modo ad confessionem urgebat Cautinus, Aruernæ vrbis episcopus, quem tamen indigne percipientem sacram synaxin iusta Dei iudicio mox abreptum fuisse, auctor nobis est GREGORIUS TVRONENSIS in Historia Francorum Libr. X. Cap. VIII. p. 490. De Lothario, Rege, quem Romam venire iusserat Adrianus, Summus Pontifex, eadem fata experto loquuntur HACHENBERGIUS & CAROLVS DV FRESNE loc. cit. Plura huius rei exempla adducuntur in Dissertatione a Viro doctissimo IO. ANDREA SCHMIDIO, Abbate Marienuallesi, Helmstadii habita: de modo probandi innocentiam per Eucharistiam. Cæterum antiquissimus & ante Caroli M. ætatem iamiam cognitus fuit ille probandi modus diu deinde in Christianorum Republica sanctissime habitus. Cum enim neminem, qui sceleris sibi conscius erat corpus & sanguinem Christi in sui iudicium & damnationem æternam sumpturum esse, existimarent, summa quoque illius in rerum tam ciuiliū quam causarum ecclesiasticarum veritate indaganda per aliquot secula erat auctoritas.

§. XL.

Famosissima tandem omnium fere, quas recensuimus, probationum vulgariū medio æno erat PER IVDICIUM DVELLICVM s. PER Duellion, MONOMACHIAM PROBATIO, qua criminis cuiusdam insimulatus, siue per Moeccassante tamen aut accusatoris aut testium probatione, iudicis sententia nec ab-nomachiam solutus, nec condemnatus disceptationum suarum ambiguitatem armis dirime-probatio; re cogebatur, si succumberet, pro reo, si victor abiret, pro insonte ac sceleris probationis puro habitus. Clarissimum erat & principem fere locum apud plurimas gentes tenebat hoc Iudicium Duellicum, quod Monomachiam vocabant s. singula & molare certamen, an vero hæc per duella causas occultas examinandi & a exi-dus, eius origine obiecto sese purgandi ratio ante, an demum post assumptam Christianæ Rego & religionis sanctitatem in foro recepta fuerit? de eo quidem eruditi nondum conquitas, eius ueniunt. Id sane certissimum, antiquissimam esse eius originem, neque erra-auctoritas bis, si a sæuis ferreæque ætatis gentibus immanitatem huius iudicii profectam imprimis fuisse, dixeris, a Gothis scilicet, Vandalis aliisque a Borea venientibus barba-apud Ger-ris & non tam lingua & legum auctoritate, quam manu armata rem suam geren-manos, protibus. Sane post eorum in Italiam & alias Occidentis regiones irruptionem bandi locus, truculentus ille causas tam ciuiles quam criminales per monomachiam finiendi adhibita in modus introductus quoque fuit in Italiam, Galliam, Britanniam & Hispaniam, ipso proba-

Fasc. I.

F

ad

tionis actu ad alias deinde gentes propagatus, imprimis vero receptus a Francis, Aleman-
solennitates nis, Saxonibus, Frisionibus, Baiuariis & Longobardis, qui summa religione
describuntur maximoque conatu eum custodierunt in suis iudiciis. Res patet, si antiquas eo-
tur, eiusque rum leges euoluas, quibus confirmata fuit, hæc *per pugnam* sese purgandi con-
iniquitas in fuetudo & quidem Leg. Alamannorum *Tit. LXXXIV.* Constitution. Sicular.
dicatur. *Libr. II. Tit. XXXII.* Leg. Saxonum, *Tit. XV.* Leg. Frisionum, *Tit. XIV.*

§. 4. Leg. Baiuvariorum *Tit. II. Cap. I. §. 2.* Leg. Longobardorum
Libr. I. Tit. IX. §. 39. & Tit. X. §. 4. Tantam vero non obtinuerat apud
gentes, quæ Italiam & reliquas, quas modo commemoravi, Occidentis regio-
nes inhabitabant, quantam quidem apud Germanos illa ætate auctoritatem nacta
fuerat lex immanis ac truculenta. Gens erat dura, ferox, superstitiosa & in
retinendis moribus, qui erant *κατηγορησάμενοι*, pertinacissima, quæ præterea
personarum & rerum suarum omnium, aut maioris partis earum supremam fe-
re felicitatem atque fortunam in *monomachia* collocabat. Proinde eo maiori
sanctitate retenta fuit in eorum iudiciis, quo magis nationis bellis adueta genio
morumque ferocitati congruus esse, videbatur bellicus iste controuersias finiendi
modus. Res erat non raro leuioris, imo nullius momenti, ad quam dirimen-
dam in campum abeuntes in mutuam sui perniciem desæuiebant. Quæ vero
solennitates ac formulæ in iudiciis ante pugnam adhibitæ fuerint, quæ impri-
mis personæ ad pugnam idoneæ, quale armorum genus, quod pro gentium di-
uersitate sæpius variabat, quæ genuina pugnandi ratio, ordo & modus, quæ pœ-
na cadentes manserit, quibus de causis suscepta, quæ tandem ratione finita fue-
rint *duella*? prolixè describit Vir doctissimus, IOACHIMVS IOHANNES
MADERVS in *Dissertatione peculiari, de Duello ut Ordalei quondam spe-*
cie, cui adiectæ sunt Petri Gregorii Tholosani, Olai Wormii, Henrici Ban-
gerti, Philippi Camerarii aliorumque de eodem Commentationes p. 16. seqq.
Atque hæc quidem iudicia in campo celebrare, solenne erat. Senatus vero,
populus ac Sacerdotes, qui spectatum frequentes accesserant, interim Dei opem
implorabant; admonebant eum promissorum suorum, recitabant exempla eum
precantes, ut potestatem suam & auxilium, quod in periculis versanti missu-
rum se esse, promississet, in presenti quoque negotio reipsa comprobaret, &
quæ sua esset iustitia, innocenti adesset, concessa ipsi e cælo ad manifestandam
causæ occultæ veritatem, victoria. Vnde apud GREGORIUM TYRONEN-
SEM *Historia Francorum Libr. VII. Cap. XIV.* Gunthramnus Bosò ad
Regem, Gunthramnum, deductus *Isfontem me, ait, de hac causa profiteor.*
At si aliquis est similis mihi, qui hoc crimen impingat occulte, veniat nunc
palam & loquatur. Tu, O Rex piissime, ponas hoc in Dei iudicio, ut il-
le discernat, cum nos in unius campi planitie viderit dimicare. Et sane
hæc erat non satis miranda superstitio, quæ sustentabat iniquitatem huius iudi-
cii, & in errore animos obdurabat, quod Deum ipsum per victoriam innocenti
con-

concessam veritatem manifestaturum esse, persuasi eum, qui victor ex pugna abierit, inter acclamantium applausus rem suam & cælo & hominibus approbasse, existimarent, infausto sane ac iniquissimo iustitiæ fato, cum ex alterius robore pugnandique dexteritate omnis æstimeretur rei veritas, & qui aduersarium suum licet iniuste interemerat, iustior tamen causam habuisse, crederetur. Ita fallax arena non poterat non sæpe sæpius haurire innocentem sanguinem; vincere enim poterat reus, vinci & succumbere innocentissimus, sed innocentem habere pro nocente, nonne ab omni æquitatis, iustitiæ & sanæ rationis lege mirum quantum abhorret?

§. XLI.

In media tamen cæcitate non desierunt viri cordatiores, qui crudele illud probandi genus detestari summam illius impietatem & abominandam eo deducitur, qui huius auctores erant, temeritatem verbis grauissimis accusarunt. Sua huius probationem iam ætate conquestus fuit AGOBARDVS, Lugdunensis Archi-Episcopus, & ut res postulabat, acriter disputavit Libro peculiari aduersus Gundebaldi, Regis Burgundionum, legem impiam & christianæ simplicitati maxime contrariam, qua singulari certamine siue duello causis finem imponi sanxerat, in legibus Burgundionum *Tit. XLV.* vid. AGOBARDI *Oper. Tom. I. pag. 107.* & in *Conf. eiusdem libr. contra iudicium Dei, p. 301.* adde notas BALVZII in conciliis hos libros *Tom. II. Oper. p. 46. & 102.* Iniquitatem huius iudicii quoque abrogata agnouit, qui tamen in vindicandis ab iniquitate quibusdam purgationibus vult fuisse dicigaribus totus erat, HINC MARVS, Remensis Archi-Episcopus, qui libro de tur. diuortio Lotharii & Tetbergæ, teste MADERO, in *Dissertat. laudata p. 39.* defendant se, inquit, quantum volunt, qui eiusmodi sunt, siue per leges, si ullæ sunt, mundanas, siue per consuetudines humanas, tamen, si christiani sunt, sciant, se in die iudicii nec Romanis, nec Salicis, nec Gundebaldi, sed diuinis & apostolicis legibus iudicandos. Proinde quo maiori eo magis sane laudando studio pessimam hanc duelli examine, lites ac controuersias dirimendi consuetudinem e Republica legibus suis eliminare conati fuerunt Reges & Principes, quorum gladio seculari suas quoque pœnas canonicas adiunxerunt summi pontifices, episcopi & concilia. Notandus est *Canon. XII.* concilii Valentini III. ann. Christi 855. celebrati, apud HARDVINVM *Tom. V. conciliorum pag. 87.* Imprimis vero dura minantur patres concilii Tridentini, *Sessioe XXV. Cap. XIX.* qui omnes & singulos, nullius honoris, nec supremæ dignitatis habita ratione, si locum ad monomachiam in terris suis concesserint, si ipsi pugnam commiserint, si consilium in causâ duelli dederint, aut alia quacunque ratione ad pugnam suaserint, perpetuæ infamiæ pœna & ecclesiastico fulmine plectendos esse, statuunt, non obstante quocunque priuilegio. Vid. *Tom. X. conciliorum p. 188.* Cæterum euolui merentur SPREDELIVS

in Speculo Juris Saxonici, sub voce Kampff-Recht. OBSERVATIONES selectæ HALLENSES, Tom. IX. Observat. IV. & V. p. 101. seqq. THOMASIVS in dissertat. citat. §. 20. ROTHIVS in dissertat. peculiari, de antiquissimo illo more, quo veteres Innocentiam suam per duella probare nitebantur. VISCHERVS in integro tractatu de iudicio duellico. STIERNHÖÖK in libr. de iure Sueonum & Gothorum vetusto, Libr. I. Cap. VII. pag. 13. seqq. & BIBLIOTHECA CLUNIACENSIS p. 1262. imprimis ANDREAS QVERCETANVS in not. ad bibliothecam Cluniacensem p. 160. 161. Atque sic tandem & bonis legibus & conciliorum canonibus abrogatus fuit, qui per aliquot secula maximo sane iustitiæ detrimento durauerat, per duella veritatem latentem inuestigandi modus.

§. XLII.

Nominantur scripto. Atque hæ sunt purgationes sic dictæ vulgares, quæ summam olim in totius fere Europæ partibus auctoritatem obtinuerant. Non tamen sunt omnes, res, qui plures egerunt, quas recensuimus, sed præcipuæ; restant adhuc aliæ supersticiosæ probationes, quæ seculo illo vanis miraculis fascinato, frequentissimæ erant, de quibus tamen de probationibus p. m. 1450. pluribus egerunt, DELRIO, FRANCISCVS PITHOEVS, IVRETVS, SIRMONDVS, SPELMANNVS, BALVZIVS, & quem primum nominare debebam, Vir stupendæ & inexhaustæ lectionis, CAROLVS DV FRESNE in doctissimo suo mediæ & infimæ latinitatis glossario, quem tamen plagio nunquam excusando, non nominato sæpius auctore, non mutatis sæpiissime verbis, totum pene in hac doctrina exscripsit CHRISTIANVS EBELINGIVS, logices & philosophiæ moralis in academia Rintthelienfi Prof. Publ. Ordinar. in tractatu de prouocatione ad iudicium Dei siue de probationibus. Conferatur CAROLVS DV FRESNE cum EBELINGIO, inexhaustam illius lectionem miraberis, huius vero in exscribendo audaciam nunquam satis miraberis.

§. XLIII.

Explicatur origo & bationes. Originem suam trahebant, vt in antecedentibus monitum fuit, illæ probatio-nes, a seculi illius barbarie, auctæ vero indies ac magis magisque sustentæ fuerunt clericorum tam simplicitate & errore, quam in negotia secularia sese immiscendi libidine. Sanctitatem tribuebant iis plus quam supersticiosam, nem vulga- & miraculum expectantes Deum esse volebant controuersiarum suarum arbitrium. Inde enata fuit appellatio horum iudiciorum, quod iudicium uox' è Xo- nandi mo- xiv, iudicium diuinum, iudicium Dei, interdum Spiritus Sancti iudicium & ab antiquo Saxonum vocabulo Or h. e. magnum & Dœl, iudicium, ORDALIA veteribus dicta fuerint, quemadmodum & legis apertæ, simplicis, pari-

paribilis & apparentis, veritate nimirum, vt temere credebant, ex iis apparitura, nomine veniebant. Nemini sine grauissimo periculo de veritate illorum dubitare licebat, quod patet ex lege Caroli M., quam habet BALVZIVS Tom. I. Capitular. Capitular. I. ann. 809. leg. 20. Vt omnes iudicio Dei credant absque dubitatione.

§. XLIV.

Verum cum ea sit naturæ humanæ ratio, vt interdum magis rebus sensus *Ritus & solennitates* externos ferientibus, quam interna rei virtute flectatur, varias adiciebant suis *probationibus* solennitates ac ritus externos ad imponendum simplicioribus & omnibus alendas versantes in errore mentes aptissimos, aliis quidem illorum pro rei, per probationi- quam instituenda erat *probatio*, diuersitate, variantibus, aliis vero vnicuique *bus commu- probationum* communibus ac summa religione adiciendis. Priores hinc & in- nes. de notauimus ex HENRICO SPELMANNO, DV CANGIO & STEPHANO BALVZIO; iam relinquuntur nobis posteriores. Scilicet strictiori ieiunio, pane nimirum & aqua & peccatorum confessione triduo ante iudicium sese parabat examinandus; die vero, quæ Dei iudicio dicata erat, instante, ieiunus deducebatur in templum, magna sacerdotum aliorumque clericorum caterua stipatus; celebrabat sub variis precibus iudicii missam sacerdos, reumque ad missam offerentem & paulo post ad sacram synaxin accessurum cum adiuratione in hunc modum interrogabat: *adiuro te per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & per tuam christianitatem, quam suscepisti, & per vnigenitum Dei filium, & per sanctam trinitatem & per sanctum euangelium, & per baptismum, qua te sacerdos regenerauit, vt non præsumas vlllo modo communicare, neque ad altare accedere, si hoc fecisti, aut consensisti, aut scis, quis hoc egerit?* adiuratus si tacuerit, accedebat ad altare; sacra cæna fruebatur sacerdos: eam vero percipiente reo, dicebat: CORPVS HOC ET SANGVIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI SIT TIBI AD PROBATIONEM HODIE. Ita munitus & præparatus tandem ad iudicium mittebatur examinandus; accurrebant sacerdotes & episcopi, qui non tam præsides, quam indices esse volebant; res, per quam instituenda erat *probatio*, adiurationum & exorcismorum effusæ superstitionis formulis sanctificata consecrabatur; opus ipsum aggrediebatur suspectus & ex diuerso mox sequenturo *probationis* effectus aut absolutus, aut condemnatus iudicabatur.

§. XLV.

Peragebantur vero hæc omnia coram episcopis aut sacerdotibus. *Insti- Locus iis tuebantur purgationes* in templo & locis cultui diuino sacratis; id enim exi- consecratus. gere videbatur negotii grauitas, vt, quia signo præfenti expectarent Dei solius testimonium, etiam in loco, quo sedem suam esse voluit, magnus & infallibilis ille testis, numen diuinum, eius quoque iudicia celebrarentur.

F 3

§. XLVI.

§. XLVI.

*Offendi-
tur illarum
superstitio
& iniqui-
tas.*

Quantamcunque vero *purgationum* suarum, quæ a vulgo nomen habebant, sanctitatem atque religionem iactabant ecclesiastici, tantum abest, ut cum pietate morum & christianæ religionis simplicitate illæ conuenerint, ut potius a summa, quam redolebant, iniquitate non absoluendas eas esse, existimem. Unde namque probari potest, hæc iudicia esse *Dei iudicia*, quæ & iudicis ordinarii aut ignorantiam, aut ignauiam, & sanctissimi nominis diuini profanationem arguebant fœdissimam? Vbi promisit numen diuinum rei aut culpam aut innocentiam manifestaturum se esse mediis, quæ a seculorum barbarie, ab ingeniorum simplicitate & superstitione suam originem trahebant? Quocunque te veritas, omnia iniquitatum plena deprehendes? Nonne grauiter peccabant, quod ad extraordinariam veritatis eruendæ viam recurrentes tentare audebant numinis supremi patientiam, nulla tamen id exigente rei necessitate? Nonne temeritatis erat, veritatem occultam rebus tam ineptis, veritati & sanæ rationi contrariis ideo probandam relinquere, ut ad Deum esset recursus, ut signo præsentis expectare liceret illius testimonium, ac si ad phantasiam humanam, intellectus errores & præiudicia sua iudicia exercere teneretur numen sapientissimum &, suspensis, quas ab omni æternitate constituit, naturæ legibus, miracula patrare teneretur, quia miracula in veritatis inuestigandæ legem trahebat humana temeritas. Quinimo nec paritum fuit sacræ synaxi, abominanda temeritate tracta hæc quoque fuit in veritatis signum, cuius tamen sic inueniendæ nulla extabat promissio. Sunt leges in Republica, sunt iudicia in Republica, eorum auctoritate reus damnandus, innocens vero absoluendus. Sed error mentes eorum ita fascinauerat, ut iniquitatem & superstitionis *βδελύγματα* non animaduertentes suam temeritatem sanctam, sapientem & dignam christiano simplicitatem esse, existimarent; illud tum erat sapere, captiuam ducere rationem humanam, fidem Deo habere, omnem spem & fiduciam in ipsius auxilio collocare, maximo tamen iustitiæ damno & extremo purgandorum periculo, cum hoc modo pœna maneret innocentem, quæ manere debebat pœna dignum, & damnaretur, qui erat absoluendus, absolueretur, qui erat damnandus.

§. XLVII.

*Hanc ini-
quitatem &
superstitio-
nem confir-
mauit illa
atque exem-
plum Vete-
ris Testa-*

Confirmauerat forte hanc superstitionem & *purgationum* auctoritatem defamatum ex veteris testamenti codice exemplum *purgationis* illius, quæ Deum ipsum auctorem habebat & prolixè descripta est a Mose Num. V. 12. seqq. Constituerat nempe in lege sua numen diuinum, ut uxor adulterii suspecta, eiusdem tamen, cum in eodem non deprehensa fuisset, nondum conuicta offerre deberet ad altare sacrificium, eidemque aqua amara execrata maledictione, admixto modico pulueris de pavimento tabernaculi, a sacerdote ebibenda traderet, addita execratione: *Si non concubuit vir tecum & es non polluta, non tibi*

tibi nocebunt aquae amarae maledictae; si autem declinasti a viro tuo, & menti codi-
concubuisti cum altero, his maledictionibus subiacebis: det te Deus in male-
dictionem exemplumque cunctorum, det Dominus femur tuum caduum, & tum & ma-
luerum tuum intumescens; & dicet mulier: Amen, Amen. Sed haec le applica-
tum.
lex particularis a Deo ipso praescripta & politiae illi Mosaicae, ubi supremus in
republica princeps & iudex existeret ipse Iehoua, accommodata, non exten-
denda erat ad praesentem noui foederis & nostrae reipublicae formam & sta-
tum. Sublatae sunt in nouo foedere gentis Israeliticae leges, neque modo tam
extraordinario apud nos hodie in causis occultis Deus decernit, quo olim in
politia Iudaica. Non tamen rarum fuit medii acui doctoribus leges iudaicas
particulares suo accommodare seculo.

§. XLVIII.

Agnoerunt tamen impietatem & summam absurditatem horum iudicio- Impera-
rum sequiora tempora, & de eliminando hoc e christianorum republica pro- tores chri-
bandi modo christiana religione indigno magno conatu laborarunt imperatores stiani proba-
christiani. Ea de re legem a Friderico, Imperatore, latam & secularum consti- tiones vul-
tutionibus insertam fuisse, deprehendes *Libr. II. Constitution. Sicular. Tit. ga- res e re-*
XXXI. Multi quoque viri cordatiores de illorum iniquitate & benedictionum, publica eli-
quas vnienique *purgationum* adiciebant, abusu, vti res postulabat, grauiter minare co-
conquesti fuerunt, e quorum numero, praeter AGOARDVM, quem supra no- nantur. Ad-
minauimus, adduxisse non poenitebit saepe laudatum a nobis IACOBVM ducuntur
GRETSERVVM, qui in rarissimo de benedictionibus & maledictionibus ope testimonia
re *Libr. II. Cap. I. p. m. 239.* Magno, inquit, abusu, ne dicam sacrile- eorum, qui
gio adhiberi solent benedictiones ad effectus quosdam procurandos, ad quos grauiter de
nec ex Dei, nec ex ecclesiae instituto, sed ex sola hominum temeritate ordi- hoc proban-
nantur. Tales sunt benedictiones aquae calidae & aquae frigidae, quae so- di modo con-
lennibus caeremoniis instituebantur, priusquam quis aqua calida, aut frigi- questi fue-
da innocentiam suam probaret. Et paucis contra GOLDASTVM interiectis, runt.
neque, ait, vnquam potest benedictio esse licita & Deo grata, quando adhi-
betur rei, per quam Deus tentatur, ut effectum producat, quem se talis rei
interuentu producturum nec ipse per scripturas promisit, nec per ecclesiam
patefecit. Nuspiam enim Deus nobis declarauit, se innocentis innocen-
tiam, & nocentis nocentiam manifestaturum, si ille illaesus ex aqua calida
aut frigida, aut ab ignito ferro abiret, iste vero laesus. Multo minus oc-
cultam veritatem per monomachiam pandere pollicitus est. Quapropter
arma ad monomachiae usum benedicere, nefas erat, & etiamnum est, si
quis hoc facere tentaret. Haftenus GRETSERVS, cui adiungo HENRI-
CVM SPELMANNVM in *Glossario p. 324.* ita scribentem: Si Dei digito re-
gerentur istae probationes, cur aliquando abolitae sunt? sin minus, cur usque
adeo in ecclesia toleratae?

§. XLIX.

§. XLIX.

Tandem At quamvis ab iniquo hoc probandi more rempublicam liberare laudando sane consilio tentarent imperatores & principes, primis tamen eorum conatibus non respondebat ille, quem sanctionibus suis intendebant, euentus. Dependebant a clericorum auctoritate haec iudicia, indies incrementa maiora capiebant superstitione humana, hanc autem, quae altissimas in plurimorum mentibus radices egerat, vno quasi ictu radicitus extirpare, satis difficile erat; donec tandem & poenas suas iustissimas minarentur conciliorum canones, summis nimirum pontificibus omnes sic dictas *probationes vulgares* apostolica auctoritate damnantibus, & anathematis fulmine eos percutientibus, qui cuiuslibet benedictionis aut consecrationis ritum rei, per quam instituenda erat *probatio* impletis conciliis, pendere ausuri essent. Res patet, si euoluas concilium Palentinum ann. 1322. celebratum eiusdemque Canonem XXVI. quem exhibet HARDVINUS Tom. VII. Concil. p. 1481. verbis sequentibus: *vulgaris purgationis abusum per canones interdictum, quo suspecti de criminibus ad se purgandum ferrum candens aut aquam feruentem accipiunt, detestantes statuimus, ut mandantes talem purgationem fieri, tenentes, exhibentes, custodientes, accipientes ad hoc ferrum vel aquam huiusmodi, cum his Deus tentari videatur, & innocentes in huiusmodi purgationibus sine demerito puniantur, in sententiam excommunicationis incidant ipso facto: & nihilominus saepius excommunicati publice nuntientur.* Adde concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. ann. 1215. habitum Can. XVIII. apud HARDVINUM Tom. VII. Conciliorum pag. 34. 35. & Libr. V. DECRETAL. Tit. XXXV. de purgatione vulgari Cap. I II. III. Tam duris sane mediis opus erat, ut eliminaretur superstitio, expelleretur iniquitas & ad saniora consilia reuocarentur sese opposcentes ecclesiastici.

§. L.

Sistitur Abrogata tandem *purgationum vulgarium* absurditate & liberata ab onere probandi grauissimo Germanorum republica, omnis in iudicio per IV-RAMENTVM absoluebatur PROBATIO, quae canonum & conciliorum auctoritate comprobata PURGATIONIS CANONICAE nomine veniebat. Magnam a tempore Caroli M. per Germaniam, Galliam & Angliam sanctitatem huius fuisse, testis est STIERNHÖÖK Libr. cit. p. 100. non quod & in quibus causis re-omne, quod iureiurando confirmatur, sua certitudine gaudeat, sed quod in hac mortalium conditione nulla, quam quae, invocata numinis diuini vindicta, iurecepta fuerit, iurando munitur, maior esse potest fides humana. Hoc itaque praestito innocentiam suam tuebatur criminis suspectus, deficiente in sua probatione accusatore, aut rationum, quae a iudice requiruntur, valore destituito. In his enim causis, statuit lex Baiuvariorum, Tit. XVIII. Cap. XVI. §. 3. *Sacramenta praestentur, in quibus nullam probationem discussio iudicantis inuenerit.*

§. LI.

§. LI.

Non solus vero ille, cuius intererat, iurabat, sed stipatus esse debebat. Non solus aliorum virorum præsidio, qui interdum a reo, interdum ab accusatore nomi- iurabat ac-
nati & de illius, qui iurabat, veritate iurantes sacramentales, iuratores, con- cusatus, sed
iuratores, purgatores, compurgatores in Alamannorum, Ripuariorum, Lon- requireban-
gobardorum legibus, aliisque rerum Germanicarum mediæ ævi scriptoribus vul- tur coniu-
go dicuntur. Vid. CAROLVM DV FRESNE sub voce: iuramentum. ratores &
lis omnibus accusati innocentiam iureiurando vidicandi leges necessitatem im- compurga-
ponebant, adeo vt non ex propria & sincera huius confessione, sed ex immensatores.
iuramentorum multitudine æstimaretur rei veritas.

§. LII.

Variabat autem pro obiectorum & causarum, de quibus agebatur, diuer- Compur-
sitate & momento, compurgatorum & sacramentalium numerus, vt est in lege gatorum &
Baiuuariorum Tit. I. Cap. III. §. 1. 2. 3. In lege Alemannorum Cap. VI. sacramenta-
§. 1. 2. & in lege Longobardorum Libr. II. Tit. LV. §. 9. Interdum, lium nume-
dato vnus aut trium compurgatorum iureiurando, a crimine sibi obiecto accu- rus, qui
satum sese purgasse, sufficiebat, quod testatur lex Baiuuariorum Tit. VIII. estimandus
Cap. XIV. §. 2. Tit. IX. Cap. XV. & lex Saxonum Cap. I. §. 1. 6. 9. erat ex rei
Non satis erat interdum triginta aut quadraginta in innocentiae suæ præsidium dignitate &
statuisse testes, sed exigente id dignitate personæ, aut causæ, de qua agebatur, momento.
momento, ad septuaginta, octoginta imo & centum personas ascendebat coniu-
ratorum numerus, si quis innocentiam suam hominibus approbasse videri vole-
bat. Quid? quod apud Wallos, scilicet Cambrobritannos trecentorum sacra-
mentalium iureiurando criminis suspectum sese liberasse, auctor nobis est HEN-
RICVS SPELMANNVS in Glossario sub voce: Assath p. 46. Hinc manu
sexta, manu duodecima, manu trigesima, sexagesima, septuagesima quarta ma-
nu iurando purgari, frequentissimæ sunt phrasæ, quarum sæpius in veterum
a nobis adductis legibus, capitulis, conciliorum canonibus & summorum Ponti-
ficum decretis mentio iniicitur.

§. LIII.

Quotquot tandem essent numero Compurgatores, non sine discrimine eos Sacramen-
eligendi & coram iudice sistendi, concessa erat accusato libertas, sed probe talium in
consideranda erat eorum in electione conditio. Sacramentales esse volebant le- electione
ges viros bonæ opinionis & honestatis, viros legitimos ad testimonium perhi- conditio.
bendum idoneos, nullis accusationibus nullisque criminibus infames aut damna-
tos, quosque aut amoris aut odii in accusatum affectu occæcatos a veritate enun-
cianda detentum iri, iudex, cur vereretur, causam haberet plane nullam. Proin-
de examinandi erant ab eo, priusquam ad sacramenta admitterentur.

Fasc. I.

G

§. LIV.

§. LIV.

Exponun-
tur eorum
requisita.

Quod vero maximum erat & conquirendi sacramentales onus mirifice ag-
granabat, eiusdem dignitatis & ordinis, cuius reus vel actor primarius erat,
compurgatores esse iubeantur. Liber aut servus si iurarent, iurabant eum
sue conditionis sacramentalibus, quod patet ex lege Baiuvariorum *Tit. VI.
Cap. XV.* coll. lege Frisionum *Tit. I. Cap. VII.* Sic episcopus episcopos,
presbyter presbyteros, sacerdos sacerdotes, compurgatores statuere tenebatur,
si vni horum ab imposito crimine sese purgandi incumbere necessitas. Pro-
stant huius rei decreta in capitular. Aquisgranensi ad ann. 803. *cap. VII. de
sacerdotum purgatione, in capitular. Caroli M. libr. V. capitular. XXXIV.*
in concilio Moguntiacensi ann. 888. *canone XXIII.* apud HARDVINUM
Tom. VI. Part. I. conciliorum pag. 408 in concilio Erfordensi ann. 932.
can. IV. Tom. cit. p. 573. Londinensi ann. 1108. *can. IV. Tom. VI. Part. II.
conciliorum p. 1889.* in appendice ad concilium Lateranense tertium *Cap. XV.
Tom. VI. Part. II. conciliorum p. 1723.* Sed & interdum in sacramentali-
bus requirebatur *sexus paritas*, ita ut si scemina ad sacramentum compellere-
tur, sui sexus sacramentales, sceminas, in sui praesidium sistere teneretur, pro-
bante id CAROLO DV FRESNE *l. c. p. 164.*

§. LV.

Quid iu-
rauerint?

Quotquot tandem numero, quales conditione, ordine & dignitate essent
compurgatores reo additi, omnes in innocentiae suae praesidium & ad purgan-
dam illius infamiam inducti fuerant. Instante ergo die, qua celebranda erat
purgatio canonica, primo quidem iuramentum praestabat, quem causa proxi-
me tangebatur, accusatus; sequebantur sacramentales, qui non iurabant directe in
factum, aut rem controuersam, sed reum, qui iurauerat, veritatem dicturum
fuisse, sese credere, iureiurando affirmabant. ut est in *appendice* ad concilium
Lateranense III., sub Alexandro III. habitum, *Part. VIII. Cap. XXI.* apud
HARDVINUM *Tom. VI. Part. II. conciliorum p. 1751. & Libr. V. de-
cretal. Tit. XXXIV. Cap. IX. XIII. XVI.*

§. LVI.

Nominan-
tur ritus &
videbantur
sanctitatis
atque religionis
opinionem,
eorumque sensus
externos ex-
solennitates,
citarent ad
maiores
attentionem,
varias solennitates
ritusque
externos huic
iura-
mentum
addere,
consultum
esse,
duxerunt,
aliis tamen
eorum
superstitionem
&
etiam fuerant
paganismum
redolentibus,
aliis vero
ex christiana
religione
descendentibus
&
ad
illa etate
nostram
vsque etatem
peruenientibus.

Ac primo
quidem
solenne
erat,
iura-
mentum
praestari
a ieiunis,
ut est in
capitulari
Aquisgranensi
ad ann. 789.
Cap. LXII.
& in *Capitular. II. ann. 805. Cap. XI.*
*Et omnino nullus, nisi ie-
iunus ad iuramentum vel ad testimonium admittatur.*

Deinde
solenne
erat,
iura-
& LVII.

Deinde solenne erat,
iura-

iuramentum præstari in templo, quod patet ex lege Longobardorum *Lib. II. Tit. LV. §. 21. Conf. Libr. VI. capitular. capitulare 209.* A rei enim dignitate visum, ut in loco perageretur cultui diuino sacro, & tam ad expectandum Dei solius testimonium, quam ad obtinendum, quem intendebant personæ ecclesiasticæ, scopum longe aptissimo.

§. LVII.

In templis autem iuramenta præstari moris erat, α) in altari, vid. legem Alemannorum *Tit. VII. §. 2.* & leg. Baiuvariorum *Tit. I. Cap. III. §. 1. 2. 3.* β) positis manibus super altare, vid. *formulas veteres incerti auctoris apud BALVZIVM Tom. II. capitular. Cap. XXXIII. p. 453.* γ) super quatuor euangelia, quod iuramentum summæ apud christianos religionis fuisse, ex PROCOPIO *Libr. II. de bello vandalico Cap. XXI.* probauit DUFRESNE *l. c. pag. 172. Capitular. Caroli M. Libr. V. Cap. XXXIV. de sacerdotum purgatione.* Add. leg. Longobardorum *Libr. II. Tit. IV. §. 5.* δ) ad sanctorum reliquias & tumulos, ut est in lege Frisionum *Tit. XII. §. 1. conf. Libr. VI. Capitular. Cap. 209.* Quæ tamen ad reliquias & tumulos sanctorum iurandi ratio laicis certis non nisi anni temporibus permissa fuisse, legitur in concilio Burdegalensi ann. 1255. *Can. VII. Tom. VII. conciliorum p. 471.* ε) ad crucem, aut posita super caput suum cruce Domini, vid. IACOBVM GRETSERVVM *de sancta cruce Tom. I. Libr. II. Cap. XVI.* Quæ vero ad crucem peierantibus pænæ decretæ fuerint, idem docet GRETSERVS *cap. sequ. p. 364.* Sed & obseruatæ fuerunt aliæ iuramentorum solennitates, quæ a paganis traxisse videntur originem, quales sunt, si iurarent cum *dextera armata*, in lege Ripuvariorum *Tit. XXXIII. §. 1. per pectus suum*, quod iuramentum mulieres potissimum præstitisse, docet lex Alamannorum *Tit. LVI. §. 2. In vestimento vel pecunia*, ut iurare solebant Frisiones, si res esset parui momenti, vid. leg. Frisionum, *Tit. XII. §. 2.* Omnium tamen frequentissimum erat super *arma* præstare iuramentum, cuius apud omnes fere gentes imprimis vero Saxones, Danos, Succos, Baiuuarios, Alamannos, Longobardos, Francos, Scotos, Bulgaros, Bencharnenses summam certe auctoritatem atque religionem fuisse, auctor est *loc. cit. CAROLVS DUFRESNE.*

§. LVIII.

Purgationis huius *canonicæ* imprimis vero per compurgatores probandi *Ostenditur* rationis originem a iure Mosaico alii, nullo tamen argumento deducunt, alii *huius pur-* eam a iure Gothorum & Longobardorum in Italia ortam fuisse, contendunt. *gationis im-* An veritati accedant, qui ita sentiunt, meum non est scrupulose inquirere; id *quitar &* modo affirmo, quod ex dictis quoque colligitur, canonum atque summorum *detestandus* pontificum auctoritate munitum fuisse hunc *per iuramentum* veritatem occul- *iuramento-* tam inuestigandi modum. Et sane tolerari potuisset hoc genus probandi *sim-* rum *abusus*

ex intolerabili compurgatorum & ci. plicissimum, si modo in ea, quam iuramentum postulabat, simplicitate perficerent, qui multis quidem artibus huic purgationi sese immiscebant, ecclesiasticorum & ci. Sed non pauca introducebant, quæ ab impietate & superstitione grauissima sacramenta non aliena nobis fuisse, videntur. Est nimirum iudicis, non sine deliberato mentis consilio nulloque alio in republica existente ciuili medio, fidem alterius iuriurando adstringere; est eiusdem non sine urgente necessitate iuramentorum multiplicare numerum, ne crebra sæpiusque reiterata iurandi consuetudine vilescat inter homines, quam tamen illibatam semper esse voluerunt maiores, eorum sanctitas; quo enim rarius adhibentur, eo maiori quoque sanctitate, religione & attentione ut plurimum ea præstari consueuerunt. Sed quantus obtinebat illa ætate iuriurandi abusus, quanta sanctissimi nominis diuini profanatio, cum vna fere & sola dominaretur illa purgatio, & ad iurandi necessitatem non duceret, sed cogeret homines! Intolerabilis coniuratorum numerus statuebatur in res quoque leuissimas; augebatur eorum multitudo pro grauitate negotii, crescebat secundum dignitatem personæ. Iis omnibus ferendum erat de innocentia accusati testimonium iureiurando firmatum. Perpende copiosam & vix tolerandam iuramentorum sementem, quam faciebant. Sed tolerari potuissent, si modo in iureiurando a tot sacramentalibus præstito, acquiescentes finem tandem imposuissent controuersia. Sed locus dabatur nouis exceptionibus, & impugnari poterat iuramentum. Irrita enim erat omnis omnino opera, si in minimo peccaretur, vel loco, vel tempore, vel stipulatione, vel numero, vel qualitate, vel formula. Facile erat, ex vno illorum iuramentum impugnare, ut ad novos testes, sacramentales & compurgatores denuo redeundum esset. Rursus iurabant illi denuo conducti sacramentales; sed nec sic quidem res stabat, in suspenso causa manebat aliquando sub euentu contrarii iuramenti, si forte ab aduersa parte plures forent, qui id producti præstarent. *vid. STIERNHÖCK l. c. cap. IX. de probatione per sacramentales & purgatione canonica p. 98. seqq.* Quis vero non detestaretur execrandam hominum temeritatem, qui tot homines grauissimo periurii periculo tam temere inuoluebant? Nonne occasionem dabant, imo peierandi necessitatem imponebant, cum contraria iuramenta admitterentur, & cum sacramentales ipsi in facta aliena, quorum semper probabilis erat ignorantia, iurare tenerentur? Ludebant sane cum iuramentis, cum ex sola iuramentorum multitudine omnis aestimaretur atque penderet rei veritas. Satis ergo erat, negasse facinus, dato quadraginta aut septuaginta testium negantium iureiurando; non satis erat, innocentem vera dixisse, suamque iureiurando probasse innocentiam, stipulari debebat sacramentales, qui & suo iureiurando causam illius vindicarent. Sed quam difficile erat, satisfacere legibus tantum eorum numerum exigentibus! Quis non deficeret interdum tot conquirendis hominibus? Et tamen, si destituebatur eorum præsidio, si in minimo peccabatur, cadere accusatum, quamuis innocentem, ut probatio-

nis

nis tamen inopia conuictum, necesse erat. Atque sic damnabatur liberandus, liberabatur damnandus.

§. LIX.

Non poterat tamen non id esse arcanum cleri ad monarchiam adspirantis *Artes, qui* & sub pietatis & religionis zelo suam regnandi libidinem occultantis. Dictum *bus in pur-* nimirum fuit in antecedentibus, abrogata *purgatione vulgari*, introductam *gati nem* fuisse *purgationem canonicam*. Illa plerumque absoluebatur exorcismorum, *canonicam* consecrationum & adiurationum formulis; hinc opus habebat clericorum præ-*fese immisce-* sentia: hæ vero exorcismorum formulæ non requirebantur in *iureiurando*, er-*bant clerici,* go carere poterat clericorum fauore *purgatio canonica*. Sed sub ea quoque in laicorum negotia suam auctoritatem & iurisdictionem extendere, iis propositum erat; quod ut assequerentur, opus erat artibus. Expectauerant in *purgatione vulgari* a Deo *miraculum*, idem & expectabant in iureiurando, dum per *miracula* veritati iurantis numen diuinum attestari, simplicioribus persuaferant. Inde fluebat, rem esse iuranti cum *numine diuino miraculoso*; si hoc, *iuramentum* rem esse *spiritualem*, concludebant soli foro ecclesiastico non laicorum iudicio asserendam.

§. LX.

Non parum faciebat ad obtinendum hunc scopum, quod omnia iuramenta *Quid ad* non nisi in *templo* præstari, legibus suis iuberent summi principes. Huius *obtinendum* enim erant rectores atque præsidēs, & quo magis quidem in iudicio seculari pro *hunc scopum* mouebatur *iuramentorum* vsus, quo plures ille, qui iurabat, sistere debebat *multum se-* ad purgandam suam innocentiam compurgatores, eo maior quoque erat causa-*cerit?* rum numerus, quæ ob iuramentum iis additum ad forum ecclesiasticum & conscientie tribunal deuoluebantur magno interdum vsui futuræ ecclesiasticis. Hinc egregie STIERNHÖÖK libro citat. p. 117. Quantum, inquit, *negotii* *faceffit* olim *canonicis nostris* hæc *iurandi licentia*, *canones ecclesiastici*, præcipue *iuris Ost-Gothici* nos facile docuerint, *sementis enim sacramentorum* copiosa in *secularibus iudiciis* facta est, unde illi in *consistoriis suis* *vberrimam* *messem* meterebant, *multa enim ex periuriis* ad ecclesiasticos venit.

§. LXI.

Artes clericorum magis adhuc ex eo patent, quod immunitatem a præ- *Arcanum* stando iureiurando affectauerint, eiusque necessitati sese subdlexerint. Causas cleri a præ- *huius* immunitatis indagaturo eas inuenire non difficile erit. Sapiebant nimi- *stando iure-* rum supra vulgum & sanctitatem plane singularem variasque præ laicis præro- *iurando im-* gatiuas iactitabant ecclesiastici; laicus, exigente id lege, iurare tenebatur; iu- *munitatem* ramentum erat imbecillitatis humanæ argumentum, & ad coercendam hominum *affectantis* fidei violandæ procliuatatem introductum; sed quis clericos, homines tam san- *& obtinen-* ctos, datam semel fidem non seruatuos esse, crediderit? Illi promittebant in *ris*.

verbo & veritate, huic autem promissioni non stare, religio erat. Sanctam vero & illibatam ut servarent tempora posteriora hanc clericorum prerogativam, de firmanda hac suis decretis atque canonibus saepius cogitabant in conciliis. Loquuntur acta concilii Meldensis apud HARDVINUM *Tom. IV. conciliorum p. 1489. Canone XXXVIII.* Adde synodum Regiaticinam *Cap. IV. Tom. V. Conciliorum p. 25. conf. Tom. III. p. 1963. Can. XIX.* Paulo post impetrabant ab imperatoribus, ut publica auctoritate eam munirent. Sanxerat ea de re suo iamjam ævo Carolus M. in *capitulari episcoporum ad ann. 801. Legem ordine vigesimam: ut nullus sacerdos quicquam cum iuramento iuret, sed simpliciter cum puritate & veritate omnia dicat.* Posteriori ætate seculo XII. magis ac magis firmaverat prætersam hanc clericorum a iureiurando immunitatem imperator, Henricus IV. diplomate ac constitutione peculiari, quam exhibet *germania sacra diplomatica s. spicilegium ecclesiasticum*, quod magno labore, nec minoribus sumptibus, sed conatu certe nunquam satis laudando collegit Vir celeberrimus, IOH. CHRISTIAN. LÜNIGIVS, ordine LX. *Tom. XIV. des Teutsch. Reichs-Archivs, pag. 149.* verbis sequentibus: *Henricus divina pietate IV. Romanorum Imperator Augustus. Quoniam in legibus cautum est, ut nemo clericorum iurare præsumat; alibi vero reperitur scriptum, ut omnes principales personæ in primo legis exordio subeant iusiurandum calumnie, nonnullis legis peritis res venit in dubium, utrum clerici iusiurandum præstare debeant, aut alii personæ hoc officium liceat delegare? Quia enim illud constitutionis edictum, ubi clerici iurare prohibentur a Marco Augusto constitutum est, propterea quia de Constantinopolitanis clericis promulgatum fuisse, videtur, idcirco ad alios clericos pertinere non videtur. 2) Ut ergo hæc dubietas omnibus penitus auferatur, illam domini Marci constitutionem ita interpretari decernimus, ut ad omnium ecclesiarum clericos generaliter pertinere iudicetur. 3) Nam cum Divus Justinianus iure decreverit, ut canones patrum vim legum habere oporteat, & in nonnullis patrum canonibus reperitur, ut clerici iurare non audeant, dignum est, ut totus catholicus ordo a præstando iureiurando immunis esse procul dubio censeatur. 4) Quapropter nos, utriusque videlicet diuinæ & humanæ legis intentione servata, decernimus & imperiali auctoritate irretractabiliter diffinimus, ut nec episcopi, nec presbyteri, nec cuiuscunque ordinis clerus, non abbas, non aliquis monachus vel sanctimonialis in quacunque controuersia s. criminali s. civili, iusiurandum quolibet ratione compellatur subire, sed aduocatis suis propriis idoneis hoc officium debeat delegare. dat. Arimini III. Kalend. April.* Originem huius immunitatis, & arcana, quæ sub ea delitescabant, doctissime, more suo, inuestigavit Vir Illustris, NICOLAUS HIERONYMUS GUNDLINGIVS in *Gundlingianus P. IV. n. 1. de iuramento clericorum s. 7. pag. 291. seq.* Atque

Atque sic quidem iurabant laici omnes, clericorum iurabat nemo, sed utebantur illorum iureiurando ad extendendam iurisdictionem ecclesiasticam, ut sub varia specie derogarent laicorum iudiciis sua negotia & soli tandem dominarentur. Hinc tot compurgatores statuere, tot iuramenta exigere atque suam hoc modo auctoritatem manere *purgationi canonicae*, maxime eorum intererat.

§. LXII.

Non tanta tamen caligine laborarunt tempora posteriora, ut summam iniquitatem & incommoda huius purgationis non agnouerint, & introductam hanc *desuetudinem* tam imprudenti consilio iurandi necessitatem, ex qua tot & tanta periuria nasci *abiisse dici* constabat, damnauerint. Fuerunt sane, licet pauci, qui supra seculi illius *ge tur purgationum* sapiebant & totam purgationem ut simplicissimam, sed superstitione & *tio canonifraude* humana tam misere corruptam ad suam rursus simplicitatem reuocare *co-ca, quod tana*ti fuerunt: tandem effecerunt, ut, teste IOHANN. BAPTISTA COSTA, *men de sa*quem refert ZIEGLERVS in *not. ad Lancellot. institut. iur. canon. p. 915. cramenta*extra crimen hæreseos aut illius suspicionem in *desuetudinem* abierit *purgatio lium nume-*
canonica, id quod tamen de *compurgatorum & sacramentalium* numero in-*ro & requi-*telligendum esse, docet THOMASIVS in *not. ad Lancellott. p. 1766. manen-*
*sito intelli-*te adhuc *purgatione canonica*, quæ solo illius, qui purgandus est, iureiuran-*gendum.*
do absoluitur, in nostris quoque iudiciis ad hodiernum vsque diem superstite.

§. LXIII.

Quodsi ergo dicendum est, quæ introducta fuerint illa ætate in IVRA-
MENTVM, quod vocant, ASSERTORIVM, præiudicia & errores, *tur præiadi-*
ex iis, quæ hætenus disserui, eos adducere non difficile erit. Primus erat isque *cia & erro-*
præcipuus, qui nouis deinde erroribus causam suppeditabat, MIRACVLO-res, *qui in-*
SA NVMINIS DIVINI PRÆSENTIA. Vbiq̃ue patent clericorum *troducti*
conatus, quorum imprimis artibus auditum fuit in iureiurando hoc præiudi-
cium. Originem suam trahebat a famosa illa *purgatione vulgari*, in qua ma-
nifeste expectatum fuerat a Deo miraculum; ideo enim per tam inepta & ve-
ritati eruendæ plane contraria media, quæ omnia fere adiurationum & exorcif-
morum formulis consecrata clericorum præsentia opus habebant, accusatorum *rium pri-*
causas probari volebant, ut ad Deum esset recursus, & expectare liceret testi-
monia eius confirmata non nisi miraculis. Per has ergo solennes exorcifino-
sentia numi-
rum formulas, quarum non opus erat in *purgatione canonica*, cum in iura-
mentum & iuramentorum causas immisceri non possent ecclesiastici, uteban-
tur hoc errore, & quo modo miracula expectauerant in *purgatione vulgari*,
eodem & in iureiurando, ut immiscerentur, *miraculosam* fingeant *numinis*
diuini præsentiam atque ut eo maiorem huic doctrinæ speciem adderent, suæ
probationis argumenta deducebant a deliberata numinis diuini inuocatione in
testem, quem iurantem aut veritati aut mendacio, si peierauerit, more insolito
&

& non nisi miraculis attestaturum esse, aiebant. Atque hac ratione *ex purgatione vulgari* descendebat in *purgationem canonicam* error crassus in saniori iurisiurandi doctrina nunquam tolerandus, qui tamen paulo post eo facilius occupabat seculi illius homines, quo magis quidem occaecata erant & fascinata vanis miraculis eorum ingenia. Aliis vero diiudicandum relinquimus, an non idem sentiant &, nomine tantum mutato, in eundem prolabantur errorem, qui Deum in iureiurando solum *in testem*, non in vindicem inuocari, contendunt. ROBERTVM SANDERSONVM hanc imprimis opinionem magno conatu, multis verborum ambagibus defendentem notauimus, cuius tamen ea in re confutasse errorem VIROS clarissimos, PUFFENDORFIUM & BVDDEVM, supra docuimus.

§. LXIV.

*Exinde
nouus &
omnium ma-
rogare & latius
suam auctoritatem
in iuramentum
extendere audebant
ecclesiastici.
Ex miraculosa enim
numinis diuini
præsentia, quam
huic affinxerant,
sedus sequeba-
quebatur sic dicta
iuramentorum
SPIRITUALITAS
seu ad causas,
tur error, quas
vocant, spirituales
referendam esse
iurisiurandi causam,
ex priori infes-
sic dicta iu-
ramento-
rum spiri-
tualitas.*

Recens hic auditus in iureiurando error nouum pariebat, errorem sane omnium maxime notandum, quia sub eo maiora maiori quoque specie sibi arrogare & latius suam auctoritatem in iuramentum extendere audebant ecclesiastici. Ex miraculosa enim numinis diuini præsentia, quam huic affinxerant, sedus sequebatur sic dicta iuramentorum *SPIRITUALITAS* seu ad causas, tur error, quas vocant, *spirituales* referendam esse iurisiurandi causam, ex priori infes sic dicta iuramento- rum spiri- tualitas. Hic error, ex quo auditus fuit, parum sani relictum fuit in iureiurando, plurima illius capita misere detorta, male explicata & sub specioso religionis prætextu applicata fuere hominum affectibus. Is sane est vnus eorum, quibus tota tantem antiqua sua facie destituta fuit iurisiurandi natura, & ad quem omnes vbiq; fere respiciunt, qui in altera iurisiurandi specie occurrunt, errores. Totam sub eo iuramentorum cognitionem suo solius foro appropriandi causam accipiebant ecclesiastici, conniunte interdum aut tantam iniquitatem & genuinam sacræ huius in iuramenta iurisdictionis originem non animaduertente maiestate ciuili, cumque numero multi & satis adhuc speciosi essent, quos producebat, errores, facile iam erat ad obedientiam & silentium cogere eos, qui sese opponebant illorum conatibus. Proinde in tota hac doctrina omnium maxime attendendus, & quo magis promouebat auctoritatem ecclesiasticam, eo maiori certe feruore prætentam illius veritatem omnium mentibus inculcare illa ætate necesse erat. Propugnatus quoque fuit ab omnibus, &, si erroris naturam consideraueris, veritatem illius in dubium vocare, satis periculosum erat. Sub causa enim religionis in iuramentum sese insinuauerat, de iis vero, quæ ad sanctitatem religionis pertinebant, vlla ratione dubitandi, aut in eorum naturam scrupulose inquirendi vel sola voluntas pro scelere habebatur pœna grauissima expiando. Hinc nimis sero quoque agnitus fuit; suos habebat patronos, cecos vbiq; defensores, quia primam illius originem perspectam satis habebant paucissimi.

§. LXV.

§. LXV.

Exinde rursus necessario nexu fluebat & cum prioribus coniunctum erat *Inde flue-*
aliud præiudicium, NECESSARIA CLERICORVM IN IVREIV-*bat alius:*
RANDO PRÆSENTIA. Ex eo enim, quod cum *numine diuino mi-necessaria*
raculoso rem habere iuramentum atque ideo *causis spiritualibus* annumeranda esse clericorum
iuramenta fingebant, ad forum quoque ecclesiasticum illorum cognitionem per-*in iureiu-*
tinere sequebatur, si hoc, sua certe in diuiciandis iuramentorum negotiis opus *rando præ-*
esse *præsentia*, manifesta erat ex iis, quæ principiorum loco statuerant, *con-sentia.*
clusio.

§. LXVI.

Hæ erant artes, quibus omnes in vniuersum iuramentorum causas maie- *His arti-*
stati civili derogatas suæ solius iurisdictioni vindicabant ecclesiastici. *bus omnem*
bus omnia negotia, quibus *iuramentum* accesserat, sub prætensa hac causa *spi-iuramento-*
ritualitatis referuanda esse, docebant foro ecclesiastico; hoc intuitu promoue-*rum cogni-*
bant iuramentorum vsum, quantum fieri poterat; tot sacramentales statuere, *tionem suo*
neceſſe erat, augenda erat multitudo eorum pro rei, de qua agebatur, momen-*iudicio ap-*
to, non sufficiente interdum ad tuendam illius, qui accusatus fuerat, innocen-*propriasse*
tiam quinquagenario compurgatorum numero. In immensum hoc modo assur-*dicuntur*
gebat sacri huius iudicii auctoritas, cum omnes omnino cause civiles, quæ in *clerici, iura-*
risiurandi religione firmatæ fuerant, ad tribunal ecclesiasticum deuolutæ clerico-*menta vero*
rum iam cognitione opus haberent. Hæc enim erat prima eorum cura, eo ten-*hoc modo*
debant omnes eorum conatus, hinc fleſtenda erat & ad obtinendam hunc sco-*miriſice*
pum prorsus accommodanda sanior iurisiurandi doctrina. Hac vero ratione *fuisse cor-*
miriſice corrupta apparebat illius natura, audiebantur nouæ sententiæ, ineptæ *rupta.*
conclusiones, doctrinæ a rei natura abhorrentes & alienæ, quas posteriori æta-
te interdum non euitarunt ii, qui tamen in diluendis aliorum erroribus ope-
ram suam atque laborem collocasse dicendi sunt.

§. LXVII.

Et sane tam familiares facti deinde fuerunt illi errores, vt nemo amplius *Horum er-*
de veritate illorum dubitauerit, magna vero simplicitate omnes persuasum sibi *rorum &*
habuerint, sub ficta hac *miraculosa* in iureiurando *numinis diuini præsentia* præiudicio-
indeque fluentis atque deductæ *spiritualitatis* causa pertinere ad forum ecclesia-*rum illius*
sticum iuramentorum cognitionem. Id enim adscribendum erat cæcitati inge-*ni auctori-*
norum, quod ea, quæ fraude humana introducta fuerant, a propriis & natura-*tas, iisque*
libus separare nec scirent, nec auderent, & si qui essent, qui aliorum artes & *contradi-*
iniquitatem animaduertebant, periculosum tamen erat, erroris eos arguere aut *cendi peri-*
contradicere iis, quibus obediendum non resistendum esse, omnes vociferaban-*culum.*
tur. Tot itaque periculis subiacente contradicendi animo, quis hircere ausus
fuiſſet? tota res intacta manebat, grassabantur errores in omnes iurisiurandi par-
tes.

tes acquirentes tandem sibi imperium, soli illius iudices esse volebant atque rectores clerici, excluderetur laicus, sed, detecto genuino sacrae huius in iuramenta & iuramentorum causas iurisdictionis fundamento, quis iure & legum iustitia ad eos pertinuisse crediderit, quod sola fraude, tot persuasionibus, tot artibus sibi vindicauerant.

§. LXVIII.

*Agnouerunt haec
præiudicia
& errores
in iureiurando, &
corruptam
doctrinam
suo nitori
restituere
laborarunt
nostra tem-
pora, quod
probat.*

§. LXVIII.

LXIX.

Sapienti ergo consilio vniuersam doctrinam a tot quisquiliis, quibus squalebat, repurgatam suo nitori restituere laborarunt nostra tempora. Eliminaverunt hodie iniquitatem & errores agnouerunt, quos nonnullorum affectus & inordinata regnandi libido in iureiurando prodixerat, iudicia ecclesiastica. Non temere, nec sibi solis iuramenta & quæ illorum religione firmata sunt, asservunt. Vindicant sibi, quæ sua sunt, sed & sua quoque relinquunt laicis. Proinde liberata fuerunt ab iniquitate & errore eorum, qui ad obtinendum eo felicius scopum sub *sanctitatis & religionis* prætextu imponendum esse, existimabant simplicioribus. Quis enim hodie expectabit in iureiurando miracula? Quis miraculoso suo concursu rei occultæ veritatem manifestaturum esse numen diuinum crediderit? Neque ideo tantæ superstitionis accusandi sunt hodie iudices ecclesiastici, quod iisdem interdum iurantem adstringant solennitatibus, quas a veteribus illa ætate iuriurando adiectas fuisse, legimus. Non nego, solennitates deliberato interdum consilio ad alendum hunc magis magisque in errantium animis errorem, excogitatas olim fuisse, & ad firmandam suam in iuramenta auctoritatem non parum iuasse clericos; alia tamen est hodie illarum ratio: solennitates & ritus externi non ideo adduntur iuriurando, ut Deo præscribatur iudicii modus, & ut iustitiam suam vindicativam modo miraculoso in iurantem, si peierauerit, exercere debeat; sed ut moueantur & ad maiorem attentionem excitentur iurantium animi; dandum enim est aliquid interdum imbecillitati humanæ: plurimi moralium mentem suam non ad altiora eleuant, sed occupantur signis externis, hinc res interdum accommodanda est eorum præiudiciis, adiungendi sunt iuriurando ritus externi, ut hac ratione scopus obtineatur, & iis, quæ sensus eorum feriunt, flectantur, cum pietatis zelo, religionis, amore & interna rei virtute ad veritatem enunciandam flecti nequeant.

§. LXIX.

Tandem si accedunt ministri ecclesiæ, non ideo accedunt, ut causæ illius, de qua agitur, controuersæ iudices esse debeant; opus est interdum eorum præsentia, ut mox aggressurum iurisiurandi negotium conscientia sue & eorum, quæ agit, memorem esse iubeant, si suspicandi causa adfuerit, periurii criminis reum sese facturum esse iurantem, peccati atrocitatem ipsi exponant, vindicantem Dei iustitiam, qui sanctissimo suo nomini tanta temeritate illudi non patitur, indeque fluentem pœnam certissimam ipsi proponant, ac, quantum fieri potest, a

pa-

patrando hoc scelere iurantem sua auctoritate arceant. Magna enim est ministrorum ecclesiæ in republica existimatio, multum verba eorum valent, neque desunt exempla, abstractos fuisse eorum auctoritate a periurio, quos, eleuatis iam iam ad cælum digitis, ad confirmanda sua iureiurando mendacia paratos fuisse, constabat. Hæc sunt ministrorum ecclesiæ, cætera relinquuntur iudici. Quocunque ergo te veritas, magna sane discrepantia & iuramentorum causas diiudicandi modus, & eorum, qui eas diiudicant, conditio, a modo, fine, & conditione veterum nostra quidem ætate differunt. Excusserunt iniquitatis mysterium, nec tanta superstitione laborant nostra tempora, non tot & tanta affinguntur hodie iuriurando, quæ olim a nonnullis huic afflicta fuisse, diximus. Nec sane opus habent his artibus, summis nempe principibus sua vtrique in republica & seculari & ecclesiasticæ potestati diiudicanda præscribentibus, quorum sanctiones violare, aut temerario ausu iis sese opponere, iniquum foret & pœna dignissimum.

§. LXX.

Hactenus in eliminandis erroribus, quibus corrupta fuit prima *iurisiurandi* species, IVRAMENTVM ASSERTORIVM, eorumque originem indaganda versati fuimus. Progrediendum vltius, & quod exigit instituti ratio, inuestigandi iam sunt errores, qui introducti fuerunt in IVRAMENTVM, quod vocant, PROMISSORIVM. Totam vero hanc doctrinam dum aggredior, eam erroribus numero & iniquitate iis, quos in antecedentibus nominavi, maioribus scitentem animaduerto, qui summam tamen auctoritatem nanciscebantur ad seram vsque posteritatem religiose propagati. Ex eodem vero fonte promanant, eandem habent originem, quam præiudiciorum in *iureiurando assertorio primam* quidem fuisse, significauimus. Vid. *supra* §. XXII. pag. 69. 70. Tribuenda hæc erit eorum affectibus, qui pro firmanda sua auctoritate pugnabant, omnia tentabant, non intermittentes quod ad sacrum imperium quouis prætextu stabiliendum facere posse, intelligebant. Vindicauerant nempe suæ cognitioni ecclesiastici omnia laicorum negotia, quibus accesserat *iuramentum assertorium*. Dictum fuit in antecedentibus, quot artibus scopum tandem obtinuerint, & quo religionis schemate egredientem suam regnandi libidinem occultauerint? Omnem vero & totam *iurisiurandi* doctrinam, non vnâ saltem illius partem cum sibi assererent, ad IVRAMENTVM quoque PROMISSORIVM & quæ huius religione munitæ fuerant, causas civiles potestatem suam ecclesiasticam extendebant, ne diuisum esset cum maiestate civili, quod foro ecclesiastico vnice reservandum esse, existimabant. Eandem ergo sortem habebat, quam *iuramentum assertorium* expertum fuisse, diximus. Corrupta fuit illius doctrina, introductæ in eam fuerunt nouæ sententiæ, canones inauditi omni ætate defendendi ac pro fidei articulis habendi.

§. LXXI.

Cum iure- In vniuersum vero sic dictam iuriurando *spiritualitatem* affligerant, iurando as- quam in iureiurando assertio produxerat *miraculosa*, vt aiebant, *numinis di-* fertorio iu- uini praesentia confirmata magis magisque manifesta vindictae diuinæ inuoca- ramentum tione, quam praeter naturae cursum, miraculoso statim euentu, comprobatum promisso- iri, fingeant. Trahenda quoque erat haec *spiritualitas* ad *iuramentum pro-* rium com- missorium non liberandum ab hoc errore ecclesiasticis tam proficuo eorumque in iuramentum promissorium potestatem mirifice muniente, praepriis cum noua bebat erro- nec contemnenda plane huic inesse, deprehendebant probandae suae assertionis rem, sic di- argumenta. Animaduertebant enim Deum in iureiurando inuocari & in maio- etiam spiri- rem seruandae suae promissionis fidem deliberato mentis consilio se suamque salu- tualitatem. tem illius vindictae deuouere iurantem, ergo praetextum habebant satis specio- sum, fictam hanc & in iureiurando promissorio tuendi *spiritualitatem*, atque adeo ad causas referendi, quas sacro ecclesiasticorum imperio diuinæ legis aucto- ritate tribuendas esse, non erat dubium.

§. LXXII.

Alio erro- Haec quidem communia erant utrique iuramentorum speciei, quod vtra- re corru- que misere detorta ad asserendam suam *spiritualitatem* abuterentur ecclesiasti- ptum appa- ci, vbique licet vacillantibus suae deductionis conclusionibus. Paulo post ta- rebat iura- men longe maiori corruptione laborare cepit *iuramento assertorio*, doctrina mentum *iurisiurandi promissorii*; qui vastissima iuris canonici &, qui ad sacram hanc promisso- anchoram confugiunt scholasticorum volumina vel obiter inspexerit, non igno- rium ex quo rabit, quot introductae fuerint in eam sententiae, quae sub *pietatis* ac tuendae afflicta huic religionis schemate sese insinuantes obscurabant saniora illius principia totam- fuit duplex que eius naturam penitus enertebant. Famosissima iactabatur per ora vulgi sen- obligatio, er- tentia, *iuramentum* non esse *orationem accessoriam*, sed propositionem sepa- ga Deum al- ratam atque peculiarem, in qua ad Deum tendat promissio, si hoc, *duplicem* tera, altera ex iureiurando promissorio obligationem oriri, concludebant, erga Deum erga homi- alteram, alteram erga hominem, hac licet ob variam illius, cui iuratur, con- nem. ditionem saepius non stringente, illam tamen semper manere firmissimam & ar- ctissimo cum iureiurando vinculo coniunctam esse, docebant. Vid. GONZA- LEZ TELLEZ *Libr. II. X. Tit. XXIV. de iureiurando §. 5. p. 545. conf. §. 17. p. 549. & Cap. II. §. 3. p. 551. adde Cap. XXVIII. §. 10. p. 602. nec non THOMAM in summ. theolog. 22. quaestion. LXXXIX. art. VII. ad Tert. p. 197. 198.*

§. LXXIII.

Nominan- Delitescabant certe sub hoc iurisiurandi conceptu non pauca imperii sacri tur ii, qui arcana; hinc posteriori aetate conseruatus fuit sanctissime. Habuit suos patro- coeco impe- nos, quotquot euolui iuris canonici scriptores; accedunt huic opinioni docto- tu hunc er-

res

res scholastici, COVARRUVIAS, SANCHEZ, SVAREZ, MOLINA, SE-
 RAPHIN DV SERAPHINIS & alii in excutienda scholasticorum philosophia
 & theologia operam suam collocantes, quos multis verborum ambagibus, argu-
 mentis interdum & distinctionibus subtilissimis nauseam lectori non raro excitant-
 que ad no-
 tibus præsentiam huius doctrinæ veritatem miro conatu non ob rationum valo-
 stram usque
 rem, sed in eorum sane fauorem, quorum ita fingi intererat, propugnasse, con-
 atatem pro-
 stabit. pagarunt.

§. LXXIV.

Apprime notandum est hoc scholasticorum & glossatorum iuris canonici Notatur
 eommentum; hoc enim est, quod in tota hac doctrina excitauit confusionem Grotius
 maximam, omnia illius capita suo errore impleuit & in diiudicandis quibusdam
 grauioribus, de iureiurando, controuersiis occasionem dedit tantæ sententiarum & iuris ca-
 diuersitati, vt promanantes inde conclusiones erroneas nec euitare potuerint vi-
 nonici do-
 ri doctissimi. Neminem latet celeberrimum nomen GROTII, qui vniuersum flores ea in
 iurisprudentiæ naturalis studium a tot scholasticorum, quibus hætenus squalue-
 rat, erroribus purgando felicissimi huius scientiæ restauratoris sibi comparauit sequutus.
 apud posteritatem gloriam. Penetrare tamen non poterat in sententiæ huius
 iniquitatem, quæ de iureiurando magno eruditorum consensu, præeunte qui-
 dem scholasticorum ordine, recepta ad suam usque ætatem peruenerat. Vid.
 HVGONEM GROTIVM de iure belli & pacis Libr. II. Cap. XIII. §. 14.
 15. 16. p. m. 394. seqq. Interim condonandum esse videtur aliquid Viro do-
 ctissimo; raro enim contingit, vt omnia videant, qui primi ad purgandum a
 nugis quoddam doctrinæ genus & ad eliminandos aliorum errores animos suos
 conuertunt; GROTIVM quidem emendandi causam habuissent atque rationem,
 qui doctum eius de iure belli & pacis opus suis exercitationibus, commenta-
 riis & animaduersionibus illustrandum sibi sumebant; sed GROTIVM humani
 aliquid ea in re passum erroris arguere, rem abominandam forte existimantes
 receptam & traditam ab auctore sententiam ad saniora iuris naturæ principia re-
 uocare non audebant, luculentissimo indicio, non ex rationum valore, non ex
 genuina iuramentorum indole & natura æstimatam ab iis fuisse huius doctrinæ
 veritatem, sed GROTII auctoritatem & multitudinem errantium peperisse eo-
 rum errori patrocinium. Vid. ZIEGLERVM in not. ad Grot. Libr. II.
 Cap. XIII. §. 14. p. 365. seqq. KVLPIII collegium Grotianum exerci-
 tation. VII. §. 4. p. 88. OSIANDRVM in obseruation. in Grotium, ob-
 seruation. ad Thesin XIV. Cap. XIII. Libr. II. p. 992. 993.

§. LXXV.

Seculo tandem superiori surgebat & meliori consilio, sed & feliciori suc- Primus
 cessu hoc moralis doctrinæ caput restaurandum aggrediebatur SAMUEL PV- fere fuisse
 FENDORFVS Vir imprimis magnus, cuius prudentiam, eruditionem & dicitur Sa-
 doctri-

muet Pufen. doctrinae præstantiam prædicabit posteritas. Magna sunt & præclara in nobi-
 dorius, qui lissimum iurisprudentiæ naturalis studium viri Illustris merita, qui, remota
 hoc schola- procul maxima iuris civilis, canonici & diuini confusione, ab otiosis speculatio-
 sticorum & nibus & ridiculis scholasticorum subtilitatibus ea purgavit, quæ in suo *de iure*
Grotii com. belli & pacis opere nuper intacta reliquerat HUGO GROTIUS. Agnouit
 mentum a- iniquitatem huius commenti, quod hæcenus vbique regnauerat, castigauit inter-
 gnouit, quod dum Grotium, eoque maiori animo relegandum e saniori iurisiurandi doctrina
 simul refu- errorem adortus est, quo maiorem quidem hunc illi iniuriam inferre animad-
 tatur ex sa- uertebat. Sequuti eum fuerunt THOMASIVS & TITIVS, viri iisdem me-
 moribus iu- ritis ac nominibus inclyti: docuerunt ad vnum omnes, alienum esse a rei natu-
 risiurandi ra suoque carere nexu hunc de iureiurando conceptum tantopere iactatum a
 principiis. scholasticis; constare ex genuina iuramentorum indole, inuocari Deum in iure-
 iurando iustissimum periurii vindicem. Iam vero aliud esse, Deo promittere,
 aliud, Deum implorare iudicem, posterius agi, prius ne quidem audiri in iu-
 reiurando, ergo nec Deo, sed homini, ad quem tendat iurata promissio, obli-
 gationem ex iureiurando acquiri; hanc vero rursus mutuare suum valorem a
 valore antecedentis pacti, huius ergo obligatione cessante, & iurisiurandi quo-
 que obligationem cessare, per ea, quæ supra docuimus §. 3. p. 35. Vid.
 PVRENDORFII *iur naturæ & gentium Libr. IV. Cap. II. §. 6. 8. p. 464.*
segg. THOMASII iurisprudentiam diuinam Libr. II. Cap. IX. §. 14. 31.
add. not. (b) & 34. add. not. (G). conf. eiusdem fundamenta iuris naturæ
& gentium p. m. 163. §. 7. TITIVM in obseruationibus ad Pufendorf.
de officio hominis & ciuis obseruat. 264.

§. LXXVI.

Exponun- Hæc quamuis apertæ sint veritatis & vnicuique, qui non ab aliorum pen-
 tur arcana, det auctoritate, sed ipsam rei naturam rimatur, perspicua, ea tamen lux non
 quæ sub hoc affulgebat illa ætate, qua ad litterariæ reipublicæ clauum sedebant scholastici,
 errore deli- qui potius ad labores inutilissimos suamque, quam de iureiurando habebant, af-
 tescebant, fertionem prolixis declarationibus, declarationum probationibus, otiosis subtili-
 confirmata tatibus & subtilissimis distinctionibus confirmandam sua ingenia condemnabant.
 nempe ma- Stabat semel recepta & omni exceptione maior erat sententia, non uno sed du-
 gis magis- plici obligationis vinculo conscientiam iurantem stringi iureiurando; suscipiebant
 que sic dicta huius erroris in ecclesiasticorum fauorem patrociniū & si forte dubitatum ad-
 iuramenti, huc fuisset, an, quod heri finxerant, referenda esset ad *causas spirituales iu-*
 promissorii *risiurandi promissorii* causa? hac introducta credendi seruitute nullam amplius
 spiritali- superesse dubitandi occasionem, & qui fluctuarent, apertæ veritatis hoc modo
 tas, & orta conuinci posse, docebant. Atque sic nihil amplius obstabat, quo minus suam
 exinde ec- in iuramentum promissorium auctoritatem & iura maiori quidem, quam antea
 cleastico, factum fuerat, conatu prosequerentur ecclesiastici, omniumque negotiorum ci-
 uilium,

uiliū, quæ illius religione munita fuerant, sub *spiritualitatis, conscientie ac rum in iu-*
religionis tandem prætextu optimo quasi iure arbitros sese constituerent. Eo *ramentum*
respiciunt, quæ habet IUST. HENNING. BOEHMERVS *in iure ecclesiasti-*
co Libr. II. Tit. II. de foro competente §. 29. p. 1002. seqq. His artibus
opus erat, ut laici superstitione illaqueati, cogerentur ad obsequium; tanto stu-
dio defendendum erat a scholasticis &, qui sedibus eorum adscripti erant, hoc
præiudiciū, ut iusti pronunciarentur eorum conatus & brachio seculari forte
contradicturo iisque sese opposituro tandem imponeretur silentium.

§. LXXVII.

Hoc modo cum suam in *iuramenta promissoria* potestatem satis munitam *Inde fre-*
esse, crederent, e re sua fore existimabant, dilatare *iuramentorum* usum &, *quentissimus*
quantum fieri posset, indies multiplicare eorum numerum. Testis est modo *iuramento-*
laudatus PVFENDORFIVS, qui *iuramenta promissoria* in causis tam publi- *rum usus in-*
cis quam priuatis *frequentissime* & fortasse frequentius, quam necesse erat, ad- *ualuit con-*
hibita fuisse, docet *Libr. IV. iuris naturæ & gentium Cap. II. de iureiuran-*
do §. 19. p. m. 483. Cui addendus BOEHMERVS *Libr. cit. Libr. II. nam Christi.*
Tit. XXIV. §. 22. p. 1279. Nullum enim illo tempore, quo hoc dogma
auditum fuit, celebrabatur negotium, nullus sanciebatur contractus, qui solenni
hac stipulatione, iureiurando, non vallandus fuisset. Ita vero plane destitueba-
tur suo vigore saluberrima saluatoris nostri doctrina, qui iuramenta præstari,
prohibuerat, aut iuxta aliorum interpretationem, summa nonnisi urgente ne-
cessitate iuramenta præstanda esse, docuerat. Sed ostendebant hoc ipso, quan-
tum degenerauerit a primæua christianorum simplicitate seculi illius conditio;
vbique personabant iuramenti iudicia &, quod coniectura facile perspicitur,
resonabant quoque periuriis. Nonne ergo præstitisset, restrinxisse magis quam
dilatare iuramentorum numerum, ne tot iurantibus data fuisset tam manifesta
peierandi occasio? Aut nonne consultius fuisset, sub pœna interdixisse iuramen-
torum usum, quo sanctissimum dogma de non iurando suo vigori restitutum
fuisset? O tempora! O mores! Ideo vero conculcabatur hominum affectibus,
ut contraria doctrina promoueretur eorum emolumentum; in immensum enim
hoc modo crescebat fori ecclesiastici auctoritas, extendebantur illius limites, quia
omnia negotia, quibus *iuramentum* accefferat, nemine contradicente, iam diu-
dicanda manebant ecclesiasticis.

§. LXXVIII.

Hac vero ratione dum plane eluderentur & pene vacua redderentur lai- *Hunc iu-*
corum iudicia, sapienter constitutionibus Lusitanie cautum fuit, ne ulli *contra-*
stui imposterum *iuramentum* accederet, quod si de facto appositum fuerit, de- *ramentum*
stituendus esset suo valore contractus, auctore THOMASIO *in notis Lancellot-*
ti institutiones iuris canonici Tom. III. p. 1395. & IOHANNE NICOLAO *quondam*
prohibuisse
HER-

dicitur ma- HERTIO in notis ad Pufendorfii ius naturæ & gentium Libr. IV. Cap. II. iestas ciuilibus, §. 19. not. (a) p. 483. Tale quid & in Gallia olim auditum fuisse, testatur quod proba- ANTONIVS DADINVS ALTESSERRA in commentar. ad Cap. XIII. X. tur Gallia Libr. II. Tit. I. de iudiciis p. 222. qui cognitionem periurii foro ecclesia- & Lusitanie stico vindicari ob religionem iurisiurandi ait, sed cum obtentu iurisiurandi in constitutio- contractibus appositi laici passim traherentur ad forum ecclesiasticum, & hoc pa- nibus. & iurisdictio secularis pene vacua fieret & inanis, senatus Parisiensis decreto ann. MCCXC. vetitum fuisse, refert, ne iusiurandum apponeretur instrumen- tis publicis.

§. LXXIX.

Ea de re Eodem modo cum procederent quidam germaniæ episcopi, omnes sub iu- conquerun- reiuurando sibi arrogantes causas ciuiles, principes in comitiis Noribergensibus tur quoque anno MDXXII. congregati inter grauamina, quæ exhibebant, hoc quoque re- Germaniæ censuerunt ordine sexagesimum quartum, teste ZIEGLERO Libro de episcopis principes, Libr. III. Cap. XXX. §. 119. p. 878. insuper & id præsumunt officiales, quo respicit si quando in causis prophanis ac inter personas ecclesiæ minime sacratas di- Grauumen catasue, sed omnino laicas, data fide seu præstito iuramento verbo vel in sexagesi- scriptis pacta, obligationes, contractus vel promissiones factæ sint vel cele- mum quar- bratæ, quod eam ob rem atque huius prætextus ratione tales prophane lai- tum in co- cæque causæ coram ipsis potius, quam ordinario iudice agitari debeant. mitiis Nori- Quæ uoua ecclesiasticorum techna usu si cresceret, ac diutius toleraretur, bergensibus iam actum foret de ciuili causarum auditorio, quod omnes prophane ciuiles- exhibitum. que causæ contractuum atque transactionum hac via necessario ad ecclesia- sticos pertraherentur. Quis enim contractus, quæ transactio, quæ demque inter paciscentes conuentio, quæ non sit solenni ita stipulatione aut pro- missione vallata? Illac nimirum rerum veniremus, ut in totum ciuilia elu- derentur iudicia: quod ne dum contra æquitatem ipsam, contra omnia iura scripta, sed & ciuili magistratui intolerabile foret. Nam ut denus hoc interim ecclesiasticis iudiciis, de periurio commissio notionem ut ha- beant, nihil magis per id causæ ipsius principalis, contractus puta aut transactionis, quam ob rem ille peierauit, iudices competentes erunt, quin periuros illos ob religionis transgressionem manifestariam tantum iudicio conuenire possent, ac canonicam huic indicere mulctam, reseruata tamen ci- uili magistratui, qui periuros poenali iudicio secundum ciuiles sanctiones plectere ius habet, commissæ sibi ob id poena.

§. LXXX.

Nonæle- Ita quidem renitebantur & sua sanctione, qua iuramentum contractibus, ricorum ar- instrumentis publicis aliisque quibusdam causis ciuilibus appositum suo valore tes, qui in- destituebatur, ecclesiasticorum desideriis strenue sese opponebant, qui confer- uan-

uandae fori ciuilibus auctoritati inuigilabant, superiores. Quid vero iuuabat, editas fuisse leges tam sapientes & reipublicae bono accommodatas? Haec laicorum conamina concoquere non poterat clerus; quid ergo consilii? Referendum erat inter res fauorabiles & maxime commendandas, laicis inculcare, *iuramentum* esse τῆς λαϊκής, *cultus religiosi* speciem, cuius vsum non sine iniquitate & profanae mentis indicio a maiestate ciuili impediri posse, docebant, prout philosophatur FELICIANVS DE OLIVA, quem refert BOEHMERVS *Libr. citat. Libr. II. Tit. XXIV. §. 9. p. 1269*. Nouum sane dogma antea nondum auditum & ad euertendas laicorum leges, quas de *iureiurando* statuerant, excogitatum. Sic igitur nouum habebant fundamentum *iuramentorum* causas nouo rursus vestitu palliatis annumerandi causis *spiritualibus* & denuo asserendi foro ecclesiastico. In confesso enim erat, quae ad liturgiam & sanctitatem cultus diuini pertinebant, referuanda fuisse clericorum iudiciis. Mox vero causam adesse videbant & occasionem tuendi suos conatus, quos magistratus ciuilibus de vitando *iureiurando* legibus interruptos fuisse, constabant. Sub hoc enim praetextu, vt antea factum fuerat, *iuramentorum* vsum promouebant &, laicis, iuramenta nec temere, nec sine necessitate praestanda esse, & diuinam & humanam auctoritatem sanxisse, excipientibus, in promptu erat responsio, *iuramentum* rem esse laudabilem, maxime commendandam & *cultus diuini speciem* nulla virtute humana, quanta quanta haec fuerit, aut restringendam aut interdicendam.

§. LXXXI.

Habuit deinde suos patronos, neque nostra quidem aetate destituta esse Adducuntur recens haec audita in *iureiurando* doctrina, eruditorum suffragio. Suntur ii, qui theologi, sunt ICI, qui iuris canonici & scholasticorum placita haec in parte se-huic sententiis eam asserere non verentur piam quidem mentem hoc modo declarantes, *tiae accesserunt*, vnde hausta fuerat haec assertio, non satis cognitum se habuisse atque perspectum, sua assertione simul comprobantes. Huc refero FRIDERICVM BALDVINVM in *casibus conscientiae Cas. IX. Cas. I. p. m. 243*. SCHILTERVM in *institutionibus iuris canonici Libr. II. Tit. I. §. 40.* & quos refert saepe mihi laudatus DN. BOEHMERVS *loc. citat. p. 1268*.

§. LXXXII.

Ac sane si iuramento sese obstringere, idem est ac cultum exhibere *Quid statui* mini diuino religiosum, cur christus &, qui ad praedicandam vniuerso terra-tuendum sit rum orbi eius doctrinam missi fuerant, apostoli iuramenta sine necessitate prae-de hac doctari, tam grauiter prohibebant tum demum vsum eorum licitum esse conten-ctina? dentes, si nullus foret contradictionis humanae finis, nec aliud controuersiae. LXXXII. componendae ciuile medium? Quis optimum saluatorem hanc cultus religiosi & LXXXIII. sibi metipsum debiti speciem tam arctis cancellis inclusurum fuisse, crediderit? Est sane laudandus & maxime commendandus cultus diuinus, nulla aetate restrin-

Fase. I.

I

gen-

gendus, nulla auctoritate humana interdicendus. Haec apostolorum vestigia paulo post sequuti fuerunt ii, qui primitivam ecclesiam constituisse dicendi sunt ea, qua fieri poterat, sanctitate custodientes traditam sibi a praeceptore doctrinae puritatem, vitae ac morum integritatem fideique christianae simplicitatem. Si ergo iuramentum est cultus diuini species, cur quaso hi primitivae ecclesiae christiani coram acerrimis christianae religionis hostibus positi tam praefracte iuramenta praestare recusabant, & suae religionis sanctitatem a paganissimi erroribus si vno, certe hoc, charactere distinctam esse volebant? Erat illis instar legis sanctissimae, quod Christus praeceperat: *μὴ ὀμίσσητε ἑλως, ne iuretis omnino*, ita docente sincero christianae religionis confessore, IVSTINO MARTYRE in sua, quam ad Antoninum pium, imperatorem, pro christianis habuit, apologia secunda, quae inserta est *eius operibus p. m. 63*. Iam vero in celebrando numinis diuini cultu non segniores, sed longe ardentiores illos, nobis, fuisse tot sancti patres propter Christum & Christi doctrinam martyrii corona redimiti, tot praecleara nascentis ecclesiae monumenta, quae nobis superfunt, abunde testantur.

§. LXXXIII.

Tandem si cultus diuini species est, si *λατρεία* continet iuramentum, cur tantopere affectabant *immunitatem a iureiurando* clerici &, editis eum in finem imperatorum sanctionibus & privilegiis, tandem excluderentur a praestando iureiurando, cuiuscunque conditionis, ordinis & dignitatis fuerint, personae ecclesiasticae? Cur sacratissimas suas manus iureiurando pollui, nefas esse, putabant, qui tamen cultui diuino vnice mancipati omnibus aliis in praestando hoc opere palmam dubiam reddere debebant? Cur ipsa denique ecclesiasticorum auctoritate *Libr. II. X. Tit. IX. Cap. I. de feriis*, prohibitum fuit, *ne iuramentum praestaretur die dominico*, quem tamen praeter ceteris diebus sanctum atque suo solius cultui consecratum esse voluit numen diuinum? Certe qui iureiurando promittit, non eo animo sese obstringit, ut fundendo Deo exhibeat cultum religiosum, sed ut deuouendo suam salutem iudicis supremi vindictae seriam ostendat suam fuisse promissa seruandi voluntatem, quae sui ipsius deuotio, ut ait BOEHMERVS l. c. *horrorem parit*, & ita comparata est, ut *sincerae pietatis cultores non nisi coacti ad illud praestandum accedant*. Rectius hinc dixeris, eo demum tempore natam fuisse hanc doctrinam, quo cultum diuinum in iureiurando quaerere, clericorum intererat. Sub hoc enim, renitente primum quidem mox tamen ad silentium coacto magistratu ciuili, auxisse iuramentorum numerum &, quae firmata fuerant hoc fidei vinculo, laicorum negotia ad sacrum tribunal traxisse ecclesiasticos, plus simplici vice expositum a me fuit in antecedentibus.

§. LXXXIV.

§. LXXXIV.

Orta autem fuerat eorum audacia ex malo intellecta iuramentorum natura, aut si dicendum, quod res est, ex erronea hypothese, quam in proprium fauorem & commodum in hanc doctrinam introducendam esse, existimabant. Finxerant enim, ut supra docuimus, *duplicem* in iurciurando obligationem, spirituales alteram, quæ Deo, alteram naturalem & politicam, citur communi recipienti acquireretur. Maxima certe sub hoc conceptu acquirendi in iuramenta dominii latuisse arcana politica, nec minorem hoc modo illatam fuisse maiestati ciuili iniuriam, satis apparet ex iis, quæ adduxi superius. Proinde erat quoque omnium fere errorum error primarius, præiudicium palmarium, ex quo deinde tot erroneæ & cum sanioribus iuris naturæ principiis aperte pugnantes statui vero ecclesiasticorum rursus accommodatæ conclusiones, ut filie ex fecundissima matre pullulabant.

Vnde origi-
nem suam
traxerit,
qua fuisse di-
citur com-
munis er-
ror, quo Deo
ex iurciur-
rando obli-
gationem
quæsitam
fuisse, fuge-
bant.

§. LXXXV.

Res oppido clara erat & manifesta, *iuramentum* secundum iuris naturæ leges nouam obligationem, nouumque robur non conciliare actui, sed eam illius ac negotii principalis esse conditionem; si sua natura irritum erat, nec interueniente licet iureiurando, vigorem accipiebat; sequebatur ius ciuile iuris naturæ principia, neque opus habebat ab iis recedere, quæ in recta ratione latis fundata esse, manifeste constabat. Sed quam diuersa erat ab hac philosophia clericorum philosophia. Dum enim Deo *simul* & non soli homini factam fuisse in iureiurando promissionem, dum *instar voti iuramentum* se se habere, contendebant, ergo *omne iuramentum, quod salua salute æterna seruari potest, seruandum esse*, prima erat ex iis, quæ principiorum loco posuerant, conclusio. Deo enim, qui iurauerat, se se obstrinxisse, docebant, altera licet, quæ homini ex promissione oriri consuevit, obligatione non stringente interdum in foro ciuili, firmam tamen manere Deo productam ex iureiurando obligationem non temere violandam, sed salua salute æterna, si seruari possit, religiose seruandam.

Inde na-
te fuerunt
varie con-
clusiones,
quarum pri-
ma: ergo
omne iura-
mentum,
quod salua
salute æter-
na seruari
potest, ser-
uandum est.

§. LXXXVI.

Hac vero ratione pacta & contractus valorem accipiebant, qui omni tam men valore destituebantur & iuris ciuilis & iuris naturæ legibus; & quod summam auctoritatem famoso huic canoni conciliabat eorumque, qui auctores illius erant, animos in errore obdurabat, id forte erat, quod animaduenterent, patres olim eos, qui, suffragante quidem iure ciuili, ob vitia in negotio interuenientia iuramenta non seruauerant, subiecisse censuris ecclesiasticis, nulla, quod absoluti essent in foro ciuili ac humano, exceptione admissa. Proinde contradicebant laicorum legibus, & quod prouida satis & prudenti iuris romani dispositione tantum fuerat, corrigebant, addita quoque pœna grauissima, qua

Auctoritas
huius cano-
nis, eiusque
origo.

brachio seculari secundum iuris ciuilibus principia iudicanti, nec ullam rationem iuramentorum habenti, iam in iurisiurandi materia vnice ad receptam ecclesiæ & iuris canonici doctrinam sua iudicia conformandi necessitatem & frenum iniiciebant, vid. BOEHMERVM *l. c. p. 1277. seqq.* Facile hoc modo erat, terrorem incutere imperitis, ne hiscere quidem auderent. Genuinum vero huius brocardici sensum exhibuit indeque fluentem iniquitatem apertam satis detexit vir doctus, Dn. IACOBVS FRIEDERICVS LVDOVICI in *dissertatione peculiari: de genuino intellectu brocardici vulgaris: omne iuramentum seruandum esse, quod salua salute aeterna seruari potest, habita Halae anno MDCCX.*

§. LXXXVII.

Inde or- Sed non erant tam sancti canonis huius custodes, neque tanto conatu
ta fuit de conseruandæ illius auctoritati vbique innigilabant ecclesiastici, præprimis cum
relatione in- interpretationem eius strictissimam cum iniquitate aperta coniunctam fore, vide-
ramento- rent. Res per quotidianam comprobata fuerat experientiam, *iuramentum*
rum do- non raro adici sua quidem natura licitis, ob variam tamen illius, cui iuratum
ctrina. fuerat, conditionem nullam obligationem producentibus. Standum erat se-
cundum eorum doctrinam iuramento; Deo enim promissum, Deo quoque ac-
quisita fuerat obligatio, nec iuramentum seruatum vergebat in æternæ salutis
dispendium. Sed hac ratione iuranti ea, quæ promiserat, præstare coactis
summam illatum iri iniuriam, manifeste simul apparebat. Hinc & iuramentor-
um religioni & iurantis innocentie consulturi introducebant de *IVRAMEN-*
TORVM RELAXATIONE doctrinam, doctrinam certe sacro huic im-
perio longe proficiuam & mox suis erroribus & recepto vbique principio, cu-
ius non immemores erant, accommodandam. Hinc si Deo obligatur, qui
iuramento obstrictus liberari debet ab obligatione iurisiurandi, *ergo, relaxa-*
tionem Deo quaesitæ obligationis maxime necessariam esse, noua erat ex
his, quæ principiorum loco esse volebant, conclusio.

§. LXXXVIII.

Secunda Hæc dum dicebant, de eo simul agebatur controuerfia, a cuius imprimis
conclusio auctoritate pendere deberet *iurisiurandi relaxandi* facultas? Erant superiores
ex communi laici; sed & in laicos imperium affectabant ecclesiastici, illis quidem vi potesta-
errore & tis diuinitus sibi concessæ eam in actiones subditorum suorum sibi asserentibus,
principio de- his vero sub specioso *religionis, conscientiae* ac sic dictæ *spiritualitatis* præ-
ducta, quæ textu, vt totam iuramentorum, ita & huius præcipue patris cognitionem,
relaxationis foro ecclesiastico vnice vindicantibus: omnia rursus applicabant suis principiis;
autoritatem relaxando enim *iuramentum*, necessario tollenda erat vinculi illius, quo iu-
concerne- rans Deo constrictus tenebatur, obligatio, per ea, quæ in *antecedenti ss. di-*
bat: Enon a ximus. Iam vero *iuramentum* causam esse *spiritualem*, omnesque præterea
actus,

actus, in quibus cum Deo ageretur negotium, sua natura annumerandos esse maiestate ci-
causis *spiritualibus*, laicis iamdudum persuasum fuerat. Arcendus erat a cau-
saris *spiritualium* cognitione magistratus ciuilibus, hinc ne temere ac sine cau-
sa totam hanc iuramenta relaxandi facultatem brachio seculari derogatam ad se *sic* omnis
folos rapuisse viderentur, positis semel principiis deo inhaerentes hunc in mo-
dum inferebant: *quod si Deo obligatur, qui iuramento sese obstringit, si iuramento-
relaxando iuramentum necessario remittenda est, quae Deo producta fuit rum rela-
ex iureiurando, obligatio, si cum numine diuino hoc modo intercedit nego-
tium, atque adeo ad causas spirituales referenda est iurisiurandi remissio,
ergo non a maiestate ciuili, sed episcoporum iudicio, cui diiudicanda subia-
cent spiritualia, omnis petenda est iuramentorum relaxatio.*

§. LXXXIX.

Neque defuerunt ætate posteriori tam ex theologiæ scholasticæ, quam iu- Non omnes
ris canonici doctoribus, qui aliis adhuc rationibus omni tamen probationis va- tamen scho-
lore destitutis eam opinionem firmare aggressi sunt, aliis tamen eorum, qui lastici & iu-
æquiores huius rei aestimatores esse volebant, interdum ad veram sententiam ris canonici
prolabentibus & iuramentorum *relaxationem absolute*, aliis vero certo quo- doctores
dam *respectu* eam iudici seculari asserentibus, ex quorum utroque numero quos- huic senten-
dam adducit GONZALEZ TELLEZ l. c. Tom. II. Tit. XXIV. Cap. I. tia accedere
§. 12. p. 547. dicuntur.

§. XC.

Hoc tandem peculiare habebat clericorum in hac parte philosophia, Tertia con-
quod doctrinis scateret, manifestam, si eas ad saniora philosophiæ principia cluso, qua
renocaueris, contradictionis absurditatem inuoluentibus. Extendebant enim iuramenta
hanc, quam propriam sibi fecerant, *relaxandi* facultatem ad iuramenta relaxanda
omni valore destituta, & palmario suo errori Deo iurantem teneri, vnice in- esse, ex com-
hærentes *necessariam* esse docebant *obligationis remissionem in his quoque iu muni princi-
ramentis, quorum tamen iuxta propriam eorum confessionem nullam vin- pio conclu-
culum erat, nulla obligatio.* debant.

§. XCI.

Exempla huius contradictionis desideraturo ea suppeditabunt decreta iuris Quod pro-
canonici. Sic quidem constitutum fuit *Libr. V. Tit. XIX. Cap. XIII. de batur qui-
usuris*, quod si vsurarius de usuris solutis non repetendis iuramentum a debi- busdam ex-
tore exegerit, non obstante iureiurando, vsuras nondum solutas & exigere emplis ex iu-
nequeat, & solutas restituere teneatur, vt adeo ex eiusmodi iureiurando con- re canonico.
tra leges præstito nulla plane vsurario acquisita fuerit obligatio, & tamen *Libr.
II. Tit. XXIV. de iureiurando Cap. I. relaxanda* esse dicuntur iuramenta
creditori super usuris soluendis præstita. Quoniam creditores ad usuras sibi
soluendas in manifestum periculum animarum iuramento debitores adstrin-
gunt,

gunt, nos eorum salutem volentes iuxta debitum officii nostri prospicere & iniquum grauiamen a debitoribus remouere mandamus, quatenus creditores ipsos ad iuramenta super usuris soluendis præstita relaxanda — — cogatis. Sic & in Capite II. h. t. Laëdicensis episcopus ab Arnulfo comite rebus suis spoliatus & in nequitiae huius augmentum, quod ablata nunquam petiturus sit, iureiurando sese obstringere compulsus fuisse, legitur. Petit iuramenti remissionem episcopus, impetrat eam & locus relaxationi conceditur, cum tamen nullius iurisiurandi vinculis constringi posse episcopum, eodem capite dicatur. Peruenit ad nos, ait huius decreti auctor, *Laëdicensem episcopum ab Arnulfo comite rebus suis spoliatum & ad nequitiae suae augmentum gladiis iurare compulsum, quod ablata nunquam peteret: & huius tanti sceleris veniam sibi impertiri rogat. Cognita itaque contumelia sibi illata, valde doluimus, asserentes eius fraternitatem nullius iuramenti vinculis posse constringi: tamen quia nefandissima coactione iurauit, eum absolui-mus.* Anxii sunt in excusanda hac clericorum philosophia iuris canonici interpretes; & a contradictionis necessitate eam liberaturi quid quæso agunt? Reuertuntur ad communes errores, relabuntur ad antiqua præiudicia.

§. XCII.

*Sistitur
huius con-
tradictionis
fundamen-
tum &
origo.*

Deo enim ex iureiurando productam fuisse obligationem, doctrina semel recepta erat & inter fidei articulos relata. Si ergo quæris, cur relaxanda fuerint hæc iuramenta, quæ omni tamen valore destituta erant & iuris ciuilibus & iuris naturæ legibus? Non destituta tamen esse hæc iuramenta sua obligatione iure canonico, tibi respondebitur; si instas & obligationis huius fundamentum desideraueris, rursus in promptu erit responsio; *quia omne iuramentum, quod salua salute æterna seruari potest, seruandum est.* Vindicabant hoc modo a contradictione sua decreta & iuramenta relaxabant, quæ iuxta propriam eorum confessionem omni tamen valore carere, modo docuerant.

§. XCIII.

*Examina-
tur conclusio* Quod vero maxime notandum est, & ex iis simul, quæ adduxi, colligitur conclusio, tum demum inualuisse, certum est, brocardici huius auctoritatem, cum prima, quæ causa ageretur, de *iuramentis aut metu iniusto extortis, aut malitiosa alterius iuramentis fraudulenter elicitis, aut sua quidem natura nullam iure naturæ obligationem producentibus.* Ad hæc præprimis extendebatur cumque non esset quod salua genuinum obligationis, quam in iis quærebant, fundamentum, solam hanc rationem, cuius veritatem tantopere crepabant, vltimum esse volebant suæ assertionis præsidium. Sed quam turpiter aberrabant a veritate, dum rationem si potest, serbimet ipsis contrariam, manifestam committentem petitionem principii & conuandum esse tra ipsa iuris canonici principia, quorum tamen cultores sanctissimi esse volebant, tam grauiter impingentem sibi eligeant, atque hac tandem firmari posse, existi-

existimabant, quæ iuris ciuilibus & iuris naturæ præcepta inualida esse, iusserant. Magno tamen conatu eam defendit & vt sanctissimum dogma suo æuo adorauit vniversus fere scholasticorum & glossatorum iuris canonici orbis; neque nostra quidem ætate destituta est omni cruditorum suffragio, forte quia primo intuitu sensum religionis præ se ferre & de vitando periurio sollicita esse videtur. Sed latet anguis in herba; famoso hoc canone introductæ fuerunt in iuramenta propositiones falsissimæ, quarum fallacias ætate recentiori interdum non agnouerunt viri doctissimi. Hinc in genuinam illius indolem inquirere, necesse est, adducta enim eius iniquitate, quæ tanto studio huic superstructa fuerunt ab illius auctoribus, omnia corruunt.

§. XCIV.

Scilicet illius naturam indagaturo proponatur hæc propositio: quodeunque iuramentum salua salute æterna seruari potest, s. quodeunque iuramentum non *tur canonis* vergit in æternæ salutis dispendium, illud est seruandum, & mox responde- *huius natu-* bit, propositionem hanc esse falsissimam, & aperte confundi cum *actionibus ra, & re-* lege aut *præceptis*, aut *prohibitis*, *actiones indifferentes & sua natura lici-* *spondetur* *tas*. Actiones enim, quæ salua salute æterna non possunt seruari, sunt *actio-* *directe*. *directe*. Actiones, quæ salua salute æterna non possunt non seruari, sunt actiones præceptæ; actiones, quæ salua salute æterna possunt seruari, sunt actiones licitæ, cur? Quia etiam salua salute æterna possunt non seruari. Applicentur ea ad canonem; si dixeris: iuramentum hoc seruari potest, nec seruatum vergit in æternæ salutis dispendium, concedis simul, adectum fuisse actioni cum nulla lege pugnanti, sed sua natura licitæ. Iam si argumentari velis: quicquid non est prohibitum, illud est præceptum, aut, quicquid est licitum, illud obligat & seruandum est, falsissima erit assertio, si obligat, non amplius licitum erit, sed præceptum. Eam vero, si dixeris, esse iurisiurandi naturam, vt omne id, quod antea liberæ erat voluntatis & licitum accedente eo, necessitatem inducat & obligationem, manifestam, respondeo, hoc modo committis petitionem principii, tam temere asserendo, quod cum natura iurisiurandi haud conuenire, & dictum & probatum fuit in antecedentibus. Hæc est directa responsio, iam ad instantias.

§. XCV.

Si vera est propositio: omne iuramentum seruandum esse, quod salua salute æterna seruari potest, extendenda quoque erit ad iuramenta latroni de *indirecta &* soluenda ipsi pecunia, metu incusso, præstita. Seruari possunt hæc iuramen- *per instan-* ta illaesa conscientia, nec seruata vergunt in æternæ salutis dispendium. *Cur tias*. Cur ergo a iuramentis obligationem perfectam producentibus iuramenta dolo elicitæ & metu iniusto extorta excipere placuit iuris canonici compilatoribus, vt est in *Capite XXVIII. Cum contingat. Tit. XXIV. X. de iureiurando, collat. Cap.*

Cap. XV. eiusd. tituli. Sed ulterius subsumo; atqui iuramentum, quo episcopus iurare compulsus sese obstrinxit, non vergit in aeternae salutis dispendium, & tamen iuxta propriam eorum confessionem omni valore destituitur, cum secundum iuris canonici principia nullius iurisiurandi vinculis constringi possit episcopus. *Vid. Cap. II. h. t.* Porro subsumo: atqui iuramentum usurario de soluendis & non repetendis usuris a debitore praestitum servari potest salva salute aeterna, nec servatum vergit in aeternae salutis dispendium, & tamen, neglecta iurisiurandi religione, ab exigendis usuris iuris canonici auctoritate arcentur usurarii. *Vid. Libr. V. §. Cap. XIII. Tit. de usuris.* Plura huius rei exempla adduxit vir illustris, THOMASIVS, in *institutionibus iuris canonici Lancellotti cum notis variorum Libr. III. Tit. III. §. 3. 4. n. 185. p. 1391. seqq.* qui agnitam canonis huius absurditatem felici conatu detexit, hinc omnino conferendus, cui adde Dn. LUDOVICI, cuius supra mentionem fecimus, dissertationem: *de genuino intellectu brocardici vulgaris: omne iuramentum, quod salva salute aeterna servari potest, servandum est.* Hoc est fundamentum, cui tota doctrina innicitur, quid ergo respondere possint tam superstitiosi hac in parte cultores iuris canonici? Ut ingenue fatear, id sane est, quod non video.

§. XCVI.

Exami-
natur secun-
da conclusio
& notatur
Grotius.

Haec vero non animadvertent, sed iactatam illius veritatem ybique defendebant, qui eius errore imbuti a nutu & auctoritate superiorum pendebant, & cum hac ratione iuramenta non raro iniquitatis & malitiae vincula fore, constaret, tantum abest, ut nullam cum iure naturae & civili obligationem eorum esse, docuerint, ut potius ad *relaxationis* necessitatem confugientes obligationem, quam Deo ex iureiurando productam fuisse, fingebant, remittendam esse, statuerint. Ita vero manifeste confundebant cum iureiurando *votum*; est enim iuramentum causae illius principalis, quam requirit, oratio tantum accessoria, per ea, quae §. III. huius capituli diximus; hinc, qui iurat, non eo animo iurat, ut Deo, sed illi, cui sese obstringit, promittat, implorata tamen si fidem violaverit, numinis diuini vindicta: iram vero diuinam in sui perniciem implorare, an idem est, ac *voto* sese obstringere, deoque seorsim obligari? Certe si Deo promitto, si Deo obligor, ipsi non iuro, sed voueo. Contradictentem huic opinioni & eodem errore *votum* cum *iureiurando* confundentem deprehendo HUGONEM GROTIUM *Libr. II. de iure belli & pacis Cap. XIII. §. 15. seq.* *Et si enim*, ait, *personae ius deficiat, cum Deo tamen negotium est, qua de causa iuramentum VOTI nomine nuncupatur.* Non tamen mirandum est, ea quoque in re humani aliquid passum fuisse GROTIUM: dictum fuit in antecedentibus, antiquorum erroribus deceptum in tota hac doctrina duces sibi elegisse scholasticos; eorum principia sua

sua quoque fecerat Vir doctus, ex falso autem principio non poterat non sequi falsa conclusio. Sit vero ita, quæsitam fuisse in iureiurando obligationem numini diuino, quid tandem lucrabuntur sua opinione aduersarii? Stante hoc principio, ni me omnia fallunt, manifeste exinde euincetur, obligationem iuramentorum remittere, non esse auctoritatis humanæ opus. Qui enim iurauit, obligatur Deo; ergo quod tantæ obligationis natura exigit, soluatur. Quid vero sibi tribuunt, dum, quod Deo debetur, propria auctoritate Deo auferre audent?

§. XCVII.

Tandem quot contradictionibus suos cultores confundit hac in parte eorum philosophia, cum ad iuramenta, quæ iuxta proprium eorum iudicium *Sistitur* omni tamen valore destituuntur, *relaxandi* potestatem extendunt? Qui *tertiam* rationis lumine pollet, fatebitur, sibi contradicere eum, qui iuramentum *con-* *clusionis* *non* *contradi-* *obligare*, & *relaxatione* tamen opus habere, dixerit. Iuramentum & *or-* *ctio*. tam exinde obligationem requirit iurandi *relaxatio*. Illa cessante, omnis cessat remissio, omnis *relaxatio*; si instas, rationem tamen habendam esse obligationis Deo ex iureiurando profectæ, eiusque imprimis gratia sua remissione opus habere iuramentum, priusquam solutus dici possit ab obligationis nexu, quo stringitur iurantis conscientia, figmentum hoc esse, respondeo & *πεῶτον* totius systematis & scholasticorum doctrinæ *ψεύδος*; si tamen respondendum est, ea, quæ *in antecedenti* §. dicta sunt, sufficiant.

§. XCVIII.

Atque hi sunt errores, hæc sunt præiudicia, quibus tam misere corru- *Indican-* ptum fuit nobilissimum hoc de *iureiurando* caput. Eorum originem a primatur ea, quæ statim infantia accersui, naturam eorum excussi; causam adscripsi medii æui *ec-* *in hoc capite* *clesiasticis* tantæ corruptionis auctoribus & sub detorta hac doctrina suæ libidi- *pertractata* *ni* velificantibus; artes eorum, quas sub pietatis schemate simulabant, detexi, *fuerunt:* latentem ibi iniquitatem & sub eadem religionis specie in iuramenta tandem sese *commend-* *insinuante* ostendi; quis autem sincero conatu eam eliminare audebat? Tot & *tur simul* tanti errores ubique propugnati fuerunt ab iis, qui adscripti erant ecclesiastico- *studium* & *rum* sedibus; eos sequuti fuerunt scholastici, sequuti scriptores iuris canonici, *opera, quam* quorum quidem opera seculo imprimis superiori satis familiares facti & ad no- *in emendan-* *stram* usque ætatem peruenientes in errorem rapuerunt etiam eos, qui in eli- *da hac do-* *minandis* tamen aliorum erroribus operam suam & laborem collocasse dicendi *et* *rina collo-* *sunt.* Magnum illud & egregium suæ ætatis decus, HUGONEM GROTIUM, cauit Samuel eorum, a quorum auctoritate pendebat, placita incaute sequutum fuisse, dixi- *Pufendor-* *mus;* GROTIUM errantem castigauit eiusque defectum emendare aggressus est *sus.*

PUFENDORFIVS in egregio suo *de iure naturæ & gentium opere.* Lau- dando certe consilio rem ad saniora principia reuocauit vir illustris, veterum *Fasc. I.* *K* *mo.*

moralistarum præiudicia & errores communissimos ea quidem in re euitauit, non tamen euitauit omnes, probante id THOMASIO in *fundamentis iuris naturæ & gentium* Libr. II. Cap. IX. d. 8. *conf. eiusd iurisprud. diuin.* Libr. II. Cap. IX. §. 31. *addit. not. (b) & §. 34. addit. not. (x) it. §. 47. 48. seqq.*

§. XCIX.

Recensetur frustra- aliorum hac in parte ingenii sui vires explorantium lucubrationes prolixissimæ; neī nonnullorum ea in re conatus & labores. Vtilissimos tamen eius labores agnoscunt paucissimi. Non desunt quidem aliorum hac in parte ingenii sui vires explorantium lucubrationes prolixissimæ; prostant integri tractatus & volumina interdum vastissima; quanta vero est eorum tum in eligendis principiis, tum in deducendis exinde conclusionibus diuersitas! Pauci inter se conueniunt, scopum attingunt paucissimi, ad antiqua præiudicia & communes errores reuertuntur plurimi. Quidam eorum sese relinquebant affectuum imperio, & de prætensa doctrinæ erroneæ, quæ vbique recepta erat, veritate ne quidem dubitabant, sed cæca obedientia eam sequuti fatis habebant, habuisse sic statuentes & errantes simul ea in re antecessores scholasticos; si modo hæc excusant. Alii agnoscebant absurditatem, & summam aliquot conclusionum ex antiquorum principiis deductarum iniquitatem animaduertebant, sed dum a GROTIJ auctoritate seiuncta esse non poterat propria auctoritas, de eorum, quæ GROTIUS vera esse, crediderat, veritate temere dubitare, religioni sibi ducentes nihil innouare audebant. Alii quidem ad rem emendandam suos labores conferebant, sed, seruatis, quos maiores e scholasticorum fontibus hauserant, principiorum erroribus, ordine præpostero opus emendandum aggrediebantur; totam rem ad saniora principia reuocare vel non poterant, vel opus non esse, existimabant; hinc circa conclusiones hærebant, & introducendo novas & cum principiorum natura non conuenientes doctrinas dicebant aliquid, sed quæ dixerant, ipsi interdum non intelligebant. Aliis aliter visum.

§. C.

Quid de iis iudicandum? Sed non excusandi sunt ii, qui ideo veram esse credunt opinionem, quia maiorum testimonio confirmata aliorumque magni quidem nominis virorum auctoritate munita fuisse, legitur. Homines fuerunt maiores, itaque nec errare ab iis alienum fuit; non autem amplectendi sunt eorum errores, sed corrigendi. Neque ompis absolutus est labor, si vel maxime in emendandis quibusdam conclusionibus collocata fuerit omnis industria; inanis est opera, frustranei sunt conatus, qui occupantur in corrigendis conclusionibus; examinandum fuisset fundamentum, cui omnis structura innitebatur; hoc enim prostrato, soluitur tota rei compages, corruunt sua sponte conclusiones; reicienda imprimis fuissent iuris canonici & scholasticorum principia, &, quod ratio postulabat, substituenda in locum eorum saniora iuris naturæ fundamenta, ex iis deducendæ

dæ

dæ fuissent conclusiones & tum demum ferendum fuisset de rei veritate iudicium.

§. CI.

Paucissimi tamen hæc animadvertentes rem serio examinandam aggrediebantur, aut, si eam suscipere, emendatis quibusdam conclusionibus, licet levis labor eorum fuerit, egregie munere suo functos sese fuisse, putabant, luculentissimo indicio, nec cognitam sibi fuisse principiorum absurditatem & fallacias, nec genuinam tantæ corruptionis originem satis se habuisse perspectam.

§. CII.

Hanc vero, vt multa paucis complectar, adscripsi clericis vniuersalem dominatum ambientibus & fori ecclesiastici, quod sola christiani nominis imperatorum benignitate ipsis concessum fuerat, limites extendere & amplificare magno conatu allaborantibus. Brevis
dictorum re-
petitio. Ad hunc vero scopum & metam cum omnia philosophiæ moralis capita, tum *iurisiurandi* doctrinam præcipue & singulari quasi fato conformari, necesse erat. Intererat eorum, res *iuriurando* affingere, quas a fori secularis & laicorum cognitione alienas sub *spiritualitatis* & *religionis* causa clericorum iudicio vnice referendas esse, statuebant. Audiebantur hoc modo in iureiurando nouæ sententiæ, introducebantur nouæ doctrinæ, quæ a genuina illius natura & indole mirifice abludentes errorum nomine veniebant; impleta his erroribus iuramentorum principia pariebant conclusiones, si ad ipsam rei naturam oculos intentos habueris, certe falsissimas, vna mater erat alterius nouusque error noui erroris causa & principium, omnibus tamen eorum quidem, qui soli in *iuramenta* imperium affectabant, commodum atque libidini velificantibus, iuriurando vero eiusque naturæ summum damnum summamque corruptionem inferentibus.

§. CIII.

Sed vt error errorem parit, sic veritas veritatem. Ecclesiasticos &, qui Capitis
conclusio, & methodum eorum in deducendis conclusionibus sequuntur, scholasticos disputantes audiui; iam ex sanioribus *iurisiurandi* principiis deducturi sumus cum conse- conclusiones receptis hætenus iuris canonici & scholasticorum doctrinis, quas quentibus modo refutauimus, oppositas. Et quemadmodum primo statim loco & in connexio. fronte capituli huius ponenda esse, duximus hæc principia, ita facile iam erit de conclusionum illarum veritate ferre iudicium, dum vera a falsis, spuria a genuinis separare, totamque adeo doctrinam suo nitore restituere laborauimus. Certe eorum, qui a nobis dissentiant & in sententiarum diuersitates trahuntur, animos veterum erroribus deceptos fuisse, patebit. Hinc vbique remittendo nos ad antecedentia, erroris fundamentum indicabimus eorum, quæ in toto hoc capite docuimus, veritatem hoc modo confirmaturi.

CONCLVSIONES EX SANIORIBVS
IVRISIVRANDI PRINCIPIIS FLVENTES,
ET IVRIS CANONICI NEC NON SCHOLASTI-
CORVM DOCTRINIS OPPOSITAS.

§. I.

Introitus.

Si a naturalibus & propriis ea, quæ adscita sunt, separentur, si errores & præiudicia, quæ sub *conscientiæ* nomine & simulata sanctitate *religionis* affectus humani excogitarunt, remoueantur; rei certe naturam veramque illius indolem longe facilius introspicere licet. Atque hæc imprimis de *iureiurando*, quæ in antecedentibus scripsi, testantur. Ex quo enim tracta fuit ad imperium sacrum iuramentorum doctrina, eorumque cognitionem propriam sibi fecerunt ecclesiastici, multa ad eorum essentiam relata fuerunt, quæ impositioni hominum eorumque regnandi cupiditatibus originem suam debebant. Hæc ut erronea, rei que naturæ parum accommodata reiecit, & abstrahendo a communissimis antiquorum erroribus doctrinam corruptam ad sua, quæ cum iure naturæ conveniunt, principia reuocandam nobis sumimus.

§. II.

Nominantur conclusi- Feracissima sunt conclusionum hæc principia; circa omnes tamen, quas inde deriuare, facile foret, versari, non est animus. Hoc enim & nimis *pro-* ones in hoc lixum & a lege, cuius necessitatem mihi imposui, alienum. Id vero patitur *capite expo-* instituti ratio, ut saniores opponam iis, quæ in ecclesiasticorum fauorem ex eo- *nenda,* quæ rum principiis deductæ, & cum iuramentorum natura aperte pugnantes paulo *imprimis de* post mirifice exercebant eorum ingenia, qui aut iniquitatem eliminare, aut rem *iuramento-* emendare aggrediebantur, nec perspectum tamen habebant iniquitatis mysterium. *rum relaxa-* Sunt potissimum eæ, quæ de *iuramentorum relaxatione* doctrinam concer- *tione doctri-* nunt, doctrinam certe multis obscuritatibus multisque nexibus inuolutam, *nam concer-* omnibus fere aut certe primariis, quos supra nominaui, erroribus in hac sola *nunt;* ubi concurrentibus. Atque exinde nascebantur tam ineptæ & ut plurimum vsui *prius discu-* ecclesiasticorum inseruientes de *iuramentorum relaxatione* sententiæ; maie- *tienda esse* statem civilem a remittendi facultate arcebat, omnem vero a tribunali eccle- *dicatur que-* siastico petendam esse, docebant; mox sibi contradicentes hanc obligationis re- *stio prælimi-* missionem ad iuramenta quoque extendebant, quæ iuxta propriam tamen eorum *naris:* an confessionem omni destituta erant obligatione & vinculo; nostris ergo princi- *homini li-* piis inherentes saniora iis opponemus, si modo ea, quæ primum locum sibi vin-

vindicat, prius discussa fuerit quæstio: *an auctoritatis humanæ opus sit obli-* *ceat relaxa-*
gationis ex iureiurando productæ relaxatio? *re iuramen-*
tum?

§. III.

Non defuerunt equidem, qui hanc iurisiurandi relaxandi facultatem homi- *Adducun-*
ni concessam esse, negarunt, teste SETSERO *in tract. de iuramentis p. 117. tur testimo-*
Quorum quidem nonnullos in medium adducere, operæ pretium erit, ut pateat *nia eorum,*
simul genuinum huius assertionis fundamentum. Nomen suum præprimis pro- *qui hanc re-*
fitetur WESENBECKIUS, qui *in comment. in pandect. iuris civilis & codi-* *laxandi fa-*
cem Justinian. tit. de iureiurando §. 14: absolutionem, inquit, *ego vix cultatem ho-*
permiserint ecclesiæ, cum remittere nemo iuramentum queat, nisi cui fa- *mini conces-*
ctum sit, fit autem Deo: quare obligationem huic quæsitam homo relaxa- *sam esse, ne-*
re non debet, nisi ex Dei permisso & patefacta in scripturis voluntate. Ean- *gant.*
dem quoque de iuramentorum relaxatione opinionem fouisse REGNERVM *in*
libro. quem de iniustitia quarundam Romanarum legum conscripsit, testa-
tur SIBRANDVS in dissert. de iuramentorum relaxatione; ille enim obliga-
tionem, quæ Deo ex iureiurando nascitur, a nemine solui posse, cumque ad
forum diuinum pertineat eius religio, nullam huius relaxationem ab hominibus
expectandam esse, contendit, aliis adhuc rationibus ad firmandam magis magis-
quæ suam opinionem adductis. *lis quoque annumerandum esse, existimo,*
FRIDERICVM BALDVINVM, magnum, dum viuebat, ecclesiæ nostræ do-
ctorem. In eo quidem sua laude non destituendus erit vir doctus, quod au-
daciam illam & effrenam libidinem, qua in dispensationibus, absolutionibus,
communicationibus & relaxationibus iuramentorum optimo quasi iure alii vtun-
tur, agnitam detestari cæperit; in hoc tamen peccat, quod iurisiurandi vincu-
lum nullius hominis auctoritate relaxari posse, docet. *Vid. casus conscientie*
Libr. II. Cap. IX. Cas. XII. p. m. 265. Alios, qui hanc relaxandi fa-
cultatem homini concessam esse, iisdem rationibus ducti negarunt, proferre
opus non est; magnam eorum cateruam adduxit *in dissertatione sua* laudatus
modo SIBRANDVS.

§. IV.

Vnde hausta fuerit eorum doctrina & quo potissimum errore decepti fue- *Sistitur hu-*
rint scriptores religiosi, ut diu scrutemur, necesse non est. Verba eorum no- *ius erroris*
minauimus, examinentur ea paulo curatius, propria eos indicabit confessio; *fundamen-*
hæ enim phrasæ, hæ dicendi formulæ, *iuramentum fieri Deo, ad forum di-* *tum & ori-*
uinum pertinere iurisiurandi religionem, quo quæso respiciunt? Nonne fa- *go; ex sa-*
moso illi sæpiusque notato, *Deo ex iureiurando quæsitam fuisse obligationem,* *nioribus ve-*
nituntur principio? si hoc, iuramenta relaxare, homini concessum non esse, ve- *ro iurisiu-*
ra erat, quæ inde deducta fuerat, conclusio, at falsissima est atque remitti posse randi prin-
virtute humana iuramentorum obligationem sequitur, reiecto hoc & seruato cipiis prima
alio, sequitur

conclusio: er-
go iuramen-
ta relaxari
possunt ab
hominibus.

Secunda
conclusio: er-
go iuramen-
ta relaxare
potest maie-
stas civilis s.
seculare bra-
chium, ubi
notantur
dissentien-
tes.

alio, quod sæpe mihi nominatum in antecedentibus cum rei natura convenit, principio. Hæc erat erroris natura; sed unde illius origo? Repetas, quæ in antecedenti capite dixi, non erit obseura responsio.

§. V.

Iam ubi ad ipsam quaestionem: cui nimirum iudici an ecclesiastico an seculari asserenda sit iuramentorum relaxatio? Progredimur, neque ultimo denegandam esse hanc facultatem, existimamus; mox probandam suscipiemus hanc assertionem ex sanioribus principiis. Dissidentes vero habemus, qui totam de iureiurando doctrinam suæ cognitioni & imperio referuandam esse, statuerant, ecclesiasticos. Macerant sese nimis & in sententiarum diversitates trahuntur scholastici & iuris canonici interpretes, plurimis quidem foro ecclesiastico hanc potestatem vnice vindicantibus, aliis vero & brachio seculari alii notantur quid relinquentibus, arctissimis tamen limitibus iura eorum includentibus. De quo vid. GONZALEZ TELLEZ *Libr. II. X. Tit. de iureiurando. Cap. I. n. 12. p. 547.* Huic autem maxime innituntur principio, quod de religione & diuina obligatione agatur in absolute a iurisiurandi vinculo, ergo rem, aiunt, esse spirituales non relinquendam laicorum arbitrio, sed asserendam ecclesiasticis de religione & causis spiritualibus iudicandi acumine pol-
lentibus. *Vid. §. LXXXIIX. Capit. super. p. 163. seq.*

§. VI.

Adducun-
tur ii, qui ex
falsis princi-
piis iura-
mentorum
relaxatio-
nem brachio
seculari ad-
scribunt.

Fuerunt quidem ætate superiori viri doctissimi, qui in iniquitatem & tantam clericorum audaciam grauitur inuerti maiestatis civilis iura & in iuramenta auctoritatem tueri conati fuerunt. Optandum modo esset, ut sincero studio & ex genuinis principiis rem optimam defendere aggressi fuissent. Sed in deuiam dilabuntur, & in deducendis suæ sententiæ fundamentis misere se se torquent. Alii nempe suam opinionem firmare satagunt legibus civilibus, quarum quidem auctoritate magistratus civilis cognitioni relaxationem iuramentorum subiungere, affirmant. Ita sentit BENEDICTVS CARPZOVIVS in *commentar. in legem regiam germanorum Cap. IX. Sect. XII. §. 4. p. 623.* Alii suæ assertionis argumenta ab antiquitate romana deducunt; imperatores enim & summorum pontificum dignitate olim fulsisse eorumque pontificarum in administranda pietate, sanctitate, ceremoniarum solennitatibus atque iurisiurandi religione, teste ALEXANDRO AB ALEXANDRO in *diebus genial. Libr. II. Cap. VIII. p. 304.* occupatum fuisse docent, atque hæc iura, quæ vocant, episcopalia vigore pacis religiosæ restituta fuisse principibus secularibus, eodem docente CARPZOVIO *l. c. §. 7.* Alii in eo deprehendisse sibi videntur suæ sententiæ patrocinium, quod Deus ipse dicatur magistratus politici auctor, imo cum sit scutum & custos ecclesiæ, non omnem quoque de rebus spiritualibus iudicandi facultatem denegandam huic esse, contendunt, ita quidem

dem vt, remittente ortam ex iureiurando obligationem magistratu politico, Deus quoque eam remisisse dicendus sit. Nonnulli ad doctorum auctoritatem confugiunt, aliis alia ratione suam opinionem corroborantibus.

§. VII.

Sic quidem veritatem se adstruxisse, suoque munere egregie functos sese *Sistitur* fuisse, existimabant. Sed dum ex iure episcopali, ex iure, quod circa sacra *huius erro-* versatur, asserendam esse, putabant maiestati ciuili *iuramentorum relaxatio- ris origo &* nem, quis quæso non videt, omnes eorum communi ecclesiasticorum errore *fundamen-* & præiudicio deceptos concessisse, *Deo productam fuisse ex iureiurando obli-* gationem, *iuramentum esse causam spiritualem*, adeoque ad ius, *quod cir-* ca sacra occupatur, referendam esse illius cognitionem. Non agnoscebant ini- quitatem huius erroris, neque lubricum eius fundamentum aggrediebantur, circa conclusionem modo hærebant. Sed vti laborem frustraneum, & opel- lam, quæ in emendanda conclusione collocatur, leuissimam esse iudico, ita nihil aliud mea opinione egisse dicendi sunt, quam vt causam male deductam a iudice ecclesiastico deferrent ad seculare iudicium.

§. VIII.

Vindicaturi itaque ex sanioribus principiis brachii secularis auctoritatem *Asseritur* non incongruum fore, arbitramur sequentem in modum obuiam ire dissentien- *brachio se-* tibus. Scilicet princeps est summus & publicæ & priuatae salutis moderator; *culari ex sa-* is auctoritate diuinitus sibi concessa præscripsit leges, ad earum normam com- *niobus iu-* ponendæ sunt & conformandæ subditorum suorum actiones; itaque nexu ar- *risiurandi* ctissimo ad obsequium obligati sunt principi, atque in iis actibus, qui non suo *principiis* sed imperantis arbitrio subiacent, aliquid statuendi potestas non relicta est sub- *iuramento-* ditis. Si tamen sancientes contractum alteri sese obstrinxerint, ea, si principi *rum relaxa-* placuerit, aut iure superioris excepto, obligantur conditione. Hoc modo vim *tio, & pri-* suam mutuabit iuramentum a superioris consensu; exigente ergo necessitate pu- *mum qui-* blica aut æquitatis lege suadente, obligationem, qua iurans illi, cui iuratum *dem princi-* fuit, tenetur, imperans effectu suo priuare potest, atque, hac obligatione re- *pi.* scisse, iuramentum quoque, quod in obligationis firmamentum accesserat, vi *§. VIII. &* sua destituatur, necesse est, per ea, quæ diximus *§. III. Cap. super.* Di- *IX.* stincte rem explicat HUGO GROTIVS, dum duplicem esse, ait, actum su- periorum circa id, quod iuratur, alterum quidem in personam iurantis, alte- rum in personam, cui iuratur. In personam iurantis, irritum reddendo iura- mentum, antequam iuretur, aut vetando, ne impleatur, postquam iuratum est, aut efficiendo, vt tum demum valeat, si ab ipso approbetur; in personam, cui iuratur, tollendo ab ea ius ex iurata promissione partum, aut, si ius desit, vetando, ne quid ex tali iuramento accipiat. *Vid. Libr. II. de iure belli & pacis Cap. XIII. §. 20. p. m. 397. 398. Add. PVFENDORFIVM in iu-* re naturæ & gentium *Libr. IV. Cap. II. §. 24. p. 486. seqq.*

§. IX.

§. IX.

Quis vero iniuria aut iniquitate accusabit superiorem, rescissa hoc modo obligatione, iusiurandum suo valore destituentem? Vtitur enim ea, qua pollet, potestate in subditos, qui a prioris, qua ipsi tenentur, obligationis vinculo debique antiquioris nexu liberari non potuerunt obligatione posteriori. Is ergo, qui iuravit, obsequium praestare tenetur superiori, aut in reipublicae favorem, aut in illius, cui iuratum fuit, poenam iurisiurandi effectum tollenti neque voluntati illius sese subiiciendo, periurii criminis reum se fore, verendi causam habebit subditus, quia non is periurus est, qui non potest auctoritate superiori impeditus servare iuramentum, sed qui non vult, cum posset. Res eodem modo se se habet, ut in votis & iuramentis, quae sine superiorum v. c. domini, parentum, mariti consensu, ab illis, qui constituti erant in potestate eorum, concepta irrita pronunciabantur, ne temere vouendo aut iurando eorum potestas finibus arctissimis inclusa subiectorum actibus detrimenti aliquid caperet, id quod lege hebraea olim sancitum fuisse, testimonio suo comprobatur scriptor diuinus, Moses, Numer. XXX, 6. seqq.

§. X.

Nontamen Dum vero imperanti summoque in republica principi vi potestatis in subditorum suorum actiones a Deo ipsi concessae iuramenta relaxandi facultatem *ri & maiest.* attribuo, tantum abest, ut imperanti eam *iure peculiari & maiestatico* tristitico, sed buendam esse, concedam, ut eodem potius iure magistratui quoque inferiori *cuiuslibet maiest.* & iudici ordinario, cui ius cognoscendi de negotiorum humanorum valore vi iurisdictionis concessae competit, hanc relaxandi potestatem asserendam esse, exigam iudici stimem. Sunt vero dissentientes nonnulli, qui eam imperanti *qua imperanti inferiori* referuantes ad peculiaria maiestatis regalia referendam hanc esse, docent. *Cl.* competit iurissima est *VITRIARI* sententia, qui, *hoc ius*, inquit, *maiestati*, competit, *ramentorum* quia habet summam in personam potestatem; ergo etiam in eius verba & *relaxatio.* promissiones; & cum alios hoc ius ad potestatem circa sacra referre, alios vero sub iure legislativo illud comprehendere, exposuisset, mox addit: *nos cum aliis malumus hoc ius facere peculiare maiestatis ius, nam alias, cum leges ferantur de omnibus, facile omnia redigeremus ad ius legislativo.* vid. institut. iuris publici, Libr. III. Tit. II. §. 27. Nec multum ab eius opinione abludit clarissimus STRUVIUS in dissertation. de relaxat. iurament. ad effectum agendi, qui iuramenti relaxationem per potestatem maiestati competentem definit, cuius totam tamen definitionem satis excussam consutavit doctissime excellentissimus Dn. BOEHMERVS in iure ecclesiastico protestantium. Libr. II. Tit. XXIV. §. 53. pag. 1298.

§. XI.

Refutatur Non accedo eorum partibus, qui imperanti *qua imperanti iure* quidem *corum do.* peculiari & maiestatico, sed qui huic ordinariae iurisdictionis auctoritati, atque

atque adeo magistratui quoque inferiori & iudici ordinario iuramenta relaxandi *strina*, qui potestatem concessam esse, contendunt cum illustri *co c c e r o in iuris publici iuramento-prudentia Cap. XXIII. §. 12. p. 407.* Dictum nimirum fuit in antecedentibus, non posse imperantem suo effectu priuare iuramentum in praeiudicium tertii, *tionem pecu-* nisi iusta subsit causa: ut vero causae iustitia appareat, causae cognitione *opus liare maie-* est; hoc vero ius causam cognoscendi cadit in imperantem, quia iudex est & *statis ius aut* iudiciariae non nisi potestatis auctoritate, non iure maiestatico, nisi quous in *regale esse,* dicis actus ad iura pecuniaria & maiestatis regalia referre volueris. Nec sane *contendunt.* vlla est ratio, quae imperanti, *qua imperanti* in iuramenta eorumque relaxa- tionem potestatem maiorem tribuat, quam quidem iudici ordinario vi iurisdi- ctionis concessae competit. Saepe mihi probatum fuit ex saniori iurisiurandi natura in antecedentibus, iuramentum esse orationem accessoriam alterius cu- iusdam negotii principalis, a cuius valore omnis pendet iurisiurandi obligtio; ergo tantam quoque hominibus in iuramenta potestatem concessam esse, con- cludo, quanta iis concessa fuit in principale negotium: illius ergo erit de iu- risiurandi valore cognoscere, & exigente necessitate, iuramentum relaxare, cuius est de negotii principalis valore secundum leges praescriptas iudicare; hoc vero cum ad iudicem secularem etiam inferiorem vi ordinariae iurisdictionis pertineat, quis quaeso iurisiurandi cognitionem eiusque remittendae obligatio- nis facultatem ad eundem simul spectare, dubitauerit? Equidem peccatum, quod iurando committi potest, ad ministerii officium pertinere, non nego, ut in viam reducat^r suaeque impietatis admoneatur peccator, at vero inde non fluit, lites circa iurisiurandi valorem ortas ad sacrum tribunal seu forum ecclesiasti- cum pertinere, quae potius secundum leges praescriptas diiudicandae sunt. Con- cludo itaque, nec imperantis, iure peculiari maiestatico, nec solius fori eccle- siastici, quod aiunt scholastici, sed secularis quoque iudicii & iudicis ordinarii esse, iudicare secundum leges de valore, quoties negotium iureiurando firma- tum in iudicium deducitur, & de obligatione iurisiurandi disputatur, nisi forte contrarium in constitutionibus prouincialibus cautum fuerit, atque lege pecu- liari ab imperante vindicata ecclesiastico iudici iurisiurandi relaxatio.

§. XII.

Quanta quanta vero superioribus concessa fuerit in iuramentum & relaxa- tionem iurisiurandi potestas, nemo tamen eorum relaxando iuramentum *finetur iura-* causa atque necessitate alterum suo iure, quod ex iureiurando ipsi *quæsitum menta,* quo- fuit, priuare potest. Non enim extendendum est ad summam usque iniqui- *rum relaxa-* tatem & iniuriam superiorum in subditorum suorum actiones imperium; neque *tio superio-* absoluta est, sed suis quoque limitibus definita eorum imperandi potestas; *ubi-rum arbi-* que custodiendae sunt regulæ æquitatis & iustitiæ; alia namque est illorum *pa-trio non sub-* actorum atque contractuum conditio, qui de rebus solius iurant^r arbitrio relictis iacet.

Fasc. I.

L

fanciti,

fanciti, & non sine deliberato consilio iureiurando firmati, nullo aut in principem aut in rempublicam inde redundante dispendio, in alterius emolumentum cedunt atque utilitatem. Interest illius, cui iuratum fuit, iuramentum servari; omne enim ius, quod ex inducta iuranti standi promissis obligatione acquiritur, ipsi soli acquisitum fuisse, nemo negabit: nulla ergo relaxandi hæc iuramenta data est superioribus potestas; suo enim iure, quod ex iureiurando sua quidem natura nullo vitio laborante alteri ortum fuit, sine necessitate eum excludere, nonne manifesta foret iniuria?

§. XIII.

Adducuntur rationes & argumenta.

Neque id patitur æquitas &, quæ de iureiurando habetur communis persuasio. Introducitur enim fuit iuramentum, quod in antecedentibus docui, ut eius religione eorum, qui omnis humanitatis fideique servandæ immemores erant, posita ob oculos iustissimi numinis divini vindicta, frenum imponeretur malitiæ, atque inde omni fere ætate creditum fuit arctissimum fidei adstringendæ vinculum. Pendente itaque non ab obligationis natura, sed liberrima & absoluta superiorum voluntate iurisiurandi valore, quis quæso securus esse posset, ea, quæ sub tanto veritatis pignore promissa sibi fuerunt, impletum iri? Quis tandem crederet iuriurando, quod tam fallax inducendæ obligationis esse constaret medium?

§. XIV.

Exinde sequitur tertium. Certe non ideo denegamus iuramenta hæc suo valore destituendi facultatem superioribus, quod ad antiquos errores relapsi Deo quaesitam fuisse, dicamus ex iureiurando obligationem nulla virtute humana tollendam, aut quod huic assingamus spiritualitatem, quam scholastici somniant, cuius non ad servatam priuatarem sed ecclesiasticum indicem pertineat cognitio; sed quod aequitatis & iuris naturæ leges non patiuntur, contractum sua natura obligantem rescindere, potest iuramentum. atque, nulla exigente necessitate, iure suo priuare alterum: hoc enim summa foret iniuria, qua euerteretur potius, quam promoueretur civium salus atque iustitia, hominibus tamen securitatis & iustitiæ conservandæ causâ potestati superiorum sese subiicientibus &, relicto statu naturali, in societates atque respublicas coalescentibus. His ergo præmonitis concludo: solum illum relaxare posse iuramentum, cui soli ius acquisitum fuit ex iureiurando; simul ac suo favori renunciauerit, soluitur alter a iurisiurandi, quod conscientiam antea sub periurii pœna stringebat, vinculo: nullo opus est superiorum consensu, nulla fori ecclesiastici cognitione; res est sui iuris, de propriis vero rebus pro lubitu quid statuere, cui non licebit? Manus enim, quæ recipit iuramentum, iuramentum quoque remittere potest, quod ait SETSERVS *Libr. de Iuramentis* p. 121.

§. XV.

§. XV.

Iam cum ad grauissimam illam quæstionem, quæ mirifice vexauit eruditum ingenia & in tota hac de *iureiurando* eiusque *relaxatione* doctrina lo-
cum primarium sibi vindicat, quid nimirum *de iuramentis metu iniusto extor-*
tis statuendum sit? Progredimur; eo sane maioribus eam obscuritatibus in-
nolutam esse, fatendum est, quo maior est sententiarum diuersitas, in quam *extortis, ubi*
abierunt, qui exentiendam sibi sumserunt hanc iurisiurandi partem: viri do-
ctissimi; aliter iudicant theologi atque Icti, neutra sane parte in deducendis *tur maxima*
suæ sententiæ fundamentis conueniente, in eo tamen, quod per *relaxationem eruditorum*
suo valore destituenda sint iuramenta metu extorta, cum philosophiæ scholasti-
cæ & iuris canonici doctoribus parte vtraque conueniente. Non difficile foret, *candi diuer-*
magnum eorum, si necesse esset, adducere numerum; sed, relictis aliorum *sitas.*
opinionibus, rem ipsam aggredior non componendam aliorum auctoritate, sed
ex iis, quæ vbique sequutus fui, diiudicandam sanioribus iurisiurandi principiis.

§. XVI.

Totam itaque quæstionem: *an relaxatione opus habeant iuramenta* *Sistitur ha-*
metu iniusto extorta? Ad examen reuocatur ordine procedendum est, atque *ius tracta-*
primo quidem videndum, an iuramentum, quo quis metu coactus sese obstrin-
xit, validum sit & efficax, an vero sua natura irritum? Sed cum eam iuris-
iurandi rationem esse, dixi, vt negotii principalis naturam sequatur: atque ex
actus illius quem supponit, obligatione vnice æstimanda sit iurisiurandi obliga-
tio, sua quoque natura fuit, discutiendam mihi prius esse hanc quæstionem:
an paciscentis & promittentis conscientiam stringat, quæ metu iniusto ex-
torta fuit, nuda promissio?

§. XVII.

Atque vt statim meam exponam sententiam, pacta & promissiones, quas *Pacta &*
quis metu non inani, sed metu grauissimo in virum constantem cadente præ-
stitit, sua certe natura omni valore destitutas esse, contendo, quicquid etiam *promissiones*
ad firmandam aduersæ doctrinæ veritatem satis operose contramoliantur nonnul-
li doctores cum GROTIO in suo *de iure belli & pacis libro, Libr. II. Cap. iusto extor-*
XI. §. 7. p. 354. 355. Hæc enim pacta, hæc promissiones, quæ metu ex-
tortæ sunt, destituuntur forma essentiali imprimis ex parte voluntatis ad pro-
ducendam in agente obligationem maxime necessaria. Tum enim obligare di-
citur pactum & data promissio, recte sese habentibus intellectu ac voluntate, *ducunt,*
actionum humanarum principiis; *intellectus* quidem omnes circumstantias mo-
rales cognitatas satis habeat atque perspectas, necesse est; *voluntas* vero sit ple-
na, non coacta, a nullo externo obiecto in libertate sua impedita, neque agat
cum mixtura actus nolendi, volendi sed cum vltroneo vero ac genuino consen-
su; vna illarum facultatum si iniuste patitur, omnia pacta & promissiones irritæ
sunt

sunt &, si praeſtitae fuerint, nullam obligationem producant; itaque dum vis externa & metus iniustus, qui vehementem animo terrorem ex intentato malo grauissimo ortum incutit, omni fere voluntatis humanae libertate sublata, deliberatum intellectus iudicium impedit, actus quoque humanos efficit inualidos & ad producendam obligationem plane ineptos.

§. XVIII.

*Remouen-
tur aliorum
obiectiones.*

Non obſtat, quod alii contendunt, conſenſum licet coactum, verum tamen eſſe conſenſum, nec in ſua cognitione intellectum nec in libertate ſua voluntatem ita impeditam fuiſſe, vt eius arbitrio non relictum fuerit, aut metum incutienti promittere, aut periculi & minarum expectare euentum; qualis qualis enim fuerit in promittente conſenſus, is tamen non eſt, qui ad producendam iure naturae ſtandi promiſſis obligationem ſufficiat; pacta ſunt negotia non vnilateralia ſed bilateralia, ergo ab vtraque contrahentium parte abſit vitium, ne ex huius aut illius partis conditione irritum reddatur totum paciſcendi negotium. Non enim ſatis eſt ad generandam obligationem, vt in vno ſint principia obligationem producentia, in altero quoque requiruntur principia ad ius quaerendum idonea; adeoque non ſtatim ſi in vno facultas eſt aliquid transferendi, in altero eſt facultas acceptandi; itaque cum obligatio, cui in altero ius non reſpondet, inanis ſit, non eſt credendum, ex ſolo vnus conſenſu obligationem naſci, vbi alter iure naturae eam acceptare prohibetur. Id quod omnino contingit in praſenti negotio; ſumma enim iniuria, quam metu iniuſto alteri quis infert, obligationis recipiendae incapacem reddit promiſſa extorquentem, vt ex facto ſuo legi & aequitati contrario ius ſibi acquirere nequeat; lex enim, quae metum incutere vetat, ea quoque ex metu incuſſo aliquid lucrari atque ius ſibi acquirere, inter iuſtos acquirendi modos referre non poteſt. Vid. doctiſſime differentem PUFENDORFIUM *Libr. III. de iure naturae & gentium Cap. VI. ſ. 10. 12.*

§. XIX.

*Adducuntur ii, qui
pactis &
promiſſioni-
bus metu ex-
tortis obli-
gandi virtu-
tem in eſſe,
contendunt, ſ. 16.*

Habemus conſentientes, ſed neque deſunt, qui pactis & promiſſionibus iniuſta extortis obligandi virtutem in eſſe, contendunt. Merito tamen genuinum huius aſſertionis fundamentum deſideraueris; argumenta & obiectiones, quibus ad firmandam huius doctrinae veritatem vtitur GROTIUS &, qui viro doctiſſimo accedunt, doctores alii, non ſunt omni exceptione maiores; ſatisfecit iis modo laudatus PUFENDORFIUS *l. c. p. m. 388.* Aliis armis pugnat THOMAS HOBBSIUS, & dum pacta metu extorta valida eſſe docet, pro eadem ſtabilienda opinione aliis rationibus inſurgit *Libr. de ciue Cap. II.* Pacta enim ex metu profecta non eo nomine inualida eſſe, ait, quod ex metu ſint profecta, alias enim ſequeretur, pacta ea, quibus in vitam ciuilem homines congregantur, & leges condunt, eſſe inualida (procedit enim a metu

metu mutuae cædis, quod alter alterius regimini se submittit) *confer leuia-refelluntur than Cap. XIV. p. 70.* Sed in hoc argumento ambiguo *metus* vocabuli fen-argumenta, si ludere HOBBSIVM, reponimus cum doctissimo PVFENDORFIO l. c. quibus in-ss. 13. p. 388 seqq. Alterius enim plane generis est metus, ob quem homines surgit Tho- in ciuitates congregantur, quam is, de quo hic agitur; ille enim est cautio cir- mas Hobbe- ca declinandum aliquod malum, quod indefinite potest accidere; hic autem est suus. terror, ex cominus intentato graui malo, cuique repellendo ipse non sufficio, ortus. Igitur longe diuersæ indolis sunt pacta, quibus mutuum auxilium pa- ciscimur, ne singuli a communi hoste opprimamur & quibus quid promittimus, vt effugiamus malum, ab altero iniuste nobis intentatum. Reliqua argumenta, quibus pugnat HOBBSIVS, non vrgebimus; ea nempe rursus confutauit do- ctissime l. c. PVFENDORFIVS.

§. XX.

Ex iis autem, quæ dixi, manifeste tandem concludo: si promissiones & Exinde se- pacta, quæ quis ab illo ipso, cui promittit, vi iniusta metuque maioris mali co- quitur, pa- minus intentati compulsus præstitit, omni valore destituta sunt, sequitur & co- Et hæc & dem valore destitui iuramentum in pacti antecedentis confirmationem eadem in- metu extor- iuria extortum. Iuramenta enim, dum rei dubiæ accedunt, sunt vincula meretas promif- accessoria, non ad producendam, vbi nulla adest, sed ad eam, quæ adest, ma- siones non- gis magisque firmandam obligationem a maioribus excogitata; ergo iuramenta obligare, li- sequuntur negotii principalis naturam, ergo si pactorum cessauerit obligatio, cet iuramen- eam & in iureiurando cessare, necesse est, per ea, quæ supra docuimus cap. II. tum acceffe- §. 3. Ergo nec iureiurando metu iniusto extorto producta fuit obligatio, cum rit, quod nullam ex nuda promissione s. pacto ortam fuisse obligationem, ex iis, quæ in probatur. antecedentibus dixi, abunde satis apparuit.

§. XXI.

Huius vero doctrinæ ex fontibus suis instar riuuli deductæ veritatem agno- Noninan- sent paucissimi; omni fere ætate huic sese opposuerunt, qui ex scholasticorum tur dissent- auctoritate doctrinarum suarum veritatem æstimare consueuerunt. In eo qui- entes & ar- dem conueniunt, quod suo valore careant metu extortæ promissiones simplices; gumenta co- tum vero obligationem oriri, contendunt, si is, qui promissionem metu extorsit, rum, quibus in maiorem obtinendæ rei promissæ certitudinem datam alterius fidem iuramen- pro iura- ti religione firmari voluerit. Audiamus argumenta, quibus ad probandam mentorum suam opinionem dissentientes insurgunt; facile erit ea refellere, cui iis, quæ in metu extor- antecedenti capite prolixè disserui, accedere visum fuerit. Quærenti ergo tibi torum valo- causas & genuinum huius assertionis fundamentum petenti mox respondebitur: re & obli- quia hoc iuramentum non in alterius præiudicium redundat, nec seruatum gatione pu- vergit in æternæ salutis dispendium. Antiqua cantilena! in qua ad nauseam gnant, quo- vsque repetenda nunquam defatigantur huius sententiæ assentatores. Ad hæc rum pri- fere

num addu- fere iuramenta, quæ aut *metu iniusto* extorta, aut *malitiosa alterius fraudu-*
citur & re- *lentia* elicitæ erant, atque adeo sua natura omni valore carebant, extendebatur
utatur. canonis huius auctoritas; unde originem suam traxerit, expositum a me fuit
capite superiori §. XCIII. p. 168 seqq. Huius enim auctores, cum animad-
 nerterent, leges civiles pactis atque promissionibus vi iniusta extortis, aut dolo
 elicitis, nullum effectum nullamque obligationem tribuere etiam iureiurando fir-
 matis, emendaturi ea in re leges civiles, nec aliud tamen obligationis, quam in
 iis quærebant, fundamentum inuenientes solam hanc rationem ultimum esse vo-
 lebant suæ assertionis præsidium. Dictum vero simul fuit §. XCIV., manife-
 ste constare in genuinum canonis huius, cuius æquitatem & iustitiam tantopere
 crepabant dissentientes, sensum & naturam penetranti, actiones lege præceptas
 magna doctorum imprudentia hoc modo confundi cum actionibus sua natura li-
 citis. Sit ita, licere mihi ea servare, quæ coactus promisi, an ideo necessitate
 quadam promissum servandi adstringor, quia licite servari potest? Id certe non
 sequitur, sequitur vero auctoritate huius canonis; quod si actiones sua natura
 licitas, accedente iureiurando, in necessitatem abire, dixeris, tunc manifestam
 committis petitionem principii & fallaciam non causæ ut causæ tam temere affir-
 mando, de quo sub iudice lis est. Plura disserui in antecedenti capite l. c.
 cum originem & naturam Brocardici huius exposui. Ex iis sane prolixè, ni
 fallor, apparebit illius iniquitas.

§. XXII.

Argumen- Vltèrius insurgunt dissentientes, atque magnum suæ opinioni pondus ac-
tum secur- cedere sibi persuadent, si a iureiurando eiusque obligationis natura suæ proba-
dum, quod tionis argumenta petierint. Eam enim iurisiurandi rationem esse, contendunt,
refutatur. ut duplici obligatione iurantis conscientiam stringat, altera, qua homini, altera,
 qua numini diuino teneatur. Obligationem, aiunt, posteriorem semper
 manere firmissimam, atque nexu arctissimo cum iureiurando esse coniunctam,
 priori licet ob variam illius, cui iuratur, conditionem, suo interdum valore ca-
 rente. Ille ergo, qui metum incussit, quamvis ob illatam iuranti iniuriam ob-
 ligationis recipiendæ capax non sit, præsto tamen esse obligationem Deo ex
 coacto quoque iureiurando quæsitam, atque huius solius, non hominis intuitu
 iuramenta metu iniusto extorta rei promissæ servandæ necessitatem iuranti im-
 ponere, contendunt. Hausta erat ea de iureiurando sententia ex iuris canonici
 doctorum & scholasticorum philosophia posteriori ætate a GROTIO & qui ab
 eius ore pendebant, tanto semper conatu propugnata, ut vix pie, vix christiane
 sentire videretur, qui de veritate illius vlla ratione dubitare auderet. Sed quam
 misere detorquebant iurisiurandi naturam? Hunc enim conceptum, quem sibi
 formabant, si paulo curatius introspexeris, a male intellecta iurisiurandi natura
 originem suam traxisse & a vera illius indole longe alienum fuisse, fateberis.

Dictum

Dictum fuit in antecedentibus, hunc errorem fuisse palmarium & primam omnium fere præiudiciorum originem, quo omnes tantam confusionem & in diiudicandis sententiis & in deducendis conclusionibus diuersitatem parientes doctrinæ collimabant, vnice ab iis excogitatum, quorum iuriurando præter obligationem homini ortam aliam quoque erga Deum indeque fluentem *spiritualitatem* affingi, intererat. Iniquitatem vero huius opinionis, naturam illius atque originem, vt & artes & commoda, quæ sub ea latitabant, rursus inuestigauit in antecedenti capite, quæ ibi disserui, ea & hic applicasse, sufficiet.

§. XXIII.

Quid vero lucrabuntur dissentientes, si vel maxime ex iureiurando voto- *Argumen-*
naturam induente Deo obligationem quasitam fuisse, concedam? Si inde *tum tertium*
inferre velis, ergo iuramenta metu extorta seruanda esse, non recte concluditur; quod resu-
nec enim votum nec iuramentum stringit, nisi & de alterius, cui promittitur, *tatur una*
consensu constet per signa quidem sufficientia expresso. Quis enim res suas in- *cum argu-*
uito & promissum acceptare nolenti obtrudet? Vnde vero constabit, velle nu- *mento, quo*
men supremum, iuramenta seruari, quæ impleta tantam hominis impietatem mi- *denuo insur-*
rifice augebunt, eumque in tuam & aliorum perniciem magis magisque arma- *git Grotius.*
bunt? Sane Deus, qui est innocentiae & iustitiae patronus, non probabit, vt in-
nocens propriis bonis spoliatur eaque in iniuste cogentem ideo conferantur, ne
gratis impietatem suam exercuisse dicendus sit, sed impetret tandem suæ iniqui-
tatis pretium. Recte hinc HENNIGES in observationibus ad Grot. Libr. II.
de iure belli ac pacis Cap. XIII. p. 644.: non leuis, inquit, dubitatio in-
de oritur, num Deus etiam velit impleri ea iuramenta, ad quæ præstanda
quis per vim aut metum fuit coactus, & ad quorum relaxationem ipse etiam
exigens est iure adstrictus? Profecto enim videtur, cum Deus non appro-
bet iniquitatem hominum, voluisse metu promittentem iuramenti religione
soluere, quod sibi nonnisi vitiose datum erat. Quis enim nescit, quam pe-
riculosi exempli sit, malitiis hominum in tantum indulgere, vt metu maio-
ris mali iuramento tanquam certissimo vinculo possint meticulosos si non di-
recte saltem per obliquum ad implenda promissa adigere, ad quæ extra iu-
ramentum alias nemo teneatur: sic fides Deo data ancillaretur nequissimis
latronum cupiditatibus. Conf. PUFENDORFIUM Libr. IV. de iure na-
turæ & gentium Cap. II. §. 8. p. 466 seqq. Cæterum GROTIUS alio ad-
huc pro sua sententia argumenta pugnantia & pronocantia ad exempla regum He-
bræorum & a prophetis increpatorum & a Deo punitorum, quod fidem iura-
tam non seruassent Babiloniis regibus, docte satisfecit modo laudatus HENNI-
GES in commentar. ad eundem locum l. c. p. 645. Atque hæ sunt rationes
palmariae, quibus pro iuramentorum metu extortorum obligatione & valore dis-
sentientes insurgunt; omnia ad sua principia & ad sanio-rem iurisiurandi doctri-

nata

nam reuocata fuerunt; reliqua, quæ nostræ opinioni opponi possent, vno quasi fasce collegit ANDREAS ADAMVS HOCHSTETTERVS in collegio Pufendoriano exercitation. VII. §. XXIX. not. (a) & (b) p. m. 306 seqq. Argumenta vero tam leuia sunt, vt iis, quæ hætenus docui, vel leuiter imbuto, respondere ad ea, difficile esse nequeat.

§. XXIV.

Inualida

sunt iuramenta metu extorta iure ciuili, quod probatur.

Agnouerunt æquitatem huius doctrinæ & veritatem imperatores & summi principes, qui iuramenta metu iniusto extorta auctoritate legum ciuiliū irrita esse voluerunt & omni valore destituta. Ea de re sua iamiam ætate imperatorem, Fridericum Barbarossam, legem sanxisse, testantur PUFENDORFIUS & JEAN BARBEYRAC, ille in suo de iure naturæ & gentium opere, Libr. IV. Cap. II. §. 9. p. 469. Hic vero in notis ad Pufendorfium p. 464. not. (2). Ipsam vero legem nobis reliquit poëta, GÜNTHERVS, in ligurino s. opere de rebus gestis Friderici I. cæsaris, conceptam verbis sequentibus:

*Iuramenta metu mortisne dolore coacta,
Præcipue ne quis multis noctura loquendo
Publicet aut in se crudeliter acta queratur,
Nullius meriti vel ponderis esse, iubemus.*

Vid. Ligurin. Libr. VIII. qui insertus est operi de scriptoribus rerum germanicarum per IVSTVM REYSERVM edito p. 413. Eam vero, quam de iuramentis metu extortis legem edidit Fridericus, imperator, CODICI insertam deprehendimus, Libr. II. Tit. XXVIII. Si aduersus venditionem, leg. sacramenta puberum &c. per vim autem vel per iustum metum extorta etiam a maioribus sacramenta (maxime ne querimoniam malefactorum commissorum faciant) nullius esse momenti iubemus. Conf. BARBEYRAC l. c. p. 464. n. (2).

§. XXV.

Inualida

sunt iure canonico, quod probatur.

Imo & animaduertunt huius sententiæ veritatem iuris canonici magnam ubique conscientiæ rationem sese habere iactantis conditores, qui iuramentum vi iniusta præstitum sua obligatione priuare satis clare videntur. Ita Cap. XXVIII. §. Tit. de iureiurando seruanda esse dicuntur iuramenta, quæ in alterius præiudicium non redundant, nec obseruata vergunt in æternæ salutis dispendium; manifeste tamen addita ea restrictione, si sine vi NB. sponte ac prouide præstita fuerint. Sed iuramentum metu incusso præstitum, idem sane est, ac vi præstitum, qui enim metum incussit, vim etiam intulisse dicendus est. Ideo forte obseruarunt huius rei æquitatem decreta iuris canonici, quod omne iuramentum stipatum esse debet tribus comitibus, veritate, iudicio & iustitia, vel ipso consentiente iure canonico vid. Cap. XXVI. §. Tit. de iureiurando. Deficiente vero propter vim illatam in iurante iudicio, deficiente, si non ratio-

tio-

tione iurantis, certe ratione metum incutientis iustitia, non sine causa a canonis huius auctoritate exclusa esse voluit iuramenta metu iniusto extorta, si vel maxime in alterius præiudicium non redundant, nec seruata vergunt in æternæ salutis dispendium.

§. XXVI.

Quod tamen diffiteri non possum, pro iuramentorum metu extortorum *Mox ta-*
valore interdum pugnatur iure canonico. Res satis clara esse videtur ex *men sibi met.*
Cap. VIII. X. Tit. de iureiurando, & adiecto a glossatore commentario, quo ipsi contra-
huius assertionis fundamenta petuntur ex receptis & sæpius mihi nominatis iuris *dicit ius ca-*
canonici principiis. Et *capite XV.* consultius agi, creditur, si eis, qui inuiti *nonicum,*
pro vita & rebus seruandis iuramenta præstiterunt, non ita expresse dicatur, vt *quod proba-*
iuramenta non seruent, interim si non attenderint ea, non ob hoc tanquam pro *tur.*
crimine mortali puniendos esse, additur. *Ceterum vt agatur consultius,* &
ab eis auferatur materia peierandi, non eis ita expresse dicatur, vt iura-
menta non seruent, sed si non attenderint ea, non ob hoc sunt tanquam pro
mortali crimine puniendi. Miraberis huius decreti simplicitatem, & auctorem
illius in diiudicanda quæstione sibi proposita tam misere sese torquentem. Et
tamen consultius hoc modo agi sibi persuadet. Sed hæc contradictionum absur-
ditates in iure canonico sunt frequentissimæ, vt proinde non ex eius, sed ex ge-
nuiis principiis ferendum sit de rei veritate iudicium.

§. XXVII.

Sed vltius progredior; & cum satis euictum fuit, sua natura inualida es- *Exinde*
se atque nec Dei nec hominis ratione obligationem producere iuramenta metu quarta con-
extorta, frustra quoque ad *relaxationis* necessitatem a doctoribus prouocari, *clusio: ergo*
tandem concludo. Antecedentem enim obligationem requirit obligationis re- *iuramenta*
laxatio; quod vero vitiosum est & inualidum iuramentum, nulla obligatione metu iniusto
iurantem stringit; itaque hac tanquam causa cessante, effectum quoque scilicet extorta re-
relaxationem, cessare, necesse est. *laxat. opus*
non habent.

§. XXVIII.

Hæc vero doctrina longe recedit ab eorum principiis, qui cum scholasti- *Ostenditur*
cis sequuntur interpretes iuris canonici. Hi enim omnes dum *erga Deum doctrina*
obligatione iurantis conscientiam stringere atque hoc modo valida esse, docent *scholastico-*
iuramenta metu extorta, necessariam quoque esse, contendunt obligationis illius *rum et iuris*
relaxationem, si a vinculo, quo Deo tenetur, qui iurauit, liberari voluerit, *canonici ini-*
Hoc enim tamdiu conscientiam ligare, aiunt, quamdiu a foro ecclesiastico non *quitas,* &
petatur illius remissio. Sed nonne iniquitatis est, primo quidem statuere, hæc *que sub ea*
iuramenta obligare iurantis conscientiam, & tamen *relaxationem* concedere? *delituerint,*
Nonne iniquitatis est, obtrudere obligationem conscientis, vbi tamen non adest, *arcana ex-*
quæ conscientiam tenet, obligatio? Sic vero fingere & tot artes adhibere eos *ponuntur.*

Fasc. I.

M

opor-

oportebat, qui iuramenta in dominandi instrumentum conuertere & sub corrupta eorum doctrina in conscientias sibi arrogare audebant imperium. Quid ergo sani expectari poterat? Error producebat errorem, sequebantur conclusiones cum rei natura parum convenientes, nullo nexu cohaerentes, non raro sibimetipsis contrariae & ad ambitiosos nonnullorum affectus vnice accommodatae.

§. XXIX.

Indican- Tot & errores praëiudicia fideliter deinde sequuti fuerunt etiam ii, qui
tur fru- tamen aliorum errores agnouisse, videri volebant. Certe non satis mirari
stranei non possum, qui factum fuerit, vt in diuidenda hac inprimis controuersia
nullorum la- tam turpiter a veritatis scopo aberrauerint, qui eam elaborandam sibi
bones & co- sumserunt atque dignam hanc esse iudicarunt suis laboribus. Plurimos
natus, qui eorum si euoluis, verba inuenies, eorum vero, quae dicunt, argu-
bus hanc de menta merito desideraueris, frustra tamen expectaueris. Scilicet nitun-
iuramentis tur aliorum auctoritati, colligunt magno labore testimonia veterum, immis-
metu extor- cent doctrinas alienas, propositiones precarias pium interdum scriptoris af-
tis contro- fectum, interdum meram simplicitatem redolentes; his armis muniti sese
uersiam ag- opponunt aduersariis, respondent acute, & ad silentium eos cogi sibi imagi-
gressi fue- nantur, si eorum tandem obiectionibus opposuerint subtilissimam distin-
runt. ctionem metaphysicam. Sic & veritati se consuluisse & muneri suo egregie
se se satisfecisse, existimant. Hi ferè sunt aduersariorum labores, quibus ta-
men totam huius rei tractationem satis obscuram reddiderunt atque difficilem.

§. XXX.

Exponun- Iam materiae affinitas exigit, vt mentem meam exponam de *iuramen-*
tur iura tis *malitiosa alterius fraudulentia ac dolo elicitis*. Quemadmodum enim
menta mali- metu externo patitur & vinculo quasi constringitur voluntatis humanae liber-
tiosa alte- tas, ita per errorem interdum ita impeditur paciscentis intellectus, vt a ve-
rius frau- ro & genuino pacti siue promissi obiecto deuiet, atque hoc modo re ipsa in
dulentia ac illud non consentiat. Gignunt in intellectu errorem *fraus & dolus*, qui
dolo elicit. excludit animum deliberatum, vt nec idem intelligat intellectus, nec idem
velit voluntas. Itaque quid dicendum sit de iureiurando, fraude illius, cui
iuratum fuit, exacto, facile ex iis, quae dicturus sum, apparebit.

§. XXXI.

Pacta nu- Ordinem autem, quem mihi proposui seruaturus, primo quidem in
da & pro- pactis & promissionibus paciscentis consensum dolo & fraude elicitum ad pro-
missiones ducendam obligationem ineptum esse, contendo. In omni enim dolo ver-
simplices do- satur error, ergo qui dolo deceptus est, non obligatur, ideo, quia errauit;
loelicitæ pa- errantis enim nullus est consensus: iam vero, vbi consensus deficit, ibi de-
ficit,

scit obligationis principium. Nec praeterea absolute obstringitur alteri, *ciscentem* qui promittendo aut paciscendo se se obstringit, sed praesumptionem facti aut promittentis illius atque qualitatibus prout ab altero per errorem ipsi proposita fuit, tam *tentem* nullam quam conditionem supponit. Posita ergo conditione, obligatur, quia, *po-* obligatione fita hac conditione, promittit; ea vero, ex qua vnice pendebat promittentis *stringunt*, consensus & obligatio, corrumpente & remota, corrumpit simul & euanesceat, *quod proba-* quicquid huic conditioni superstructum fuerat. Vid. PUFENDORFII *iustur.* n. & g. Libr. III. Cap. VI. §. 6. & 8. pag. 376. *seqq.* Et TITIVM in *observationibus ad Pufendorf. de officio hominis & ciuis, obseruat.* 267.

§. XXXII.

Exinde autem ulterius concludo, neque obligationem producere pacta *Neque obli-* & promissiones dolo elicitas, si vel maxime *iusiurandum* eadem fraude *ex-gationem* actum in confirmationem illorum accesserit. Ea enim iurisiurandi ratio non *producent*, est, ut validum reddat actum sua quidem natura inualidum. Negorii prin- *si vel maxi-* cipalis naturam sequi iuramenta, saepe saepius dictum & probatum a *me iuramen-* fuit in antecedentibus. Quinimo secundum ipsius iuris canonici principium *accesse-* haec iuramenta eorum numero excluduntur, quibus alias doctores facile *ser-rit*, *vel ipso* uandi necessitatem imponunt, atque obligationem strictissimam. Notissi- *consentiente* mus est canon: *omne iuramentum, quod salua salute aeterna seruari potest, iure cano-* *seruandum est*, & tamen excipiuntur iuramenta dolo praestita *Cap. XXVIII. nico.* *Tit. de iureiurando.* Et *Cap. XXVI.* requiritur *in iurante iudicium*, sine quo validum esse nequit iuramentum. *Iudicium* vero supponit claram & sufficientem rei notitiam, ut omnes eius qualitates cognitae satis habeat atque perspectas, qui iurat; sed desideratur notitia, desideratur quoque consensus in eo, qui dolo deceptus iurauit, ut nec sciat, quid agatur, nec, si sciisset, suum consensum vnquam iureiurando firmaturus fuisset.

§. XXXIII.

Quodsi ergo *nulla ex iureiurando dolo alterius elicitu producta fuit* Exinde *sc-* obligatio, *neque relaxatione opus habere iuramentum*, exinde sequitur, *quitur quin-* quamuis eadem ac in iureiurando metu extorto ratione eius necessitatem *vr-ta conclusio-* geant doctores iuris canonici tamdiu iuramentum seruandum esse docentes, *ergo iura-* quamdiu a iudice competente, i. e. ecclesiastico non petatur iurisiurandi *re-menta dolo* missio. Sed nonne manifestam contradictionis absurditatem inuoluit, pri- *& fraude* mo quidem ab omni obligatione excludere iuramenta dolo elicita, quod *delicta rela-* *Cap. XXVIII. X.* factum fuisse, modo ostendi, & tamen ad *relaxationis ne xatione opus* cessitatem confugere? Sunt tamen frequentissimae in hac doctrina scholasti *non habent.* corum & iuris canonici contradictiones: iisdem vero argumentis pro iura- *Contrarium* mentorum illorum valore iterum iterumque insurgunt, quibus pro iurisiu *tuetur ius* randi metu extorti obligatione pugnabant. Taediosum foret ea repetere; *canonicum,* sunt

eius contra sunt enim errores antiqui, & rationes communissimae, quas in antecedenti dictio & ar- & hoc capite §. XXI. seqq. omnes recensui, suoque ordine confutavi, in gumenta. quibus tamen ad nauseam usque repetendis nunquam sane defatigantur dissidentes.

§. XXXIV.

Exponitur Quod vero diffiteri non possum, peculiare adhuc est argumentum, **historia** & omnium eorum, quibus utuntur, grauiissimum & ex ipsius sacrae scripturae **iuramen-** fontibus haustum quo summam suae opinioni auctoritatem conciliare conantur, qui valida esse, contendunt **iuramenta dolo elicit.** Prouocant ad ex quo frustra emplum Iosuae, qui Gibeonitis ab ora longinqua se se venire simulantibus **sue opinioni** praestitum iuramentum, licet **dolus** eorum causam iurandi dederit, magna **auctorita-** tamen religione seruandum esse, existimauit. Digna sane est tota huius rei **tem concilia-** historia, quae paulo curatiori examini subiiciatur, ne quis forte falsissima **re dicuntur,** scholasticorum & iuris canonici de **iureiurando,** principia in Iosuae facto **qui iura-** fundari, crediderit. Certe ex iis, quae dicturus sum, manifeste constabit, **menta dolo** deceptos fuisse doctores, qui in hoc quaerunt sui erroris patrocinium. **elicita vali-** tam enim huius rei historiam male intellectam, male suae opinioni accom- **da esse, con-** modarunt plurimi, paucissimis genuinum illius sensum assequentibus. **tendunt.**

§. XXXV.

Iuramen- Primo quidem ad ea, quae coram vniuerso ebraeorum populo tam san- **tum Gibe-** ete & religiose promissa fuerant Gibeonitis, obstrictum se se putasse Iosua, **nitaram** manifeste euincitur ex **historia Iosuae Cap. IX. v. 15. 18. 19.** Sed quo iure **fraude exa-** obstrictum se se crediderit, id est, de quo eruditi disceptant, aliis ex solo **etum serua-** iureiurando, & quia iurauerat vir diuinus, quod scholasticos fecisse, mo- **uit Iosua, sed** do audiuius, aliis vero **ex lege ebraeorum genti diuinitus praescripta,** **quare?** De obligationis huius virtutem & efficaciam aestimantibus. Relicto itaque prio- **eo non con-** rum argumento, circa quod satis versatus fui in antecedentibus, ad postero- **ueniunt eru-** res progredior, quorum rationes ordine suo recensebo eo maiori cura ex- **diti.** cutiendas, quo magis quidem sub veritatis specie se se commendantes tot **magni nominis virorum auctoritate ipsiusque sacri codicis testimonio munitae** **esse, videntur.**

§. XXXVI.

Rationes In vniuersum vero astutiam Gibeonitarum nulla ratione culpandam **posterorum** esse, nec mendacii proprie sic dicti nomine venire, contendunt. Quis **excution-** enim reprehendat, si quis ficto sermone vitam suam seruare conetur ab ho- **tur, qui le-** ste ad internecionem grassante? Itaque totius rei cardinem in eo versari, **ges de ex-** aiunt, an Deus per modum praecepti populo Israëlitico iniunxerit, omnes **scindendis** & singulos incolas terrae Canaan internecione deleri, etiam eos, qui populi **septem Ca-** Israëlitici imperio sponte suas ceruices submitterent ita quidem exarmati at- **que**

que debilitati, ut ex eorum commercio nullum imposterum imminere posset ^{Cananæorum} Iudæis periculum? Clarissimas quidem esse leges a supremo legislatore, ^{nationibus} Deo, datas, *Deuter. VII, 2. Exod. XXII, 32. 33. Cap. XXXIV, 12 seqq. cum tempe-* quae vniuersam Cananæorum gentem internecioni deuouerent ac populum ^{ramento in-} ebreorum a fœdere ineundo, ne gentium idololatriam imitaretur populus ^{telligendas} & scandalo tandem esset illarum idololatria cultui Israël, grauissime arce-^{esse, docent.} rent. Non nimis tamen extendendum esse legum illarum rigorem, nec si-
ne omni restrictione intelligendas has esse, vel ex eo manifestum fieri, cre-
dunt, quia alias Iosuae iuramentum, iuramentum fuisset impium & mani-
festum summae iniquitatis vinculum. Inseruisse enim, ut lex diuina elude-
retur, i. e. Deum inuocasse Iosua iurantem, ut eius vindicta ipsum maner-
et, nisi praeceptum eius de excindenda vniuersa Cananæorum gente tam
absolute sibi praescriptum violauerit. Ita sentit PVFENDORFIVS in *iure*
nat. & gent. Libr. IV. Cap. II. §. 7. p. 466. Haec vero cum longe
aliena esse videantur a pietate & religione viri sanctissimi, ideo non sine *re-*
strictione sed cum *temperamento* intelligendas esse, monent leges superio-
res, quae habentur *Deuteron. VII, 2. Exod. XXIII, 32. 33.* expellendas
scilicet & excindendas esse septem Cananæorum nationes, nisi statim impe-
rata facerent & gentis ebraicae legibus sese subiicerent. Atque id quidem
manifeste apparere ex lege, quae est *Deuteron. XX, 10. 11.* qua conser-
uati iubentur, qui imperata facere, moremque gerere parati erant; atque
ex huius legis comparatione benigna explicandas esse leges superiores, do-
cet GROTIUS *Libr. II. de iure belli & pacis Cap. XIII. §. 4. n. 2. p.*
387. 383. & cum eo PVFENDORFIVS l. c. p. 466. IOHANNES CLERI-
CVS in *commentar. ad libros historicos in not. ad Cap. IX. Iosue v. 18.*
IOHANNES FRANCISCUS BVDDEVS in *institutionibus theologiae mora-*
lis P. II. Cap. III. Sect. V. §. 12. p. 721. Utque adeo non tam praecepta,
quam indulta potius fuerit a numine supremo populo Israëlítico septem
hos populos occidendi potestas, teste IOH. SELDENO *Libr. VI. de iure*
nat. & gent. iuxta disciplinam ebræorum Cap. XVI. p. m. 782.

§. XXXVII.

Quod vero fœdus attinet, quod cum Cananæis inire prohibentur Israël- ^{Fœdus,}
^{tae,} id, aiunt, accipiendum esse, de *fœdere sociali*, non de *fœdere deditionis.* quod cum
Fœdus, quo in parem iuris libertatisque conditionem reciperentur Cananæi, ^{Cananæis}
non quidem licitum fuisse Ebræis pangere, licuisse tamen iis superstites relin-^{percutere}
quere in potestatem suam redactos, vitamque seruare vitam quærentibus, ser-^{prohibentur}
uitutis modo ac tributarium conditione ipsis imposita, quod docet GROTIUS ^{Israëlita, id,}
l. c. SELDENVS libr. cit. Cap. XIII. & CLERICVS l. c. not. ad versum 7. aiunt, acci-
cap. supra citat. Id quod tandem egregie confirmari putat cum GROTIUS ^{piendum esse}
^{l. c.}

de foedere l. c. ANDREAS ADAMVS HOCHSTETTERVS in collegio Pufendorfiano sociali, non exercit. VII. §. 28. p. m. 305. loco longe clarissimo Jos. Cap. XI. v. 19. 20. de foedere Quo nulla ciuitas fuisse dicitur, quæ pacem cum Israëlitis fecerit, præter Heddeditiois, uæos Gibeonitas, omnia armis expugnata fuisse ita nimirum volente Iehoua, ut quod ulte- obstinatis animis bello Israëlitis occurrerent, quo euerterentur, & citra vllam rius deduci- misericordiam perderentur, quemadmodum Iehoua Mosi præceperat.

tur.

§. XXXVIII.

Exinde con- His itaque, quas commemorauimus, rationibus ducti, obligationis huius, qua cludunt: in- obstrictum sese putabat Iosua, virtutem iuri diuino suam originem debere, con- re diuino cludunt. Obligatum enim fuisse Iosua, urbem bello oppugnaturum pacem obligatum offerre illam inhabitantibus iuxta legem Deut. XX. 10. 11. Obligatum fuisse fuisse Iosua vitam eorum seruare, qui vitæ seruandæ causa gentis ebraicæ clementiam im- seruare Gi- plorarent & moniti legibus & imperio illius sese submittere non detrectarent, beonitis pa- per versum 11. cap. modo citat. Ergo obligatum quoque fuisse Iosua parca- Etum iureiu- re Gibeonitis sua sponte pacem quærentibus atque legum illarum auctoritate rando fir- pactum seruare vna cum iureiurando a Iosua populi que Israëliti primatibus co- matum. ram vniuerso exercitu tam sancte in confirmationem illius addito.

§. XXXIX.

Responde- Atque hæc est posteriorum de iureiurando Gibeonitis a Iosua præstito sen- tur ad argu- tentia; doctrina certe, quæ sub veritatis specie sese commendat, & reiectis menta co- scholasticorum ineptiis, ex ipsius sacrae scripturæ fontibus haurire videtur suæ rum, & re- probationis argumenta: parum aberat, quin huic adicerem calculum; meditan- futantur. ti autem mihi vltius, atque totius historiæ nexum, textus analogiam, anteceden- dentia cum consequentibus paulo curatius pensitanti, multa sese obtulerunt huic sententiæ oppido contraria. Leges, quas supremus in politia Iudaica legislator, Deus, populo suo præscripserat, Deuteron. VII, 2. Exod. XXIII, 32. 33. & Capit. XXXIV, 12. septem Cananæorum nationes internecioni deuouebant, fœdusque cum iis percutere prohibentes omnes in vniuersum exterminari funditusque euertere, manifeste iubebant, ne illarum idololatria ad peregrinorum Deorum cultum inuitaretur populus immane quantum in superstitiones peregrinas procliuis. Has vero leges, quod non sine restrictione, sed cum temperamento, nisi sese subiecerint, accipiendas & ex benigna legis alterius Deuteron. XX, 10. 11. comparatione interpretandas esse, contendunt, id quidem dicunt, sed non probant, viri doctissimi. Non nego, obligatum fuisse Iosua pacem offerre pacem quærentibus, vitamque seruare iis, qui obstinato animo non refragati populi Iudaici clementiam supplices implorauerint. Sed considerandæ fuissent omnes omnino legis huius circumstantiæ, comparanda fuissent cum antecedentibus consequentia. In quorum quæso fauorem lex data erat, num ad Cananæos extendendus erat illius fauor? Repugnat versus 15. modo sequenti conceptus:

ceptus:

כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים הַרְחֵקוֹת מִמָּךְ מֵאֵרֶץ מִצְרָיִם
sic facies; iuxta interpretationem הנה הגוים האלה הנרחקים
 XANTIS PAGINI & BENEDICTI ARIAEMONTANI, *omnibus urbi-*
bus a te valde longinquis, quæ non sunt de ciuitatibus gentium istarum.
 Ergo lex illa pertinebat ad gentes regiones inhabitantes longe diffitas & a terra
 Cananæorum remotissimas. Quid vero faciendum cum Cananæis? Manifeste
 opponuntur iis, quorum vita seruanda erat, si vitæ seruandæ causa sese subiece-
 rint, quod patet ex versu immediate sequenti 16. quo luculentissime manifesta-
 uit numen supremum suam voluntatem a scriptore diuino verbis sequentibus
 expressam: רק מערי העמים האלה אשר יהוה אלהיך נתן לך
 נחלה לא תחיה כל־נשמה: כי החרם תחריטם תחיתי והאמרי
 תנעני והפרזי החיי והיבזי כאשר צוך יהוה אלהיך: *tantum de*
ciuitatibus populorum istorum, quos dominus Deus tuus dat tibi (in) hære-
ditatem, non viuificabis (in vita conseruabis) omnem spirationem (animam).
Quia perdendo perdes eos, Chittæum & Emoræum, Chenahanæum &
Perizæum, Chiuuæum & Jebusæum, quemadmodum præcepit tibi domi-
nus Deus tuus, eodem interprete BENEDICTO ARIAEMONTANO. An
 ergo cum temperamento accipiendæ, an ex benigna legis huius interpretatione,
nisi sese subiecerint, explicandæ sunt leges superiores de excindendis septem
 Cananæorum nationibus sancitæ? Certe hanc interpretationem & comparatio-
 nem nulla ratione patiuntur consequentia. Consideranda probe sunt omnia, ne,
 quæ distincta esse debent, imprudenti confusione coëant. Lex luce meridiana
 est clarior, quæ ab eorum, quorum vita seruanda erat, si vitam petierint, iure
 & numero manifeste & penitus exclusos esse, voluit septem illos Cananæorum
 populos, gentes nullo fauore dignas, sed ex absoluta & sanctissima numinis
 voluntate eliminandas & funditus euertendas.

§. XL.

Quid vero innabit GROTIUM & eos, qui eius opinioni accedunt, quod *Responde-*
Jos. XI, 19. dicitur, nullam ex septem nationibus ciuitatem fuisse, quæ pacem *ad lo-*
 cum Israëlitis fecerit, præter Henæos, Gibeonitas. Quod si inde suam asser-
 tionem muniri sibi persuadent, nullam rursus eorum, quæ antecedunt, ratio *adductum,*
 nem habitam fuisse, luculentissime produnt viri docti. Scilicet egregias illas vi-
 ctorias, quas ab hostibus suis reportauerat Iosua toto hoc & superiori *capite X. ceteris ur-*
 recensione historica exponit scriptor diuinus. Tot, ait, reges vna cum copiis *gent huius*
 suis populo Israëlitis & maioribus & potentioribus, domo egressos fuisse præ-
 sententia *sententia*
 lio decertatum cum Israëlitis, quos tamen, Deo ipso suum auxilium ferente, *patroni.*
 cruenta clade denictos in fugam coniecerit Dei auxilio adiutus Iosua; reges eo-
 rum trucidatos fuisse, omnibusque incolis ad internecionem peruerfis, totam
 tan-

tandem regionem bello ferroque occupatam fuisse, nullam vero, tandem addit *vers. 19.* ciuitatem fuisse, quæ pacem cum Israëlitis fecerit, præter Heuæos, Gibeonitas, i. e. nullam ex septem Cananæorum nationibus, præter Gibeonitas, gentem fuisse, quæ elementiam populi Israëliti implorando sine prælio sua fronte legibus & imperio eius sese subiecerit, sed omnes bello sese opposuisse, omnesque tandem ciuitates bello fuisse expugnatas; ita nimirum volente Iehoua, ut obstinatis animis occurrerent Israëlitis, quo euerterentur atque perirent, sicut præceptum fuerat diuinitus. Atque is est genuinus totius capitis huius, quod aduersarii tantopere vrgent, sensus. Quis vero exinde concluderet: quia Gibeonitæ pacem petiisse, paceque impetrata superstites mansisse, *recensentur*, ergo Gibeonitæ ex eorum numero fuerunt, quibus parcendum fuit, si Ebræorum iugo suas ceruices submitterent. Ergo parcendum quoque fuisset septem in vniuersum Cananæorum nationibus, si pacem ab Israëlitis petendo eodem modo suæ salutis consulissent. Quo iure Gibeonitis pepercerit Iosua, probe considerandum est. Lex de excindendis Cananæorum gentibus clarissima est & absoluta, altera lege *solos* remotissimarum regionum incolas, si imperata statim facere moremque gerere parati essent, conseruari iubente, in septem Cananæorum gentium fauorem nec explicanda, nec extendenda.

§. XLI.

Inde sequitur, incautum fuisse Iosue iuramentum, quod ipse sacre scripturæ testimonio probatur. Hoc itaque posito fundamento, atque ex totius textus analogia & connectione satis probato, quid tandem dicendum erit de fœdere Israëlitarum cum Gibeonitis percussio, deque iureiurando in fœderis confirmationem a Iosua addito? Ego incautum illud ac suo valore destituendum fuisse, ex antecedentibus concludo. *Incautum* dico iuramentum, quia præstitum fuerat, non consulto prius ore diuino, quo manifeste respicit scriptor diuinus *Jos. IX, 14.* *ואמרו לא יחור לנו שאלו* Et os domini non interrogauerunt; h. e. non consulebant, quod tamen necesse ac solenne iis alias erat, *Vrim & Thumim*, quid faciendum, quid intermittendum? sed quod mox indicatur *versu* immediato sequenti 15. *ויעש להם יהושע שלום ויכרת להם ברית* : *והיו להם וישבעו להם נשיאי הערה* pacem cum eis faciebant, pactumque vitæ seruandæ causa fœdus iureiurando firmabant reipublicæ procures.

§. XLII.

Et sua natura irritum, quod probatur. *Irritum* erat & sua natura inualidum Iosue iuramentum, quia, detecto Gibeonitarum dolo, eos scilicet non esse, quos simulauerant, sed gentem ex Cananæorum gente diuinitus execratam ac internecione delendam, contra legem præstitum fuisse iuramentum, manifeste simul apparebat. Iuramentum vero, quo quis ad rem illicitam & lege prohibitam sese obstringit, sua certe natura inualidum esse, quotquot sunt moralistæ, fatentur omnes. Accedebat, quod doltus & fraus, qua elicitum fuerat iuramentum, non accidentalia tangebant, sed in-

in-

ingrediebatur ipsam rei essentiam. Incolas enim remotissimarum regionum se esse, Israëlitis persuaferant Gibeonitæ; hæc erat conditio, cuius solius causa præstitum fuerat iuramentum; ergo posita hac & non alia conditione standum erat iuriurandø; cadente vero illa artibusque paulo post detectis, Cananæos esse Gibeonitas, & propter dolum & propter legem feuerissimam, quæ Cananæorum neminem superstitem relinquere, sed ad vnum omnes enecare iubebat, cadebat simul & corruerat omne, quod huic conditioni superstructum fuerat iuramentum.

§. XLIII.

Atque hoc est, quod dicitur *Cap. IX. Josuæ v. 18. murmurasse contra Adducun-*
belli duces uniuersam multitudinem & quod adhuc clarius elucescit ex Cap. II. tur duo sacr.
Libri Judic. v. 1. 2. Deus ipse grauiter indignatus per angelum suum Israëlitis scripturæ lo-
fædus, exprobrat verbis sane grauissimis: eductos vos, ait, ex Aegypto in ter- ca, quibus
ram introduxi, quam maioribus vestris iuraueram; & statueram quidem confirmatur
initum vobiscum foedus nunquam rumpere, si modo vos quoque, nullo cum hæc de Josuæ
incolis icto foedere, eorum aras dirueritis, sed non obtemperastis mihi; iuramento
quare hoc fecistis?
sententia.

§. XLIV.

Interim percussum semel cum Gibeonitis fædus ac iureiurando tam solen- *Seruauit*
ni munitum nulla ratione violandum esse putauit Iosua. Et forte Deus ipse per *Iosua iur a-*
actum posteriorem, cuius quidem sacra scriptura non meminit, hoc iuramen- *mentum*
tum Israëlitarum firmum ratumque esse voluit. Possè enim superiorem actiones *actu forte*
quasdam alias sua auctoritate prohibitas paulo post validas reddere, res satis *posteriori a*
euiecta est, de qua loquitur JEAN BARBEYRAC *in not. ad Pufendorfii ius deo ipso con-*
naturæ & gentium pag. 463. Certe vindicta & pœna feuerissima quam in firmatum,
Israëlitas & Sauli, regis, posteritatem ideo exercebat numen diuinum, quod eo- *quod clarum*
rum aliquot, qui ex lumbis & stirpe Gibeonitarum egressi fuerant, occiderat, *esse videtur*
coniectura id nos perspicere sinit. Fame enim per tres annos populum Israëliti- *ex sacre*
cum affligente, eaque de re Deum percontante Dauide, *propter Saulum & scripturæ lo-*
stirpem sanguinariam Gibeonitas occidentem, dicebat Iehoua II. Sam. XXI, co.
1. 2 seqq. luculentissimo indicio, legis illius, quæ exterminare iubebat septem
Cananæorum nationes, rigorem atque auctoritatem exspirasse illa ætate, qua
reipublicæ hebraicæ regimini præfectus fuerat Saulus.

§. XLV.

Causas si desideraueris, quare firmum esse voluerit Iosuae iuramentum *Nominan-*
numen diuinum, eas inuenire non difficile erit. Primam tibi suppeditabit, quod *tur causa*
superius adduxi *Cap. II. Judic. 3. Gens nempe Gibeonitarum, quam supersti- huius confir-*
tem reliquerat Iosua, gens erat superstitiosa & densissimis idololatriæ tenebris *mationis,*
occæcata. Hinc probanda erat populi Iudaici pietas & religio, tentanda erat *quarum pri-*
Fasc. I. *N* *eius*

*man mani- eius constantia, an etiam mediam inter idololatriam & superstitionem Cananæo-
feste tradit rum crassissimam suo eique soli & vero Deo vnice adhærere & more maiorum
scriptura. vitam ex illius præcepto agere, didicisset? vid. vers. 21. 22. Sed experiebatur
paulo post infelicissimum sui cum Gibeonitis commercii euentum gens Israël; degenerabat enim a virtute maiorum fideique simplicitate & sanctitate religionis, abripiebatur ratione detestanda in superstitionem cœcam &, relicto turpiter tam sancti tamque benigni sui numinis cultu, peregrinis Cananæorum diis eorumque cultui assueta ea agebat, quæ veri numinis sanctitati non poterant non esse abominationi. Vid. cap. cit. vers. 3. usque ad finem, quod nec verendum nec expectandum fuisset, si, quod Deus præceperat, strage iustissima cæsi, ad vnum omnes radicitus eliminati fuissent, diuinitus execrati septem Cananæorum populi.*

§. XLVI.

*Exponitur Deinde vt eo maiorem apud vicinas gentes fidei Israëlitiæ auctoritatem
causa secun- conciliaret, ideo forte irritum esse noluit Iosue iuramentum Deus. Data enim
da. Gibeonitis vitæ seruandæ causâ fides firmata fuerat iureiurando tam solenni co-
ram vniuerso Ebræorum exercitu. Et cum omni fere ætate apud omnes gentes nec sanctior, nec maior ea, quæ iurisiurandi religione munitur, fides credita fuit, hac violata, occasionem forte acceperant superstitibus Cananæi & vicinæ gentes, cum quibus in pace viuendum erat Israëlitis, finistre cogitandi atque de fide eorum conceptum sibi formandi, & in Israël populum, & in Israël Deum longe iniuriosum.*

§. XLVII.

*Notatur Ita sentio de iureiurando Iosue Gibeonitarum fraude elicitio. Et hanc
Iohannes quoque sententiam ab aduersariorum obiectionibus vindicatam suis rationibus
Clericus. defendere quondam aggressus fuit IOH. CLERICVS in commentar. in Pen-
tateuchum in not. ad Cap. VII. Deuteron. v. 1. 2. Mutauit vero suam opi-
nionem vir doctissimus in not. quibus Veteris Testamenti libros historicos il-
lustrauit not. ad Cap. Jos. IX. v. 7. 18. Accedit eorum partibus, qui leges superiores de excindendis septem Cananæorum nationibus præscriptas cum temperamento intelligendas esse, dicunt, atque exinde iurisiurandi a Iosua præstiti obligationem deducunt perfectissimam. Quid ad mutandam, quam ex instituto nec infelici sane conatu defendendam olim susceperat, doctrinam mouerit virum doctissimum, nec ipse fatetur, nec mihi perspicere licuit. An mouerunt eum rationes, quæ sunt GROTII, SELDENI, PVFENDORFII? Non credo, iis enim ex assè satisfecerat loco supra citato. Hinc non alia ratione excusabis virum clarissimum, quam si memoriam eum fefellisse, dixeris.*

§. XLVIII.

*Epilogus. Dum finem meis laboribus imponere, fert animus, incido in CRITICO
COS SACROS & in clarissimorum virorum in sacro-sancta utriusque
foe-*

foederis biblia annotationes doctissimas, atque tractatus theologico-philologicos in vnum corpus redactos. Ad eos vero, quibus Iosuae historiam illustrarunt viri clarissimi, dum me conuerto, offeruntur mihi nonnulla, quae meae doctrinae, quam de percusso Israëlitarum cum Gibeonitis foedere deque iureiurando in confirmationem illius addito ipsius sacrae scripturae testimonio munitam modo tradidi, oppido contraria iam paulo curatiori examini subiicienda mihi esse, videntur. Relictis autem MÜNSTERI, VATABLI, CLARII & DRVSII breuissimis in Iosuae Cap. IX. animaduersionibus, eas tantum mecum expendo, quae sunt ANDREAE MASII, Icti quondam doctissimi, teste PAVLO FREHERO in theatro virorum eruditione clarorum P. II. Sect. IV. pag. 864. Prolixae sunt & magna eruditione replete viri clarissimi in hoc caput animaduersiones criticae, quibus totam de foedere Israëlitarum cum Gibeonitis historiam operose maiorque, quam a reliquis factum fuerat, studio excutiendam sibi sumit; quae autem passim hoc capite & aliis insuper locis de Cananaeae gentis excidio & seruitute docuerat, vno quasi fasce collecta sistit tandem lectori vir doctus in observatione ad v. 26. 27. quam exhibet Tomus I. CRITICORVM SACRO-RVM pag. m. 1650 seqq. Digna esse mihi videntur huius rei momenta, quae singula ordine suo producam, tandem, quid ego sentiam, ea, quae fieri potest, breuitate adiciam. In vniuersum vero ab iniquitate vindicaturus Iosuae pactum vna cum iureiurando vir clarissimus, GROTII, SELDENI & PVEENDORFII rationibus, quas supra commemoravi, accedit, atque leges illas Deuteronom. VII, 2. Exod. XXIII, 32. 33. XXXIV, 12 seqq. quae animis Israëlitarum veluti inculcatae septem in vniuersum Cananaeorum nationes funditus eliminare, nullique aut aetati aut sexui parcere iubebant, cum temperamento & equitate accipiendas esse, contendit; haec vero aequitas quae sit, ipsam diuinæ illius constitutionis rationem optime docere, ait; in sanguinaria enim illa lege hoc Dei fuisse propositum, quod ipsis patefecerit, ne scilicet sacer populus, cui data fuerat in possessionem Cananaeorum terra, a maiorum religione abductus ad istarum gentium superstitionem & idololatriam, si simul habitarent, inuitaretur. Vid Cap. XXXIV. Exod. v. 10. 11. 12. conf. Deuteronom. VII. Iam vero cessare huius legis rigorem, neque locum amplius esse huic sanctioni diuinæ, vbi non verendum esset a tali contagio periculum. Non metuendum vero fuisse, inquit, hoc contagium, si Israëlitarum ritus & sacra amplexi, eorum imperio non solum se se dedissent, sed etiam vero Deo nomen dedissent Cananaei, quam opinionem de illa deditione nonnullos habere, docet in observation. ad v. 18. pag. 1643. conf. obseruat. ad v. 26. 27. pag. 1651 seqq. Atque hac imprimis conditione posita, parcendum fuisse concludit Gibeonitis, scelusque hoc modo fecisse Israëlitas, si etiam nullo iureiurando obstricti manus intulissent Gibeonitis sua sponte

pacem ab Israëlitis petentibus, quod apparet ex *observat. ad v. 18. pag. 1643.* Hoc enim necesse fuisse, ait, ut, si vitam ab internecione servare voluerint, legibus hebraeorum atque imperio suas ceruices submitterent, iuxta legem *Deuteronom. XX, 11.* qua conservari iubentur, qui statim imperata facere parati erant, tributariorum tamen ac servitutis conditione ipsis imposita; atque huius tandem legis auctoritate innixus Cananaeos nisi in servitutem mancipatos conservari non potuisse, concludit in *observation. ad v. 26. 27. pag. 1651.* Quod si opponis viro clarissimo, manifeste tamen hanc legem ab eorum, quorum vita servanda erat, si vitae servandae causa populi Iudaici clementiam implorauerint, iure & numero penitus excludere septem illos Cananaeorum populos, gentes nullo favore dignas, sed iusto Dei consilio funditus evertendas, atque adeo non extendendum esse illius favorem ad terrae Cananaeae colonos, sed pertinere ad gentes terras inhabitantes longe distitas & a terra Cananaeorum remotissimas, quod indicat *v. 15. 16. 17. Deuteronom. XX.* tunc sane confugit ad auctoritatem Iudaeorum, quos omnes haec legis verba accipere ait, tanquam promiscue & communiter de Cananaeis & de longinquis dicta, *pag. 1651. collat. pag. 1639.* Si instas, adeo clarum tamen esse discrimen, *v. 15. 16. 17.* ut ad Cananaeos plane extendi nequeat huius legis auctoritas? tunc rursus Iudaeorum ea de re opinionem producit vir doctus, qui hoc discrimen inter indigenas & alienigenas positum tantum de iis civitatibus accipiendum esse, aiunt, quae pacem oblatam recusaverint; in his enim, si externae sint, mares quidem militares occidendos esse, at paruulos & foeminas cum praeda universa diripi servarique posse; si vero non longinquae, sed intra Cananaeorum fines sint posita, tum nullius plane aetatis aut sexus vitae parcendum esse. *Haec enim, ait, lex Deuteronom. XX, 10. ut volunt hebraei plerique omnes uno ore, aequae pertinet ad Cananaeos colonos atque ad externos & longinquos. Nam quod proximis deinceps versiculis discrimen inter indigenas & alienigenas positum est id de iis civitatibus modo accipiendum esse aiunt, quae pacem oblatam recusant. In his enim, si externae sint, mares quidem militares occidendos esse, at paruulos & foeminas cum praeda universa diripi servarique posse; at si non longinquae, sed intra Cananaeae fines sint posita, quos Deus Israëlitis pro hereditate assignavit, tum nullius prorsus aetatis aut sexus vitae parcere fas esse. vid. observation. ad v. 15. pag. 1639. seqq.* Hanc Iudaeorum opinionem quamvis lectori diiudicandam relinquere videatur vir doctus, re ipsa tamen huic accedit, dum legem hanc aequae ad terrae Cananaeae colonos extendit atque Iudaei, paucisque interiectis, verius esse, existimat recipi quoque in amicitiam poruisse Cananaeos, si pacem petierint, licet non iis statim conditionibus, quibus admittendi fuerint externi & a terra Cananaeorum remotissimi. His enim, etiam salvis suis superstitionibus, pacem pro

pro mutua pace & insuper tributo pendendo dare, fas fuisse; illis vero ne sic quidem, nisi falsa religione cum vera commutata, & hoc propter contagii superstitionis periculum ex propinqua familiaritate, quod docet in *observation. ad v. 15. pag. 1640. conf. pag. 1651.* Ceterum ut suam opinionem, qua mancipatos in servitutem Cananaeos conservari potuisse, legesque superiores de excindendis septem Cananaeorum nationibus diuinitus praescriptas cum temperamento accipiendas fuisse, modo docuerat, magis magisque confirmet, prouocat ad *Caput XI. Iosuae, 19.* quo nulla ciuitas fuisse dicitur, quae pacem cum Israëlitis fecerit, praeter Heuacos, Gibeonitas, & quod paulo post dicitur, nihil non factum fuisse a Iosua eorum, quae Deus per Moysen eum facere iusserat, ex quo rursus tandem non aduersus Dei iussa Gibeonitis pepereisse concludit Iosua. *l. c. pag. 1652.* Tandem si quaeris, cur ergo exteros se se simulauerint Gibeonitae, si tutis hoc modo esse licebat indigenis, qui Israëlitarum legibus se se submittere parati erant? Tunc mirum non esse, respondet, *l. c.* Gibeonitis, hominibus barbaris & misericordiae veri Dei insciis illam aequiorem legis huius interpretationem in mentem non venisse. Paucisque deinde interiectis, tandem prolabitur ad iuramentum Iosuae Gibeonitis praestitum, de quo tamen mentem suam prolixius in animaduersione *ad v. 18. p. 1643. 1644.* hunc fere in modum exposuerat: *si summo agatur iure, ipsaque stipulantium verba spectentur, non magis obligatos fuisse Israelitas Gibeonitis, qui se alienigenas simulabant, indigene cum essent, quam si quis rei venditae pretium ei se numeraturum per errorem promittat, qui sibi nihil vendidit.* Et paulo post, *ut prima,* ait, *actione illud ratum non fuerit, cum dolus interuenisset, tamen ea, quae deinde sequuta est, pactione ipsos se Israelitas obligauisse firme Gibeonitis, & quod ante iurauerant, ut id ratum haberi deberet, effecisse.* Atque hoc Iosuae & reliquorum populi Israelitici principum iuramentum quod Deo ipsi probatum fuerit, manifeste tandem apparere, docet ex seuera illa vindicta, qua Saulis, regis progeniem ideo prosequabatur numen diuinum, quod eorum aliquot, qui ex stirpe Gibeonitarum egressi fuerant, occiderat, ex quo tandem, Deo non inuito, conservatos fuisse, concludit in hac vita Gibeonitas *pag. 1653. collat. observation. ad v. 18. pag. 1644.* Atque hae sunt rationes & argumenta, quibus Iosuae pactum cum Gibeonitis percussum & in conspectu totius exercitus iureiurando tam solenni munitum ab iniquitate vindicare atque ex totius historiae nexu, analogia & lege Ebraeorum genti diuinitus suppeditata obligationis huius virtutem probare voluit clarissimus MASIUS. Non omni tamen exceptione maior est viri doctissimi sententia; nec felicius quoque sua doctrina scopum attigisse mihi videtur iis quorum opiniones recensui, omnesque suo ordine ipsius sacri codicis testimonio ductus in antecedentibus confutauit. Hinc quae aduersus illam monenda mihi

veniunt, ea, qua fieri potest, breuitate producam. Scilicet sunt clarissimae leges populo Iudaico a supremo legislatore Deo, praescriptae *Exod. XXIII, 32. 33. XXXIV, 11. 12. Deuteronom. VII, 1. 2* quae septem illas Cananaeorum nationes funditus delere, nullique aut aetati aut sexui parcere, sed omnes in vniuersum, nullo discrimine obseruato, ad internecionem caedere iubebant, addita quidem ratione, quam recte vrget Cl. MASIVS, ne Israelis cultui, cui prae reliquis sacra esse debebat terra sancta, scandalo tandem esset gentium idololatria & superstitiones Cananaeorum crassissimae. Has vero leges quod cum aequitate & temperamento accipiendas esse, illarumque rigorem plane cessare, contendit, vbi non verendum esset a tali contagio periculum, id sane est, quod mea quidem opinione non tam probat, quam sibi concedi petit vir doctus. Vnde namque probari potest, hanc causam, quae addita fuit legi, solam fuisse, cuius intuitu funditus eliminari iubentur Cananaeorum populi, vtque adeo, causa cadente & remota, h. e. accedentibus Cananaeis Israelitarum sacris, sanctioni quoque diuinæ locum non amplius esse, statim inferre queat? Quid si dixerim, ne superesset cum Cananaeis viuentibus abominandae simul pristinae eorum religionis in terra sancta memoria, perdi plane voluisse numen diuinum gentes illas, etiam si illarum aliquot paeniteret in hac vita, ceterum eius misericordiae locum fuisse in altera, id quod non frustra sane sibimetipsi vir doctus obiicit *in obseruation. ad v. 26. 27. p. 1652*. Ea tamen de re non litem mouebo viro clarissimo; sit ita, cessasse sanguinariae huius legis auctoritatem & reliquendos fuisse Cananaeos superstites; si idololatria & superstitionis absurditate relicta, vero Deo nomen dare parati venerint, vnde quaeso probare poterit vir doctus, Gibeonitas impiam & abominandam maiorum suorum religionem commutasse cum sanctitate religionis Israeliticae, ceterorumque iurium sacrorum communione sese iunxisse Israelitis? Conuersos fuisse Gibeonitas veroque Deo nomen dedisse, quocumque me verito, in tota Iosuae historia nusquam inuenio. Proinde nescio, quid sibi velit vir doctus, quando quæ, inquit, potuit esse metuenda contagio ab illis Cananaeis, qui maiorum suorum foedam cum pura Israelitarum religione commutauerant, & sacrorum coeterorumque iurium communione se Israelitis iunxerant, ac plane ascriptitii Israelitæ facti fuerant? *pag. 1651*. Mox vero, paucis interiectis aperte sibi contradicendo neque, ait, etiam satis firmum illud est, quod vero Deo nomen dare parati venerint illi (Gibeonitæ) quamuis ita sentiat AUGUSTINVS. Atque sic quidem rectius; quod enim, non abiectis antiquae suae religionis erroribus, vero Deo nomen non dederint Gibeonitæ, manifesto argumento esse possunt, quae mihi occurrunt *Capit. II. Iudic. v. 3*. quo Deus ait, sese expulsurum non esse incolas regionis terrae Canaan; cuius vero religionis illi fuerint, manifeste apparet *ex v. 21*. quo rursus ait, sese

fese expulsum non esse, הַגִּיטִּים, Gentes, & κατὰ τὰς ἐβδόμηκοντα, τὰς ἑβδὸς, ethnicos; sed qui fuerint illi ethnici, id est, de quo loquitur *Caput. III*, 1. 3. quo inter alios, quos superstites reliquerat Iosua, nominantur simul *Heuei*, *Gibeonitæ*, addita ratione, cur Deus eos expellere noluerit, *versu* immediate sequenti 4. *Capit. cit. & v. 3. 22. capituli antecedentis*, ut tentaret pietatem & religionem populi Israëliti, an etiam mediam inter idololatriam & superstitionem Cananæorum fœdissimam vero Deo inferuituri essent? Qua vero ratione Israëlitis pietatem tentare potuisset numen diuinum, si nulla fuisset eam tentandi occasio, quam ipsa teste sacra scriptura, sua superstitione, idololatria & abominanda religione suppeditabant superstites Cananæi, inter quos etiam Gibeonitæ? Ergo ethnicos Gibeonitas fuisse, necesse est. Atque hoc posito fundamento, ex mente viri doctissimi tandem infero: quod si tum demum temperanda est æquitate lex sanguinaria de excindendis septem Cananæorum nationibus diuinitus data, si, quæ legi addita fuit, causa cessat h. e. si ex Dei instituto tum demum parcendum fuit Cananæis, si falsa sua religione cum vera Israëlitarum commutata, eorum sacris accesserint; si porro Cananæi pacem petentes alia ratione & conditione in amicitiam non recipiendi fuerunt nisi ad sanctitatem religionis iudaicæ conuersi, quod manifeste requirit vir doctus *in obseruation. ad v. 15. pag. 1640*. Ergo non iure sed incaute Iosua pepercit Gibeonitis, ipsa fatente scriptura, nec conuersis, nec suæ religionis absurditatem cum vera Dei religione commutantibus; ergo, nec Deo volente sed inuito, seruati fuerunt Gibeonitæ in hac vita quod tamen negat MASIVS l. c. *in obseruation. ad v. 26. 27*. Quid porro lucrabitur vir mihi laudatus, si vel maxime vrgeat quod scriptum est, *Deuteronom. XX, 10. 11*. quo conseruari iubentur, qui gentis Israëlitiæ legibus & imperio suas ceruices submitterent, seruitutis modo ac tributariorum conditione ipsis imposita; unde enim probabit vir doctus huius legis fauorem aequè extendendum esse ad indigenas, Cananæos atque ad externos? Et si discrimen vrgeo legi tam manifeste additum *v. 15. 16 seqq.* quo ab eorum, qui exteri erant, iure & numero penitus excluduntur Cananæi; unde rursus probabit, hoc discrimen accipiendum esse tantum de ciuitatibus, quæ pacem oblatam recusauerint, non vero nouam legem innoluere absolutam plane a lege priori separatam? Innititur LEVI, GERSONIS, & KIMCHI, doctissimorum quorundam Iudæorum auctoritati, quos cum vniuersa fere hebræorum turba eam de hac lege opinionem fouere, ait, sed non decebat virum clarissimum in re tam graui & ardua Iudæorum auctoritati sese relinquere, praeprimis cum omni pondere & probationis valore destituatur eorum sententia; alienus quidem esse ab hac Iudæorum opinione, eamque lectori diiudicandam relinquere videtur vir doctus, sed dum legis huius auctoritate mancipatos in seruitutem seruari potuisse concludit etiam Cananæos, quid quaeso aliud agit, quam ut reipsa eorum opinioni accedat, qui huius legis

fa-

fauorem non ad exteros solum & a terra Cananaeorum remotissimos, sed ad Cananaeos simul extendendum esse, contendunt? Neque quid iuuabit virum clarissimum, si vel maxime in probationis suae argumentum adducat *Jos. Cap. XI, 19.* quo nulla ciuitas fuisse, dicitur, quae pacem cum Israëlitis fecerit, praeter Heuueos, Gibeonitas; alios sua opinione fallit, si inde leges superiores de caedendis ad internecionem Cananaeis cum aequitate & temperamento accipiendas esse, docet; satis tamen ea de re egisse videor in antecedentibus *§. XL. huius capit. p. 231 seqq.* Quae ibi contra *G R O T I V M* adduxi, ea & hic applicasse, sufficiet. Ad hoc vero: cur exteros sese simulauerint Gibeonitae, si parcendum simul fuit indigenis, Cananaeis pacem petentibus? dum Gibeonitis, hominibus barbaris & misericordiae veri Dei insciis, aequiorem illam legis interpretationem in mentem non venisse, respondet, sua certe responsione non satisfacit aduersariorum obiectionibus. Ignorabant, inquit, aequiorem legis huius interpretationem Gibeonitae, ergo simulabant se exteros; ego vero inuertendo argumentum vicissim clauum, quod dicitur, clauo pellam: sciebant Gibeonitae, Cananaeos, si vel maxime pacem petierint, tamen iusto Dei consilio esse eliminandos, parcendum vero solis exteris suas ceruices Israëlitarum imperio subiicientibus, ergo simulabant se exteros. Tandem quod attinet ad iuramentum a Iosua populi primatibus in confirmationem foederis percussum additum, recte quidem nullam propter dolum & fraudem huic iuriurando obligationem inesse, contendit vir doctus in *observation. ad v. 18. p. 1643.* Sed dum, licet prima actione illud ratum non fuerit propter dolum, tamen ea, quae deinde sequuta est, pactione effecisse, ait Israelitas, ut ratum haberi deberet, quod antea iurauerant, *l. c.* rursus fallitur. Non enim dicendum est, quid fecerit Iosua, sed quid faciendum ipsi fuerit? Quod porro ad conciliandam suae opinioni auctoritatem ad seueram illam vindictam prouocat auctor clarissimus, qua Saulis posteritatem ideo prosequeretur numen diuinum, quod eorum aliquot, qui ex stirpe Gibeonitarum egressi fuerant, occiderat, exinde sane hoc Iosuae cum Gibeonitis pactum postea tandem, & actu, ut in antecedentibus commemoravi, posteriori confirmatum a Deo fuisse, quidem sequitur, at vero in ipso paciscendi actu, Deo volente, hoc cum Gibeonitis foedus percussum fuisse, non sequitur; scilicet faciebat, ut mentem meam paulo clarius exponam, Iosua cum Gibeonitis foedus, percussum fuerat hoc Israëlitarum foedus cum Gibeonitis, Deo nolente & inuito, quod manifeste indicant ea, quae habentur *v. 1. 2. Cap. II. Judicum*, quo increpat ea de re Deus populum, quod, isto cum incolis terrae Canaan foedere, ipsi hoc modo non obtemperauerint; causas vero, quare hoc Iosuae pactum vna cum iureiurando confirmauerit, Deus habebat sanctissimas, quas rursus tradunt *v. 3. 22. capit. cit. & v. 1. capit. III.* ut nempe tentaret populi Israelitici pietatem & religionis constantiam; paulo post vero occidendo Gibeonitas violabat hoc pactum Saul ad imperii gubernacula euectus, hinc vindictam

dictam a rege sumebat Deus, ideo, quod pactum violauerat a Deo ipso confirmatum. Hinc quamvis vindictam suam in Saulis progeniem exercuerit numen diuinum, inde tamen iure Deoque volente, Gibeonitis Iosua pepersisse, vt dixi, non sequitur; sapientius enim peccatur contra legem, sed interdum quoque confirmatur a superiore actus alias sua auctoritate prohibitus; causas vero huius confirmationis adduxi ex *Capite II. Judic.* quod totum tamen reliquit, eiusque nullam in observationibus suis, quibus Iosuae historiam illustrauit, mentionem iniecit vir doctus. Ad hoc vero prae reliquis oculos habere debuisset attentos, verba enim, quibus suam de Israëuitarum cum Cananaeis pacto voluntatem manifestauit numen diuinum tam clara sunt & perspicua, vt ab importuna in Gibeonitas humanitate virum diuinum, Iosua, nunquam sane excusaueris. Haec sunt, quae contra clarissimum MASIUM eiusque de Israëuitarum cum Gibeonitis pacto vna cum iureiurando doctrinam, absoluto iam iam impressionis labore, coronidis loco addere volui. Fuerunt haec argumenta primaria, quibus insurgit vir doctus, reliqua ex iis, quae dixi, diiudicari poterunt; sed & his simul totum tandem laborem absoluius Deoque pro concessis nobis corporis mentisque viribus grates persoluimus humillimas tibi, lector beneuole, relicturi, quid bene, quid male a nobis scriptum fuerit?

II.

DISSERTATIO

CALAMITATEM PARENTVM

IN

POSTEROS CONTINVANDAM,

EX L. 5. C. AD LEGEM IVLIAM MAIESTATIS

DEFENDENS.

LIPSIAE A. O. R. clō Icccxxi. D. VI. MARTII.

§. I.

Quo magis prostratam & afflictam esse rem omnem mortalium videmus, & quos ipsa natura dedit nobis omnibus animos, frangi quotidie virium penuria atque labefactari cernimus, eo certius vrget suus quemque dolor & stimulat, vtque de maioribus amplioribusque sibi discat prospicere, tacite perpetuo prouocat atque impellit. Inde quæ singula & sparsim cauto & singulari artificio dispensauerat natura, in vnum conferre, amicitias iungere, fidem, auctoritatem, vires componere, quæ magna & insuperabilia erant, iuncta opera

De maiestate in genere.

Fasc. I.

O

pro-

propulsare, eodem in tugurio hærere, seria & iocos miscere, idem iter simul facere, & quæ suarum quemque rerum ratio & natura iubeat, vel libertatis, rei inter mortales dulcissimæ, iactura redimere, tandem in societates coire didicerunt. Quas ne frustraretur & interpellaret perditorum civium procacitas, atque uti esse sui studiosum solet humanum ingenium, singuli ad suam libidinem omnia componere, aliorumque operam in suos usus convertere, ipsi vero omnibus insidiari, & deludere expectationem reliquorum incipiant, legibus, efficacissimo ad mortale ingenium remedio, sancire salutem publicam visum est. At vero res furda & inexorabilis, leges, quæ nihil veniæ habent, nihil laxamenti, si modum exceßeris, cum periculosum sit, in tot humanis erroribus sola innocentia vivere, durius sæpe consulebant in capita civium. Imperio opus erat, ubi gratiæ, ubi beneficio locus esse, pretium virtuti statui, ignosci, seuerius animaduerti, ordines coerceri, componi, defendi respublica, tandem omnia possint quotidie in melius referri, l. 2. §. 13. ff. d. O. l. & l. 13. & 14. ff. de legibus. Illud vel singuli inter se partiuntur, & iunctis collectisque omnium ore suffragiis de re communi statuunt, vel paucorum consiliis tradunt remp. vel ad vnum omnia conferunt, illi divina humanaque omnia commendant, vi publica, priuata, auctoritate, opibus armant, l. 11. ff. de iurisd., legum curam l. f. C. de leg., pacis & armorum iura pr. l. procem. de VI. arm. & leg., pretii rerum, pecuniæ publicæ, monetæ rationes, l. 2. C. de fals. monet., sylvarum, fluminum, vectigalium, terrarum arbitrium, & reliqua huius generis omnia, quæ regalia vulgo dicuntur, committunt, atque ita *auctoritatem quandam ac dignitatem ciuitatis omnibus illis, quæ ad remp. gerendam facere poterant, instructam in societatis salutem constituunt, illamque maiestatem dicere consueverunt.*

*Maiestatis
definitio.*

§. II.

*Crimen
læsæ maiesta-
tis duplex.*

Quo impatientius vero libertatem, ad quam omnes natura rapimur, & cuius solius quodam dispendio adspirari ad commune bonum & salutem publicam poterat, ab imperantibus circumseribi homines patiebantur, cum salubrius ^a, meliusque inopi quam potenti superiorum videretur imperium; eo ferocius sæpe excutere iugum & ad pristinum ingenium reuerti moliebantur. Cum expeditius esset euertere remp. & priorem libidinis licentiam asserere, si quid in illorum caput machinatus fueris, quorum auctoritate de communi statuatur, quorumque in manibus est imperium, non desuerunt artes humano ingenio, quas cum communi bono destinasset natura, in Principum interitum & reipublicæ perniciem traherent. Alii, quibus testæ machinæ, & subdola studia præstiterunt, sensim subruere imperia, quam aperto Marte impugnare maluerunt, atque in illa petulanter inuolauere, quorum ope confirmari dignitas imperii, & coerceri maleuoli poterant. Vnde in duo potissimum capita crimen

il-

a) Vitellii ap. Lin. L. II. c. 3.

illud, quod inde maiestatis dictum est, abiisse deprehendimus. Iam enim vi armata insurgere, l. 1. ff. h. t. hostes reip. in societatem nefarii consilii trahere; prode priuati compendii causa remp. l. 10. ff. h. t. de statione decedere, in qua propter patriæ hostes constituti erant, turbare ordines, quantum in se est, ad omnium perniciem conferre; l. 3. ff. j. l. 5. C. h. t. atque ita hostili animo contra principem l. f. ff. h. t. aut quorum ille opera vitur l. 5. cod. h. t. animati esse didicerunt. Alii deinde priuatim aliquid, quod imperio totum debebatur, in suos vsus conuertere, iura, quæ soli imperanti relinquenda erant, suo studio furtim capessere, l. 2. C. de falsa monet. auctoritatem principis eludere, quos ipse carcere cōstringendos putarat, liberare & dimittere l. 4. ff. h. t. partes reip. labefactare, & sic certe *commodis priuatis atque existimationi principis dolo malo derogare* sensim in mores abiit, quorum priora *perduellionis*, b) posteriora *læsæ maiestatis* crimen in specie appellare Ictis solenne est, vtrumque vero & quicquid contra remp. & imperantium commoda tentatur, *crimen maiestatis* dixere.

§. III.

Quo ingeniosus ad illud aspirant mortales, quod si succederet, impune in omne nefas & iniuriam ruerent, eo maiori omnium gentium atque orbis terrarum consensu in illos, quibus contra remp. insurgere & in sua quasi viscera sæuere visum est, circumspēcta satis sollicitudine, statutum atque seuerissimis suppliciiis animaduersum esse sentimus. Inde fraterno sanguine sub ipsa auspiciæ nouæ vr̄bis imbuta Roma, tristisque Remus c) experimento orbem terrarum docuit, quanta illa futura sint mœnia, quorum dignitas in tam exiguis initiis tanta seueritate sancitur. Ita, qui primus euertere rem romanam, & eludere vr̄bis fata machinatus est, d) Metii Suffetii corpus, vt ancipitem inter romanam albanamque causam animum gesserat, parum memori, quod Lūio videtur, legum humanarum exemplo, quadrigis in diuersum iter ruentibus passim distrahendū Tullus Hostilius alligauit. Inde, qui vel a spectaculo amouendus erat, ipse de liberis Brutus, e) quia in Tarquinos bene animati erant, exegit supplicium; ad palum deligari, nudatos virgis cædi, securi percuti nobilissimos iuuenes imperauit. T. Manlius f) filium victorem & spolia ferentem patri, cum non veritus maiestatem patriæ & consulare imperium extra ordinem pugnasset, sui suorumque oblitus potius, quam soluere disciplinam militarem passus, inter omnium execrationes & lamenta capite truncavit. Spuriū Cassium g) virum consularem, legis Agrariæ auctorem, tyrannidis suspitione de rupe Tarpeia romani præcipitarunt. h) L. Qu. Cincinnatus Sp. Melium ob liberalitatem in

O 2

ciues

b) Vid. Anton. Matthæum de criminibus ad tit. de læs. Mai. c. 2. p. 280. & Brunnum. ad ff. ad l. 1. h. t. 121. c) Liu. L. I. c. 7. d) Liu. I. c. 28.

e) Liu. II. c. 5.

f) Liu. I. VIII. c. 7.

g) Dion. Halic. VIII. p. 546.

h) Liu. IV. c. 14.

cines suspectum, cum in iudicium venire recusaret, a magistro equitum indicta causa trucidari passus est. ⁱ⁾ M. Tullius studiosissimus patriæ Consul & solus post hominum fere memoriam toga meritis in republ. amplissimum decus, vel conatum tanti facinoris capite plecti, & Lentulum Gabinium, Statilium, ^{k)} Ceparium, summos viros in fœdissimum carcerem detrudi, quamque laqueo frangi imperavit. Macedones lapidare perfidos, ^{l)} de omnibus studiosissime quærere: cunctis vel quorum in manibus clauus reip. fuerat, si suspecti sint, ^{m)} fidiculas adhibere; ⁿ⁾ Persæ etiam regum filiis in parentis caput iniuriis nouacula caput demere; ^{o)} Sylla aqua & igni reis interdicere, nullum ordinem quæstione excipere: ^{p)} alii reos in insulam deportare, humiliores bestiis obicere, aut viuos exurere, honoratiores gladio punire, tandem quibus nihil superest humani ingenii, in illos ne humano quidem iure uti consueuerunt.

§. IV.

*Pœna
apud nos vsu-
tata.*

Cum vero nihil magis pertinere possit ad imperantes, nullumque liberius iudicium esse illis merito debeat, quam de his statuere, quorum fraudibus & studiis in illorum caput consulitur, dici non potest, quam in diuersa rerum publicarum prouidentia & imperatorum leges abiisse deprehendantur. Nostri quidem iuris interpretibus pro criminis atque consilii ratione alia atque alia visa sunt. In illos certe, quos læsæ maiestatis in specie reos dicunt, quique in priuata quædam & interiora reip. commoda iniurii non nisi partem aliquam imperii sensim labefactarunt, mitius semper consulere. Miror quidem certe, vel ipsa legis verba sæpius illos perduellibus miscere, illumque, qui confessum in iudicio reum emisit, l. 4. ff. h. t. qui sciens falsum conscripsit & recitauit in tabulis, l. 2. h. t. qui dolo malo priuatus pro potestate & magistratu aliquid gesserit, l. 3. ff. h. t. eodem cum perduellibus ordine referre; neque profecto manifeste inter utrosque interesse aliud quoddam dicitur, nisi quod l. fin. ff. h. t. Vlpianus illos post mortem crimine liberet, in perduelles bonorum confiscatione animaduertat d. l. f. j. l. 5. C. eod. t. Nou. 134. c. f. & post obitum quoque inquirat, tandemque lege vnica cod. si qu. prin. maled. 7. §. 3. ff. h. t. l. 1. in fine ff. eod. verborum leuitatem, quæ ad seditionem spectare in ciuitate non videatur, pœna excipiat. ^{q)} Et præterea parum certe, si reipublicæ commoda cogites, vtrumque distare lex 2. Cod. de fals. monet. facile te doceat, quæ omnes, qui ciuitatem rerum pretio fraudari, pecuniæ materiam corrumpere, & ita regalia principi suffurari, quod ad leuiorem criminis speciem pertinebat, ausi fuerint, superioribus fere pœnis, ac perduelles, coerceri & ad rogum adeo damnari, O. Cr.

ⁱ⁾ Cic. Orat. II. in catil. in fine.

^{k)} Sall. Bell. Catil. c. 35.

^{l)} Curt. VI.

11. 38.

^{m)} Curt. VI. 11. 20. Plut. Alex. p. 697.

ⁿ⁾ Plut. Artax.

pag. 1026.

^{o)} Car. Sigon. de iudiciis II. 29. Jul. capit. vita Pertin. c. 6.

^{p)} Paulus rec. sent. 5. 29.

^{q)} Vid. Ziegl. p. 40. de iure maiestatis. Ant.

Matthæum l. c. p. 292.

Cr. art. III. bona quædam fisco vindicari, atque omnes conscios & filios præter impuberes & viduas in partem supplicii trahi, non sine quodam horrore imperavit. v. l. r. C. d. f. m. Ipsa denique imperatorum exempla, ^{r)} quibus in utrumque durius animaduertere & prout poscebant rerum rationes, eadem severitate in omnes, quibus nihili erat auctoritas reipublicæ, sæuire visum est, & Tiberii præcipue totum imperium & omnia pænæ publicæ monumenta eadem ratione de utroque statuere facile forsitan suadere videantur. Tamen cum omnino atrocius sit & deterioris exempli, vi atque armis consentire contra remp. atque in illam totam insurgere, quam sensim passimque detrahere aliquid imperio, & exigui commodi causa non ita magno patriæ detrimento liberius vagari, ipsæque iuris sententiæ l. 27. ff. ad leg. Corn. de fals. & l. 24. & 40. ff. de pœnis, deportationis pœnam in quosdam maiestatis reos aperte statuunt, atque sacratissimi imperatoris Ord. Cr. art. 111. & 112. & 124. reliqua omnia a proditionis crimine satis distinguat, facile mitius supplicium separatamque a reliquis pœnam pro iudicis arbitrio de illis sumendam esse constabit. In perduelles severius animaduersum, nihilque in illos atrocius decerni posse, visum est, quibus stirps, ciues, patria, iura omnium gentium, diuina humanaque omnia, libidine venalia, nihilque tam sanctum & inuiolabile esse poterat, quorum ipsos innata mentis rabies, & pestilentissima dementia non raperet & stimulare. Arcadii quidem & Honorii voluntate l. 5. Cod. h. t. gladio puniri, siue, quod patet ex l. 3. ff. de iurisd. non morante principis consilium l. 7. ff. de pœn. ad voluntatem & arbitrium imperantis morte plecti perduelles constitutum est. Nostri ad antiquissimum romanorum morem ^{s)} plerumque in 4 partes reum dissecare, aut si grauius peccauerit, ignito ferro corpus prius adurere, & vario supplicii genere conficere consueuerunt. Ord. crim. art. 124. Ante omnia, ne ubi tectum fuerit, latius malum serpat, & quo contagiosus est, eo maiori periculo conficiat remp. omnes ordines, summos & infimos, famosos, seruos, scēminas, impuberes, denique quorumcunque opera seruari patria & conferri aliquid ad communem salutem possit, ad tantum facinus obseruandum indicandumque reip. aduocat lex 7. & 8. ff. h. t. & proposito præmio ad tantum decus liberandamque rempublicam. l. 5. §. fin. Cod. h. t. sollicitat. Hinc ne qua elabatur criminis suspicio, quærere seruos in domini caput, l. 7. Cod. h. t. & qui rem integram non detulerit, illum equuleo tentare, l. 3. Cod. h. t. ne quis accusandi molestias fugiat, in omnes conscios, si silentio rem prefferint, eandem pœnam propter consensum tacitum statuere l. 5. §. 6. Cod. h. t. & l. 18. ff. de mandat. iubentur iudices, nulli ordini parci, præterea & torqueri omnes graui suspicione oneratos lex 4. Cod. h. t. constituit, tandem l. 8. eod. tit. vt post mortem quoque tanti sceleris temeritatem integrum sit imperantibus vindicare, cui viuo medicina adhiberi non potuit, eius exemplo vel post mortem do-

O 3

ceri

^{r)} Suet. Tib. 58. Dio Cass. L. 57. p. 696. 704. 706. 707.^{s)} Liu. l. 28.

ceri mortales placuit, ea sancta credere, quæ illorum perfidia violata sunt. Tandem ut ne quid moretur illorum supplicium, quorum facinus nulla in patriam pietas, nulla religio coercuit, quicumque pro maiestatis reo interposuerit fidem suam, & deprecari poenam sustinuerit, illum infamia notari l. 5. §. 5. Cod. h. t. suadet. Ita conuictus & damnatus, honoribus, quibus usus fuerat, excluditur, ædes, signa, monumenta ad Cassii ^{z)} exemplum detrahuntur, & quam vix euellere possis animis mortalium, famam, nomen, ac memoriam omnibus diris execrari & publica auctoritate damnare l. 8. Cod. h. t. tandem bona, quæ reip. perniciæ augere & in maius tollere conatus fuerat, in patriæ commoda conuertere, fisco vindicare l. 5. Cod. princ. e republica visum est; denique quod omnium seuerissimum creditur, in miseram sobolem continuari sceleris memoriam, & qui mortui exemplo amplius reipublicæ esse non possunt, per illorum posteros libertatem publicam sanciri atque confirmari d. l. 5. & O. Cr. art. 118. & quicquid fere malorum concipit mens humana, in vnum conferri, quæque singula summa atque asperissima futura erant, in immensum augeri atque intendi seuerissime constituitur. Quod quo maioribus Ictorum controuersis atque altercationibus agitarum esse videmus, eo minus forte operæ nos poenitebit, si de poenæ huius indole & ambitu, & quod potissimum erat, quo præcipue legislatoris consilio constituta sit, paulo curatius dispicere sustineamus.

§. V.

*Pœne hu-
ius antiquis-
sima origo.*

Id certe miramur, qui acciderit, ut in tanta varietate mortalis ingenii, tamque longo ordine gentium & aetatum, quoad eius recordari potest mens humana, in idem fere ab omnibus tantæ seueritatis consensum esse supplicium deprehendamus. Persæ quidem gens fœua ^{u)} & meticulosa, atque in nugas & superstitiones omnes in colenda principis dignitate pronissima, non in illorum saltim caput statuunt, quorum manus tantum ausa sit facinus, sed ne vestigium tanti sceleris extaret, cum liberis & gente omni reos trahunt ad supplicium, illudque olim vel in quinquaginta regis filios, gentemque illorum vniuersam statuendum putauerunt. Medi ad crudele ingenium & asperiora studia compositi, cum pene periculosum fieret, adhiberi a principe in consilium, ^{x)} quicumque in deteriora regis sententiam traxerat, illum ne vltius perderet rempublicam, bestiis consilandum obicere, & cum liberis & coniugibus, malis omnibus & suppliciis conficere solent & exanimare. Asperrimi mortalium Macedones, quibus durum ingenium & seuerior disciplina, & rerum externarum penuria obsequii & rigidioris imperii patientiam imperabant, ^{y)} ut tristius perirent, quibus pa-

rentum

^{z)} Dion. Halic. VIII. p. 540. Carpz. Q. Crimin. 41. n. 11.

^{u)} Justin. X. 2. fine.

^{x)} Dan. Fl. 24.

^{y)} Curt. 11. 20.

rentum & liberorum cura supererat, propinquos eorum, qui regis capiti insidiati fuerant, saxis olim obruerunt; & cum vereretur aliquando Alexander, ne tractus sit Philotae opera in facinoris societatem pater Parmenio, periculosum sit reipublicae, interfecto filio, parentem esse superstitem, ²⁾ vel decrepitum senem iaculis confici, & cum Amynta fratres infantes trucidari imperavit. Neque Athenensium certe remp. quae sola post hominum memoriam meruit, ut in istam Roma, post Romam orbis terrarum virtutis rectorumque studiorum exemplum intueri statuerit, horruisse tantas criminis poenas memoriae proditum legimus, cum ^{a)} Themistoclis liberi eguerint, & Graecis natura non ferre visa fuerint, ut ingenui ^{b)} ex illis fusciperentur, quorum animos tantum irrepsit facinus. Tandem Romani, quo certius in huius reip. salute & manibus spes & imperium orbis terrarum versabantur, eo studiosius tanti mali radices & semina euellere nisi sunt. Certe vel olim, ne restaret in vrbe & libertati officeret Tarquiniorum nomen, quod periculosum saluti & imperio populi romani credebant, L. Iunium Tarquinium vrbis Cos. & liberatorem abdicare se magistratu iuebant, & cum regia stirpe facessere e republica. Cum Sp. Cassium ^{c)} de rupe Tarpeia dedissent praecipitem, nomen quoque & filios tollendos e republ. ad senatum relatum est. De quibus cum mitior sententia vinceret, circa finem Marisci & civilis belli, ^{d)} ut bona proscriptorum venirent, exclusique paternis opibus liberi, etiam paternis honoribus arcerentur, & ordinis iura perderent Senatorum filii, L. Corn. Sulla dictator constituit; neque mitius in Antonium & Lepidum patriae hostes M. Tullius ^{e)} consulendum putavit, & cum illud antiquum sit, omniumque ciuitatum recte ad liberos, qui nihil meruerant, peruenisse poenam patrii criminis Bruto testatus est. Donec tandem, cum in tam diuersa & dissona imperantium voluntate, vti familiare est illis, quibus liberum semper suum est arbitrium, modo detractum de tanta seueritate aliquid, modo in atrocius versum & exacerbatum esset supplicium, sacratiss. Imperatoris nostri voluntate dicta l. 5. Cod. h. t. eadem & in posterum statuenda, excludendi honoribus & bonorum possessione, quae a patre in illos deriuanda erant, filii, atque, ut extaret tantae poenae vestigium, perpetua infamia notandi atque ciuium commercio quodammodo arcendi videbantur.

§. VI.

Tantam temporum & aetatum consensionem nostri quidam homines De finibus
aequo animo non tulerunt; quibus aut parum memori legum humanarum huius legis.
exemplo statuta, aut ad crudele ingenium & libidinem imperantium compo-
sita

2) Ariian. de exp. Alex. III. p. 142 seqq. a) Cicero ad Brutum 15. in fine.
b) Dionys. Hal. VIII. 547. c) Dion. Halic. LVIII. p. 547. d) Vellei.
II. 28. 4. e) Cic. ad Brut. 15. in fine.

An ad memoriam delendam.

sita esse videbantur, tantoque maiori omnium contentione agitata sunt, quanto certius in illo, quod ad omnium salutem decretum est, fas fuerat omnes conspirare. Aliis, quibus tantae atrocitatis nomen indignum temporum nostrorum ingenio credebatur, detrahendum esse legibus, quae in asperius deflexerant, in quoscunque aptior veniae titulus conquiri poterat, vindicandi, a tam seueri fœditare supplicii, mollienda denique omnia, l. 12. ff. de pœnis, & ad mitius consilium reuocanda visa sunt. Alii, qui officiosius de reip. dignitate mereri voluerunt, omnia in seuerius trahere, & quicquid poterant, ad illorum, qui in patriam male animati sunt, perniciem conferre. Nihil recte de utroque nobis constitui poterit, nisi quo illa potissimum animo, & cui bono ab Imperatore nostro confirmata fuerint, ex ipsa legis huius ratione & ambitu paulo curatius dispiciamus. Antiquissimum est, & omnibus fere gentibus commune, ut eius abominentur memoriam, quod aduersus ipsas susceptum est, quodque improbum & nefarium contra denique omnia iura diuina & humana tentatum esse crediderunt. Inde in illos, quos ex concubinato conceptos natura edidit, l. 2. Cod. de nat. lib. durius consuluerunt; inde quos incestis nuptiis mater peperit, patris haereditatem adire nefas creditum fuit, l. 6. Cod. d. incest. & inutil. nupt. neque digni esse visi sunt, quibus de vita & alimentis parentum cura prospiciat, in quorum ipso, quem trahebant, spiritu tanti facinoris extabat memoria. Nou. 89. c. ult. Inde detrahuntur perduellium statuae l. 24. ff. de pœnis, aedes, monumenta, l. 8. Cod. h. t. inde apud Persas ^{f)} omnis fere gentis regiae nomen extirpatum est, ne restaret sceleris vestigium, atque hominum animos distineret. Et hac certe mente tantum calamitatis in filios perduellium deriuasse putant Imperatorem nostrum, ut ne qui sponte ingeniosi erant contra remp. etiam exempli memoria sollicitentur. Periculosum esse, si in aliis intueri ea homines, patiari, in quae ipsos auocari nolueris; vitam omnem, & quaecunque agimus, imitatione regi, atque constare, neque labra distorquere aut mouere pedem mortales discere, nisi & alios verba facere, & magnifico gressu incedere viderent; frangi denique infamia & egestate miserorum animos & dediscere sensim in oribus esse mortalium; tandem turpis notae pudore & conscientia pelli e conspectu quasi reliquorum, quibus se contemptos nouerint, atque ita ex reip. commercio eiectari. Et profecto cum in filios praecipue saeuitum lege nostra videamus, quorum opera & studiis confirmari potissimum maiorum nomen, & continuari solet in perpetuum parentum memoria, facile nos in eandem sententiam traxeris, nisi ipsa omnis supplicii ratio & indoles aliud suadere videretur. Ut enim in exemplo contemplari & discere possint mortales ea sancta credere quae plerorumque libido, si impune ferri cernerent, violaret, & infixam penitus

^{f)} *Iustin. X. 2. 6.*

nitus animis mortalium abominanda magis esse possit scelerum recordatio, non ut mentibus & cogitationibus hominum eripiantur, tam solenni & publica seueritate in improbos animaduertimus. Etcerte, qui tanta calamitate affligitur, & excludi quasi a reliquorum commercio meruit, in illum conuer- ti potius hominum oculos, quam deleri facinoris memoriam videmus. Tan- dem si id e rep. esse visum fuisset imperatori, ut nomen & memoria scele- rum e patria eiiciatur, melius in insulam deportari, & abesse in perpetuum a rep. iussi fuissent, quam ut ira sensim & per ambages, & in sera tandem aliquando posteritate, de fama & nomine obliterando prospiciatur.

§. VII.

Alii in diuersa abiere. Plurimis quia facile suspicemur tractos esse in societatem nefarii consilii, & cognouisse tanti facinoris apparatus, quos vi- quia præ-
tae omnis consortium & naturae tenerior quidem stimulus & vinculum con- supponitur
iunxerat, recte animaduerti in filios visum est; alii feliciter aduocari ad ciui- filiorum con-
tatis salutem sperabant, allaturosque cupidius illos ad rem publicam, quic- scientia.
quid contra illam captum sit consilii, qui, si paulo magis successerit parenti facinus, tantam sibi insontibus videbant calamitatem imminere. Neque profecto, si omnem legis nostrae ambitum consulas, haec ita multum dis- sonare videantur. Certe, quantum referat, ut in illos animaduertatur, quos conscios esse sceleris compertum fuerit, & historiarum g) nos monu-
menta, & ipsa legis verba docuere. Cum enim nudae cogitationis, l. 18. ff. de pæn. nisi conatus & studium iuuerint facinus, l. 11. §. 2. ff. de pæn. & merae conscientiae pœnam nemo patiatur, deferre denique perpetuo ea, de quibus fortuito nobis constitit, nisi in monetæ l. 1. Cod. de fals. monet. & homicidii causa Ed. Duel. nouiss. §. 33. 44. 45. 49. &c. inuiti vix cogamur, tamen satellites conscios, ministros, omnes denique, ad quos consilii portio peruenit, ad eandem pœnam trahi, dicta l. §. 6. h. t. Cod. l. 10. ff. eod. peculiari ratione manifeste constitutum legimus. Et praeterea expeditius, quicquid contra rep. susceptum fuit, deregere non poterat, quam si illos sollicitares, quorum studia & conatus a parentum cura & consiliis separata esse raro intellexeris; quibus, cum perspectum sit suorum ingenium, facile est in latebras illorum & abdita irrepere; & quicquid animo parturiant, ex rerum omnium facie suspicari. Neque in mentem illa venisse Imp. nostro facile dubitem, sufficere tamen ad legis huius omnia capita capere non possum. Excluditur enim manifeste a filiorum sorte vxor perduellium, cuius blanditiae & illecebrae non minus, ac liberorum amor, possunt in ma-
ritum: cui bonorum malorumque omnium fociae taceri tantae operae con-
silium

g) Arrianus III. 122.

filium vix poterat, cum ita non obuii sint in rep. nostra quidam Papirii, qui sollicita rerum suarum cura & molimine faeminas tam callide in perpetuum arceant. Denique, quod maximum est, in filios adeo omnes, vel domi haereant, vel peregre abierint, fuerint parentum potestate, an emancipati, in l. 5. §. 4. Cod. h. t. vel adultos vel impuberes, tandem in omnes, qui vel lucem videre, cum tentaretur facinus, non poterant, quibus alias l. 4. C. de pæn. l. 12. ff. ad l. Corn. de Fals. prospectum erat, lex nostra statuere videri potest, in quos omnes frustra saeviri crudele & rep. esset indignum. Praeterea illis omnibus, si quidem semel in consilium rapti fuerint, coercendis egestas & infamia non sufficeret, sed multo seuerioribus remediis tanti mali semina fuissent animis hominum eradicanda j. l. 5. C. §. 6. ad leg. Iul. Maj. l. 10. ff. eod.

§. VIII.

*An sit, ne
imitentur
vel ulciscan-
tur.*

Omnia tamen maxime mouit iuris interpretes, in quam mentem ipsa legis §. Cod. §. 1. h. t. verba perduxerunt, tantum in filios facuiri, quia paterni & haereditarii criminis exempla metuantur in posteris, nec natura ferat, vt ex improbis patribus pia & ingenua soboles prodeat. Perpetuae denique atque domesticae furiae ^{h)} agitare videbantur superstitum animos, ne in irritum cadere & inulta esse patiantur, quae tantis conatibus, & fere ultra mortale ingenium audacia a maioribus suscepta, tantaque supplicii atrocitate fracta & interpellata esse senserunt. At quamuis per sanguinem transfundi ingenia & mentis consilium in reip. male animatum alueo quodam quasi in posteros deriuari, ridiculum videatur, tamen & morum, qui quotidie ante oculos positi sunt liberis, ratio & vitae omnis vsus & exemplum ad aemula studia & pares conatus secrete quodam & perpetuo impetu euocant mortales atque impellunt. Nisi forte quis ignoret, superbos Appios, magnanimos Scipiones, seueros Manlios, defensores libertatis Brutos atque Cassios semper extitisse. Enim vero est maius aliquid & diuinius in mentibus mortalium, quod agitat nos interdum ac rapit inuitos, & stimulat, atque ita mouet in parentum nomen & concitat, vt quiescere animos non patiatur, priusquam a quibus vitam, spiritum, genus, nomen, sanguinem hauserint, eorundem quoque decus & salutem hisce omnibus sponte redeemerint atque vindicarint. Docuit denique orbem terrarum Hannibal & Leopoldum ⁱ⁾ Serini filius, quam familiare sit liberis, in parentum animos & odia succedere, quantum denique reip. periculi repullulare ex illorum interitu soleat, in quibus extare imperantes suae voluerint seueritatis monimenta. Id vnum miror, quod si tanta sollicitudine cauendum sibi Imperator putauerit, ne cui ad vindictam tam atrocis supplicii adspirare in men-

tem

^{h)} *Ant. Matth. l. c. p. 324.
de Clem. l. c. 8.*

ⁱ⁾ *Polyb. III. p. 167. Vita Leopold. p. 669. Seneca*

tem veniat; in tam arctis vinculis, quæ & natura, & quod rerum humanarum, inuictissimum est, amor, coniunxerant, minus ausurum esse muliebri ingenium, plerumque atrox & inexplebile l. 5. §. 3. Cod. h. t. & dotem vxoribus & sua omnia §. 5. filiabus quartam falcidiam libere putauerit relinquendam. Quam durum & callidum sit fœminæ consilium, quam immemores iræ, quantum imbecillis sexus sæpe parturiat facinus, Agrippinæ, ^{k)} altera Germanici acerrima vindex, altera Neronis mater & causa imperii; Cleopatra; Fulvia, ^{l)} pestis & perniciēs M. Tullii, tantarumque dissensionum tuba; Zenobia, orbis terrarum dominatrix; Dux Seruio Tanaquil ^{m)} ad capeſſendum imperium, & cuius libidini regnum Romanum venale erat, ausa equorum pedibus parentem conculare, & partem sanguinis ad penates suos cruento vehiculo afferre, vt sororis marito regnum affereret Tullia, satis docere potuissent. Et quis non possit ita ex illis omnibus facile ominari, atque conicere, cui libera nubendi conditio, & omnia, quibus misceri ordines, moueri seditiones solent, integra relinquuntur, certe ali potius in reipubl. viscera, quam ab illa amentia tanta lenitate auocari? Neque ipsi imperatores nostri ita penitus omni perfidiæ & vafri ingenii suspitione fœminas liberant, quas & in criminis huius suspensionem quandoque trahunt, quarumque dotem l. 3. ff. de bon. damn. si maiestatis reæ fuerint, publicari, ipsas O. Cr. art. 124. aqua suffocari manifeste faciunt, & in eandem, ac viros, periculi aleam auocant, si idem in illis ingenium deprehendatur. Quare & de illarum vindicta, si propter huius in posteris perduellium metum hæc constituta essent, ab Imperatore cauendum fuisset.

§. IX.

Quæ cum ita sint, quis non videt, aliud quoddam latitare, quod in illam sententiam deduxerit Imperatores, quo veluti suppleri & sarciri, quæ in prioribus penitus non patebant, toti denique legi nostræ suus ordo, sua possit dignitas constare. Olim quidem, vt tristius pereant, quos parentum & liberorum cura tangebatur, anxios his timoribus & suspensos ad supplicium cum filiis trahi Alexandro ⁿ⁾ placuisse ex superioribus §. 5. potuit constare. Enim vero, quid efficacius ad patrum ingenia esse remedium possit, quam si illorum ipsos amore sollicitaueris in reipublicæ commoda, quos & natura parentibus teneriori quodam sensu commendauit; ad quos suus quemque impetus, quo semper in nostri simile ferimur, trahere solet; ipsa denique immortalitatis cupido & nominis æternitas, quam plerumque omnes affectamus, studiosius amplexari imperauit? Inde quos meretrix peperit, miseros fore auctor lib. Sap. III, 16. ominatur, & in quosdam vsque ad quartum gentis ordinem pœnas & supplicia, & mala atque pericula omnia continuatum iri Exod. XX, 5. ipsum numen mī-

P 2

nī-

^{k)} Suet. Tib. c. 52 seq. Dio. Cass. 57. p. 694. 58. pag. 728.

^{l)} Plut. Ant.

^{m)} Liu. l. 41. Bayle lex hist. in Zenob. 3054.

ⁿ⁾ Curt. VIII. 5. 18.

nitatum est, ut a facinore parentes deterreat. Inde filiorum potissimum amorem, medicinam perditis patrum consiliis adhibitum esse, & in illos, quorum opera ad posteros uti & in perpetuum vivere solent parentes, tantæ cernimus calamitatis sensum redundasse. Inde vel o) impuberibus minitari, quod generalia legis verba docent, illosque plectere, qui vel post tentatum facinus tanquam in alienam messem & præsentissimam calamitatem a natura immissi sunt; inde vxoribus parcere, quia minus plerumque amor ad virile ingenium, quam natura valet; inde emancipatos cum iis, qui in potestate sunt, coniungere, quia & horum quidam amor in patribus residet, legis auctori visum est, omnisque fere sanctionis huius ratio & consilium multam partem eo videtur collineare. Neque constaret profecto, cur de bonis in fisci usus conuertendis toties, e. g. l. 1. C. de fals. monet, & l. 4. ff. ad l. Corn. de fals. statuerint legum latores, nisi ut cum de posteris metuunt ii, quibus maius in animo est facinus; ipsi quoque propter illorum commoda melius in remp. consulere edoceantur. Atque

Definitio adeo quicquid hoc mali est, quod posteros illorum tangit, videtur esse. *Calamitas quædam, quæ & plerorumque bonorum possessione, & emolumentis reipublicæ præstantioribus, honoribusque civium, quæ illis resp. ex pacto debebat, perduellium filios excludit, ut horum amore auocari parentes, ipsi vero tum ad deferendum facinus allici, tum a vindicta in perpetuum propter societatem possint arceri.*

§. X.

Consect. I. Hæc cum ita dura & acerbæ sint, ut paucos inuenias, qui vel atrociori crimine tantum malorum mereantur; illam quoque perniciem, quam in filiorum caput propter patrum delicta machinantur imperantes, *poenam* esse, quæ in innocentes statuatur, Icti crediderunt, & inde potissimum nisi sunt legis nostræ iniuriam accusare. At vero pœnam non nisi ubi de delicto quaeritur, statui posse prodit l. 1. ff. de pœnis; neque uti posteri & infantes torqueantur, sed ut auocentur ab amentia improbi, & ad sanius consilium redeant, legibus pœnas adici, inter omnes constare nouimus; atque hæc adeo parentibus quidem pœnæ loco intentari; ad filios, quibus hæc lex lata non est, neque in criminis suspicionem trahuntur, sortem illam hoc nomine non pertinere, facile videmus.

Conf. II. An Quippe ex fœdere, quo in societates abire, summamque potestatem & imperii *fit iniusta.* onera ad principem securitatis & salutis causa contulerunt, ipsi vero pietatem, obsequium, fidem & officia denique omnia suo & posterorum nomine maiores nostri obligarunt, rerum suarum integritas, nomen & reip. commoda filiis debebantur. Vbi in diuersa alteruter abiit, & quorum spe & expectatione in pacta consensum erat, ipse subduxerit, atque deluserit, in irritum cadunt omnia, de quibus cautum est, & quæ pater obsequens & studiosus reip. mereri posteris & conseruare potuerat, subtrahi illis, recte videntur, & si e rep. fuerit, in

cuius

o) Stryk. success. ab int. diff. XII. c. 2. n. 6.

eius salutem & commoda conuerti. Ita profecto, quæcunque affligunt hodie mortalium gentem, tantisque periculis perpetuo agitant, in miseros posteros ex maiorum culpa perpetua serie ab ipso Adamo deriuata esse, iuris diuini interpretes arbitrantur. At spoliare hominem infontem rebus suis, & quæ iusta ad illum possessione peruenire poterant, fisci causa eripere nefas erat. Imo vero erat, nisi contra remp. insurgere, pacta violare, patriam, parentes, liberos, diuina humanaque omnia prodere atque profligare maius nefas fuisset. Frustra certe laborare M. Tullius, ^{p)} & ad superbum & nequid quam studiosum dignitatis ingenium componere sententiam videtur, qui non acerbitate suppliciorum infestam libertatem, sed lenitate legum munitam esse voluit: quasi vero verborum honore & absone in contemnendis periculis temeritate auocentur a sceleris immanitate, qui tantum nefas conceperunt, non vi atque potestate publica, atque omni virtute humana coercendi viderentur. Nempe *emendari homines supplicio & ad meliora vocari, non in hæredes transfundi poenæ debuerant*, quas mortuo illo, *in quem constitutæ sunt, desinere* iubet l. 20. ff. de pæn. nisi & reip. exemplo cauendum foret, neque crux, & infelix arbor, & rupes Tarpeja, & poenæ publicæ monumenta testarentur, sæpius morte plecti improbos, quam lenius moneri & corrigi, interimi, & malis omnibus confici, quam castigari, proficere reip. At certe ad propinquos, notos, familiares poenæ metum, quam crimen meruerat, trahi l. 22. C. de pæn. interdixit. Neque nos profecto propinquos aut familiares plectimus, sed in filios sane statuimus, quos propinquorum nomine facile hic exemeris. Neque poenam, quam crimen meruit, filiis intentamus, sed sentire tamen ea, in quæ parentum illos præcipitauit calamitas, prohibere non possumus. Tandem omnino non ita multum refert, quod homines, non opes, peccare, & recte igitur ex bonis damnatorum omnia integra peruenire ad posteros dicatur Nou. 17. c. 12. cum certe cuius in manibus neruus reip. opes & rerum possessiones hæreant, merito circumspicere debeat ciuitas, & hoc animo bene l. 20. ff. de accus. & l. 10. c. de bon. profc. & Nou. 134. c. ult. in maiestatis causa pristinae leges seruari iubeantur. Scilicet ita penitus iure communi atque vniuersa rerum natura constitutum esse nouimus, ut quicquid propemodum dilapidauerit parentis luxuries, quicquid inuidiæ superbia, æris alieni incuria conflauerit l. 26. ff. de obl. quicquid in illum durius consuluerit fortuna, sentiant quodammodo filii, quorum commoda a parentum flore & salute separata esse non possunt. Neque certe Atheniensibus adeo Miltiadis ^{q)} summi Imperatoris filium, propter nomina parentis, quæ forte contraxerat, in vinculis habere, durum fuit, nostræque leges ad filiorum hæreditatem nihil peruenire, nisi quicquid a possessore exigi poterat, solutum antea fuerit, satis caute imperarunt l. 39. §. 1. ff. de verb. sign. Denique fas certe non erat, qui priuato, nisi fidem seruauerit, quæcun-

P 3

que

^{p)} Cic. pro L. Rab. perduell. reo. cap. 2. ^{q)} Plut. vit. Cimon. p. 480.

que pollicitus sit, fidei pignus relicturus erat, eiusdem bona, quibus solis obsequium patriæ obligauerat, ad remp. non peruenire. Neque est profecto, cur de infamia, quam lex redundare ad perduellium filios iubet, illi multum querantur, quos & parentum ignominia, & connatus cuius pudor, & memoria sceleris, omnium denique quam tanti criminis atrocitas facile contraxerit, fastidium, vel integros honoribus plurimis excluderent. Et qui decebat tandem illius filium uti honoribus & decore reip. qui ausus in illa fuerat turpissimum post hominum memoriam facinus; illumque posteris suis splendorem & dignitatem satis egregia hominis ingenui, at non necessaria ornamenta ab istis expectare, de quorum interitu & calamitate nefarium consilium inire durum non fuerat? Quomodo denique clauum reip. & potestatem iis tradideris, quorum libertatem periculosam esse reipublicæ recte suspicari ciues poterant, cum eo redire sæpius, ubi semel de capite dimicaueris tuo, rerum natura vereatur, & de eo quis fructum consequi non debeat, quod niscus antea fuerat impugnare. C. 38. de R. L. 6.

§. XI.

Conf. III.
Quid sit er-
go infamiae
notari.

At vero crimen & pœna paterna maculam inurere filio non poterat, quia quisque ex suis moribus experitur fortunam, & criminis alterius successor hæreditate nemo constituitur, l. 26. ff. de pœn. Neque omnino liberos in crimen maiorum succedere, nobis & Imperatori nostro vnquam potuit in mentem venire; neque quibus parens confectus fuit, diras & execrationes in infantes coniecimus, quamuis perfidiæ & temeritatis ad illos patriæ quendam peruenire sensum & calamitatem patiamur. Infamia, quæ perduellium filios notat, nulla ipsorum culpa & facinore propter remp. solam eiusque emolumenta ipsis adspersitur. Illa quæ proprie ita dicitur, *r)* & ingenuo homine indigna est, *ex turpi & illicito studio & scelere contrahitur*, quod l. 14. & 22. ff. de his, qui not. infam. facile te doceant. Neque *s)* quæ iuris interpretibus dicitur *levis notæ macula*, quam *sordida studia, & abiectæ operæ, & illegitimorum natalium dedecus parere infantibus solent*, nostros homines contaminat. Illa enim vitæ sordibus & seruili ingenio debetur, vel nescios tamen & nihil tale sentientes, cum meliora adhuc mereri non potuerint, sola casus inclementia affligit, & legitimatione facile tollitur. Hæc in honestos, & qui vel omnia alia vitæ integritate & studiis ingenuis impetrare debuerant, nulla vitæ ante actæ memoria a parentibus, potest redundare. Præterea suum cuique nomen & decus virtute & recte factorum conscientia paritur; neque est in Principum manibus omnino positum, ut, quos ipsi vocent ad cælum laudibus, & honore euehi ultra reliquos cupiant, illos magnos & egregios putet orbis terrarum. Hæc usurpari oculis, & uti incertum est humanum ingenium, pro diuersa mortalium voluntate & studiis modo in immensum tolli, modo inuidia in deterius trahi

cer-

r) Struv. ex. 7. thes. 18. & 20.

s) Struv. ex. 7. thes. 20.

cernimus. Illud vnum in aliis est, vt frangere nobis animos, statuere virtuti pretium, iuuare & euehere recta studia, & quo adspirare possit mens humana, viam relinquere possint aut interpellare. Quod cum vnum superfit, quo noceri infontibus, & statui in innocentes & ingenuos poterat, solum quoque hoc, quicquid est infamiae tantum vi sua & quoad effectum, non tanquam dedecus, ad perduellium gentem peruenit. Ita honoribus, ad quos vocantur ingenui in re publica, societatum, ordinum emolumentis praestantioribus excludi, inertis & fastidiosa opera vitam tristem & miserabilem tolerare, omnibus denique illis, quae sua fere natura fluxa & incerta sunt, omnium inuidiae, indignationi, & praecipue reip. quae tentata a patribus fuit, arbitrio & gratiae plurimam partem exposita sunt, in perpetuum facessere iubentur.

§. XII.

Neque tamen ad famem & inedia, & cruciatus perpetuos, & metalla, *Conf. IV.* & mala illa, quae fere sola restare illis possunt, quibus praeter vitam & hunc *Vnde ali-* spiritum ferme reliquum est nihil, damnandi videntur, quibus leges nihil quam *menta habi-* vitam miseram & molestem intentant, quosque coerceri Imperatores propter *turi sint f-* salutem patriae, non irritis suppliciis angere & confici imperauerunt. Fixit illud *lii.* crucem iuris interpretibus, ¹⁾ quorsum detrudi illos putarent, quibus bona, honores, fama & nomen, maxima humanae fortis praesidia, subtraxeris, quosque reip. in cuius commoda afflictis erant, si ita egeni & sordidi circumcursitent, oneri & dedecori esse fas dici non poterat. C. 61. de R. I. 6. Vt vt vero dura satis sint, quae postrema legis nostrae verba in perduellium liberos eiciunt, vitamque illis supplicium esse, mortem solatium cupiant, tamen, cum in tam feruoris consiliis de mente Imperatoris plenius constare nobis non possit, neque in miseros homines ultra legis fines & rationes fauendum videatur, tristem potius & egenam, & supplicio simillimam vitae rationem intentari, quam calamitates, quae damnatis poenae & supplicia esse solent, durius irrogandas esse arbitramur. Patet via, vnde vel famosi & exclusi ciuitatis honoribus prospicere de vita possint, & notiora sunt, quam vt a nobis suscipiantur, vel in nostris rebus publ. operarum genera, quibus deterioris notae mortales arceri penitus non possunt. Caeterum quaelibet terra bonis quibusque patria est, quae excipiat extorres & victum miseris offerat. Quae, cum lex illis non subtrahat, relinquenda omnino optio videretur, nisi de maioribus malis & periculosis patriae virium incrementis, quod plerumque accidere posse videmus, merito interdum forte possis suspicari. Ex Libertorum ^{u)} certe possessionibus aliorumque hereditate, successione *An ex liber-* ad illos aliquid peruenire, in cassum reclamantibus l. 9. ff. h. t. & l. 4. ff. de *torum here-* iur. patron. certe Auth. Bona damn. C. de bon. profer. non patitur; atque si *ditate exclu-* hoc dantur?

¹⁾ Ant. Matth. l. c. p. 317.
Brunn. ad ff. l. c. p. 123.

^{u)} Ant. Matth. de Crim. ad Leg. Jul. Mai. p. 315.

hoc impune liceret, eludi penitus legis nostrae consilium, atque in irritum trahi, fatis manifeste credimus constare.

§. XIII.

Conf. V. Quo durior tantae calamitatis sensus omnibus esse visus est, ab eo
An Nepotes? pluribus arcere & vindicare tantam casus iniuriam Icti laborauerunt l. 42. ff. de pæn. Nepotes quidem, auorum summa pignora, spemque gentis vniuersae, quos maiorum calamitas, inopia, infamia satis afflixerant, qui in parentum iura succedere, illorumque personam perpetua possunt serie induere, Nou. 118. c. 1. ne tamen in alterius perniciem & detrimentum vertat, quod in eius commoda constitutum est C. 61. de R. I. 6. cum praecipue hodie in auorum ^{x)} raro potestate esse soleant, haereditate quidem, quae filio debebatur, at non bonis, quae ex aliorum possessionibus fortuna illis obtulerit, excludendi, infamia, quae parentes comitabatur, liberandi videntur. ^{y)} Et merito sane nos quoque consuleremus in mitius, cum magis faciat ad dignitatem reip. remittere aliquid a tanta seueritate, quam meticulosa in perpetuum sollicitudine circumspicere; si illud & Imperatoris voluntas & legis nostrae omnis ratio paulo melius pati viderentur. Certe quam efficax sit in auorum ingenia nepotum amor, qui, quo longiori ordine per plures posteros trahitur, eo magis intenditur, cum satis constet, non est, cur fusius exhibeamus. Et hoc animo profecto ad eandem illos cum parentibus sortem recte trahi posse posse putarem, cum deterrendos potissimum improbos suorum interitu supra §. 7. docuerim, nisi vnum illud faueret nepotibus, quod tamen allici ad prodendum reipubl. aui facinus, quod & lex intendere videtur, impuberes plerumque & ignari rerum tantarum homines, quos tantum aetatis spatium ab aui seiunxerit, vel maiori legis seueritate non possint. Neque de illorum consiliis & vindicta recte timeas, quos & parentum calamitas longo usu & continuis malis satis fregerit & represserit, neque in tantum, quae filios adeo vrget & concitat, natura ad vlciscendum stimulet atque impellat; tempus denique & oblitterata per tot annos, priusquam ad plenius mentis consilium peruenerint, memoria facile mitiget, & ad saniora conuertat. Nobis quidem referre multum videtur, quo ordine, rerumque statu & dignitate ediri, in parentum potestate an illis superstites, post aui supplicium longiusque aetatis interuallum, an recentissima criminis memoria, adulti impuberesue in republica agentes periculosi patriae, an penitus non pertimescendi videantur. Adoptiuis porciones quasdam cum filiis ex damnatorum bonis concedi l. 7. §. 2. ff. de bon. damn. iuberur. Quare, quibus eadem alias cum filiis iura sunt, eadem mala & incommoda fas erat expectare, nisi ratio legis nostrae illos hac parte

^{x)} Vide Magnificum Menckenium nostrum in *Inst. Just.* p. 29. *Matth.* l. c. p. 329.

^{y)} *Ant.*

parte absolueret. Natos, ut illorum amore, tenerrimo naturae vinculo, a crimine pater auocetur, in illam sortem detrudimus; adoptiuos sola beneuolentia parentis amplexata fuerat, quam consilium in improbis sui & patriae oblitum, facile eiicere possit atque eiurare, & inde parum forte ad interpellandum nefarium facinus valeat. Neque est profecto, cur ad deferendam parentum nequitiam illos tam studiose sollicitos, quos nisi naturalia iura concurrant, ne in potestate quidem parentum leges esse imperarunt §. 2. l. de Patr. Pot. & sola beneficiorum memoria, res vaga & incerta multumque ad commodi rationem & fructus composita patribus iunxerant, atque inde facile vel leuiori conditione sollicitaueris, denique parentum saltem ciuilis quidam amor in tam arctum rerum commercium non traxerat. Neque amor denique, quem sola parentum indulgentia, & affectus in illos, quos bene in te animatos senseris, mutuus, non natura pepererit, tantum valet in animis mortalium, ut vitae, opum, honorum, rerum denique omnium, quas tenerius natura nobis commendauit, dispendio de vindicanda parentum memoria meditentur, tantaque atrocitate ab illa mente videantur auocandi. At ne in illis quidem substitit gentium seueritas, quos natura sequi suorum Parentes, conditionem, & in rerum omnium abire societatem imperabat. In senes depuniantur? crepitos, imbecilles, innocuos, qui post tantam sortis humanae calamitatem, aetatis miserae & lamentabilis solatium & munimentum in liberis expectabant, fractos suorum supplicio, delusos, inermes inter tantos fortunae casus in ultimo vitae articulo destitutos, & miserabiles, nulla virtutis & aetatis excusatione saeuitum est. Cum perditis filiis moribundos parentes trahi ad supplicium ICTis quibusdam placuit, quorum somnia ne tentare quidem operae pretium. Fisco bona exhiberi, quae ad parentes peruenire debuerant, legi nostrae non incongruum videtur. Praeterea vero ut afflicti & miseri senis nomen & memoria animum, qui tantum concepit facinus adhuc tamen subeat, & a tanto crimine forte possit aliquantulum deterrere, certe tamen indignum est, placidum senem, ne forte perditus filius misceat rempublicam, in tantam periculi aleam coniici, tantisque nequidquam calamitatibus coerceri. Denique ex parentum quidem pacto in liberos statui, quippe quorum consensus semper intelligi debebat, si salua sit respublica, merito leges imperabant; parentes ex suorum consensione, nisi ad ipsos res illa omnis pertineat, inuitos frustra coegeris. Tandem cur de vindicta parentum patria timeat, non erat, cum pro Anchisa centies struixisset Aeneas ferrum, & ausus omnia ultima Priamus 2) pro natis ante ora truncatis semel,

— — — At tekum imbelles sine ictu,

con-

2) Virgil. Aen. L. 2. p. 544.

coniecisse perhibeatur, & natura doceat, vbi vires defecerint, ibi & animos sublabi.

§. XIV.

Conf. VI. Praeterea ne dignitatis quidem ratio legis seueritati facile detraxerit, *An Vasallo* cum de potentioribus circumspicere, quam de inopi cauere magis expediat *rum filii pu-* reipublicae. Distare quidem ciuibus sapientes, & qui summa reip. dignita-
niantur? te sunt, & pro eius salute, consilio, opera, labore, periculis excubant, separatos a reliquis esse rerum natura voluit. Multa artium disciplinae, multa rectoribus studiis, multa egregiis in patriam meritis danda sunt. Edict. Duell. §. 1. At vbi, quos pro republica gesseras, contra illam conuerteris spiritus, & quo animosius tueri illam antea potueras, eo subdole magis, & deteriori exemplo impugnaueris, tunc fas non erat, in illorum rep. ordinem tuum legibus excusari, in quorum imperio nulla dignitas l. 4. C. h. r. tormentorum quaestione, si tanti criminis sufficiens indicium contraxeris, excipiebat; in qua conditor vrbs ^{a)} & liberatoris patriae ^{b)} filius, quam frangere fraudibus tentauerat, morte restituere imperii auctoritatem cogebantur. Et quid tandem in Vasallos Saxonum, qui fidem & obsequium publica religione ad ciuium rationem obligaueris, mitius consulas? Quos vbi semel vel Leuioris pœnæ castigatione irritaueris, amplior & liberior potestas periculosos faciebat reipublice. Et debuerat forte oblitterata tantæ liberalitatis, cuius beneficio, bonorum possessionem, & sua omnia singulari ratione ex principis manu hauserant, memoria & friuolum ingratumque ingenium maius tam subdolae temeritati merito supplicium intentare. Certe Tiberii tempore vel regibus, ^{c)} quos ad Rom. imperium fortuna coegerat, parcitum non esse Dio Cassius monet. Tandem vel superiori seculo fœdissimo comes de Nadari ^{d)} perfidiae exemplo docuit, quam parum referat, comitem, imperatoris hospitem, senatorem, summis in republica honoribus conspicuum esse, & tamen contra principem peccare. Quippe ex Ictorum, quos fere Germania habet, omnium consiliis, capite truncari, bona fisco asseri, ex tabulis publicis deleri vndecim filios, & excludi in perpetuum reip. honoribus & dignitate Leopoldus imperauit. Tandem vt in eius posteris & maculae illius, quae ad perduellium filios peruenit, exemplum possis intueri, cum reuocaret illos imperator, & in quorundam bonorum possessionem restitueret, nomine, insignibus, dignitate patris amplius vti passus non est, sed Creutzbergios appellauit, vt obscurius nomen aut tantæ clementiae memoriam premeret, aut certe indignationis, quae illos tum quoque propter parentem vrgebat, extaret monumentum. Atque tandem in serenissimam quandam Germaniae gentem non ita pridem eadem in

a) Liv. l. 1. §.

b) Liv. 2. §.

c) Dio Cass. L. 57. pag. 704.

d) Vid.

Vir. Leopold. p. 662.

in causa seuerissime animaduersum fuisse, sua quemque rerum nostrarum recordatio monebit.

§. XV.

Hæc sunt, de quibus paulo curatius dispicere in mentem venit. Plura forte expectare potueras, quæ modulus hic non capit, & vel manifesta sunt, vel ex his facile conieceris. Cæterum si durius interdum in capita ciuium consulimus, ne id rigidi ingenii esse putes, quod patriæ studium & mens in remp. bene animata imperabant. Nempe in fuso exercitu cum decimus quisque fusti ^{e)} percutitur, etiam strenui sortiuntur. Et habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos vtilitate publica rependitur.

III.

DISSERTATIO

L. IUNIVM BRVTVM
REIPVBLICAE ROMANAE AVCTOREM

I S T E N S.

LIPSIÆ A. O. R. cdo Idccxxl. D. XXI. MAIL.

§. I.

Lucius Iunius Brutus, vir neque semper sui ingenii, neque illius, quod *Celebritas* mores & plurima vita ostendebant; non tam auspicatus ciuibus, quam studiosus *Brutorum*.

Q 2

pa-

e) Tacit. 14. c. 44.

patriæ; summus tamen atque tota vita admirabilis, eo maiori stupore orbis terrarum exceptus est, quo fertilior bonarum mentium ætas prisca credebatur. Dudum ille in vulgi & Poëtarum fabulas abiit, tantoque illis aptior virtutis & erectioris ingenii cos & exemplum fuit, quanto cupidius in illud inuolant humanæ mentes, quod eminere vltra reliquorum sortem animaduertunt. Dudum semper seueri Manlii, magnanimi Scipiones, defensores libertatis *Bruti* & Cassii habiti sunt. Nihil efficacius ad Romanum ingenium & iam tum cupidos libertatis animos erat, quam si ad *Brutorum* æmulationem & decus erigeres. Quia olim infestum libertati nomen & diadema regium credebatur, Flauium & Marullum ^{a)} audacissimos mortales, coronas aureas Caesaris imagini ipso teste detrahentes, in operæ præmium *Brutos* appellarunt, tanquam & ipsi exegerint reges. Inde cum perditus & obtusus honoribus Cæsaris M. Brutus, ipsum euertere rem Romanam atque adspirare ad tyrannidem pateretur, καθεύδεις βῆστε καὶ ἐν εἰς βῆστος; *Dormis Brute & non es Brutus*, passim literis & sermonibus hominum ad eius tribunal iactatum est, vt ipsum nominis quoque dignitate euocarent ad amplissimum decus, qui sponte ingeniosus esse pro republica noluerat. ^{b)} Vt acius ipsa ciuium ægrotudo & querulum reip. studium stimularent animos, quasi ad manes conuersi, quia in viuis res desperata erat, L. IUNII BRUTI statuæ *utinam viueres, utinam viueres* lamentabundi subscripserunt. ^{c)} Horatium Flaccum vel in iocos conuertere summum patriæ nomen non pudet, & cum innumeris risibus & subfannationibus exagitaret quendam Rupiliū regem, militiæ commilitonem, tandem *Bruto* opus esse dicit, qui conficeret perditissimum caput; quia reges ferre *Bruti* non possint. ^{d)} Omnes denique, quibus moderata imperia placerent, ^{e)} qui patriam suo suorumque interitu redimerent, ^{f)} quicumque mitius consuluerint de populo, & derogari aliquid imperio tribunorum fraudibus passi fuerint ^{g)} *Brutos*, *Bruto* non indignante ad imperium euectos, non sine dulcissima pristinae libertatis memoria appellabant. Tandem dignum fuit *Brutorum* nomen, vt inde potissimum, patriæ maiestatem Aeneæ Anchises ostenderet, atque amplissimos posteritatis spiritus

— — — animamque superbam
Vltoris Bruti — — —

commendaret atque hinc iuberet præcipere animo, summum atque positum fere vltra inuidiam imperii decus. ^{h)} Denique non mereri conseruatæ reip. decus & partæ per *Brutum* libertatis placidam atque Diis simillimam felicitatem videbatur, qui, dum illius fructum caperet, eius quoque auctorem non sanctum & venerabilem immortalī religione conseruaret.

§. II.

a) Plutarch. Vita Cæsar. p. 736.

b) Id. ibid. p. 737.

c) Dio Cass. p. 278.

d) Horat. l. Sat. 7. fine.

e) Claud. de Cont. Mall. & Theodol. v. 163. &

2. Conf. Stiliæ. v. 192.

f) Idem l. I. in Eutrop. v. 440.

g) Idem in l.

Conf. Stiliæ. v. 320 sqq.

h) Virgil. Aen. VI. v. 819.

§. II.

Pater Bruto M. Iunius fuit, neque ignotus ea ætate, neque qui dedeceret *Origo, fa-*
sobolem suam. Vir antiquissimæ originis & sanguinis vere Romani, cuius ma-*milia Bruti.*
iores longi erroris focios Aeneas in Latium inuexerat. ⁱ⁾ Matre vero Tarqui-
nia editus est Prisci Tarquinii filia, ^{k)} vel quod Baylius contra Dionysium tue-
tur, ^{l)} superbi sorore; certe regiae pubi sanguine coniunctus. Nupserat L. Bru-
to Vitelliorum, qui postea cum regibus contra patriam consenserant, soror, ^{m)}
quæ ipsi binos iuvenes Titum & Tiberium peperit. Quorum neutro superstite,
continuare gentis nomen & decus noster non potuit, sed audacissimam virtutem,
& maximos in rep. animos largam sobolem elegit, qua in perpetuum viveret.
Neque defuerunt, qui ad ipsum referre nominis & gentis originem enperent.
Qui postea Iunii & ad eius æmulationem Bruti dicebantur ⁿ⁾ homines *plebei, Reliqui Bru-*
audaces, seditionum in rep. auctores, animo ipsi non impares, tam diu honori-
bus reip. exclusi sunt, donec quasi in medio positus consulatus raptim quoque *ti, alius fa-*
a plebeiis ^{o)} capefferetur. Ad ipsum certe hos non pertinere sanguinis & or-
dinis ratio prodit, quæ in ipso patricia, & summa atque amplissima fuerat. ^{p)}
Testatur illud L. Iunius, quem primum post nostri tempora memorant litera-
rum monumenta, homo de plebe, ^{q)} fastidiosus, miscendo populo & euertendæ
reipublicæ aptissimus. Ille ut nomine quoque totum exprimeret, quem in-
genio referebat, primo per iocos Brutum se dici voluit, mox idem sibi serio
nomen obiectari passus est. Præcipue ille in sacro monte contra patricios de-
pugnauit, & ne victa animis plebs cederet patribus, ipse cum T. Largio &
M. Valerio de tribunatu disceptauit. Vanæ sunt criticorum hariolationes, qui
ipsum patricium & a nostro ortum fuisse, deinde a patribus ad plebem transisse
credunt. Illud Romanis ante Tribunorum tempora vix solenne fuit; sed de-
mum Clodii ^{r)} exemplo didicerunt, ut & sibi ad tribunatum pateat via. Nul-
lum vero in senatu & consulibus memorant ante C. Iunium Bubulem Brutum,
qui A. V. C. 442. tertium consulatum & contra Samnites dictaturam gessit.
Eius faciem duo nummi ænei exhibent, cum salutis imagine, cui templum vo-
uerat. ^{s)} Inde frequentes Brutos inter patres deprehenderis. Multos Marcos,
Cæpiones, Albinos Iunios, Decios, quibus omnibus Brutorum nomen, Celeb.
Patinus, ^{t)} exhibet, & in III. senatus Lips. bibliotheca nummi cum libertatis
pietatisque imagine memorat. De quibus forsitan proxime in M. Bruti vita,
qui interfecto Cæsare liberavit patriam, pluribus te docebimus.

Q 3

§. III.

- ⁱ⁾ Dion. Halic. L. IV. p. 264. ^{k)} Dion. l. c. ^{l)} Bayle Lex. Hist. p. 715.
^{m)} Liu. II. 4. ⁿ⁾ Dion. VI. p. 394. ^{o)} Plut. Cam. 151. ^{p)} Dion. V.
p. 295. contra Plutarchum in vita Marci Bruti p. 984. Dio Cass. L. XLIV. 278.
^{q)} Dionys. Halic. VI. p. 394. ^{r)} Dio Cass. 37. p. 89. ^{s)} Patin. in
Num. Fam. p. 142. ^{t)} Patin. l. c.

§. III.

*Nomen,**Vultus &
Nummi.*

Ad nostrum certe Iunii nomen a parente peruenit. Brutum ab ingenio, cuius simulationem induerat, appellarunt. ¹⁾ Et mireris profecto, quid iam tum portenderint reip. fatorum rationes, quod non nisi tanto dedecore atque tot ambagibus perueniri ad Romanum imperium & publicam libertatem paterentur. Vt fere ita diuinitus constitutum fuisse videatur, rem Romanam, quæ, a tam humili profecta initio, in tantum creuerit, non nisi fordidis & iisdem studiis, quibus condita erat, in melius referri. Vultum illius eo studiosius nobis seruauit antiquitas, quo magis intererat reipublicæ, ipsa Bruti memoria libertatem sanciri; atque tanto studiosius defendendam commendari populo, quanto maioribus a Bruto animis partam esse testarentur. M. Brutus certe, qui contra Casarem consenserat, in memoriam sui contra tyrannum facinoris, faciem L. Iunii satis sollicitè binis nummis seruauit, quos nobis consultissimus Mascouius, vir impensissimo in litteras affectu animatus, ex illustri senatus Lipsiensis bibliotheca indulsit, nosque Tibi in fronte dissertationis exhibuimus. Alter L. Iunium Brutum, & cum isto, ob eiusdem virtutis decus Seruiliū Ahalam posteriori fronte exprimit, quia idem quoque tyrannis infestus Sp. Melium mag. equ. imperio inhiantem obtruncavit, ²⁾ atque ex gente Seruilia ortus erat, unde M. Bruti mater descenderat. ³⁾ Alter, Libertatem, cuius ipse maxime inclutus Auctor credebatur, & proxime cum lictore fascibusque consulem ostendit, ut & nominis & virtutis & decoris recordere. Oculos certe eius truces, & nasum aduncum, rigidos & inuicissimos animos prætulisse dudum constat. ⁴⁾

§. IV.

Fata, ingenium.

Inciderat in illa reip. tempora, illam rerum faciem Brutus, quibus ob vnus potentiam & libertatem, miti imperio nihil felicius, nihil exoptatius cibus; duris vero & asperioribus imperantium studiis nihil periculosius erat. Cum indulgerent liberius sibi Tarquinii, & ne qua priuatorum potestas & opulentia immineat imperio & libidini suæ, M. Iunium, Lucii patrem summæ in rep. auctoritatis virum obtruncarent; idem omnibus fatum intendere videbantur, qui liberius erigerent caput. Brutus, ne ad ipsum quoque fors ea perueniret, ad omnia alia ingenium conuertit. Animosior erat noster, & uti cupidum est, & studiosius in omnia inuolat iuuenile ingenium, disciplinæ artium & rectoribus consiliis mentem non in cassum destinauerat. ²⁾ Iam cum tollere oculos, liberius vagari, erigere ad maiora animum, tandem hominem esse inconsultum putaret, noster obbrutescere maluit. Vbi in iure parum præsidii erat, contemptu tutus esse, ubi animis eminere non poterat, ignauia tegi, ipse cum suis omnibus prædæ esse, nihil nec in opibus nec in animo regi timendum re-

¹⁾ Liu. I. 56.
l. c. p. 140.

²⁾ Ant. Aug. Ant. Rom. ex Num. Dialog. II. p. 12.
³⁾ Plut. in M. Bruto init.

⁴⁾ Dion. IV. p. 264.

⁵⁾ Patin.

relinquere, ludibrio esse soboli regiae, illa facie operiri tempora sua statuit. Ut felicius premeret animos, qui sponte emicabant, illos in nugas & crepundia conuertere, illam egregiam indolem risibus, stultitiæ commentis, morum & gestuum vanitate & inconcinno habitu, ludicris deliramentis deturpare cogebatur. Lucrari hanc auram, quæ nobis cum brutis animantibus communis est, non poterat, nisi illud, quo ab ipsis distamus & Diis simillimus, pessundaret & eiuraret, vno verbo stultum indueret. ^{a)} Id parum constare visum est, quo ipsum nomine insaniam putent insimulandum. Aliis saltem celasse regem egregia mentis consilia & viuacissimam virtutem creditur, atque hebetem aciem & inconsultum ingenium cæterum mite & placidum, vel pauidum certe & taciturnum prætulisse videtur. Aliis natura temulentus & subobscuri ingenii fuisse, tandem nescio quo naturæ miraculo ex longo errore resipuisse paululum, atque in aliam mentem, aliud consilium fatorum ira immisissus tanta asperitate in republica debacchatus esse creditus est. Seduxit utrosque, quod *brutum* semper timidum aliquid & obscurum & inerme, & tardum & stupidum notare putabatur, ^{b)} quod Romani in omnia stultitiæ & furoris genera traxere. Profecto illum stupidum & segnem fuisse nos suspicari Lucretius atque Collatinus non patiuntur, qui illum in tam atrocis atque periculosa causa cognitionem, ad quam istos Lucretia vocauerat, non traxisset, si stupidum & amentem crediderint. Illud genus hominum, quia inconsultum & temerarium est, vel certe in tam grauibz curis inutilis & molesta turba, in tantæ alex periculo quam longissime abesse iubemus. ^{c)} Certe aliud nobis Dionysius manifeste prodit, qui illum ingenuæ mentis & aptissimum artibus atque disciplinæ testatus est. ^{d)} Neque vero ad obscurum & taciturnum ingenium composuit mores, quos si semel videris, semel risibus tuis confeceris & exagitaueris, fastidio sunt & nauseam mouent; denique facile in fraudum & machinationum suspicionem inducunt, & ad regum aulas plane non faciunt. At vero nostri ingenium oblectamento pueris regiis & contra Superbi iniuriam & libidinem præsidium erat.

§. V.

Ecce enim iam pestifer morbus ingruebat patriæ, ^{e)} siue, quod Liuuius mauult, atrox & horribile portentum distinebat Tarquinius, atque anxii regem impleuerat curis. Vbi nihil humanæ opis erat, Deum pacem exposcere, atque Appollinis voluntatem consulere in mentem venit. Per *Iter Delphi*. ignotas tempestate terras, ignotiora maria Delphos, maxime inclytum *inicum*.
ter-

a) Liu. I. 56.

b) Vide Annæ notas ad Sexti Aurelii Vitas vir. Illustri. c. 10. & Ioseph. Scalig. ad Pomp. Fest. L. II. sub nomine Brutus.

c) Liu. I. 58.

d) Dionys. IV. p. 264.

e) Idem ibid.

*Donum
Apollini ob-
latum.*

*Oraculi in-
terpretatio.*

terris oraculum, mittere statuit. Rem summa ope taceri iubet, & ne qua in vulgus exeat, & uti timidum & meticulosum esse solet Tyrannorum ingenium, ne quas eius libidini & imperio minas intendant Di, binis filiis. Ti- ro & Arunti studiosissime commendat. Non ita mouerat domestica & fami- liaris strages perditos iuuenes, ut his timoribus anxii & suspensi petulantiae temperarent. L. Iun. Brutum ut & itineri sit quaedam voluptas, quoddam ingenium, ludibrium verius quam comitem Delphos secum ducunt. *f)* Ut esset, cui liberius insultarent, in quem iocos & conuicia conicerent, qui risum & libidinem sollicitaret, qui iocis & facetiis rusticis a fastidio rerum suarum auocare possit, non honoris & sanguinis causa, versari secum atque iter fa- cere cupiunt. *g)* Neque irrita erat ipsorum expectatio. Ventum erat Del- phos atque inter ludicras iuuenum & Bruti machinationes & iocos curata, quae Superbus mandauerat; tentatumque Deorum consilium. Dum gratias Apollini agunt & sua quisque dona studiosiori pompa offerunt, Iunius bacu- lum suspendit, cui aurum incluserat; per ambages effigiem ingenii sui. *h)* Facile hariolaberis, quibus illud exceptum sit risibus petulantium iuuenum. Adeo, ne inter sacra quidem ludicris parcitum. Ferculum illud certe, ut facilius lateret, qui tam opima pietate Apollinem demereretur, destinasse oraculo creditur. Nobis quia res tanti non erat, & facile regi minus ridi- cula arte potuerat, ut ne abiisse ingenio suo putaretur, commentus esse vi- sus est. Verum exigua haec nugarum materies erat, & inficetus pueris re- giis in patriam reditus, nisi de nouis sollicitus sit. Iam ergo ibi de patria consultum erat Deorum arbitrium, de se sciscitari iuuenibus in mentem ve- nit, & cui imperium fata destinent ex oraculi fide diuinare. *i)* Imperium isti portenditur, qui primum matri osculum dederit. Visum id oraculo dicunt, seu quia maxime imbutus imperandi artibus credebatur, qui in tam aemulis stu- diis certantium iuuenum, callidissime impleuerit oraculi fidem; seu quia sic for- te destinatum erat. Brutus, ut iam inde cupidum imperii & rerum nouarum in- genium cognosceres, ut & sibi, quo adspiret, pateat via, in nugas, consilium Deorum trahit. Quia forte non nisi ridiculis moribus atque consiliis porten- tosis peruenire ipsum ad rempublicam Diis visum erat; & tot versato amba- gibus ingenio facilius testae Deorum voluntates patebant, illa elegit, quae iocis atque subsannationibus iuuenum maxime opportuna videbantur. In ter- ram prolapsus, tanquam communem omnium matrem osculo contingit. Ita vel implet oraculi fidem vel eludit. Neque id tecto moliebatur, quod si serio ab Apolline imperari crediderat, facile fuisset, & omnibus illis solen- ne est, qui res arduas tot ambagibus & testis Deorum consiliis aggrediuntur.

Nihil

f) Liu. I. §6. *g)* Dionys. IV. p. 264. lin. 33. ἵνα γέλωτα παρέχη τοῖς μηχανοῖς λέγων τε τὰ ἀνόητα πολλὰ καὶ ὅμοια πράττων, τοῖς κατ' ἀληθείαν ἡλιθίοις. *h)* Liu. I. §6. *i)* Ibid. Dionys. IV. p. 265.

Nihil enim rerum suarum ad illorum voluntatem compositum magis putant, quam si longissime a profanarum mentium contemptu & protervia remoti, eo sanctiori ista pietate & religione suscipiunt, quo melius ipsum otium & tacita veneratio illas iuuare videntur. Noster in conspectu petulantissimæ iuuentutis quasi temulentus incerto vestigio cecidit, atque ut hæc quoque pateant lusibus iuuenum, his artibus, his gesticulationibus rem diuinam peregit.

§. VI.

Quis non videt, de industria ergo ad stultitiæ imitationem, ^{k)} rusti- *Iudicium*
cum, ridiculum ingenium, Bruti mores compositos, tandem omni fere for- *de eius stul-*
ditie contaminatos fuisse. Deum immortalem, quorsum nos non rapit hu- *titia.*
ius lucis, quam tam tenere nobis natura in tam breue tempus commenda-
uit cura atque exiguae voluptatis inconsulta cupido! Ergo tanti erat hic spi-
ritus, hæc aura, quam ne tyranni tibi rabies intercipiat, quam ut exiguo
spatio duceres, viuere dediscebatur? Ergo in patria quam apud mentem tuam
esse malueras? Ergo sapientis erat, quod taedebat Te ingenium & sapien-
tem esse? Ergo ferre hanc animam L. Iuni Brute, potueras, cum ipsam
plane ad aliud ingenium, aliam vitæ rationem, quam cui a creatore desti-
nata erat, refingeres, atque ad animantium studia conformares? Nempe ho-
neste viuere Romæ non poteras, quia instabat Traquinius undique, & si
generosior indoles emicaret, capiti imminebat tuo? At vero si in patria vi- *Nonne exst-*
uere tyrannus negabat, nonne exuli orbis terrarum patebat, qui exciperet *lium eligere*
miserum atque extorrem? qui vitam utcumque ducere pateretur potius, *præstitisset?*
quam ut a mente tua abesse, ut viuum bruta animantia imitari egeret? Nisi
forte hanc quoque, si Diis placet, viam interpellauerat Tibi Regis incle-
mentia? Nisi forte; qui tot Te itinera facere, tot per annos libere vagari,
tantum indulgere libidini tuæ, & versari inter regiones iuuenes eodem vitæ ha-
bitu & libertate passus fuerat, aegre laturus erat Tarquinius, si alio dire-
xisset viam homo fatuus atque ineptus! Neque enim tam brevis iactura fuit,
qua exulati ingenio suo ad stultitiam componere mores, & ludibrio esse re-
giis iuuenibus statuit. Sed cum ipso admodum iuuenem occideretur parens,
ipse usque ad maiorem ætatem, qua consulem agere & binos liberos adul-
tos alere potuit, satis longo sanæ mentis intervallo his deliramentis indulgit,
ut propemodum, qui semper alius erat, nunquam qui fuit, recte fuisse
videatur.

§. VII.

At vero operiebatur tempora sua liberator patriæ animus. *(l) Digna An recteli-*
illa forte erat propter quam vel per spatiosius tempus se ipsum defereret *berandæ pa-*

^{k)} Ouid. Fast. II. v. 717.
Fasc. I.

^{l)} Liu. I. 56.
R

pau.

*irie expe-
ctauerit oc-
casionem?* paululum, atque aliam faciem alios mores mentiretur? Immo vero fuerit, si modo haec Tibi mens, hoc consilium esse potuisset. Id vero certe Bruto iuueni in mentem venire non potuit. Quod si dudum voluisset animo, tot facinora, quibus libertati reip. insultabat regia libido, in tam longo annorum orbe his artibus circumacto olim innumera vindicandae reip. consilia dedissent. Iam vero, uti solenne est istis, qui histrionum more fabula, quam homines esse malunt, diu insultare sibi passus rem animo indignante paululum presserat. Iam vero cum ipsa taciturnitate aluisset interim rigidos & impatientissimos animos; exacerbatus prioribus malis, ferendae iniuriae impar, nec se nec saeuitiam suam capiebat. Verum illa omnia forsitan opportuna Bruto antea non erant, sed hoc expectandum reip. tempus, ubi a cognatis traheretur in tam atrocis consilii societatem, & suorum opera & studiis adiutus miscere felicius possit tempus? Verum haec omnia tantum abest, ut deceant Brutum, ut fere amentem faciant. Quam enim vani & inepti consilii erat, illa praestolari, in quorum spem & expectationem, si sanus erat, venire non poterat. Vnde cognatam suam a Sexto laesum iri, castam Lucretiam, ipsum mortis testem, promptos ad auxilium Lucretios & Collatinos fore huiusmodi laboratur? Scilicet patriae forsitan in tyrannos odium & exulcerati prioribus malis suorum animi, tam ambiguos casus temerarii consilii prosperos fore ominabantur! Illud tamen tam miro factorum ordine, non sine numinis quodam ope singulari, tanto furore & rabie studiosissimi rerum suarum populi, quibus prouehendi erant isti conatus, ita adiutum iri non nisi ex ingenii sui temulentia praecipere animo potuit. Iam ergo, qua temeritate indolem erectam & homine ingenuo dignam, mentem ad creatoris voluntatem compositam, summa & certissima egregiae animae bona, per tantum tempus eiurare atque dimittere e manibus potuit, ut nouis quibusdam tandem aliquando, si Diis placet, venturis frustra inhiat? Ut per tot ambages tot studiis tam arduum opus moliretur, cuius faciem atque expectationem ponere ante oculos nullam, & nisi in furoris quodam forsitan impetu ne somnare quidem poterat? Et quamuis hoc quoque difficile ipsi consilium erat, aliam alibi patriam, alios lares exulem & extorrem quaerere; facilius tamen erat, hominem ingenuum, erectum, denique romanum ducturum alibi vitam utique tristem atque miserabilem, quam tuto machinaturum res tantas in patria. Nonne grauius erat, stultitiae imitatore inuentum esse Romae, qui ipsum eiicientem reges remque tam atrocem atque inauditam his animis tentantem, tanto consensu sequerentur; quam habiturum esse alibi, unde spiritum traheret? Et quantum praestiterat victus mollioris atque solutioris vitae in aulis iactura, illud, quo homines sumus, redimere, quam sanam & egregiam mentem exturbare, ut in spes aequae incertae aequae ancipitem expectationem deducaris? Denique non tanti emitur nobis patria, ut in tam graui calamita-

tis

tis periculo, tam atroci & incerto & temerario facinore operam tristem ipsi atque miserabilem nauares, quam alibi tanta cum laude atque admiratione orbis terrarum ad creatoris voluntatem collocare potuisses.

§. VIII.

Denique quaecunque illa sint, profecto, si vel certissimam spem rerum *Fatum Lu-*
illarum, quibus deinde intendit animum, iniecerent ipsi conditionis suae ratio *cretia & oc-*
nes ne ipsi conatus quidem & molimina tam nefariae causae tanti sunt, ut *cassio regum*
tam inconsulta ad illam temeritate adspirandum fuisse videatur. Enim vero *ciiciendo-*
mota erant Ardeam castra romanorum, & aduersus Rutulos bellum *summarum.*
ope parabatur. Merebat Brutus quoque inter iuuenes regios, & tribunus ce-
lerum cum Tarquinio versabatur. *m)* Cum in longiori obsidione urbis opu-
lentiae otium iuuenes regios vexaret, iocis & commestationibus illud ducere,
quicquid obuium fuerit, in nugarum & contentions materiam convertere ni-
tebantur. De vxoribus disceptare in mentem venit non infœcunda fabula
& aptissima pleno libidinis & proteruiæ iuuenum ingenio. Cum laudibus
quisque suam in eculum eueheret & conuenire inter illos non posset, ipsi
periculum faciunt. Citatis equis Romam, mox intendentibus tenebris, Col-
latiam vehuntur. Suas coram inuisunt. Id spectatissimum cuique futurum
erat, quod nec opinato viri aduentu occurreret oculis. Regias nurus in
conuiujs & luxu inter aequalesprehendunt. Lucretiam Collatini, qui
forte cum regia pube cenauerat, vxorem nentem stamina & pensa sociabus
distribuentemprehendunt. Si Pœtæ fides est *n)* narrantem viri amores
fœminam, & quas pro eius salute conceperat curas ostendentem conueniunt,
ingenuam & amantissimam viri indolem Lucretiæ, tanto magis admirantur,
quo longiori a reliquis intervallo ipsam distare intellexerant. Facile capere
eo amabilior quo magis pudica Lucretiæ pietas, plenum libidinis animum
regii iuuenis poterat. Redit in castra, plenus furoris atque malae rei Sex.
Tarquinius. Ipse orio pascit nefarium scelus, atque tandem ferre amplius
non potest. Interiectis paucis diebus imprudente marito Collatiam denuo
aduolat; iura sanguinis, pristinae familiaritatis fidem, hospitium poseit, &
exceptus comiter, facile impetrat. *o)* Neque iam differt pelliiferum gau-
dium. Stricto ferro, noctu in cubiculum fœminæ penetrat, manu pecto-
ri imposita vrget, fatetur impatientissimæ libidinis furorem. Deorum Dea-
rumque omnium fidem & iura hospitii obtestantem, durius increpat. Huc
illuc versat tristem atque stupefcentem miraculo rei muliebrem animum.
Tandem omnibus minis & præcipue fœdissimi facinoris ostentatione vincit.
His malis exanimatam relinquit. Illa doloris atque iniuriæ impatiens, tam-
que atroci causæ sola impar, Roma Lucretium patrem; Ardea Collatinum

R 2

euocat.

m) Liu. l. 57.

n) Ouid. II. Fast. v. 748.

o) Liu. l. 58. Dionys. Hal. IV. 274.

enocat. Cum suis quemque amicis, apud quos iudices causam agat, ut fertior turbarum & malæ rei materies sit, adesse iubet. Omnibus timoribus implet familiares, atque Collatiam accersit. Siue, quod minus credideris, Romam ad patrem ipsa pallis crinibus curru atrato euolat; quoseunque sanguis & cognatio tangebatur eodem colligit. Inter illos quoque Brutum adducunt, qui & ipsi ante Ardeam stipendia fecerat. Coram quibus testata Sexti facinus, atque victores pudicitiae imprecata Deos, multo impetu debachatur. Cum perciti atrocitate rei, a quo manu & viribus retrahenda erat, frustra verborum delinimentis auocarent, ipsa, in cultum, quem veste texerat, impatientissimo impetu prolapsa, moritur, suisque perpetuas atque domesticas in stirpem Tarquiniam & genus omne regium furias relinquit. Tanto illæ maiores fuerunt, quo ipse conspectus lugubrior atque miserabilior tristiore sibi cladem fecisse videbatur. Illæ non solum patrem mortuæ & maritum, quorum maxime afflicta fors videri poterat, corripuerunt, sed vel omnium maxime L. Iunius Brutum eo facilius agitaure, quo ipse haud ita pridem furibundo similior fuerit. *p)*

§. IX.

Prima Bruti machinationes.

Ita plenus amentiae atque irarum Brutus extractum Lucretiae vulnere fertur, inter reliquorum lamenta atque execrationes ipse manu accipit; culpam non tam in sceleris auctorem, quam quia hic aptissimus contra regem titulus videbatur, in Tarquinii patrem & nomen regium conuertit. Per Deos omnes & castissimum sanguinem, quem manu tenebat, contra ipsos & illorum stirpem, & omnes, quos forte posteritati fata destinauerant, reges, non deliberato tam atrocis negotii consilio iurat. Idem carmen reliquis, nouum ingenium & mutatos in alia mores in Bruto stupefcentibus præit, quia ipsos sceleris testes fortuna obtulerat. Inde ne exanimetur ipso tempore malum, infectis animis cum gente Lucretia in forum pergit, exponit omnium oculis fæde dilaceratum corpus. *q)* Populum & ferocissimos quosque iuuenum Collatiae priuatus voluntarios concitat. Ne quid ad regum aures, infectis rebus, perueniat, Collatiae præsidium relinquit, cum iuuentute armata Romam aduolat. Ad Brutum tribunum celerum, quia dignior magistratus non supererat, vocari populum iubet.

Consilium de rep. nouanda.

Tribunus Celerum.

Obierat hunc proximum a rege magistratum, quem eo tutius ipsi Tarquinius crediderat, quo certius vel non capere vires & decus ordinis, vel non nisi in nugas & iocos conuertere posse videbatur, ius ipsi comitiorum atque concionis, quandocumque libuerat, debebatur. *r)* Præerat ille trecentis iuuenibus, quos e flore nobilissimæ iuuentutis patriciæ atque plebeiæ, studiosissime Romulus collegerat. Celeres dicebantur, quia vel expeditissime obibant munia sua, vel quia primus ipsis Fabius Celer præfuerat. *s)* Si quid accideret in republica maius

p) Dion. IV. pag. 263.

s) Dionys. II. 86.

q) Liu. I. 59.

r) Dionys. Halic. IV. 266.

maius & atrocius, illud per tribunum celerum rex eo facilius curabat, quo propius ille semper cum iuventute circa regem protegendæ corporis causa versabatur. Militiæ, semper ad regis latus & inter antesignanos, eques plerumque, & si necessitas imperet, pedes pugnabat. ^{r)} Quo conspectiori loco virtus eorum constituta erat, eo maiores ipsis plerumque animi, cupidiorque de istis omnium expectatio. Apud reges illa tribunorum dignitas erat, qua apud dictatores magistri equitum conspicui, tantaque in castris potestas, ut vel omnis disciplinæ militaris ordo & religio ipsorum opera sanciretur. ^{u)} Illud decus noster in vindictæ occasionem trahit. Exusat civibus pristinum ingenium. Lucretiæ fatum miserabile, scelus Sex Tarquini, ^{x)} orbitatem Lucretii Tricipitini, magis orbitatis causa quam morte filiæ afflicti ostendit. Tyrannidem Tarquiniæ iam dudum in servitutem & omnia ultima versam docet. Iniurias in populum, quem in fossa, & cloacas exhauriendas demiserat, ex quo gentium quæcumque omnium victore opifices & lapidas fecerat, docet, scelus & indignam eadem Seru. Tullii, ingenium regis atrox & inexplebile memorat. Denique quicquid seditionibus aptum, quicquid efficax ad rudes & rigidos ista ætate civium animo, miscet, & in vulgus iaculat. Omnia diris atque exsecrationibus incendit. Vbi his iris, his artibus incaluerant animi plebis; & quicumque auctor alio vocaret, promte secuturi viderentur, facile fuit, in quamvis flectere iniuriarum & furoris societatem. Inde continuo ut exulem Tarquinium cum coniuge scelerata & eiusdem ingenii liberis esse iuberent, persuadet. Venientibus portas claudit, propugnacula præfidiis armat. ^{y)} Ipse cum globo iuvenum, ne & hinc absint furæ, diversis itineribus de industria cuitato Tarquinio, Ardeam contendit. Ibi ipse coram vel certe per nuncios reip. & populi Romani, ^{z)} rem ut acta sit exponit. Neque id multum negotii facebat. Milites semper rigidum & inconsultum genus, in partes patriæ sollicitat. Tarquinius redeuntes castris excludit. Civibus vero annuos magistratus regia auctoritate, duodecim lictoribus, fascibus insignes commendat, qui alternis præferebantur, ne duplicatus terror videretur. ^{a)} Pro regibus consules dicere iubet. Ipse cum L. Tarquinio Collatino comitiis centuriatis a præfecto urbis Lucretio consul creatus, fidem populi iureiurando obligat, senatum quo plus sit virium ordini patribus ex ordinis equestri primoribus auget, & vel primus vel ad Romuli æmulationem ^{b)} Conscriptos appellat. Tandem, ne qua regum cupido & desiderium incesceret animos, sacris, quæ reges priores ipsi obierant, regem sacrificulum præficit ^{c)} atque ita novam formam reip. tam audax, quam æternum opus sua auctoritate instituit, atque consensu populi confirmat.

R 3

§. X.

^{r)} Pomp. l. 2. §. 15. ff. d. Orig. Iur. p. 270.

^{u)} Ouid. Fast. IV. 837.

^{x)} Dion. IV.

^{y)} Liu. l. 60.

^{z)} Dion. IV. p. 276.

^{a)} Liu. II. 1.

^{b)} Plut. Rom. p. 24.

^{c)} Liu. II. 2.

§. X.

*Iudicium
de occasione
consilii.*

At vero, Deum immortalem! quam dedecebat anforem suum tam audacis & nefarii consilii titulus; vnus iuuenis perdita atque inconsulta petulantia, vnus sceminae pertinaces & inexpugnabiles furiae. Atrox quidem & horrendum erat, impatientissimam libidinem tot sceleribus redimere; infestare placidos lares ingenuae mulieris, tanto foediori consilio, quanto speciosior & sanctior iniuriae via, hospitii & sanguinis iura videbantur. Verum illa omnia, qui ad Superbum referenda? aut si fuissent, tanta rerum omnium euersione coercenda, putari potuerunt? Scilicet regno forte imminebat Sextus, successurum propediem patri, atque eandem pestem, idem crudelitatis atque libidinis imperium machinaturus omnibus, cum haec in scemina successissent? Enim vero, vbi huc aspirabat, vbi iniicere manus imperio moliebatur, tunc sumendi erant, quos iam male conceperat, spiritus; tunc intendendae manus; tunc euocandus populus in perditissimum caput; tunc omni Diuina atque humana ope & virtute enitendum contra libidinem & iniuriam; atque armanda resp. non pessimo patriae & orbis terrarum exemplo deiiciendus imperio pater, ne forte aliquando misceat remp. perditus atque nefarius filius. Verum perinde erat forte magnis & egregiis, quemcunque aptissimum videbant plebis animo stimulum atque medicinam adhiberi? Et haberet profecto, cur ipsum magnum & egregium esse pateremur, modo ipsis dignior & magis compositus ad decus & salutem reip. alius titulus superesset, quem in scelere & temeritate regum priorum sibi inuenisse videbantur.

§. XI.

*Iudicium
de Prisco
Tarquinio.*

Nempe iam olim longa serie fraudibus & peruersis studiis imperantium perditam dicebant remp. & dudum vitrices meruisse manus, quas illis proxime Brutus iniecerat. Inde iam a Tarquinio Prisco meditados esse in imperium Romanum poenas iratos Deos. Ambitosum fuisse Prisci imperium; artibus & machinationibus, & composita ad populi aures & ingenium oratione, quaesitum a Romanis regnum, qui priores reges fere inuitos ^{d)} sola deorum immortalium occulta voluntate Romam pertraxerant. Iam dudum pessundata regna & in tyrannidem versa esse, quae a cupidis non a coactis susciperentur. Quasi vero prodire in plebem, ostendere virtutem tuam illis, quorum commodis prodesse poterat opera tua, periculosum patriae videatur? Si tacearis, si suppressus fueris, si nemo sit, qui in te conuertat oculos, inuitis offerre atque commendare decus tuum; si indigeat ope, vbi querere illam, vbi inuenire possit, docere ignorantem nefas & fraudi esse possit reip.? Ergo stipes & truncus in rep. atque otiosus haereas, ne ambire imperii munera, ne periculosus libertati videare? Vereor, ne tandem tollere oculos & egregiam mentem nobilioresque spiri-

tus

^{d)} Liu. I. 35. Dion. III. p. 146.

tus præferre & in reip. commoda ac creatoris voluntatem alere, conatus tuos maioribus parare, tandem virtutem colere, & detestari deteriora studia, iniurium in ciues esse arbitrentur! Iam enim, quem digniorem destinare sedi Anci Marcii poterat plebs Romana; quum ipso sapientissimo rege duce & magistro, domi & militiae Romana iura, Romanum ingenium didicisset Tarquinius; dudum ad magna & egregia aluisset animum; denique tam conspectæ inter Romanos virtutis esset, ut comitiis patrum auctoritate per interregem indictis, ubi primum eius meminerant, haud falsa memorantem ingenti consensu, regem esse Tarquinium iuberent.

§. XII.

At Servius forte perdidit rem Romanam, & iam tum infestus libertati ciuium, iam tum periculosus patriæ misenerat remp. cum iniussu populi, inuitis patribus arte Tanaquillis obtineret imperium? Quæsiuit ille quidem peius, quam deinde impetravit & gessit imperium. At tamen certe ista quasi in arena virtutis suæ, quæ dudum ad magna prouecta erat, quoddam saltim experimentum dedit non inuitis ciuib; & præcipere illa in scena passus est placidissimi felicitatem imperii. Et tandem quamquam haud dubie usu possederat regnum, tanto tamen postea, quanto vix alius ante ipsum, consensu rex declaratus. Neque rapuit profecto fasces qui artibus petiit regnum a ciuib; quos ipsum vel sponte electuros esse constabat. Prospexerat Servius forte exemplo male; at tamen non euerterat rem Romanam, qui auctoritate patrum, iussu populi regnaret. Ut ipse Linius adeo non ambigat, pessimo publico facturum fuisse, si libertatis immatura cupidine, priorum regum cuidam regnum extorsisset Brutus, qui tam præclarum, exacto Superbo rege, pro rep. susceperat facinus.

§. XIII.

Successit illi L. Tarquinius Superbus, vir neque Diis neque hominibus acceptus. Ingenium rabidum, crudele, inexplabile rerum atque cupiditatis; nec suorum nec patriæ memor, pestis Romani nominis, & quibus acceperat regnum, iisdem versatum artibus in rep.; nullo propemodum veniæ titulo excusandum, nisi quod multam insanix rationem non tam sibi, quam furori Tullix debeat. Nihil speciosius ad laudem Bruti videbatur quam a tam fæda seruitute victorem orbis terrarum populum vindicare, & illas furias illam pestem exigere e rep. quam ipsi fere intolerabilem senserat. Inuaserat enim infesto consilio atque parricidis manibus remp & quocunque traxerat libido facinus, fæde grassabatur, & irritabat ultores parentum Deos. Omnium diris & manibus merito opportunus, nisi iam ipsa Romanorum patientia rex fuisset. Iam vero utebatur fascibus, sceptro, sede eburnea. Considebant ad tribunal eius Romanorum principes, citabat ad illum lisitor; iussa senatus faciebat; arma capiebat iuuentus, ubi Tarquinio ita visum. Bella indicebantur; pacem componere, excedere
fini-

De Servio.

*De Superbo
& eius exi-
lio.*

finibus, longius progredi, ferro, igni scire, non solum conficiis, sed neque inuitis patribus poterat. Per viginti & quatuor annos dominabatur Romæ, nemo, qui mouere labra, qui excutere iugum voluisset, inuentus erat. Denique expleuerat consensus & tacita expectatio ciuium, quicquid auctoritas patrum & iussus populi, prioribus dederat. Iamque iure poscebat imperium, quod antea vi atque fraudibus peperat. Nunc ergo pessimo non Romæ solum, sed orbis terrarum exemplo, quem tot per annos tot vrbes, tot regna, tot capita tulerant dominum; quem regem se credere, eo curam & consilium mentis conuertere, diuinis humanisque omnibus præesse, nihil fraudis, nihil machinationum expectare passi fuerant, illum vnus impatientia concutiebat. Dedit illud regibus numen immortale, vt illorum capita sancta sint. Neque fas erat rigidos & inconsultos ciues, de istis ferre iudicium, quos auctoritate, fama, sapientia constitutos esse ultra reliquos viderant. Quod si semel impune liceret, bone Deus, quando non suppeteret hominibus temerariis atque fastidiosis, quod carpant in principum studiis, quod in deterius torqueant, quod in regum integritatem atque salutem machinentur? Nunquam ita omnibus meliora probantur, vt plurimum opera & studiis consuli regibus possit, qui recta & ingenua sententur.

§. XIV.

An prudentia fuerit contra reges insurgere.

Finge tamen fas fuisse ad commune bonum &, qua nihil maius, nihil amabilius concipit mens humana, libertatem in tanto populi Romani consensu aspirare; quo consilio tam plenum alex opus, tam audax & temerarium facinus moliri Brutus illa rerum facie poterat? Bellum haud dubie Bruto imminerebat, vim paranti contra Tarquinium, qui tot annis, tot populos, tot reges, omnem gentem Etruscam, finitimos vniuersos imperio & amicitia demereri, & iam sua quosque necessitate aduocare contra regum paricidas potuerat. Illos omnes eo cupidius aduoluturos ad arma & ferendam opem constabat, quo verius omnes rem suam agi, finem regnis, rei inter Deos ^{g)} hominesque dulcissimæ instare, actum esse de salute orbis terrarum credebant, si priuatorum libidini paterent regum capita. Quid ergo venerat Tibi in mentem, Brute? Nonne tot pericula patriæ, tot egregia & diuinissima pectora, tot ciuium opes & sanguis, nonne pax & quies reipublicæ, sine quorum iactura eiicere reges non poteras nonne hæc, inquam, omnia satis merebantur, vt ortam immatura cupidine indignationem paululum premeres? Tua denique, L. Iani Brute, nobilissima anima, quam tyranni armis & furori obiectabas, quam libidine tua pessumdabas, tanti non erat, vt hominis propediem ætate lapsuri iniurias patereris tandem sponte concidere, atque ipso impetu deseruescere? Vt tot apparatus, tot plena animorum & audaciæ consilia in meliora reip. tempora differres? Ergo vnus regis libido atque procacitas, quam tu immensam atque insuperabilem sinxeras animo,

vnus

^{g)} Liuius II. 9.

vnus tyrannis, tantum afferre miseriarum, tantum malæ rei poterat, quantum tot bellorum strages intendebant patriæ? quantum tot dissensionum turbæ, quorum tu fax & tuba fueras, integritati reipublicæ minitabantur? Nisi forte non tam contra Tarquinius insurgere quam finem imponere regnis consultum erat; & regii iuuenis facinus trahere in occasionem libertatis malebant ciues, quam longæ seruituti obnoxii sub imperantium potestate diutius languere atque consenescere.

§. XV.

Ita certe Bruto visum est. Quare vbi de reliquis prospexerat, atque Roma & castris exeluserat Tarquinius, iam ad tribunum celerum, ^{b)} *ci-demagistratari* populum iussit. De alia rep. magistratibus annuis, quos consules dice-^{tibus an-} rent, auctoritate & insignibus regum ornarent, non sine omnium consensu ^{nuit.} ad populum tulit. Vt fortius mouerent illa animos ciuium, hisce omnibus egregium libertatis titulum obrendit. Datamque adeo sibi libertatem binis regibus annuis credebat pop. Rom. qui aliquando centum patres ⁱ⁾ per quinque singulos dies partitos imperium, ferre non poterat. Tantum tamen abest, vt adspirasse ad liberius ingenium, & nouum decus videretur resp. vt potius pressa antiquo imperio iugo iam quoque turbis atque seditio- nibus misceretur. Ecce enim bini praeerant imperio, eadem potestate, iis- dem iuribus, iisdem forte animis armatis. Referebat alter consulum ad se- natum sententiam, & rigidius consulebat in populum. Alter ne & ipse se- gnis haereat, & egisse in rep. causam videatur, addebat de suo ingenio ali- quid. Vt vinceret collegam asperioribus studiis, quae antea dura erant, augebat in immensum. Ita vtrumque miserae plebi obtrudebatur. Iam bi- norum consulum iras atque taedia deuorabat destitutus inter vtrumque po- pulus, qui antea vnus asperitatem ferre non poterat. Vbi diuersis studiis, diuerso spiritu animauerat consules & natura, iam quae alter in mitius con- suluerat, hic in asperius retrahere, quae probare alter, hic indignatione & diris conficere nitebatur. Vbi conuenire inter vtrumque non poterat, iam in partes abire, factionibus pugnare, criminari alterum alter, derogare priuata opera, exanimare vires imperii cogebantur. Quilibet collegae vitiis & hallucinationibus crescere, atque aemulis studiis & altercationibus ultra reliquos eminere. Omnia in incertae plebis caput & ruinam. ^{k)} Si egre- gium quid vtrisque videbatur, res tentanda non erat, nisi de his senatus cognouerit. Vbi ad illum res peruenerat, depugnabant patres trecenti, summis quisque animis, ne quid impune consulibus liceret. ^{l)} Anxius & suspensus

^{b)} Dion. IV. p. 267.
IV. p. 269.

ⁱ⁾ Liu. I. 17.

^{k)} Dion. IV. p. 248.

^{l)} Idem

suspensus his timoribus populus trecentorum operiebatur imperium, & incertis studiis agebatur. Tandem non sine turbis & inimiciis ferebatur sententia; & si ante difficile erat, ut unus ingenue prospiceret patriae, multo minus trecenti aemuli sine dissensione consulebant de republica. Vbi vix acceperas fasces, vix ad imperium curam & cogitationem conuerteras, instabant propemodum comitia. Iam ne quid moliarur in te plebis aut senatus consilium, quorum manus tibi postridie priuato imminebant, nihil tentare consultum erat, quod dignum imperio, dignum rep. fuisset. Nihil laboris & periculi subire pro imperio audebant, quod non suum sed alienum successori proxime tradere meditabantur. Nihil quod legibus, re surda atque inexorabili, sancitum erat, rei communis causa in melius referre licebat, ne sit, quod carpat, quod accuset, quod in caput tuum eudat populus. Nihil veniae dare, nihil laxamenti, non gratiae non misericordiae, locum relinquere integrum erat, ne quid Clodius de plebe machinetur. Aut si haec non placebant, lictoris manus, furca in foro, laqueus in carcere, exilium ante portas expectanda. Ancipites hac sollicitudine remp. discebant in medio relinquere de commodis & expectatione patriae minus solliciti esse, quibus de sua salute parum constabat. Tandem non ingenue nec libere consulere ciuibus poterant, quos anxios & meticulosos ipsa necessitas fecerat. Interim cum vel ad rigidos mores vel solutiora studia composuerant animum ciues, propter consulis ingenium; mox priusquam instarent Calendae Ianuariae, alios mores, aliam mentis faciem meditabantur. ^{m)} Denique qui antea vix vnum regem inuenire poterant, qui studiosius curerent rem publicam, multo rarius quotannis in duos consentiebant. ⁿ⁾ Prensi tamen interea singulis annis in campo Martio; excipi honoribus & blandimentis candidatorum; ab illis salutare comiter, qui propediem de capite suo consulturi erant, multum gaudebant. Vbi quid grauius instabat, cui discordia consulum iudicia non sufficerent, ubi duorum contentionibus agitari resp. amplius non poterat, vnum denuo victi casus necessitate praeficiebant reipublicae, quem dictatorem dixerunt posteri. ^{o)} Ut docerent orbem terrarum, non patriae causa, sed quia sic Bruti libido suaserat, consensum esse in duorum imperium.

§. XVI.

Asperitas in liberos & familiares infesti sunt, in filios & gentem suam, deinde in collegam quoque collegam. Haec de republica Brutus. Mox a regibus, ut domus etiam & priuati conuertitur. Cum melius salubriusque inopi quam potenti consulum videretur imperium, assueti solutioribus studiis, nobilissimi iuuenes cum Tarquiniorum

^{m)} Herodian. IV. c. 5. p. 189.
VI. p. 336.

ⁿ⁾ Dio Cass. L. XLIV. p. 273.

^{o)} Dion.

niorum legatis consentiunt contra rempubl., spatium quod legatis ad res regum auhendendas datum, in fraudis occasionem trahunt. Litteras ad Tarquinius reddunt Vitelli atque Aquilii fratres, & filii consulis Titus & Tiberius, neque patriæ neque patris religione a tanta amentia auocati. Rem quanta humana ope celare poterant, premunt. Vnum seruum, cui Vindici nomen non obseruant. Qui detestatus nefarium facinus, vltra seruile ingenium erecto animo, nec patris auctoritate nec dominorum indulgentia fractus, ad alterum cos. Collatinum refert perdidissimum consilium. Ipse datae operæ præmium libertatem accipit. Coss. ad liberandam patriam pronocat. Liberorum amor fortissimum vinculum humanæ mentis, & cura patriæ, eo fortius luctabantur in animo Coss. quo plus vtrumque ad Romanum ingenium poterat. Vicit ciuium expectatio. Brutus, quo generosior libertatis auctor & recuperator, tanto violariæ seuerior vindex, ipse de filiis exegit supplicium, eminente animo patrio inter pœnæ publicæ ministeria. Vt cuius manu parta erat, eiusdem studiis sanciretur libertas publica. Ad palum deligari spectatissimos iuuenes, virgis caedi, denique capite truncari iubet; tanto rectiori virtutis experimento, quanto gentis Romanæ disciplina, duobus iuuenibus præstabat. Et si vel nihil fecisset ad rem. tam conspectæ virtutis & seueritatis exemplum, *p*) tamen amoribus, si nihil aliud in alterutrum flectat, leges scribi non possunt. Vbi vtrumque mouet animum, iustius est, quod fortius experiare. Illudque auidius recte amplexaberis, quod tenerius tibi ipsa natura iudice commendatum senties. Plus negotii Bruto saccessabant Aquilii, sororis collegæ filii. Quos cum & ipsos duci iuberet, & iam lictor iniiceret manus, tristi libertatis & diuisi imperii experimento, restitit victus iuuenum precibus Collatinus. Cum incensi animis consules, ille libertate, hic suorum cura, vtroque efficaci ad humanum ingenium stimulo, atrocius depugnarent, poscebat populus calculos. Quia vel suos præferre patriæ, vel nomen regum infestum liberati, nimiumque assueti regnorum Tarquini videbantur, antequam lata erant suffragia, abdicare se magistratu Collatinus cogitur. *q*) Iam neque supra se, neque circa se collegam ferre videbatur Brutus; proxime in se saeuiturus, si nihil supersit, in quod infestis animis abiret. Et consultius forte fuerat remittere a tanta atrocitate aliquid, quam pessimo posteritatis exemplo nouas contentiones in noua rep. ferere. Excusandi tamen videntur, quia pro libertate sumebantur, hi spiritus, quam tanta ipsi sollicitudine commendauerat populos Romanus; & ipse P. Valerius ascitus collegæ loco in partem imperii, testabatur, non imperandi libidine sed reip. causa saeuitum contra priorum consulem fuisse. Habebat ipse denique, cur, qui tam lu-

S 2

brico

p) Claud. IV. cons. Honor. v. 491. & Plutarchi vita Bruti initio. *q*) Dion. V. p. 207.

brico superstruxerat rem Romanam fundamento, illam rigida atque asperiori disciplina confirmaret.

§. XVII.

- Bellum.* Tandem ne impune sibi tam fecundum & atrox abstulerit gaudium, ad arma veniendum erat, quæ dudum præcipere potuerat animo. Venientes cum Tarquiniensibus contra remp. consentiunt. ^{r)} Illos priscae Romanorum iniuriæ, hos regum nomen & cognatio ad arma pellexerant, & quia pulchrum erat suos Romæ regnare. Brutus, qui vrbe primus pepulerat reges, vt & agro Romano prior eiiceret, obuam ire cum suis decernit. Ipse contra Romanorum mores & consilia ^{s)} cum equitatu anteuolat, ipse primum pugnam capessit, non exiguum suis momentum futurus vel victoriæ vel cladis. Vbi conspicatus illum Aruns Tarquinius, & suis decoratum insignibus magnifice incedentem videt, incandescens animo, concitat calcaribus equum, & in ipsum infestus consulem dirigit. Mouent, quos dudum contra Tarquinos conceperat, animi, & decorumderat cum ipso duce pugnam capessere. In quem dum auide conuertitur, sui protegendæ corporis, dum hostem vulneraret, immemor, æternum animo parturiens decus, & quos olim gesserat pro rep. spiritus, tum quoque vultu præferens contrario per parnam istu configitur. Ita indignantem spiritum liberatorem patriæ & iam quoque tyrannus infestum toruo & magnanimo vultu emittit. Collega, quam potest magno apparatu, Bruti funus ducit. Exequias
- Funus.* iri omne nomen Romanum parauit. Matronæ illum, qui tot per ambages, tot
- Lucus.* artibus, tot annis meditatus erat salutem patriæ, tot animis expositam libidini regiæ pudicitiam, summum muliebris sexus decus, vltus erat, annua pietate consulem lugent. Resp. statnam æneam ^{t)} medios inter reges ponit; tunc quoque stricto ferro regum imaginibus imminentem; vt ea sancta credere iubeat gentem Romanam, quæ ipse his animis, periculis, spiritu, vita, consiliis, dextra, sanguine, morte recuperauit.

§. XVIII.

Vale ergo, Luci Iuni Brute, augustissima post hominum memoriam anima, si pro recta causa stetisses. Cum tantus fueris, vbi aliquando post longas ambages ad mentem redieras tuam; cui tecum foret laudis æmulatio, si semper tibi similis fuisses. Nisi forte non sine numine ita constitutum fuit, quod non prius tibi ad maiora adspirauit excellissimi animi virtus summa atque incomparabilis, ne vltius misceres rempublicam. Felix tamen, qui matura gloria, necdum se in inuidiam vertente mortem occubueras. Priusquam dedecet auctorem suum respubl. & pœnas violati imperii, quæ a te exposcendæ erant, vl-

^{r)} Liu. II. 6. ^{s)} Veget de re milit. p. 90. Lips. de milit. Rom. dial. IV. princ.
^{t)} Plut. in M. Brut. init.

ultrices regum furiae a ciuibus fumerent. Doce interim humanum genus tuo exemplo, quantum præstet egregiis quibusque animis, recta & ingenua studia sectari, quam fraudibus atque sorditie miscere reimp. Iube vero præterea, magnis quidem atque amplissimis rebus intendere animos; at ne, dum pluribus insident, maioribus excident; denique virtutem tuam potius, atque inuictissimos animos, quam ingenium atque consilia imitari.

~~~~~
IV.
DISSERTATIO
CAIVM MUCIVM SCAEVOLAM
CORDVM
REGIS PARRICIDAM
EX ANTIQVITATE ERVIT
ET
SANCTA PRINCIPVM CAPITA
A QVIBVSQVE PRIVATORVM INIVRIIS
DEFENDIT.

LIPSIÆ, D. XVI. MAII. A. O. R. MDCCXXII.

§ 3

§. I.

§. I.

Caius Mu-
cius.*Parent.**Nomen Caii.*Mucii Scæuo-
la.*Cordi no-
men.
non corda-
rum**sed posthu-
mum,**aut serius
prognatum
significat.*

CAIUS MUCIUS, vir antiquissimæ originis, & in vtraque patriæ for-
tuna illustrissimæ virtutis; inter prima Romanæ vrbis decora, & haud ita pri-
dem partæ libertatis defensores tanto conspectius ad posteros exemplum, quan-
to salubriori ipsis in populum consilio prospexisse videbatur. Parentis atque
maiorum merita sæpe & sordidissimis mortalibus aduersus ætatis & posterorum
iniuriam præsidium & decus, MUCIO inuidit, nobis dissimulauit fortuna; quia
aut recentes CAII MUCII laudes officiebant antiquissimæ superiorum memo-
riæ, aut ille vel sua virtute sibi & nomini suo, sine maiorum ornamentis etiam
solus contra obliuionem suffecturus videbatur. CAIVM certe, quia maximus
natus filius erat gentis suæ, e nomine parentis, romano more, quasi hæreditario
iure appellarunt. MUCII nomen e nobilissima proauorum gente longa ad
ipsum successionem peruenit. ^{b)} E virtutis & adustæ dextræ miraculo, cuius
ipsum triste experimentum læuæ uti ministerio coegerat, SCAEVOLAM apud
posteros & ex lapp. Capitol. SCAEVVLAM dixere. ^{c)} Quoniam, & qui
læua manu faciunt operas, & qui auspiciati patriæ creduntur, ^{d)} Græcis σκαίοι,
sinistri, Romanis Scæuæ & Scæuolæ appellabantur. Neque illud tamen vino
obiectatum est nomen, quia vel in iocos trahi, & non sine quadam subsannatio-
ne, ut risus materia sit, effingi solitum est ^{e)} (quod vel e solo diminuto &
breuiusculo nomine suspiceris) vel quia demum, sublata ex oculis virtute, sub-
secuta est facinoris admiratio. Alii, quibus de industria miraculorum com-
mentis augustiora vrbis primordia falso facta fuisse videbantur, ut fraudarentur
ipsum audacissimæ virtutis testimonio, quod in ipso nomine viri tanto grauius
existare maiores voluerunt; ignoto inter familiares Romanorum titulos cogno-
mento MUCIVM CORDVM appellant. ^{f)} Quod quia minus solenne erat,
& nemo nominis auctor exstiterat, tanta interpretum dissensione agitatum est,
ut tractum illud e *cordatæ* & ingenuæ virtutis experimento nomen fuisse
STEPHANVS atque SYLBVRGIUS VETERENSIS ^{g)} propemodum cum
risu eruditorum interpretentur. Quibus latinus os & ingenium est, hæc se-
rio tantis viris in mentem venisse, ne fingere quidem animo potuerunt. Posses
illum forte paullo *serius*, quam naturæ imperauerant leges, a matre editum,
vel certe *posthumum* post parentis fata progenitum fuisse consultius e nomine
suspiciari, quia & agnos, quos serius excusserat natura ^{h)} & sceni olerumque
post autumnum liberalitate naturæ factas reliquias ⁱ⁾ *cordos* factus Romani agri-
co-

^{a)} PLVT. Vit. Poplicol. p. 106. l. B.^{b)} LIV. 2. 12. DIONYS. HAL. §. 296.^{c)} LIV. 2. 15. init. AND. SCHOTT. in not. ad AVREL. VICT. in MUCII Vita.^{d)} APVLEI APOL. p. 343. Scæui omnis femina. ^{e)} GELL. 12. 14. Scæ-
uus profecto & cæcus animo forem.^{f)} AVREL. VICT. in MUCII Vita. VAL. MAX. L. III. c. 3. 1. ^{g)} Vter-
que ad locum citatum DIONYS.^{h)} TARRO d. R. R. 2. 1. Colum. 13. 13.ⁱ⁾ Columella 8. 3.

colae appellant. Idem forte PLUTARCHO in mentem venit, qui ex ATHE-
NODORO SANDONE *Οψιγγορον* ^{l)} audiuisse ciuibus suis MUCIVM monet;
atque adeo GVILIELMVM XYLANDRVM in suspicionem adduxit, vt per-
niciosa in publicum liberalitate POSTHVMI MUCIO nomen indulsit, quia
CORDI ignorabat cognomentum. ^{m)} Qui illum paullo renocatis in aliud lit-
teris CORDVM e facinoris comparatione dictum fuisse crediderunt ⁿ⁾ quia il-
los & CORDVS pro patriis Athenis animos sumserat, imperite & audacter
fomniarunt. Gemmae, quas tibi in fronte dissertationis stitimus, CAII &
CORDI ignorant nomen, bipis saltim nominibus, MUCIVM SCAEVOLAM
appellant. Fluxit vtrumque etiam ad posteros nomen, tam sterile virtutis &
bonarum mentium, vt vix stuporem quendam sola vxoris opulentia & dotalibus
agris conspicuum apud HORATIVM FLACCVM inuenias ^{o)} qui gentis M-
CIAE libertus, si DACIERIO & EDVARDO ZVRCKIO habeas fidem, ^{p)}
propter sorditiem & natalium dedecus iam tum ciuium fabula, acceptum a pa-
tronis nomen antiquo libertorum more ^{q)} continuauerat. PAVLLVM quendam
MUCIVM, quem tribunum plebis, propter conspirationem cum SPVRIO
CASSIO, viuos cremasse nouem collegas, testatur antiquitas ^{r)} ad nostrum ge-
nus referre ipsa tribunitia potestas vetat, quae ad patriciorum dignitatem non
peruenit, e quibus CAIVS MUCIVS proficiscitur. Ille homo de plebe, trux
atque cupidus rerum gerendarum, cum & ingenii rigore & studiorum compara-
tione & nominum similitudine proximus ad summum illud patriae decus acce-
deret, SCAEVOLAE forsan sibi non sine sacrilegio rapuit nomen, vt quem
animis atque consiliis exprimebat, illum etiam nomine totum referret. Sic ali-
quando quidam de plebe LVCIVS IVNIVS, tribunitiae potestatis inter alios
auctor, BRVTI primo per iocos sibi, deinde serio obiectari passus est nomen,
vt ad LVCIJ IVNII BRVTI summam dignitatem, cui iam tum similis erat,
& studiis & nomine adspiraret. ^{s)} Denique eadem propemodum fata summis
atque nobilissimis viris, PAVLLO & QVINCTO MUCIIS SCAEVOLIS, Paulus Mu-
CAII MUCII gente interdixerunt, quorum dignitatis tantum abest, vt pude-
re potuisset gentem MUCIVM, vt etiam ornamento futura fuisse videatur.
Alterum eorum principem senatus & summae in rep. auctoritatis virum ^{t)} ciui-
lis iuris absolutissimam disciplinam haereditario quasi ad posteros iure propa-
gasse, TVLLIVS auctor est. ^{u)} Cuius si vel nullum exstaret in rempubl.
egregium studium & decus, quae vel in ipsis Romanorum legibus, inter illarum

l) PLVT. Poplicol. p. 105. m) in lat. interpr. PLVT. l. c. n) SCHOT. in
not. ad AVR. VICT. in vit. MUC. o) QVINT. HOR. FLACC. l. 1. Epist. 6.
v. 20. p) Vterque ad loc. cit. HORAT. q) HEINECC. antiquitat. Rom.
ad INST. IVSTIN. L. I. T. 6. r) Val. MAX. 6. Cap. 31. num. 2.
s) PLVT. in Vit. MARC. BRVT. p. 984. DIO CASS. c. 42. 478. DIONYS.
HALIC. 6. 394. t) PLVT. in Vit. CIC. p. 862. οἱ περὶ Μένιον ἄνδρες πο-
λιτικοὶ καὶ πρωτεύοντες τῆς βουλῆς. u) CIC. de Offic. 1. 32.

Quinctus Mu-
tius.

Vultus e
gemmis.

Tempora
reip. in qua
Mucius inci-
dit.

Tempus, quo
natus est.

Incidit post

sanctores atque conditores ipsi amplissima debentur, x) sola MARCI TVLLII iuuenis institutione, qui ex illo iurium hauserat disciplinam y) gratissimam posteritatis memoriam atque summum ornamentum meruisset. Alter quidam QVINCTVS vir spectatissimae dignitatis, LAELII gener, atque vltra omnem laudem constitutus, saepe post fori strepitus, & turbas, quibus perpetuo conficiebatur, pila scitissime ludit, vt & otio esset ingenium suum. 2) Qui cum compositione in CAII MARIi funere seruare rempubl. vellet, vulneratus ab ingratissimis ciuibus, & quia telum non toto corpore receperat, die dicto, cum omnium bonorum misericordia & execratione tractus ad indignum supplicium fuit. a) Inuidit illis CAII MUCII gentem prope vnus litterae iniuria, quia perpetua ipsos codices consensione MUCIOS appellant, cum nostrum MUCIVM dixerint. Quos & ipsos aliunde propter nominum priorum similitudinem mutatos SCAEVOLARVM nomen propagasse ad posteros, & ad nostri gentem non pertinere, cum aliis crederemus, nisi ipsos Romanos harum litterarum tam custodientes non fuisse constaret, vt ex illarum inconstantia contra illos ducere tuto argumentum posse videamur. Vultus & faciei habitum miris modis distorquent, atque in contraria trahunt gemmae nostrae; in illo tamen fere consentiunt, facie tenui & macilenta, oculis trucibus & acutis, naso aspero & adunco, mento breuiusculo & recedente, fronte contracta, denique vultu inter summas fortunae minas ad idem ingenium composito, & sibi simillimo aduersus omnes factorum iniurias instructum atque animatum fuisse.

§. II.

Cum nihil magis alat atque confirmet magnos quosque animos, quam si in illo loco constituas, vbi experiri virtutem suam, & dignum decore dignum viribus suis moliri opus possint; donec per se ipsam adolescat sensim insitum animis atque consiliis robur, & ipsis virium suarum experimentis aduocetur ad maiora; ne hoc quidem CAIO MUCIO inuidit rerum fortuna. Editus est, si paucula demi vel addi patiaris, imperante superbo rege sub vrbis conditae annum forte ducentessimum quintum, quod de illius aetate facillime coniecies, qui binis post exactos reges annis, qui 244. anno exciderunt Roma militem agere, & tantum auctoritate reipublicae adeo inter prima stipendia tentare facinus potuit. Non hoc ipsi creditum opus, nisi ad minimum in quadragesimo anno, perfectissima aetate militari constitutus fuisset. Vt tamen libera aliis sit suspicio, qui certiori argumento pugnabunt. Quanto durior vrgebat iniuria patriam, non nisi

x) l. 144. ff. de Transact. SCAEVOLAE *Responsa*, I. 47. ff. eod. eius *Digesta*, l. 9. ff. d. Neg. Gest. eius *Quaestiones* allegantur. y) FLVT. in Vit. CIC. p. 862.

2) VAL. MAX. 8. c. 2. MANTV. L. I. Syl.

Maximus interpret legum luisse lapillis

SCAEVOLA narratur, curasque fugasse frivola.

a) CIC. pro Rosc. Amer. c. 12.

nisi diuina atque immortalī virtute auerruncanda, tanto dignius magnis quibusque animis ineundum erat spectaculum. Misceuerat haud ita pridem orbem terrarum L. IVN. BRVTVS. ^{b)} Contra omnia naturæ atque gentium iura & Brutum mortuum, qui nos passi fuerant imperare. ^{c)} Violatum nomen regium, quod ipsis esse sanctum & venerabile debeat. Non ferebant illas regum iniurias stirpis TARQUINIÆ animi, neque vicinorum regum auctoritas, neque orbis terrarum consensus, qui in se sanctum iri credebat, si ne inter ciues quidem tuta sint principum capita. Concurrerat ad illum tumultum omnis gens Etrusca, ad quam, si quos vindicant Etrusci in patria satis grassatæ fuerint, proxime e vicinia peruenturæ erant inconsultæ gentis furia. Cum inter primos irarum motus cecidisset suator facinoris BRVTVS, tanto magis crescebant Romanis animi, quanto fortiori ipsis consilio vindicandus libertatis auctor videbatur. Quo animosius propugnare libertatem Roma, eo curiosius regum defensores contra iniurias opem atque auxilia circumspicere. Cum emeretur inter omnes Etruscos res Clusina, ad LARTEM POSSENAM, qui CLVSII ^{d)} ad CLANIM amnem & paludem Clusinam non procul a Trasimeno imperabat, & saltim triduo distabat Roma ^{e)} aduolant reges & Etrusci. ^{f)} Illum facile in consilii societatem trahunt, qui neque ipse satis fidebat rebus suis, & deserere hominem ex sua gente oriundum turpe & indecorum regibus putabat, ^{g)} denique dudum contra crescentem Romanorum audaciam aliquid conceperat animo. Trahit ille TARQUINORVM iras in occasionem consilii, & primo monitis atque passionibus, si qua possit rem componere, cum Romanis per internuncios agit. Mox ubi ceciderant illa ad irritum, face & tuba Octauio Mamilio, Tarquiniorum genero ^{h)} longe Latinorum principe, & si fabulis credimus, ab Vlyssæ, deaque Circe oriundo ⁱ⁾ omni diuina atque humana virtute contra regum parricidas bellum molitur. Primum malæ rei tumultum pro ciuibz PUBLIVS VALERIYS POPLICOLA iterum & TITVS LVCRETIVS TRICIPITINVS Cess. V. C. 245. altero post exactos reges anno excepere. Romanos & malæ causæ conscientia & ultores ^{qui illos prope confecit} regum DI & nominis CLVSINI fama & terror, ciuium trepidatio, ipsaque fortunæ pietas pro regibus contra gentium iuris violatores atque parricidas armata, ita concusserant, vt confecta multis prædationibus ciuium copia & facultate, tandemque ipso occupato ianiculo & inde effusim decurrentibus hostibus

b) Fallitur tamen Martial. qui ipsum temporibus BRVTI rem egisse credit Lib. VIII. Ep. VII. Ep. 30.

Qui nunc Casarea spectatur iusus arene
Temporibus BRVTI gloria summa fuit.

c) Vid. BRVT. nostrum §. 14. d) Consule tabulam Italiae. e) POLYB.

L. II. 25. f) LIV. II. 9. 4. g) DIONYS. HAL. C. L. V. 293. lin. 34.

h) DIONYS. HAL. L. V. lin. 293. 30. i) LIV. L. I. 49. f.

ibus non minus a ciuium furore & desperatione, quam ihostium audacia, re-
bus suis timendum putarent. ¹⁾ Denique cum ad manus ventum esset, & iun-
ctus Camerinis & Antemnatis PORSENNA viribus & numero militum multo
quam Romani maior utrique cornui fortiter instaret, sauciatis binis consuli-
bus ²⁾ & percussis timore animis militum, lapsa erat res Romana, nisi vnus
HORMATIVS COCLES cum HERMINIO & LARGIO ³⁾ immortalī virtute
obtinuissent pontem sublicium, & via intercepta ihostium iras & impetum ipsis
iam mœnibus imminentem interpellasset. Iam munito ihostis ianiculo, quod
ultra Tiberim agri erat, occupato, scaphis cum MAMILIO atque TARRQVI-
NIIS traiecit Tiberim, & quicquid copiarum iumentorumque inuenerat, popu-
lationibus & crebro milite deuastat. ⁴⁾ Denique inclusa mœnibus tot millia
ciuium & paganæ plebis, quæ ex infestis agris confluerant Romam, ⁵⁾ exani-
mata fame & exclusa præsidii peritura erant postridie, nisi nunc e machina sibi
ultra orbis terrarum spem atque consilium, immortalis atque diuinæ virtutis di-
uino miraculo consuleretur. Illa magnis quibusque animis scena parabatur.

§. III.

*In illa de-
speratione
rem agebat
Mucius.*

*Eius consi-
lium de ob-
truncando
Prosenno.*

Hæc, si vir erat, subeunde CAYO MUCIO alca tanto magis fuit, quan-
to certius hoc consilio nasci magnos quosque animos, numen immortale voluit,
ut prolapsæ res mortalium, quæ iuvari virtute communi non poterant, ipso-
rum quasi cœlesti opera, restituantur. Adeo in summas difficultates patriæ
vsuram eius distulisse videbatur fortuna, ne illo sine miraculo vteretur. Illam
moliri in suum caput pestem tantum abest, ut tergiuersatus fuerit MUCIVS,
ut potius ad illam sponte adspirauerit. Non patitur indignitatem reipublicæ &
dedecus, aut famis supplicio morte inulta atque miserabili perituræ propediem,
aut seruituræ hosti peregrino, quæ nuper suos reges ferre noluerat. Res tenta-
ri non poterat, nisi atrox & inauditum animo conciperet facinus. PORSEN-
NAM obtruncare in mentem venit, summam causam & momentum belli. ⁶⁾
Transfugæ titulo abire in ihostium castra, & qua fecerit fortuna viam, grassa-
turus occidere hostem & mori pro patria statuit. Ne tamen ignorantes consi-
lium rei custodes Romani, retrahant transfugam ⁷⁾ atque adeo pro gloria, quam
conceperat animo, etiam ignominiam adderent; neue sepultum in castris Etru-
scorum MUCII facinus lateat patriam, rem ad patres detulit. Ut abire bo-
nis omnibus iubeant, & si quid tentauerit, continuente decus viri & memoriam
facinoris ad posteros, obtestatur. Ciuibz interpretari consilium non sustinet,
ne qua in tantis fortunæ difficultatibus & inconstantia, ad quam & hominibus
ingenium componere familiare est, ad aures ihostium perferatur. ⁸⁾

§. IV.

¹⁾ LIV. II. 9. 5. & 10. 3. DION. V. 294. 10. ²⁾ DION. V. 295. ³⁾ DION. II. 296. & 297. LIV. II. 10. ⁴⁾ DION. V. 292. ⁵⁾ DION. V. 293. & LIV. II. 10. init. ⁶⁾ LIV. II. 12. 5. ⁷⁾ LIV. II. 12. 1. ⁸⁾ DION. loc. cit.

§. IV.

Patres eo cupidius arripiunt plenissimum virtutis atque animorum consilium, quo magis immixtus quasi diuinitus in illam mentem CAIVS MV-
 cius videbatur. Ita inter vota & preces senatus, atque, quod fortissi-
 mum est ad Romanum ingenium, laudes atque admirationem patrum, au-
 ctis etiam animis, quos vel ante amplissimos gesserat, iam tum truces mina-
 citer circumferens oculos, atque omnia magna voluens animo, ad castra
 hostium peruenit. Neque animi saltem & coepta amor operis, sed & Tus-
 cana lingua, quam e nutrice Hetrusca hauserat, iuuabant facinus 1) atque
 compositus ad Tusci militis faciem habitus atque ingenium viri. 2) Fer-
 rum, quod regis capiti destinatum erat, toga occultat. Ita inermis &
 haud dissimilis Etrusco facile fefellit custodes. Vbi intrauerat praetorium,
 ad refertissimam turbam arrecta laudis cupido euocabat. Inter medias mili-
 tum altercationes atque tumultus ad regis tribunal prouehitur, vbi homi-
 num frequentia, & militum ad stipendia passim discurrantium studia faci-
 cilis dederant viam. Ibi cum regis dignitate seruus facie & habitu regio
 purpura & auro PORSENNAM referret, & agere pro imperio videretur,
 MVCIUS virtutem atque facinus faci inclementia delusit. Ille actus amore
 operis, & ne sciscitando, vter PORSENNA esset, proderet fraudem ti-
 mens, quo traxit temere cupido & fortuna facinus, scribam pro rege in
 tribunali obtruncat. 3) Ea vulgatissima fama est. Alii non scribam 4) sed
 quia omnium maxime impleta est religionibus, omnibusque gens Etrusca,
 ipsum sacra facientem Diis, ante illorum altaria ictum a MVCIO PORSEN-
 NAM regem; at priusquam absolueret audacissimum facinus, parricidam
 interpellatum a satellitibus & raptum in vincula fuisse. Rectius nobiscum
 credideris, non regem, quem etiam gemma nostra in tribunali constitutum
 exhibet, sed purpuratum in curuli sella pro rege occisum. Neque videtur
 enim deorum immortalium timor semper sanctus ac venerabilis Romanae
 genti, passus in MVCIO fuisse, ut in ipsorum conspectu adeo inter sacra
 trucidaret hostem, & sacratissimum ignem Deorum altaribus destinatum
 sanguine regio conspurcaret. Neque tanti nobis VALERIUS auctor est,
 qui, cum quasi aliud agens per ambages in MVCIUM incideret, de icto
 rege certam historiarum fidem in aliud reuocauit, ut LIVIUM nobis &
 DIONESIUM & PLETFARCHVM interpellat, qui scribam pro rege ob-
 truncatum de industria monuerunt. Vtunque ceciderit facinus, certe non
 sine numinis immortalis consilio, qui opportuna esse priuatorum manibus capita
 principum, perpetua atque circumsperta prouidentia non patitur. 2) Ad

T 2

quod

1) DION. V. 298. 30.

2) LIV. II. 12. 6.

3) DION. V. 298. 36. LIV.

II. 12. 4) VAL. MAX. L. III. c. 3. II. 1.

2) vid. Venerandi Parentis

mei dissert. de prouidentia numinis circa reges.

*Consilium
exsequitur.*

*Tuscanum mi-
litem simu-
lat.*

*Vtitur Tu-
scana lingua.*

*Scribam ob-
truncat pro
rege*

*aut ipsum re-
gem vano
ictu perit.*

quod cum fieret clamor & concursus hominum tam nefarii operis stupefcentium decus, qua stricto mucrone fecerat viam magnifice grassantem comprehendunt satellites, & dum fiat de ipso gentis Etruscae consilium in vincula rapiunt; non tam magnum & memorabilem futurum ad posteros, nisi hac fortunae, quae fefellerat, facinus, invidia celebraretur. ^{a)}

§. V.

Parte differ- His conatibus, quod pro patria ceperat, consilium exsecutus est *tationis mo-* CIVIS. Quo illa in rempublicam tentata sint animo, tuum erit, lector, *ralis, ubi* statuere, & ad numinis voluntatem exigere; denique in exemplo quid imi- *primo res* teris, intueri, priusquam didiceris, quo modo successerit facinus. Ne tibi *omnis divi-* accidat, quod plerisque, qui magni exempli documenta in illustri posita *dicitur & di-* monumento intuentur; qui quod factum exitu, vident, factum incepta *sponitur.* putant, atque e successu consilii facinoris decus atque dignitatem meriuntur. Non rectius de SCAEVOLA statues, nisi ad hoc primo pro se mihi quisque acriter intendat animum: quo consilio, quibus armis, iure iniuria gestum fuerit bellum, ac defensi TARQUINII: post, si male egisse romanos, videris, an fas MYCLO eum iniusta patria contra PORSENNAM militare. Mox, an extraordinariam virtutem in iniustis armis debuerit civibus? Et si debeat, an percussorem egerit recte? Et si egerit, an & contra regis sanctum caput haec potuerit iuste tentare, ex numinis voluntate excutias, donec vel perditum & pestilentem patriae, vel egregium & commendabilem ad posteros videbis.

§. VI.

Imo quæritur, romani an Porfenna instum bellum gesserint. Ecce! iniuste Romanus exegerat TARQUINIUM regem. Per XXX. annos regnabat TARQUINIVS, non patiente saltem populo, sed & iubentibus patribus, quia nefas erat, hominum opiniones sua patientia, deludendum gessere; quoniam nefas erat quem regem esse, pro imperio agere, scribere militem, arma mouere, leges ad populum ferre, vocare in curiam patres, iniuste Tar & per vicos praeconem dimittere, audiens dicto volenti similis tuleras, illi quinius cinerem parare animo; quem ut regem & patrem patriae simulayeras coli, in illum per tanta temporis spatia scelus atque perniciem alere; tandem cui quia quasi obsequium finxeras, contra illum ut hostem arma machinari. Perditus est *præscriptio-* orbis terrarum, si fraudibus atque commentis praecipites agimur, neque *ne regnum possidebat.* convenire inter se mortalibus potest, nisi qui, cum quibus agant, noverint. Inde usucapi rerum possessiones & excludi temporum praescriptionibus aliorum iura statim annorum spatiis legumlatores sanciverunt. Vti constat inter *fas erat de.* mortu-

a) MARTIAE lib. I. Ep. 72. v. 7.

Maior decepta fama est & gloria dextrae,
Si non errasset, fecerat illa minus.

mortales, quando credere possint ciues patientiae tuae. Iam igitur haud dubie patientia & praescriptione rex erat. In illum si non recte in repl. versabatur, statui arbitrio ciuium non poterat, ne priuatam & inconsultam plebem de principe inire consilium patiamur. Quod si integrum esset ciuibus, quando proberentur rudi plebeculae aspera interdum improbis regum consilia? quando non foret, quod caperet de plebe quidam? quando a cuiusque nequissimi libidine tuta essent principum capita? ^{b)} Tentauerat illud igitur plebs romana pessimo exemplo orbis terrarum. Contra gentium & naturae leges saeuitum fuerat in TARQUINIOS. Illos quia communis regum causa acta videbatur, regno patrio, quietem & pacem sibi, tranquillitatem & decus orbi terrarum PORSENNA molitur restituere. Iam qua fronte concurrere ad opem ferendam TARQUINIIS contra ciuium consensum rex peregrinus potuerit, e gentium iure dispiciemus.

§. VII.

Gentes, quas eadem vires, idem libertatis decus idem numinis affectus atque liberalitas armauerat contra sese inuicem, quia pares sunt, humanis legibus non viuunt. Quis leges illis conderet, ultra quorum fastigium hominum nemo neque viribus nititur perpetuo, neque dignitate? Solis ergo naturae iuribus & nominis voluntate viuunt. Magistratus & iudices inter sese, qui altercantibus ius dicere, qui legibus controuersiam moderari possint, nullos deprehendunt. Solis diuinis sanctionibus sibi inuicem obligantur. Tantum qualibet ad creatoris nutum res suas componere, tantum consilii ad eius voluntatem afferre tenentur, quantum omni diuina humanaque virtute curari & confici poterat. Quo si pro se quaelibet tota mente incumbat, & consilio, viribus, armis emineat ultra reliquas, poterit etiam alias, ut eodem conferant operam, cogere, & illud curare, quod in commune hominum genus saluberrimum putauerit. Si alio nitantur viribus gentes reliquae, si contra numinis voluntatem aliquid opera & consilio machinentur, sibi, si maior fuerit, iudicis partes delatas esse, suis armis coercendam maleuolorum iniuriam, quia & illud finibus creatoris respondet, suo nouit consilio componendum ad numinis voluntatem orbem terrarum. ^{c)} Poterit ergo bello adigere vicinos ad eandem pietatis societatem, si mitiora consilia ipsa necessitas infringat, praecipue si & suis ipsa rebus timeat, & in suum parari aliquid caput, perferant. Idem POR-

T 3

SEN-

^{b)} vid. BRVT. nostr. §. 10. & LIPS. Polit. lib. VI. c. 5. §. 30. & REINHARD ad LIPS. l. c. c. ^{c)} Vis argumentandi haec est: Gentes non habent superiorem ultra se constitutum, qui sibi omnibus ius dicat. Ergo solius naturae legibus viuunt. Illud iubet tantum conferre ad numinis voluntatem, quantum fieri potest. Conferri aliquid potest, si & alios coegeris, ut idem faciant. Ergo poteris armis ad iustitiam gentes reliquas adigere.

principe statuere rudes ciues.

Ius gentium & naturae docet, gentes posse vicinos ad iustitiam cogere.

SENNAE accidit. Vidit, iniuria everti regium nomen & decus, rem saluberrimam inter homines & dos: vidit, cudi aliquid in orbis terrarum perniciem: vidit, contra voluntatem numinis vanitate atque dementia saeui. Quod ut sopiatur malum, ut ad creatoris imperium & leges componeret, recte opes, consilia, arma, militem contulit.

§. VIII.

*Quæritur,
an iniusta
patriæ obse-
quium debe-
amus?*

Iam igitur *LARTI PORSENNÆ*, homini legum diuinarum humanarumque vindici, & ex voluntate numinis poscenti ab improbis pœnas, non sine crimine atque iniuria romanæ obnitebantur. Militem contra *PORSENNAM*, & inter illos *CAIVM MVCIVM*, scribebat patria. Iam quid obsequii debuerit *MVCIVS* contra diuina & humana iura mouentibus arma patribus; plenius excute. Perdita quidem & ineptia imperanti, dicto audientem esse, si res absolute ad numinis voluntatem exquiras, improbum atque nefarium. Si abutatur, quod ipsi datum est, magistratus imperio, si quod in reipublicæ emolumentum conuertendum erat, in priuatum trahit compendium ius exigendi a te illa, quæ nominis voluntatem subuertunt, a numine ipsi comperere amplius non potest. Ius enim a te illa poscendi, quæ sponte non faceres, nemo primario habet, nisi in cuius fauorem legis auctoritate hæc tibi fuerant imperata. Si enim ius directum habeat, moralem facultatem ex lege sibi datam, intelligit, illa ab aliis expectandi, ad quæ in sui fauorem obligati sunt. Quis vero a voluntate numinis tibi imperari aliquid in illius fauorem credat, qui contra eius voluntatem & leges consilia atque fraudes machinatur. Vnde in improbi imperantis fauorem non obligaris, neque ille suo obsequium iure poterit a te expectare. Ius ergo poscendi a *MVCIO*, quæ legi diuinæ fraudem facere videbat, non quidem habuerant patres. At ciuitas atque societas vniuersa ius sibi a numine indultum vident, obsequium tibi erga patres imperandi, quia in ciuitatis fauorem statuit numen, ut magistratui etiam inconsulta iubenti obsequaris. Ne passim priuatorum arbitrio contra magistratum imperia consentiantur, misceantur ordines, serantur seditiones, evertatur resp. Quamuis igitur ut dicto audires, iure suo poscere magistratus a te non poterat, quia illud tibi non in eius fauorem & commodum a numine imperatur; illud tamen propter reipublicæ & ciuitatis decus & securitatem, præstari imperantibus, creator præcepit, ne in tanta ciuium libertate ipsa cum imperio & ciuibus periclitetur. Poterat igitur imperare societas, ut pareas contra *PORSENNAM* iniuste mouentibus arma patribus, ne tuo exemplo doceantur ciues contra patres insurgere, d)

§. IX.

d) Vis argumentandi hæc est: Magistratus quidem iniusta imperans ius non habet, a te exigendi obsequium, quia ius est facultas moralis ex lege data, vi cuius exigere ab

§. IX.

Adhuc igitur bene se passus est MUCIVS scribi contra ~~BO~~RSENNAM. *Ostenditur, nos iniusto principi non obligari ad extraordinariam vir-*
 militem. At vero ultra adspirare, quam iusserant patres, senatum ad interne-
 cionem iustissimi regis & numinis auctoritatem vindicaturi pellicere, tandem
 ultra reliquos illis studiis eminere, perditum atque inconsultum erat. *utem.*
 fuit, contra numinis sententiam obsequi ad scelus euocantibus patribus; ultro
 nauare tanto tuo & orbis terrarum periculo contra divinas leges operam, nefa-
 rium. Cum fini illi satisfeceris, propter quem iniusto principi parentum erat:
 non debebas ulterius numen prouocare. Omne medium, quod violentum &
 asperum est, & non sine iactura quadam ad rem tuam potest conferri, non ten-
 tandum est tibi, nisi immedicabile vulnus, in summis difficultatibus eius tibi ne-
 cessitatem imperabit. Poteras arma ferre & occidere militem miles; at sponte
 mentiri faciem Tusci, cum nemo imperaret, in castra irrepere, stringere ferrum
 in regum capita, & quo minus coercerentur tuorum fraudes, nullo iubente ope-
 ram conferre, cuius erat immemoris atque temerarii.

§. X.

Et quod si euincas; recta ipsum ad magistratum imperia contulisse, quic- *An ad per-*
 quid in illo virtutis & consilii fuerat, quia forsitan exemplo prouocare alios ad *cuSSIONEM po-*
 idem obsequium, & sponte iuuandam patriam voluit, certe ad percussione *tuert obligari, & tan*
 ferre operam patriæ vix debebat. Sub militis & amicitiae titulo obtruncare re- *hæc licita.*
 gem animus fuit. Neque id mirum, quia semper in fraudes & insidias inge-
 niosi erant mores Romanorum. Inde ne pacta quidem & datam inter ingenuos
 fidem ratam esse voluerunt, nisi vel legum expressa auctoritate, vel statis contra-
 ctuum solemnibus pactorum sanctitas confirmetur. Nos & antiqua Germano-
 rum fides ab antiquissimis temporibus propagata ad posteros & ipsæ naturæ le-
 ges in alia abire coegerunt. Fraudibus atque consiliis fidem eludere & testis
 artibus aucupari, quod aperto Marte non poteras, quanto maiori omnium con-
 sensu probatur, tanto perniciosius est contra rempublicam. Fraudibus & machi-
 nationibus, quibus contra alios vteris, ipsi in tuum caput imitabuntur, & delu-
 dendi amicitiae titulo bonorum expectationem, a te contra te capietur exem-
 plum. Quibus tua consilia insidiata sunt, illis ceditur etiam aliquid in tuum ca-
 put. Nihil recti, nihil ingenui in rep. sibi constabit. Semper dubius, semper
 sollicitus inter spem atque timorem destituere, qui semper vereris, ut sint alii
 eiusdem ingenii, quo te animatum esse sentis. Neque illud tibi contra ho-
 stium iniuriam integrum esse credideris, quia & ipsi, quantum in se erat, euer-
 te-

ab aliis officia possumus, ad quæ in nostrum commodum obligati sunt. Iam
 quidem in magistratus improbi fauorem aliquid constitui, absolum erat. At ve-
 ro sint fauorem reipublicæ constitutum & imperatam, ut subditi pareant. Ergo
 societas hæc a te exigendi ius habet.

terunt datam inter ingenuos fidem. Non enim ex pacto saltim gentibus vicinis & hostibus obligasti integritatem & fidem tuam, qua religione solutus videreris, si eam & ipsæ bello sefellerint, sed numinis tibi voluntate imperatum est, ne illud in alios statuas, quod pestilens vides in commune bonum. Reipublicæ pessime consules, si fraudes atque insidias contra hostes machineris, quibus idem contra te consilium veniat in mentem, quis finis malorum erit atque miseriarum? Inconsultum est fraudibus uti, nisi ubi respondes aliorum fraudibus, & ne tunc quidem, nisi in summis necessitatibus tuis. Prouocare alios insidiis, & machinari aliquid contra fidem publicam plenum temeritatis atque malitiæ. Ut mirer summo cuidam viro ^{e)} alia in mentem venisse.

§. XI.

Multo minus licet principem, vel tyrannum vel hostem obtruncare, quicumque ille sit.

Denique finge, ipsius patriæ durissima calamitate atque certissimo periculo ciuium imperata M V C I O fraudum atque machinationum consilia fuisse; quæ illud iure contra regis poterat caput moliri? Nefas est, patere principum salutem manibus priuatorum parricidis. Si omnia alia possis in omnes alios, principis capiti, siue tyrannum, siue hostem credideris, ne manum quidem intentare integrum est. Dedit illud principibus numen immortale, ut sanctum esse possit regium nomen. Quibus tot ciuium salus tot sudoribus, tot malis, tot vigiliis, vita sollicita atque miserabili, aerumnis, sanguine redimenda est, illis ita parci decet, ut ne de sua vereantur. Denique fas est, ut qui soli causam orbis terrarum suo periculo agitant, soli quoque vltra reliquorum sortem constituentur. Tandem si vel omnes diuinas humanasque leges rabie & temeritate illorum prosterni videas, atque interpellari, ipsi quidem indigni sunt immunitatis iure, quod in tam nefarii capitis emolumentum a numine tibi non imperabitur; & iam sumi arma, erigi manus, insurgere contra crescentem audaciam & scelus perditæ principis posset, nisi in aliorum commoda & emolumentum renouandæ a vindictis iræ tuæ viderentur. Perniciosum in rempubl. foret, si ciues de principe inire suffragia iubeas, qui laudem & decus non virtute, nec legibus, sed vanitate, sed libidine metiuntur. Quis regum in tantam aerumnarum malorumque aleam coniici se & suos, & vitam suam omnem pateretur pro patria, qui imminere cras capiti suo de plebe quendam nebulonem sciret, qui tam sollicitæ lucis mercedem, iniurias & dedecus, & quod rerum humanarum tristissimum est, mortem intentaret. Ita franguntur, quos pro rep. sumere reges poterant, animi: ita de aliorum commodis parum solliciti, quibus de suis necessitatibus non potest constare: ita enervia & lenta inter principum manus & timores imperia destituuntur. Qua pernicie, quid tristius reipublicæ quid periculosius. Denique si vel possent de eius imperio consulere & recte de improbis

^{e)} D. IO. FRANCO. EYDDEO, in spec. iurispr. hist. §. 52. & 53. qui SCAEVO-
LAM defendit.

bis statuere ciues inconsulti, quid illa alea magis ambiguum, magis periculosum? Summa apud principem potestas & consilium, & quicquid in republ. virium est atque nerui rerum gerendarum. Multos gratia, misericordia, venia, auxilio denique ipso nomine regio deuinciunt satis graui contra omnes iniurias praesidio atque munimento. Quanta animorum, opum sanguinis prodigalitate, inter quos reipublicae timores atque sollicitudines & lamenta omnium ordinum, & turbas atque vltima mala contra principum libidinem & illius defensores insurgendum esset? quae singula omnibus duris imperiis, omni tyrannide atrociora deprehenduntur. Imo finge, sponte & non inuitum esse abiturum imperio, quem inde ciuium consensus depelleret, ipse tamen crebrae imperantium vices quanto reipublicae detrimento voluerentur? quantum consilii, quantum patientiae imperare deberes animo tuo, priusquam noua ferre imperia possis, priusquam ad noui principis nouum ingenium componere mores & studia, denique vitam, consilium, habitum omnem in aliud discas referre. Quod si saepius tibi instaret, quis malorum finis atque turbarum? Tandem actum esset de spe & expectatione orbis terrarum, nisi in illo conspirarent omnes, ut principum capita sancta inuicem atque venerabilia custodiantur. Cum igitur quicquid tua ope conferri potest, ad commune bonum, tibi in societatis fauorem imperetur, iure suo respublica a te postulat, ut regibus libertatem & decus relinquant, quod suo iure non poterant expectare. Id ne hostibus quidem eripere licet, quia nefas est, bello plus alios laedere, quam necessarium & tibi proficuum. Quod si in monarchiis tentaueris, non solum imprudens & tuis commodis perniciosum, sed quia fines numinis euertit, impium erit atque nefarium. *f)* Alia interdum ratio in Olicharchiis & Democratiis. Ibi saepe minori periculo regno detrudi ἀρχοντες possunt, si contra pacta delinquant. Illi datam ciuibus fidem fallere non possunt, aut ad monarchiam aspirare, quamuis illud salutare in rempublicam videant, ne solenne fiat, pacta violare. *g)* Quod si tentarent, & fallere da-

f) In genere nota, male dici, quod haec quidem sint contra prudentiam, non vero contra iustitiam. Iniustum enim est, quod est contra fines Dei, imprudens, si in applicatione mediorum peccatur, quod incommodum tibi & perniciosum. Iam quicquid incommodum & imprudens est, est etiam iniustum, quia pugnat contra finem Dei, qui vult, ut tibi omnia commoda sint, quantum fieri potest. Vides igitur, haec non esse opposita, sed idem & vnum. Si vero aliquid dicitur imprudens, saltem diuerse consideratur, i. e. quoad utilitatem tuam, si vero idem iniustum dicitur, consideratur & confertur cum lege. *g)* Vis argumentandi: Princeps, hostis & tyrannus non habet ius exigendae immunitatis. Quia in improborum emolumentum nihil a numine imperatur. At vero societas ius illud exigendi habet, quia ipsi perniciosum est principes mutari. Ne ciues inconsultum iudicium fere audeant de innocentibus principibus, ne ipsi principes in periculis perpetuis haeant, ne turbae excitentur, atque frustra sanguis profundatur. Ergo in societatis emolumenta haec numen imperauit.

Fasc. I.

V

datam inter ingenuos fidem niterentur, recte in illos statueres, quorum caput non tam sacrum neque tam arduum est, ut in illo volui vices reipublicæ & priusquam de alio consulas, ad alium te componas, misceri ordines, periclitari ciuitas vniuersa videatur; sed qui tanquam ciuium quidam ministri faciunt reipublicæ operas, & quæ consulta erant in commune, suis saltim studiis exsequuntur. Neque dignitas illorum & deuoratus pro ciuibus labor & tædia tam operose pro nobis occupantur, ut adeo exiguum decus tanta libidinis venia, immunitate facinorum, crudelitatis licentia, consiliorum libertate, obsequio, patientia compensemus. Tanta denique apud vicinos gratia, inter ciues nomen, & clientela, inter bonos raritas, in republica necessitas, & deturbandorum difficultas imminere nobis non solet, quæ pœnas nocentium, & vindices bonorum manus contra fraudes atque dementiam possit morari. Ipsa eorum tandem temeritas atque iniuriæ tanto grauius atque religiosius sancienda videbuntur, quanto conspectiori & rabies illorum & supplicium loco constituta & fraudum & virtutis grauius apud posteros ciuibus exstare poterant exemplum. Quæ cum hic facilia sint, & irrita in monarchiis omnia, & plena molestiarum nouimus fo-

*An hostium
regem occi-
dere liceat.*

re & malorum. Id vnum nobis superest, si vel omnes priuatorum manus in perpetuum arceas a capite principum, nonne & integras gentes, præsertim iustis atque egregiis in nos furiis accensas, & digno spiritu ad recte cognoscendam causam animatas si hostes sint, statuere de regibus nostris, & vel de capite illorum durius iure belli consulere e gentium & naturæ legibus recte patiamur? Dudum nouimus, perditæ atque nefarie moueri arma, si neque ad numinis voluntatem & decus, & interpellandam aliorum dementiam sumferis, neque ad mitia consilia componas rem atque ingenium tuum. Nihil licere putes armis & animis tuis, nisi quod salutare in commune bonum, & ipsa tibi necessitatis quadam sentis lege imperari. Quod ultra est, omne vanum est & perditum, & inconsultum. Nosti, quibus malis, furiis & periculis impleatur orbis terrarum, cuius fraena tuo parricidio & temeritate ad alios fluxerint. At tua parum interest, quibus auspiciis in tuam ab hostibus caput sæuiatur, si sciueris semper in te sæuitum iri a gentium regibus, nisi alio rem tuam ordine auoces atque componas: aut si interest, quamuis trecentos truncaueris, suspicabere totidem contra te alios renasci. Eadem tibi perpetuo furie instabunt, eadem pestis. His consiliis quid de aliena calamitate meditaris, qui tuis inde rebus speraueris nihil? qua fronte contra salutem orbis conspiras, qui ipse neque perditio illo, neque incolumi saluus eris? Tandem quid contra hostium reges moliare, qui si in illos machineris perniciem, cras tamen non modo hostem in acie, sed & iratos præstolabere Deos. Quæ cum ita sint, quis non videt, & nefarie illa tentata a MUCIO & inconsulte concessa patribus fuisse. Miror tam arduam causam, tanta summorum virorum dissensione atque consiliis tractam in ambiguum fuisse, quibus iuuari res prolapsa, & ad numinis componi decus debebat orbis ter-

terrarum. IVSTVS LIPSIVS ita incertus vagatur, vt perpetuis litibus se ipsum conficiat, ¹⁾ ipsisque principibus Gallorum viris non minus detrudi imperio princeps, quam interdici administratione tutori suspecto posse videatur. ²⁾ Tandem quod omnium maxime mireris, vel solum erroris in re sacra titulum aptum esse plebi, vt detrudant imperio principem, pontificiorum consilia contra Elisabetham Anglorum reginam tanto consensu tradidere, vt non dignum modo venia, sed & posterioris vitæ meritis excipiendum crediderint facinus. ³⁾ Denique ipsa summa politicorum nomina SANTARELLVS, MARIANA, VASQVETIVS, SVARETZIVS, GREGORIVS *de VALENTIA*, EV-DAEMONIVS, MOLINA, GRETZERVS, BELLARMINVS, & centum alii non fraudibus modo, atque consiliis, sed ferro etiam atque vi aperta contra principem ciues armare.

§. XII.

Denique si hæc omnia MUCIVM quouis diuino humanoque iure adiutum fecisse patiamur, vix tamen temeritatis nota absoluitur, qui in tantis suis ^{Denique ostenditur, factum Mucii temerarium fuisse.} & reipublicæ in eandem cum ipso fortunam tractæ periculis solus inter tot millia ciuium ardentissimo studio in regem animatorum, testis sub vestibibus mucrone, homo peregrinus & facile ipsa facie conspicuus, contra Etruscorum regem, quem viderat nunquam, neque, quis esset, poterat ex aliis sciscitari, sumferat ferrum, & quem ipsi simillimum videbat habitu, pro rege oppresserat. Quod, vti præcipere poterat animo, si cecidisset in irritum, non saltem non releuasset miseram patriam, sed & exacerbatis animis hostium calamitatem ante satis arduam, iam demum reddere insuperabilem. Vanum est, in tanta tua & aliorum alea illa præstolari, quæ posse tandem aliquando scias, si dis videatur, contra spem & expectationem fati quodam miraculo accidere rebus tuis, & quasi diuinitus tibi e machina afferri. Non ideo homines sumus, vt quæ possint forte fieri, aucupemur. Quod & immensum & insuperabile & perniciosum consiliis tuis. Possunt omnia fieri; & nihil tam graue tamque arduum est, & quod minus fieri possit, quam hoc vnum dicere, non posse fieri. Sic te tua vanitas præcipitem in omnia ageret. Illa sectare, quæ fore aliquando, & intentari vides rebus tuis, & ipsa rationum tuarum facie portendi. Illa arripe, illa suspicare. Hæc tuta sunt, & egregia & nisi quid diuinitus accadat ad te certe peruentura; illa plena timoris atque sollicitudinis, & ancipitii, eadem contra te fronte animata, qua tibi arriserant; hoc vno ab aliis distincta & commenda-

V 2

bi-

¹⁾ LIPS. polit. VI. §. 28. 32. GORTIVS de I. B. & P. I. 4. 7. BOECL. diff. polit. XVI. p. 406. S. RVFEND. III. 6. REINH. ad LIPS. l. c. p. 151. HOBES. de ciuit. VI. p. 88. ²⁾ Journal du Roi Henri. III. f. 105. ³⁾ CARD. ALANVS in apol. pro iuram. fidel. f. 272. & in epist. ad omnes christian. reges principes, Ordin. f. 337.

bilis, quod in hac te impetus tulerit. Cui si obsequaris, quod genus malorum atque dementiae est, in quod non alis quasi & pedibus vehare. ^{m)})

§. XIII.

Euentus consilii.

Capitur.

Nova commenta facit.

Manum torret.

Neque tamen dignas ab ipso facinoris poenas sumferunt Dii. Vbi correptus a custodibus, & tractus in vincula fuerat, inter militum tumultus miracula rei stupefcentium, inter quorum etiam manus gemma nostra. A ipsum in fronte dissertationis exhibebat, ducitur ad regem. Sciscitatur ex ipso *PORSENNA* consilium rei, & unde tantum ipsi conceptum mente animorum atque audaciae exquirat. *MVCIVS* inter tantas fortunae minas ante regium tribunal destitutus, & iam quoque metuendus magis metuens ⁿ⁾) ne mutato quidem in praesentissima morte habitu oris atque oculorum, quod & omnes gemmae nostrae testantur ^{o)}) eodem quo, conceperat animo, facinus exponit. Se *CAIVM MVCIVM* Romanum Romano sanguine natum, & militantem pro patria, contra hostem fuisse. Non deprecari mortem, in quam ipse sponte abierit, hoc solo miseram, quod viuo illam *PORSENNA* oppetendam intellexerit. Nec defuturos tamen, qui idem longo post se ordine expetant decus. Aflatim fortunam solari interitum suum, quem non multum noverit fore. Impletus his quoque timoribus *PORSENNA* tanto peiora omnia suspicatus, quanto durioribus iniis primum in se expertus fuerat impetum viri. Quia solatium interdum miseris est nosse sortem suam, ut rem omnem ordine expromat, monet. Ni propere excutiat, quicquid per ambages praediceret, ostentat ignem atque tormenta. At vero non didicerat, cogi Romanum ingenium. Ut doceat regem, quam vile sit corpus iis, qui magnam gloriam vident, dextram manum incenso ad sacrificium foculo iniicit ^{p)}) aut quod aliis visum est alienato a sensu animo, in ipsis altaribus, coram quibus antea petiit caput regium, ubi errauerat, quasi in poenam erroris dextram adurit. ^{q)}) Tractum inde *SCAEVOLAE* nomen. Addunt alii miraculo decus, & erectum a *PORSENNA MVCII* gladium credunt, quem ille inter dextrae manus mortem & tormenta corripuisse laeva dicitur, ut & ibi restare *CAIO MVCIO* dextrae virtutem ostenderet. ^{r)}) Manifesto certe argumento, non satis constare sibi antiquitatem, quae in proxima hac gemma nostra adustam cum gladio, quem manu tenebat, dextram *MVCII* fuisse crediderat:

Quod

^{v)}) Verba: secundum possibilis agere, hominis stulti & temerarii, quia possibilem tanta multitudo. Nunquam posses desinere. Et contrarium semper etiam possibile, ut non sit ratio, cur hoc praeter reliquis egerit. Sapiens probabilis sequitur. ⁿ⁾) LIV. II. 12. 8. ^{o)}) ετε μεταβολη χρωματος, ετε συννοια προσωπου τον ορεωδαντα σημαινων. DIONYS. HAL. VI. p. 364. ^{p)}) LIV. I. 6. ^{q)}) VAL. MAX. III. 3. 1. ^{r)}) PLUT. in vita Poplic. p. 106.

Quod quamvis fortius nobis atque diuinius videatur spectaculum, netamen nimis in fabulas atque commenta proni, atque obnoxii videamur, vix credimus, quod & ultra historiarum fidem, & ipsius naturæ propemodum vires constitutum esse videatur. Non enim potuit pugionem dextra in foculum iniicere, qui illum læua demum manu PORSENNA accepit. Neque tamen faciles esse in parricidarum caput manus lictorum solent, vt dextram MUCII capti, & iam ad tormenta detrudendi, cui etiam in gemma A. galeam detraxerint, armatam gladio suerint. Denique si & Etruscos milites stupores & truncos putaris, non tamen esse potest tantæ patientiæ natura, vt, dum vellicas dextram, dum aduris & dilanias tendines & musculos, tum quidquid succi & sanguinis erat in dextra, exsugis atque excoquis, illa intendere vires, & arreptum gladium compressa re-

V 3

ti-

tinere atque recedentes fibras contra naturae leges quasi de industria possit reuocare. Vtunque fuerit, certe tam atrox & horrendum Etruscis spectaculum erat, ut quam vrere MUCIVS potest manum, cernere non potuerit PORSENNA. ^{s)} Ille profiliens sede sua, in qua constitutus erat, ipse manum ignibus eripit, & obstupefactus admiratione virtutis Romanae, nequit ferre doloris spectaculum. Iure belli liberum inuiolatumque in patriam remittit. MUCIVS ut compenferet clementiam beneficio, trecentos ipsum iuvenes exspectare iubet in vestibulo regiae, qui iisdem animis, iisdem consiliis, eandem sibi in singulas horas perniciem machinentur. Alii, (quibus de industria commenti fuisse virtutis in maioribus suis miracula videntur Romani, ut eo studiosius defendendam posteris libertatem commenderent, quam tantis a parentibus animis partam tantis ad se consiliis propagatam ostenderent) iniectam temere a MUCIO ignibus manum nesciunt. Potius ut dolorum & suspicionum ambages deiviter, iurisiurandi fide sibi obligasse PORSENNAM dicitur, intactum & inuiolatum sese tormentis fore, si vera ex-
Pax. ^{omeret.} Idque facile impetrasse ab Etruscorum rege. His consiliis deluro PORSENNAE inieciisse trecentorum iuvenum imaginem, ut istis suspensum timoribus durius angeret. ^{t)} Donec sollicito tantis malis parenti, qui eandem sibi quotidie parari necem videret, ne peti posset, quas timebat, insidiis, discere bonis conditionibus agro Romano & per internuncios cum hostibus pacisci PORSENNAE filius persuaderet. Alii non illud MUCIO deberi agunt, sed Tarquiniorum temeritati atque amentiae, quae ferre PORSENNAM iudicem amplius non poterat. ^{u)} In legatorum societatem CAIVM MUCIVM adsciscunt, qui tam egregie apud virosque componit causam, ut intra paucos dies exiguo agri quod Etruscis debebatur recepto redditis tandem ipsius quoque obsidibus cum summa Romanorum & MUCII gloria atque fama clusum PORSENNA reduceret copias.

§. XIV.

*Iudicium
de adusta
dextra.
Commenta
reprobantur,
& ostenditur
in genere,
fraudes &
in hoste illi-
sas.*

Non inepte in foculum sponte iniecerat MUCIVS manum, quam paulo post inuito esse videbat iniiciendam; ut hostem etiam virtutis ostentatione obstupefaceret. At vero addere virtutis miraculo fraudes & mendacia & periculorum commenta, quae cras in te queat hostis refingere, & pernicio-
sa communi hominum qua constamus, fidei consilia tentare, illud vanum atque inconsultum atque temerarium. Praecipue cum in tam dubiis causis, nisi alio flexisset fortuna consilium, idem, si credidisset, commentum irritare potuisset hostem, quod tunc pacis cogitationem ipsi iniecerat.

§. XV.

s) MART. L. I. epig. 22. v. 5.

*Vrere quam potuit contemptor MUCIVS igne,**Hanc spectare manum, PORSENA non potuit.*

t) BIONYS. l. V. 309 seqq.

u) PLVT. l. 6.

§. XV.

Tam temerarium opus summa exceptum admiratione patriae. Agri, *Gloria Mucii Prata* quantum circumarari vno die poterat, datum. Quae prata *Mucii* ad ESQVILINAM portam monumentum virtutis exstiterit ad posteros, quoad stetit res Romana; x) atque quod sanctissimum est contra temporum & obliuionis iniuriam praesidium, pietas ciuium atque memoria. Quam *Spectacula* ut virtutis incitamentum maneat iuuentuti Romanae, cum ipsa successione acceperunt a parentibus liberi, & quo conspectior virtus foret, publicis spectaculorum solemnibus perpetua ad posteros religione propagarunt. y) Illam certe suo iam tempore lusum fuisse arenae Caesareae & cum stupore patriciae pubis exultam ad exemplum SCAEVOLAE manum hominis captiui Martialis docet; & quos morti destinauerant, illos in Amphitheatro ad antiquae patientiae morem manum dextram sine doloris voce foculis iniectisse non sine antiquitatis veneratione testatur. z) Vt tamen tam sacrum & venerabile depositum reipublicae atque maiorum suorum quotidie coram intueri & aemulari studiis possit iuuentus Romana, faciem eius trium nobis gemmarum religio conseruauit; quarum binas priores a. & b. ex ROSSI & PAVLLI ALEXANDRI MAFFEI nummis antiquis a) excellentissimus, D IOHANNES BURCHARDVS MENKENIUS noster, posteriorem c. ex Montfauconii antiquitatibus Romanis b) in bibliotheca senatus Lipsiensis celeberrimus MASCOVIUS, vtrique summi & litterarum & nostri patroni atque statores singulari religione venerandi nobis humanissime indulserunt. MAFFEVS suas dignitate propemodum pares credidit. c) Aetatem suppellectilis suae adeo non interpretantur, ut MONTFAUCONIUS, se antiquitatem Gemmae suae ignorare, etiam sponte fateatur; antiquissimas tamen esse, vtrique locupletibus argumentis protestentur. d) Si faciem videas, parum inter illas interest, nisi quod media gemma b. paullo truciorem & generosum magis exhibeat. Reliquae binae propemodum inertem atque meticulosam faciunt. Praecipue in priori illa gemma a. manibus quasi & vinculis inter binorum lictorum furias & hastatas manus ad altaria trahitur, quod indignum tanto fortissimi viri nomine & summa apud posteros fama videtur, qui sponte actus virtutis cupidine inuolauerat in ignem & tormenta. Adeo fere in suspensionem adducimur, ut artificem, qui sculperet in gemma MUCII faciem debebat, forte aliquando in *spectaculis* SCAEVOLAE, quae Romae celebrabantur, seruum, vidisse crediderimus, qui SCAEVOLAE

x) LIV. II, 13. §. DIONYS. 303. l. 46. y) MARTIAL VIII, 30.

z) MARTIAL X, 25. a) MAFFEI gemme antiche figurate Tome. 4. tab.

9. & X. b) MONTFAUCON. antiqu. Rom. T. 4. Tab. 7. N. S.

c) MAFF. c. Tom. IV. observation pag. 16. d) l. c. pag. 12.

LAE nomine adurere dextram, vinculis atque verberibus cogebatur, e) vt inde talem & M V C I V M fuisse hariolatus sit. Sic illum magis ad misericordiam, quam ad decus effinxere. Praeterea obserua vniuersam fere facinoris seriem priori gemma expressam. Ante omnes PORSENNAM regem agentem pro imperio in *sella Curuli*, e quibus & Romanni ius dicere litigantibus solebant, f) *purpura*, *sceptro oblongo* & in parte superiori orbiculato conspicuum, quae huic genti insignia propria fuere, inde ab Etruscis ad Romanos successione demum translata, ad quos illa TARQVINIVS PRISCVS propagabat. g) Ita serio causam agere, & omnes circumponere praestigias nominis regii coegerat stupor & admiratio rei. Arbor quae eminet supra tribunal & totum, folium spatio & ramis inumbrat, laurum seu quercum credideris, cerie Deo isti sacra fuisse putatur, cui res in altari- bus fiebat. Quia solenne Romanis templa & Deorum sedes etiam arboribus ornare, quas ipsis gratissimas nouerint, ne quid illorum deesset voluptati. Praeterea nudatum capite & exutum gladio vides, quod & propius ad fidem & litterarum monumentis conuenientius est. Altera gemma B. quam tibi in medio dissertationis stitimus, ipsa etiam galeam ad pedes proiicit, ne trux atque armatus verba coram rege molitur. Ceterum totus multum ad decus & nobiliores spiritus vultu & habitu compositus. In illo indignior priori, quia magis ad fabulas & antiquorum mendacia effectum putamus. Ferrum, quod etiam inter ignis tormenta manu non dimittit, vanum est, & ultra naturae vires & fidem. h) Tandem illa paruula nostra C. nihil est, in quo ultra reliquas emineat, nisi quod galea ornatus etiam pedo siue hasta inniti, atque reclinari videatur. Quae facies viri magis ad liberum ingenium adspirat, quod M V E I O debetur, dum quasi deliberatio de industria & nihil tale persentiscentem cladem manus dextrae machinari videmus. Habitus & arma viri sibi in omnibus respondent, nisi quod in minori illa C. etiam sago muniatur, quod corporis supra loricae tanquam pallium circum- pender. i) Lusci sunt, qui SCAEVOLAM in tribus gemmis nudum & iam quasi tormentis destinatum inter liكتورum manus hic constitutum esse, tan- quam in medio veterno somniarunt, quia quasdam nudi corporis notulas in lorica obseruarunt. Quis non videt, & regem PORSENNAM & liكتورes eodem habitu circumfistentes, quibus nulla tormenta, nullus ignis pa- rabatur. Solebat ita lorica ad corporis faciem distincta conflare, vt aptius intra illam agitare pondus & mouere membra milites possint. Inhaeret illa M V C I O vsque ad tertiam partem corporis inferius quasi stellulis quibusdam circum-

e) vide initium huius §.

f) ISIDOR. II, 20.

g) FLOR. I. §. 6.

h) vid. superiora, vbi hanc partem historiae retulimus.

i) Graeu. antiquit.

Rom. T. VI. pag. 849. & 50.

V.
D I S S E R T A T I O
I V S A E T A T I S
E X L E G E N A T V R A L I
A T Q V E A N T I Q V I T A T E E R V I T.

LIPSIAE, DIE XXII. IUNII. A. O. R. MDCCXXIV.

§. I.

Bruta homines in quibusdam rebus antecellunt.

Quae nos a brutis animantibus longissime seiunxit atque ad pulchritudinis caelestis quandam imaginem formavit parens natura, quamvis in exornando homine, praeter omnibus rebus, quas illa in terrarum orbe generavit, admodum studiosa, atque largissima fuerit, interdum tamen in nobis parior quam in rebus ceteris potest videri. Ita undique nobis fere aliquid detractum est, quod brutis animantibus sparsim accessit; neque corpora saltem, quae nobis cum ipsis communia sunt, sed ipsa etiam animae quibusdam virtutibus ultra hanc nostram excellunt. Quod ita caute a natura constitutum est, ut moneat hominem illorum dominum atque rectorem mitibus in illa imperiis uti, quae & suis quibusdam ultra se laudibus instructa esse intelligat; utque ita sparsim viribus suis diuisis omnium necessitates aliqua ope atque compensatione natura consoletur. ^{a)} Hinc modo leuitate aptiora ad fugam, modo viribus membris vnguibus aduersus impetum magis armata, contra oppugnatores & machinas hostium animosiora, ad vigilias & laborem magis composita, & fortius duratura, contra aestus & frigora magis munita, oculatiora visu, auribus capaciora tactu teneriora, dolorum magis patientia, multo robore, multa virtute ultra nostrae huius naturae praestantiam constitutaprehenduntur.

§. II.

Quam animam.

Anima eorum quamvis bruta & experta consilii, non una tamen commendatione nostram hanc diuinam quodammodo atque immortalem antecellit. Ita ad constantiam alia, ad magnitudinem animi & decus, ad generosam aemulationem atque gloriae studium, ad amoris quaedam genera ad societatem & blanditias, ad obsequium alia, ad fidem ad tolerantiam malorum & moderationem ipsa natura studiosius ferri, atque cuiusvis generis singula

^{a)} Arrian. Comment. ad Epict. L. I. c. 2. p. 16.

singula quadam harum virtutum instructa esse intelligas, ^{b)} quae omnia apud nos tam plena raro deprehenduntur; quibusdam etiam vel omni arte atque disciplina extorqueri vix possunt. Adeo ut si vel illarum laudem magnum aliquod fastigium in homine deprehendatur, vel brutorum nomine illum commendes, & sortem leonem, fidam columbam, generosi equi instar, animosos, fidos, generosos soleas appellare.

§. III.

Inde, est, ut quae nobis imperata sunt, atque ex legis coactione a nobis exiguntur, expeditius & cum voluptate quadam sua multo maiori bruta ad finem creatoris sponte moliantur. Inde amant natura tenerius prolem, educant studiosius pullos; servant religiosius coniugem, auersantur mortem & dolorem pertinacius, sui simile cupidius generant, ad venerem rectius ex naturae indole trahuntur, quae quamvis omnia & hominem tamen interdem, languidiora tamen, & incompressa magis, atque inordinata, donec directa ad finem, & ratione exulta sint, deprehenduntur.

§. IV.

Praecipue si sanctissimum illud naturae miraculum, depositumque, divinationem animi, qua de futurarum rerum, quae ad nos pertinent euentu, vago quodam & indeterminato impetu, aliquo tamen, antequam accidunt, moneri solemus, intueamur. ^{c)} multo illa in brutis animantibus certior, maiori & frequentior, quam in nobis est; ut cum illa vel leuissimas tempestatum & naturae vices ac motus praesentiscant, aduentum lupi, pestilentiam aëris, venena herbae praeuideant, homo non nisi raro & subobscurè denique de magnis saltem & inauditis quibusdam rebus vage & cum incertitudine moneatur. Si naturae nexum & ordinem exquiras, cur tam magnum & egregium opus homo, infra tot exiguas animas in quibusdam constitutus deprehendatur, miram in illis & cautissimam naturae dispensationem & consilium observabis. Nempe cum euehere ultra rerum reliquarum sortem diuinissimus arbiter hominem veller, & felicitati abundantissimae, atque imperio in res creatas omnes destinaret, ratione illum instruxit, qua haec omnia, quae ab illis praesentiscuntur, capere animo, & plenissime assequi potuit. Ita quamvis illa excellere in his videbantur, hominis tamen perfectioni per mentis & intellectus dotes magis prospectum est. His multo aptius ad finem vel imbecille suum corpus, quod in brutis saepe fortius est, dirigit, magis ad creatoris finem se componit, rectius consilia vel languidis viribus exsequitur, quam copiosissimae vires in animantibus brutis effusae valebunt. Melius consilio in abdita penetrat, & molles aditus observat,

X 2

b) Arrian L. I. c. 2. p. 16. ἑπτοὶ γὰρ εὐκείῃς ἅπαντες γίνονται, καὶ οὐδὲν δείχνουσιν οὐδὲν πάντως. c) Mornof. Polyh. II 3. 1. 2. Picus Mirandaia L. de Praenotionibus.

uat, quam illa labore & violentia eo perueniunt; certius & maiori aliorum admiratione, ratiocinando & rerum argumentis de futuro coniecit, & eo se disponit, quam diuinatione illa, & sensus interioris quadam occulta necessitate eo deferuntur: plenius ex creatoris in hoc vniuerso declaratione naturalem legem colligit, quam illa ex impetu infano ad illam explendam adiunguntur. Hinc satius creatori visum est, perfectum animal, ratione, quam viribus, argumentando quam diuinatione, & bruto sensu, certa cognitione legis, quam naturae stimulis & quadam necessitate iuuare, atque ad laudem & decus aduocare. Hoc consilio illa omnia nobis medioeria & non nisi in subsidium rationis indulgit; quae brutis, quia ratione destituuntur, plane necessaria fuerunt.

§. V.

*Ostenditur
ratio, cur ho-
mo magis
lente crescat,
quam bruta.*

Hinc illud etiam accidit, quod solemus in rerum natura saepius mirari, vt, cum animalia pleraque repente & festinanter adolebant, & quam primum vident, statim rem suam fere omnem prompe & cum habitu exflectuntur, homo, quo perfectior est, tanto lentior in illis procedat, & quasi per gradus quosdam & casus varios progrediatur, donec longo tempore, multa patientia & disciplina ad maturitatem peruenerit. Illorum facultatibus sui habitus plerique connascentur; homo vires simplices accepit, quas ratione demum colat atque perficiat. Homo difficulter primo mouet pedem, leniter tollit brachia, offendet lingua, & balbutit, tandem sero & post multas ambages, ad iuuenilem virilemque animum perducitur; brutis illa festinantius contigerunt. Scilicet ita natura comparatum est, vt quae ad maius fastigium excreuant, praestantiam luant tarditate; quae viliora sunt, & obnoxia manent, quidquid viribus detractum est, festinatione & maturitate lucrentur, sancto naturae artificio, cum perfectiora esse, quae usu & experimentis excoluntur, intelligeret illis, quae sponte sua ad usum sufficiunt.

§. VI.

*Homo sim-
plices facul-
tates accepit,
quas in habi-
tus mutat.*

Adeo hominis vires numquam primo impetu plenae sunt, sed semper incertae & mutabiles manent, modo crescunt, modo minuuntur, primo ille sensim & lente adolefcit, inde variis exercitationibus ad maiora adducitur, per multas moras & temporis successiones pergit, atque adeo quoduis tempus sua incrementa habet, suos habitus acquirit, donec partae multis studiis vires denuo labantur & subsident, tandem plane deficiant; inde accidit, vt propter hominis iudolem quouis temporis articulo aliam & mutabilem illas praecipuas moras, quibus vires eius admodum augentur vel decrescunt, obseruarint, atque adeo hominis vitam annis atque aetatibus distinxerint, cum apud bruta aetates tam distincte non soleant inquiri.

*Inde hominis
vita aetati-
bus distin-
gitur.*

§. VII.

§. VII.

Ætatem dixerunt *d*) vitæ definitum tempus, quo homo per naturæ suæ & spirituum animalium constitutionem naturaliter omni data opera, aliam virium dispositionem ad obeunda officia sua habere solet, quam alii qui in eodem vitæ tempore non sunt constituti, atque exinde a reliquis distinguitur. Haec omnia fere demonstratione vix indigebunt. *Vitæ distinctum tempus* est ætas, quia tota vita secundum articulos suos per ætares distribuitur, quod ex nominis usu perspectum est. Cum infantia, iuventus senectus de viuis soleant prædicari, & momentis inuicem differant. Est tempus, quo *quis naturaliter aliam virium dispositionem data omni opera habet, quam reliqui*, quia omnis ætas duratione momentorum differt a reliquis ætatibus, omnibus fere momentis vires nostræ vel augentur vel minuantur, per §. 5. & 6. quod in infantibus, iuuenibus, senibus cerni potest, adeoque aliter vires quavis ætate disponuntur; & hinc verum est, ætates virium dispositione differre; illa *dispositio ex naturæ indole, & spirituum animalium constitutione omni data opera. dependet*, quia omnes vires ex spiritibus & nostra opera per naturam elaborantur; atque a natura spiritibus animalibus, & obiectorum necessariorum suggestionem (id est, opera nostra) omnes nostræ affectiones, exinde etiam virium nostrarum dispositio dependet. *Vires ad obeunda officia aliter per ætatem disponuntur*; qui omnibus viribus utimur ad actionem; omnis vero actio vel naturalis vel moralis est, & omnis naturalis refertur ad moralem, seu iuvat & expeditiorem reddit moralem *e*) omnisque moralis circa legem seu officia versatur, adeoque quo plus virium est, tanto rectius expediri actiones morales seu officia possunt; & hinc negari non potest, omnem virium dispositionem ad obeunda officia aliquid conferre. Brenibus: quia omnibus viribus utimur ad finem, & omnis rectus finis est finis Dei, adeoque officium, patet; omnes vires aliquid conferre ad officiorum observationem. *Distinguuntur ætate homines* seu diuersum statum acquirunt, quia ex dispositione virium omne ius & obligatio dependet, ex quorum differentia omnes ordines & status, seu vt barbare dicam distinctiones oriuntur.

§. VIII.

Cum vires nostræ habituales per temporis spatium perpetuo vel cre-
 fiant, vel, cum in summo flore fuerunt, denuo minuantur, omnem æta-
 tem

X 3

tem

d) Ira & moraliter & phylice definitur. Alii per solum annorum numerum ætates distinguunt; sed hæc differentia vacillat; namque ætas est ordo; annorum numerus non semper æqualium virium dispositionem coniunctam habet; adeoque cum possint homines annis æquales, viribus inæquales in eundem ordinem siue ad eandem ætatatem referri, atque ita eadem iura accipere, hoc fundamentum lubricum esse apparet. *e*) i. e. quo rectius procedunt actiones naturales, eo plus virium adquirimus ad morales.

Definitio
 Ætatis.
 &
 Demonstr.

Diuisio.

tem solent in crescentem mediam & decrecentem diuidere; quas cum variis modis distinguant, nobis liceat pauca obseruare. Tum crescit, homo duobus quasi gradibus ad maturitatem perducitur; primo maxime mechanicae homines vires & corporis & mentis memoria augentur, quam *infantiam* & *pueritiam* seu vno verbo *aetatem teneram* solent appellare. Inde magis vires nobiliores intellectus cum viribus mechanicis excoluntur, hanc *iuentutem*, seu *aetatem adultiorem* appellant. Dejn vtræque vires ad summum decus & maturitatem perducuntur, hanc *mediam* seu *virilem* aetatem dicunt. Inde duobus gradibus decrescunt. Primo mechanicae vires subsidere incipiunt, reliquae multam partem integrae seruantur, hanc *senectutem* appellant. Inde vtræque vires vltimo conficiuntur & sensim expirant, illa *aetas decrepita* est. Ita quinque modis in teneram, adultam, virilem, senilem & decrepitam diuiditur.

§. IX.

*Indepatet
cuius aetati
diuersa iura
& obligatio-
nes esse.*

Ex his omnibus illud constat, singulas aetates viribus a se inuicem distinguui, & quamlibet aliquas vires habere, quae aliis desunt & quamlibet egere quibusdam, quae in aliis aetatibus large deprehenduntur. Hinc cum omnis virium nouus defectus nouam opem & ius mereatur, quacuis virium noua copia, si directio accedat, nouo vsui & actioni, ne inuilis sit, adhiberi possit, ipsa natura postulat, vt cuius aetati alia auxilia & iura indulgeantur, cuius aetati, quae dirigere actiones potest, nouae actiones seu obligationes imponantur, *f*) vt ad communem felicitatem communi opera possit adspirari. Si enim cuiusuis necessitati prospectum voluit numen immortale, manifestum est, illi, qui virium defectum sentit, ius datum esse a creatore, vt inopia eius aliorum opitulatione compensetur. Atque idem ille, si nihil frustra fecit, illos, qui viribus abundantibus ab ipso instructi sunt, obligatos voluit, vt aliis succurrant, atque, quibus viribus ipsi opus non habent, vt illas societati & indigentibus sacras faciant atque cum voluptate distribuunt. Cumque virium defectus atque abundantia in diuersis aetatibus diuersa sint, patet, quod pro illo discrimine, alia atque alia aetatibus iura & obligationes constituentur. Quod cum intelligeret olim plenissima omnis boni exempli respublica Romanorum; ipsa vt cuius aetati sua munia, sua etiam commoda & voluptates essent, diligenter constituit; aliam disciplinae, honoribus aliam, muneribus reipublicae, magistratibus aetatem destinauit, vt his quasi ambagibus circumactos tandem ad maiora perducerent, & vsu rerum exercitatissimos ciues reipublicae praestarent. Ita per omnes aetates solliciti & cum cura versati sunt. Adduxit illa me Romanorum prouidentia in consilium, quod molior; vt tum ex naturae sanctissimis iuribus,

*Illud Roma-
ni bene ob-
seruauerunt.*

f) Quia virium defectus est origo iurium, virium abundantia obligationum.

iuribus, quid cuius ætati conveniat, & debeatur, exquiram, tum quomodo de illis rebus Romani senserint, ex antiquitate proponam; inde quod salubre exemplo sit, commendem. Primum iura ætatis in genere persequar. Faxit Deus feliciter!

§. X.

Ius ætatis primo legem ipsam potest notare, atque omne illud complectitur, quod de ætatibus lege sancitum est; & quidquid vel ipsi homines in ætate constituti aliis debent, vel a reliquis ætatis privilegio exigunt, explanat. Deinde ius etiam solos illos legis fauorabiles effectus notat, quorum vi ab aliis illa desideramus, ad quæ in nostrum commodum obligantur. De illis nos loquimur, & beneficia illa interpretabimur, quæ ad quamvis ætatem propter necessitates naturæ & nullo alio titulo pertinent; adeoque illa in quantum obligationi opponuntur, trademus. Hoc animo, *ius ætatis*, potestatem hominis naturalem dicimus, a virium habitualium & temporariarum defectu naturali ortam, vi cuius a reliquis, qui viribus illis abundant, opem & commoda quædam per tempus illud, ad fines Dei implendos ex legis dispositione potest postulare.

*Definitio
Iuris ætatis
nominalis.*

§. XI.

Naturalis potestas est ius ætatis, in quantum civili opponitur, quia vel sine civilium magistratuum sanctione, ipsius naturæ sanctissimo & concinnitate constitutum, & homini significatum est, velle creatorem, ut indigentibus potentes succurrant, atque communem necessitatem sua ope & conspiratione solentur. Ex quo illud intelligitur, naturalia ætatis iura immutabilia esse, & quamvis magistratus civilis lege sanciri & expressius definiri propter stuporem hominum possint, tamen neque imperantium voluntate neque loco aut tempore solo posse confundi & extinguui. Itaque vel de filiis regum habendum; qui quamvis in summa fortuna constituti sint, ætatis tamen iura proferre aut in maius extendere non possunt, quia ex naturalia sunt iura ætatis. Iura voluntate fingi aut in aliud mutari non debent. Ita infantes reges, quamvis terrarum domini nascantur ne servulo quidem naturaliter imperare possunt, donec ætatis iura post ingenii maturitatem de aliis statuere ipsis permittant, atque ad imperandi habitum temporis diuturnitas & usus ipsos perducant. Neque ducere uxores, & connubia contrahere, ante rationis usum, & corporis confirmationem possunt principum soboles, donec utraque vires ad generandam sobolem atque regendam familiam sufficiant, atque a natura elaborentur. Neque enim aui aut proavi dignitas imperandi peritiam aut corporis virtutem augustiorem in sobolem transmittit, neque natura principum liberos, citius quam miseri coloni rusticam prolem ad magnos

*Demonstratio
axiom.*

*1.
Esse potestatem
naturalem.*

*Cum conse-
tariis.*

*1.
Ergo immu-
tabilia sunt
iura ætatis.*

*Et corrolla-
riis.*

*2.
Ergo vel sta-
tus & fortu-
na regni ius
ætatis non
mutat.*

*3.
Ergo infan-
tes regum li-
beri, quam-*

diu infantes sunt, non possunt imperare. magnos animos comparauit, sed haec a natura omnibus aequa sorte atque promiscue tributa sunt; neque priusquam illa moras suas expleuerit nostra festinatione praecipuntur. Propter reipublicae tamen & vicinorum securitatem, & propter status, quas vocant, rationes ad affinitates contrahendas, possessionemue occupandam rerum illarum titulo & ritibus uti non prohibentur; si modo ab horum iurium, quorum ritus expleuerunt, exercitio usque ad aetatem suam abstineant. Quod infra sub infantiae iuribus copiosius persequemur. Neque tamen propter gentis dedecus, aut parentum indignitatem quis minus aetatis iure utetur, aut a matrimoniis & regenda familia excludi, segnius ali, & custodiri, remissius ad veritatem & virtutem instrui, debet, qui inter sordidi tecti miseras prodiit, & pauperis parentis rura exercet; sed natura cuiusuis necessitatibus aequae subueniri voluit.

4. Non possunt uxores ducere reges infantes.

5. Neque natales nos ab aetatis iure experiundo prohibent.

Interdum tamen haec omnibus aequae praestari vitae conditio prohibet, g) atque adeo ex pluribus pauci, secundum spei gradus, qui etiam ex dignitate & indole parentum deriuari potest, eligendi sunt, & tunc aliqua regum filiis prae ciuibus inferioris ordinis praerogatiua debetur.

§. XII.

Demonstr.

ax. 2. Cum Consequentiis & Corollar.

Ex defectu virium oritur.

Consect.

1. E. defectus plus potest ad iura, quam virtus, & merita.

Ex defectu virium oritur secundum creatoris voluntatem ius aetatis, quia hic communis fons est, vnde omnis commodorum expectatio, omnia humana iura pendent. Quippe nihil potes ab aliis exigere, nisi ipse indigeas. Et parum felicitatis tibi ex aliorum auxilio accederet, nisi illo opus haberes; frustra tibi aliorum vires & bona ingererentur, si ad necessitates & commoda tua inutilia essent, & tua abundarent. Neque enim in alio plures vires abundantes sunt, quam ad reliquorum defectus supplendos desiderantur; ut adeo vel hoc titulo antea opem expectare non possis. Adeo nec merita nec virtus sola, nec excellens ultra reliquos animus aliquam tibi spem maiorem indulget, aut in alios potestatem, sed inopia & virium penuria reliquos aduocant ad ferendam opem & obsequium praestandum; ut magis egestas & imbecillitas tua, quam abundantissimae vires, ad spem commodorum tibi profutura videantur. Quamuis enim & virtus & excellentia interdum acquirere iura dicantur, (ut sapientissimus regni & obsequii aliorum, eruditus venerationis ius adipiscitur) tamen illud non ex eius excellentia sola per se descendit, sed quia simul obligationem ex hac excellentia habet, ut sapiens, officium dirigendi alios ex sapientia, eruditus docendi munus ex scientia, quam obligationem sine aliorum ope obsequio & veneratione explere non potest; ideo propter defectum & necessitatem obsequii & venerationis hoc ius ipsi conceditur.

§. XIII.

g) Quod raro accidet, propter officiorum illorum generalium facilitatem.

§. XIII.

Ex defectu habitualium virium ætatis iura proficiuntur, quia omne
 ius ex defectu descendit p. §. 2. 15. & nihil nobis per ætatem, quam habi-
 tus deficit. Facultates enim nostræ cum ipsa vita ad nos perveniunt, & nisi
 nascantur nobiscum, per ætatis & temporis successionem adquiri non pos-
 sunt, neque priusquam hic spiritus non deficiat, totæ expirant, atque
 adeo per ætatis solam iniuriam nobis deesse dici non possunt. Facultatum
 enim natura in eo posita est, ut ex Deo nobis immediate sine nostra vlla
 actione concedantur. Illæ, cum primum nati sumus, nobis amplius non
 contingunt; sed quidquid tunc virium nobis accedit, motu, & studio, &
 actione nostra acquiritur, & sine illa ad nos non perveniret. Quamvis
 enim vel nobis inuitis natura novas quasdam vires elaborer, tamen illæ in
 membra non penetrarent, neque mentis vires & operationes augerent, ne-
 que nos robustiores facerent, nisi motu & directione nostra, id est actione
 inuitarentur. Quidquid autem virium sine nostra actione nobis non accede-
 ret, ad habituales vires pertinet; atque ita soli habitus reliqui sunt, quorum
 defectus ætate & mora possit suppleri. De facultatibus frustra solliciti su-
 mus, quæ a solius creatoris larga benevolentia conceduntur; de habitibus
 nostrum est providere, eo mentem, animos, consilia omnia componere,
 donec & motu expeditiores sint, & studio ac industria ad finem melius re-
 gantur. Eo ambagibus, consiliis, artibus multis pertingitur. Ita infantes
 & senes possunt pedibus uti, verum apte, atque compositæ atque ad nume-
 rum movere nequeunt. Adolescentes ipsi etiam ratiocinari & providere in
 futurum possunt, at caute & circumspecte minus, & non nisi post multas
 moras atque offensiones. Ipsa enim habitus natura nobis argumento est,
 illas quia exercitatione, directione, & hinc orto copiosiori affluxu virium
 adquiruntur, sine mora & intercapedine non parari. Cum enim & spiri-
 tum copia sensim demum & sero ex multis alimentis & motibus excoquan-
 tur a natura, & exercitium reperi crebris actibus debeat, denique directio
 virium plenissima sit laboris, atque lente & difficulter procedat, obscurum
 esse non potest, tempus diuturnum atque longinquum formandis habitibus
 impendi, donec per dies singulos maturecant atque perficiantur. Tandem
 cum ipsi habitus, quando ad summam virtutem pervenerunt, quo longius
 vita trahitur tanto magis evanescent & diffluant, & extremo omnes subsi-
 dant, primum est ipsos etiam habitus, sensim longiori mora decrescere, at-
 que exanimari, atque adeo temporis successione vel minui vel augeri. Sin-
 gulas temporis moras & successiones solemus ætates appellare; quibus cum
 augeri & minui habitus ostensum sit, defectus habitualium virium in singu-
 lis ætatibus diuersos deprehendi apparet.

*Axiom. 3.
 Demonstratio cum Con-
 sequentiis &
 Corollariis.
 Ex defectu
 habitualium
 virium de-
 scendit.*

Fasc. I.

Y

§. XIV.

§. XIV.

*Confecta-
rium.*

1. *Tenerior &
decrefcens
ætates plura
iura, quam
confirmatif-
fima ætas ha-
bent.*

Patet exinde porro, quia ex defectu habitualium virium descendunt ætatis iura, quo plures deficiant vires, tanto plus iurium adquiri, adeoque infantibus senibusque plura, quam omnibus aliis deberi; atque inde adultiori & confirmatae ætati minime omnium parcendum, sed quo magis valeat, tanto pluribus officiis onerandam esse.

§. XV.

2. *Maiores iura
cum obliga-
tione coniun-
cta magis ac-
cipiunt, mi-
nores fauorabilia.*

3. *In heredita-
tibus inter
privatos mi-
nores præfe-
runtur.*

4. *In de Saxo-
nes recte mi-
nori electio-
nem dedere.*

5-6-7. *Ergo adul-
tiori compe-
tit ius primo-
geniturae,
adeoque di-
rectio, diui-
fio, fuffectio*

Ipsa exinde naturali ratione conficitur, iura quae obligationem grauiorem coniunctam habent, *b)* rectius ad adultos referri, quos si rem strenue gerant, natura copiosissime viribus instruit, ut ad obligationem plenissime fufficiant; Illa quae mere fauorabilia dicantur, & plena miserationis sint atque emolumentorum, ad primam extremamque ætatem tanto magis pertinere, quanto utraque imbecillior est, & sine aliorum ope nequit feruari. Inde in utiliter accepta hereditate potiora ad minores iura, quam ad fratres maximos referuntur; quae quamuis & ipsa oneribus quibusdam circumscripta sit, tamen plenior est fauoris & commodi quam obligationum. Adeoque recte Saxonum iura iuniori fratri partium hereditatis optionem reliquerunt, quia eius commodis studiosius prospiciendum intellexere. Landr. L. III. art. 29. Const. Elect. 15. P. 3. Contra primogeniti s. adultiorum iura in regenda ad tempus patris defuncti familia, hereditatis diuisione, in successione ad patris regna successiua, in obtinendis suae gentis dignitatibus, honoribusque administrandis, maiora sunt, & maximo natu potestatem ampliore, quam reliquis omnibus indulgent, quia sine magno studio & circumspectione, sine regendi, diuidendi, imperandi habitu feruari illa non possunt, qui in adultis maximus est, pleniora tamen laborumque, ad quos natura illos & ætas optime comparauit, quam honorum atque voluntatis. Adeoque recte sacerdotium gentis suae, & solemnitum faciendorum munus primogenito multi populi commendarunt, *i)* quia ad tantam occupationem optime fuffecturus videbatur. Ita recte inhereditariis & successiuis regnis imperium ad primogenitum peruenit, quem & regia vita, quam inter reliquos diutissime egit, & imperii vsus longissime obseruatus, denique parentis consilia & disciplina, quae primogenitis & diutissime & tenerissime solet adhiberi, ad illam dignitatem ante reliquos insignem fecit. Quae omnia cum in ceteris fratribus minora sunt, & vitae aulicae imprimis vsus tam creber & longus ipsis quam primogenito propter ætatem esse non possit, *fuffectio* fit, imperium ad illos cum tam largo emolumento reip. non deriuaretur.

Y 2

Ita

b) Illa enim potius ad obligationum genus pertinent, & iura eiusmodi saltem ad melius implendam obligationem tanquam media vnica conceduntur. *i)* Grot. ad Deuter. c. 21. 17. Bern. Varen. descript. Japon. c. 15.

Ita recte Cyrus apud Xenophontem: *k)* τὸ προηγέσθαι προσάττει τῷ προ- *ad imper-*
τέρῳ, γενομένῳ καὶ πλείονων καὶ τὸ εἶκος ἐμπείρῳ quam rerum cognitionem *rium.*
primogenito temporis atque aetatis beneficium solebant comparare. Atque
sic apud plerasque gentes constitutum est, *l)* inter ipsos Deos immortales *8.*
hac lege conuenisse Homerus auctor est, ut quamuis Saturni filiis solum pa- *Primogenito*
trium commune & genus vnum esset, Iupiter tamen quia senior & maior *recte sacer-*
erat in imperio praeferatur, *m)* & Periander apud Corinthios κατὰ τὸ *dotium con-*
προεσβεῖν f. aetatis successit. *n)* cessere.

§. XVI.

Alii primogeniturae iura ex parentis voluntate falso deriuant, qui pri- *9.*
mogenitum cum nasceretur & antequam alii adessent, primum imperio de- *In regnis*
stinarit, & in ea voluntate, quia hic primus fuerit, tamdiu perseuerasse *successiuis.*
credendus sit, donec alium expresse designet. Illi enim cogitare debebant, *10.*
non ex parentis voluntate sed reipublicae salute de successione in regnis sta- *Falso primo-*
tuendum esse, neque a patre pendere, quem reipublicae post se imperato- *genitura, ex*
rem obrudat, nec rempublicam obligari, ut secundo genitum, si pater il- *patris vo-*
lum ad imperium designet, eo admittat; sed primogenitum suo & aetatis iure *luntate de-*
propter imperandi maximum habitum usu aulae longissimo & tempore me- *riatur.*
lius quam a reliquis fratribus adquisitum, vel inuito parente, nisi aliud
quoddam vitium obstat, ad regnum peruenire, & reipublicae deberi.

§. XVII.

Qui omnes fratres natura aequales credunt, & nulla primogenitae *11.*
iura, nisi pactis & conuentionibus constituta sint, agnoscunt, *o)* nulla ra- *Falsum est,*
tione naturali ducuntur, & quae a natura tam studiose disiunctae sunt, aeta- *fratres natu-*
tes confundunt. Namque cum vires & habitus fratrum pro aetate diuersi sint, *ra aequales*
patet illos in distribuendis iuribus muneribusque aequales non esse. Rectius *esse.*
Aristoteles, sola aetate fratres differre, cetera aequales esse deprehendit *p)*
atque ita ex diuersis habitibus, ad quos aetatis beneficio adspirant, esse ali-
ter habendos, intellexisse videri potest, quod & sua quemque necessitas
potest docere.

§. XVIII.

Neque tamen, quia primo occupare animo imperium, cum primo *12.*
nascentur, primogeniti videri possunt, ex occupatione ad illos aetatis prae- *Neque in s-*
rogatiua *primogeni-*

Y 2

k) Xenoph. de expedit. Cyri. L. III. *l)* Zosim. L. II. de Persarum primogeni-
tura lege sic loquitur: τὲ νόμος τὴν βασιλείαν τῷ προεσβυτά τῷ τῶν βασι-
λείων πατρὶν διδόντος. *m)* Hom. Iliad. XIII. de regno Cretae. Ἄλλα
ζεύς πρότερον γεγόνη καὶ πλείονα ἰδῆ. *n)* Grot. de iur. bell. & pac. II.
7. 8. 18. vid ibi notata. *o)* Est inter illos Puffendorffius de Iur. nat. & gent.
III. p. 2. § 5. *p)* Arist. ad Nicom. VIII. 11. ἀδελφοὶ ἴσοι, τλὴν ἐφ' ὅσον
ἡλικίας διαλάττῃσι.

*iura ex occupa-
tione de-
scendit & re-
saturatur Hob-
bes.* rogatiua pertinere cum Hobbesio ^{q)} putandum est, quia occupatio sola, nisi naturali ratione iuuetur impetus est, & iure nullo aduersus alios valet; quos solus habituum, qui in primogenito deprehenduntur, defectus ad reliquendum ipsi imperium adducit.

§. XIX.

^{13.} *Inter priuatos ius pri-
mogeniturae.* Inter priuatos tamen merita, & vitae antea actae commendatio prae reliquis fratribus primogenito nihil indulget; sed sola capacitas quorundam iurium cum obligatione coniunctorum, quae in ipso maxima est, quasdam ipsi praerogatiuas, sine quibus implere officia sua non poterat, prae iunioribus indulget, qui propter defectus eo non sufficiebant. Neque ordo naturae primogenito quae ipsum inter reliquos primum produxit, & quasi ante omnes in possessione rerum paternarum constituit, efficiet ut pluribus ipse bonis & iuribus quam reliqui fruatur. ^{r)} Ordo cuiusque non ex casu fortuito, sed ex sua cuiusque natura deriuatur. Natura ex viribus iudicanda est, quibus si abundet vel egeat, obligationes & iura ipsi imponuntur. Illa sortitio sola naturae, & ordo sine virium dispositione nihil tibi aut imperare aut indulgere potest, quia per ordinem, nec eges minus, nec magis abundas, neque inde officia tua, quae pro viribus & necessitate imponuntur, poterunt disponi. Tandem in fauorabilibus minorum, quam primogenitorum melior ratio est, adeoque alimentis & securitati illorum tanto largius, prae adultis prospiciendum, quo certius aliorum ope & miseratione reliquis videntur indigere. ^{s)}

^{14.} *Non ius pri-
mogeniturae
ex ordine na-
turae descen-
dit.* ^{15.} *In fauorabi-
libus primo-
genitus post-
ponitur.*

*Aetatis iura
hereditaria
non sunt.*

*& in genere
de heredita-
tum morali-
tate agitur.*

§. XX.

Denique quia aetatis iura ex defectu habitualium virium descendunt, habitus vero cuiusque proprii sunt, & haereditate non propagantur, sed singulorum studio & labore multo adquiri, atque e cuiusque natura aestimari debent; patet aetatis iura hereditaria non esse, neque a parente in so- bolem aut agnatos, cum reliquis iuribus & bonis transferri. Est quidem naturali iure de hereditatibus in genere ita habendum defunctorum bona, & quidquid in ipsorum dominio fuerit, mortuo domino ad rempublicam denuo pertinere, quae primum dominia constituit atque dispensauit. Enimvero cum dominia neque a republica satis coli, & inde egentibus prospici, neque, sine eius detrimento relinqui inculta possint, naturae conueniens erat,

^{q)} Hobbes. de ciue c. 13. §. 15 — 18.

credit fundamentum primogeniturae.

^{r)} Puffendorff. l. c. ordinem nascendi

^{s)} Confer in genere de hac materia.

Marqu. Freher. de Suc. Princ. in primogenitis & eorum heredibus. Arn. Engelbrecht de success. electorum ex iure primogeniturae. Mart. Garadum, Laudensem, de primogenitura. Melch. Goldasti de iure repraes. in primogenitura. Ludov. Molinae de primogenitura aliosque quos Lipenius habet in Biblioth. iurid. p. 416. seqq.

erat, ut respublica in alios possessores illa a defunctis transferret, qui & egeant illis & e societatis emolumento dominia possint administrare. Cum vero ipsi imperantes, qui tam crebro inter priuatos non versantur, optimos designare non possint, neque quis egeat, vel aptus sit administrationi, norint, sed haec omnia ab ipsis priuatis & rectius sciri & constitui potuerint; illud moribundorum optioni relictum est, quem ipsi (si liberi non adessent, quos certissimum est egere) rerum suarum indigentem, & possessionibus dignum arbitrentur, quemque bonorum heredem velint designare. Ita ad heredes bona defunctorum deriuantur, qui in omne ius defuncti succedunt. Poterat inde videri, heredem qui in omne ius succedat, ab defuncti aetatis iuribus, quamuis ipse in alia aetate constitutus sit, excludi non posse. Sed cum hereditates a republica propter dominiorum administrationem saltim constituta sint, manifestum est, ciuilia tantum & realia iura, quae ex dominio oriuntur, hereditate propagari; personalia iura per rempublicam transferri non posse, sed e cuiusque natura & statu tribui, cum quo etiam expirant atque extinguuntur. Atque ita de aetatis iure tenendum.

§. XXI.

Adeoque nec frater heres infantis, alimenta fratris, quae ipsi ex aetatis iure debebantur, capit: neque senatoria dignitas, quae parenti, propter peritiam & virtutem concessa est, atque ex habitibus descendit ad filium successione propagantur. Ex sua quemque natura & habitibus metimur, inde quod deest supplemus, quod ipsi superest, in aliorum commoda dispensare iubemus. Aliena virtus aut indigentia nobis neque ad obligationem, neque iura acquirenda sufficiunt. Et quamuis parentum dignitas & laus interdum filios societati ante reliquos commendabiles faciant, quam solent imputationem gratiae vocare, atque aliqua propter illos bona & commoditates, in nos deriuare soleant; illud non nostro neque aetatis iure nobis debetur, sed propter reipublicae quaedam singularia commoda & expectationem, aliqua interdum propter parentes filiis praestantur. Enimvero cum reipublicae omnino inter sit, ciues etiam cupiditatis aliqua desiderio & stimulis internis ad laudem & officia strenue exsequenda agitari, ut tanto plenius illa suscipiantur colanturque, nullum efficacius ad ingenium hominis visum remedium est, quam si liberorum illos caritate ad rempublicam aduocemus. Inde quia teneriori stimulo ad laudem, & periculorum aleam subeundam vrgeri poterant, qui sciant, si bene mereantur, & res egregie gerant, in laboris compensationem, liberis illorum prospectum iri; ad calcaria parentibus subdenda bene merentium, filiis aliqua praerogatiua promissa est.

16.

*Adeoque
alimenta
quae aetatis
iure debeantur,
hereditate non pro-
pagantur;
neque digni-
tates.*

*De imputa-
tione gratiae
& quando fi-
lii propter
parentes iu-
ra lucentur.*

§. XXII.

17. *De hereditate iuris primogeniturae in successione.* Id altius repetendum videtur in successione, haereditates quae patri ex aetatis praerogativa prae reliquis fratribus, debebantur, an possint in alius aetatis filium ita propagari, ut infans vel adolescentulus in patris propter senium reliquis praelati locum succedat, atque ita reliquis defuncti agnatis praeferatur, seu an filius possit patrem repraesentare. Quae inter primogeniti filios & patruos s. defuncti fratres frequentissima controuersia est; cum, & filii primogeniturae iura hereditate a parentibus ad se transferri, seque in locum illorum plane subire credant, defuncti vero fratres patruum aetatis iura hereditaria esse negent, sed ex sua cuiusque natura competere, neque in aetatem adeo dissimam a parentibus in filios transferri posse arbitrentur; sed mortuo primogenito ad fratres aetate quam filios propiores credant transire. In quo genere alia inter priuatos, alia inter principes incunda ratio est. Priuatorum in patrimonialibus bonis hereditates, & primogeniturae iura, plerumque plena fauoris sunt, & pauca officia coniuncta habent; adeoque rectius ad defuncti filios etiam si impuberes, quam fratres defuncti adulti referuntur; quippe cum necessitas & indigentia illos digniores videatur praestare. Neque hereditatis tamen aut parentis, sed suo proprio & aetatis iure ea omnia lucrantur, quia ipsa natura illos, quam fratres, commo-
dorum esse indigentiores ostendit. Contra in feudis, quorum possessio cum praestationum seruitiorumque quorundam necessitate coniuncta est, nisi per alios (quod plerumque accidit,) praestari possint, naturae conueniens est. illa potius ad adultos fratres primogeniti, quippe a natura habitibus melius instructos quam liberos impuberes pertinere. Inter principes arbitrarum difficilius est. Et inuenio apud gentes in illis rebus alia atque alia constituta. Sic apud Corinthios in aetatis priuilegium succedi non potuit, & e regis defuncti filiis natu maior, non nepos ex primogenito successit, quod Grotius ex Diodoro Siculo obseruat. ^{r)} Apud Vandalos heres regni fuit, qui sanguine proximus & maior natu esset, adeoque filius secundum genitus, primogeniti filio potior habitus. ^{u)} In Sicilia Robertus Martello maioris fratris filio in imperio praecessit. Alii primogeniti lineam, & quamuis infantes filios, ante fratres s. patruos ad imperium euexere. Ita in Anglia Eduardi ex primogenito nepos ante eiusdem fratres Hermonem & Thomam, eodem Grotio monente, ad regnum peruenit. ^{x)} In Electoratibus Germaniae lege pragmatica Carolina Aur. Bull. c. 7. ius primogeniturae sancitum est, & primogenito nepos sine controuersia praefertur. Nobis ne tunc quidem aetatis priuilegium, quod ex habitibus non propagandis defendit, hereditate videtur transferri posse; sed primogenitorum filii, si paululum adulti sint,

^{r)} Grot. de iure belli & pac. II. 7. 30.^{x)} Grot. l. c.^{u)} Procop. de bell. Vandal. L. III.

sint, & aliqua de illis spes habeatur, non patris sed suo saltem iure in principatum ante patruos succedunt, quia primogeniti tota gens propter spem successionis, & patris dignitatem, magis in aula versatur, imperii artes in imperante melius observat, a parente primogenito, qui viuis ad imperii recessus magis, quam reliqui fratres, admittitur, molles aditus & consilia salutaria rectius discit, atque in imperii usu versatur. Inde cum regendis aliis d'u assueverint, si ad imperium euehantur, quasi familiare sibi regnum accipiunt, & maiori habitu regnandi, quam fratres defuncti principis, qui in imperio tam solliciti non versantur, instructi sunt, & ex illo habitu praerogatiuam possunt desiderare. Et reipublicae interest, ut magis primogeniti soboles quam fratres eo admittantur, cum, si ad patruos deuolueretur regnum plane in aliam gentem ad alios homines deferri deberet, qui opibus, regnandi instrumentis & suppellectile adeo instructi non sunt, quam primogenitorum filii, qui & patri, cui ciues adsueuerunt, similiores esse credantur, & quicquid ad imperium suppellectilibus & nerui opus est, hereditate iam tum a parente acceperunt, atque adeo se expeditius ad imperium recte obtinendum possunt comparare. Adeoque propter suos habitus & reipublicae causam, non parentis iure succedunt. Infantibus vero, & de quibus nulla spes, quamuis primogenitorum filii sint, nisi forte propter opes soli ad imperium sufficiant, patruum recte iure naturali praeferruntur, nisi etiam hoc casu ultima ratio nostra illos excludat.

§. XXIII.

A defectu habituum temporariorum iura ætatis dependent, quia defectus illi habituum, unde iura descendunt, perpetuo mutantur & fluctuant, atque usu & exercitatione & mora supplentur. Idque necessitate naturae constitutum est, quae vires suas & spiritus sensim & successiue elaborat sine quibus habitus adquiri non possunt. Enimuero ita sensim & sensim succedimus ab infantia ad virtutem maiorem, atque annos adultos, & inde porro succrescimus, donec summus flos & decus lente iterum flaccescat, vires emoriantur atque ad priorem imbecillitatem, in senectute redeamus. Atque ita artificiose & non sine consilio Dei immortalis constitutum est, ut cum multa animalia statim adoleant, atque ad maturitatem roboris & virtutis perueniant, homo lente & pedetentim succrescat, & vires sparsim & raro colligat atque compingat. Scilicet cum hominis desideria & conatus multo magis aduersus Dei finem quam brutorum imperus niterentur, his ambagibus & moris circumagendum fuit ingenium hominis ferox, donec sensim mitescat, & societati & mutuo, a quo abhorret, auxilio, cum ipse egeat, adsuescat, atque hac disciplina & necessitate ad frugem adducatur, qui impatientissimus, & intolerabilis fuisset futurus, si vires sub primum

*Axiom. 4.
demonst.
cum cons. &
coroll.*

*A defectu
habituum
temporario-
rum oritur.*

impetum suffecissent. y) Ita omnibus articulis humanae vitae alia atque alia beneficia debentur.

§. XXIV.

Confelt.

1. *Ætas media
minima iura
habet.*

2. *Ergo non ex
annis solis
ordo & ætas
constitui po-
test.*

3. *Pubertas ex
corporis ha-
bitu, non an-
nis indican-
da.*

Cum igitur per temporis successionem longiorem natura viribus cresce-
re & habitus plures soleat parare, donec sub extremam ætatem denuo laban-
tur, & euanescant; manifestum est, mediae & confirmatissimæ ætati mul-
to minora, quam primæ extremaeque in mere fauorabilibus licere; cum illas
virium inopia extantior duriorque vrgeat, vnde omnia nostra iura & com-
moditates deriuantur. Denique cum natura propter spirituum animalium
diuersam copiam atque elaborationem, vel omni adhibita opera, eosdem
habitus eodem tempore in omnibus indiuiduis non effingat, sed quorundam
hominum ingenia & corpus sero perficiat, quosdam repente iuuet atque
in maturitate constituat; patet, ad temporum articulos & annorum nume-
rum ætatis iura exputari non posse, veluti si septem annorum hominem
semper velis infantem, vel quatuordecim, puerum appellare; sed posse
septennem vel decennem inter iuuenes si natura suadeat, referri; adeo-
que ex sua quemuis virtute & habitu non ex annis æstimandum, & iura tri-
buenda, quia ex illo solo intelligitur, quid cuique voluerit creator præstari.
Adeoquæ ætas & ordo non ex annis, sed ex indolo & viribus iudicatur. Hinc
neque pubertatis nec maiorennitatis tempora eodem articulo definienda sunt,
neque eadem lege ius reddi omnibus debet, sed in his caute circumspecte
versandum est, vt ne in alios iniurium sit, quod in quibusdam rectum de-
prehendebamus. Inde visi sunt mihi paullo rectius censuisse ante Iustinia-
num Icti, qui pubertatem ex corporis habitu & virtute, (quod Tribonia-
nus de indecenti corporis inuestigatione male interpretatus videtur) & mem-
brorum confirmatione potius iudicarunt, quam vt eadem lege sec. l. fr. C.
Qu. Iur. esse def. & pr. In. Q. m. fin. tul. illam 12. vel 14. anno definirent,
quod spatium & præcipere interdum, & longius trahere solet natura, do-
nec datum sibi negotium absoluat. Hinc potes vel trigesimo anno lente
naturæ hominem, iuuenem vocare, masculum & erectum hominem longe
etiam ante hæc tempora ad viros referre. Ita satius est, naturæ nos inge-
nium in constituendis officiis & iuribus sequi, quam vi ex nostro illam nu-
mero, & constitutione necessitates suas perficere arbitremur.

§. XXV.

3. *Ætatis ius
minus est
quam ius
sexus.*

Tandem, quia habitus nostri temporarii sunt, & vires perpetuo mu-
tantur, manifestum est, etiam ætatis iura, quæ ex virium dispositione de-
pendent, incerta & mutabilia esse, atque interdum leui momento & inter-
uallo expirare. Patet exinde porro cum habitus temporarii sint, sexus
perpe-

y) Pufendorff. de iure nat. & gent. VII. 2. §.

perpetuus, & nulli vicissitudine subiectus, (quia mares nunquam in fœminas solent mutari) sexus prærogatiuam potiore esse, quam iura ætatis, & ex illo plura beneficia deriuari. Inde euenit, vt vbi de obligationibus quaeritur, vt in imperiis obtinendis, florentissimæ principi filiae vel infantem marem præferri, 2) quia & masculos natura ad laborem atque ingenii operas magis composuit, & fœminas vel corporis certe causa, (vt grauidas & lactantes) esse opis alienae magis coëgit indigere. Inter priuatos, si de fauore & commodis controuersia est, sequioris sexus hominibus vel maxime adultis, certius, quam primæ & tenerrimæ ætatis masculo recte prospicimus, qui vel sua virtute contra impetum magis sibi potest, quam fœminæ, sufficere.

§. XXVI.

A defectu virium naturali iura ætatis dependent, quia culpa nostra prolapsæ, aut oscitantia & temeritate neglectæ fauorem legis nullum habent, neque aliqua ope aut emolumentis ex creatoris voluntate iuantur. Adeoque nisi naturaliter aliquid nobis desit, sed a nobis fuerit prostratum & perditum, nullam ab aliis opem possumus expectare. Necessitati & indigentiae nostræ largiter prospectum est; & si quid nobis per naturam desit, illud aliunde satis pensatur. Libidini vero & ignauiae suffugium natura nullum posuit, neque reliquis imperauit, vt ingenuas vires aliorum inertiae deuorandas exhibeant. Et quamuis abundantibus nostris viribus tum quoque, si alter se ipsum debilitauit, succurrere posse videamur, ne vires eorum inertes & inutiles iaceant; tamen vires naturæ a creatore ita dispensatæ sunt, vt nisi quisque suas etiam vires colat, aliorum abundantia ipsi iuuando impendi non possit; semper enim aliquis superest, qui illa nostra abundantia naturaliter & absque culpa egeat, cui nostræ vires & auxilium hac ratione subtraherentur. Quia igitur quisque ad suas vires colendas obligatur, manifestum est, creatorem homini non plures facultates indulgisse, quam ad aliorum necessitatem & indigentiam naturalem sufficiant. Si enim quilibet, suam naturam satis perficeret, reliqui spiritus, qui nullius necessitati inferuirent, inutiles erant futuri; Deus vero nobis per suam perfectionem frustra nihil potuit creare, neque nobis concedere. Cum igitur plures nobis vires datae non sint, quam quibus ad aliorum necessitatem naturalem iuandam egemus, apparet, si in ineptos, & negligentes prodigi essemus, vires nostras illis subtrahi quibus e voluntate numinis destinabantur. Pater exinde porro, qui vel in adultiori ætate pueri sint & inepti ad rem gerendam, nostra

*Axiom. 5.
Demonstr.
cum consequ.
& corollar.*

*A defectu
virium natu-
rali depen-
det.*

*1.
Ergo ignauis
propter rem-
publicam
non ex illo-
rum proprio
iure succur-
ritur.*

2.

Z 3

miser-

2) Grot. de iure belli & pacis II. 7. 18. Pausan. l. 2. de Sparte Eurotæ succedente, & L. III. de Creusa regnum Athenarum propter defectum marium demum adipisciente.

3.
Prodigi ar-
deliones
multi paupe-
res ope indi-
gni.

miseratione, aut iuniorum iure propter habituum defectus indignos esse quia ab ipsis pendebat, an hunc defectum sua voluerint opera pensare. Adeoque nec prodigorum, nec ardelionum pauperumque multorum alimentis & educatione rempublicam priuatosue onerandos esse, quia vel inter ingenuos multi sint, qui nostram opem recte possint desiderare. Et quamuis interdum reipublicae salutare sit, illos, ne ciuibus & reip. oneri sint, ad veritatem & virtutem instrui, & necessitati illorum subueniri; non tamen hoc in illorum fauorem praestatur, neque suo iure id possunt postulare: verum in societatem hoc officium indirectum est, & reipublicae in eius emolumentum praestatur, vt ipsa quamuis perditum ciuem, cuidam tamen vsui possit adhibere.

§. XXVII.

Axiom. 6.
Demonstra-
tio & con-
sect.

Ab illis iura
exspectanda,
qui vires il-
las possident.

2.
Eiusdem
aetatis homi-
nes sibi non
possunt e a
praestare.

3.

Si opem ex aetatis iure poscimus, ab illis expectanda est, qui viribus illis abundant quibus ipsi indigemus. Neque enim aduocare ad iuuanda nostra commoda illos possumus, qui ipsi egent, aut suis necessitatibus nondum prospexerint. Et quia creator omnes eodem naturali amore complectitur, quemuis sibi primum consulere voluit, neque vires nostras nobis necessarias aliis voluit impendi, donec plurium necessitas nostro vnus periculo sit redimenda. Sua cuiusque inter pares fors prima est, quia nisi primum sibi quisque consulat, ad officia reipbl. praestanda ineptus est. Aliis, si quid superest, viribus abundantibus subuenimus. Inde colligitur, inter illis necessitatibus, quas aetatis iure desideramus, eiusdem aetatis homines sibi subuenire non posse, quia eodem virium defectu illi laborant, qui ad eandem aetatem moraliter consideratam pertinebant. Ergo vel adulescentes iunioribus, vel senibus iuniores ad illa praestanda obligati sunt; & quod infantibus deest, iuuenes habent, in quo iuuenes desectunt, in illo regi a maioribus possunt. Ita prouidenti consilio creatoris constitutum est. Enimvero vt ne vnus saltem aetatis homines inuicem societates ineant, & suam saltem necessitatem inuent, reliquis vero, qui in alia aetate constituti sint, insultent, illorum indigentiam contemnant; plurimos ita inuicem miscuit & coniunxit, vt sine alterius commercio neutra aetas possit durare; sed quod sibi deest, in altero deprehendat; inde perpetua coniunctione homines coeant, amicitias iungant, se mutuo colant & venerentur, tandem omnes ordines & dignitates, pueri, iuuenes, senes, summi, infimi in vnum corpus confluant, atque ad creatoris voluntatem iunctis viribus rem suam strenue faciant.

§. XXVIII.

Axiom. 7.
Demonstr.
Fauorabile
est ius aetatis.

Si opem ex aetatis iure poscimus, commoda quaedam desideramus; quia ius omne in aliquo fauore positum est, & inutile foret, nisi aliquod, inde

inde emolumentum atque voluptatem expectaremus: & parum nobis esset per iura prospectum, nisi nostrae necessitates inde iuarentur.

§. XXIX.

Extremo, ad rectius implendos fines Dei ius aetatis tendit, quia omne ius propter Dei fines & voluntatem constitutum est, neque alter nisi ad Dei fines possit obligari, sine cuius obligatione iura nostra nulla sunt, & inutilia & fere perniciofa. *a)* Pater exinde, neque aetatis iura absoluta esse, neque in vniuersum valere, sed vti Dei fines propter reipublicae faciem & circumstantias, alii atque alii sint, ita etiam aetatis iura subinde limitari & in aliud referri. Adeoque nec opem semper & miserationem, nec venerationem & obsequium propter aetatem aut senium omnes meremur, sed illa officia propter commune periculum, vt in bellis tumultibus, aut propter alias necessitates mutantur aut extinguuntur.

Axiom. 8.

Consect. 1.

2.

§. XXX.

Animus erat, post generalem de iure aetatis tractationem; specialia diuersarum aetatum iura ex antiquitate & morum disciplina studiosius enucleare. Sed quia praeter expectationem haec exigua portio in dissertationis academicae modum excreuit, hic subsisto, & errorum, qui forte in dissertatione acciderunt, veniam paciscor. Infantiae iura tibi proxime alio specimine spondeo. Vale, B. L. & de nobis miti sententia statue.

a) Ostenderent enim defectum, qui tamen a nemine iuaretur.

Index Dissertt. huius fasciculi.

- VI. *De iure manuum & poenis in iudicio criminali Germanico imprimis amputatione* diss. pro licentia doct. in utroque iure Cbr. L. CRELLIVS, Lips. d. 10. Aug. 1724. pag. 181.
- VII. *Actionem realem qua res immobilis petitur ad subterfugendum onus satisfactionis actori profuturum* sistebant præf. Christoph. Lud. CRELLIVS & Io. Henricus Scherzer, Neukircha - Variscus, Lips. d. 19. Apr. 1725. pag. 249.
- VIII. *Putcal Libonis ex antiquitate erutum* tuebantur præf. Cbr. L. CRELLIVS & Io. Christoph. Peslerus, iur. utr. cultor. Vitemb. Kal. Oct. 1729. pag. 269.
- IX. *Progr. de adiumentis iuris civilis ex iure naturali temporumque & nationum historia* scripsit simulque ad audiendam orationem inuitavit Christoph. L. CRELLIVS, officium docendi iuris naturæ & gentium suscepturus, Vitemb. d. 30. Dec. 1730. pag. 307.
- X. *De corporis integri robusti & proceri privilegio, ex iure Rom. imperii publ. & Saxonico* diss. præf. Cbr. L. CRELLIVS & Carolus Gottl. Stoermer, Dresdensis, Dec. an. 1730. pag. 313.

